
ACTIVITEITENMAP

WERELDORIENTATIE

Jan Janssen (tevens eindredactie)
Charles Kalkhoven (tevens eindredactie)
Yvonne Kalkhoven
Annemarie Legius
Ben Verbruggen

met medewerking van
Annie Beemster-van den Anker
Vera Geurds
Ingrid Rietveld

idee

Illustraties:

Hans Bishoff
Bea Boelen (tevens vignetten)
Egbert Koopmans
Zita Pardoel
Bab Sijée
Dagmar Stam (tevens omslag)
Jan Venema
Els Vermeltfoort
Helen van Vliet

Technisch tekenwerk:

Kees Ruigrok

Notenbalken:

Ingrid Rietveld (tenzij anders vermeld)

ISBN 90 208 1545 8

© Malmberg

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j° het Besluit van 20 juni 1974, St.b. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, St.b. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 882, 1180 AW Amstelveen). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

Uiteraard is ook op de in deze uitgave opgenomen kopieerbladen de wet op de auteursrechten van toepassing, al lijkt de term 'kopieerbladen' hiermee in tegenspraak. Door deze bladen als zodanig aan te bieden, verlenen wij alleen aan scholen het recht van kopiëren en dan uitsluitend voor eigen gebruik. Degenen die tot bestelling overgaan, worden geacht met deze clause akkoord te gaan.

INHOUD

- 1 INLEIDING, 4**
- 2 VISIE ACHTER IDEE, 5**
 - Inleiding, 5
 - Wereldoriënterend en ontwikkelingsgericht onderwijs, 5
 - Belang van ontwikkelingsdoelen, 5
 - Ervaringsgebieden, 6
 - Vakinhoudelijke accenten, 7
- 3 UITGANGSPUNTEN VAN IDEE, 9**
 - Algemene uitgangspunten, 9
 - Uitgangspunten bij wereldoriëntatie, 10
- 4 DOELSTELLINGEN VAN IDEE, 12**
 - Inleiding, 12
 - Brede ontwikkelingsdoelen, 12
 - Meer specifieke doelen, 14
 - Overzicht van de doelstellingen, 14
- 5 INHOUDEN VAN IDEE, 18**
 - Doewoorden, 18
 - Ervaringsgebieden, 18
 - Vakinhoudelijk accent, 20
 - Eigen inbreng tijdens de activiteiten, 20
 - Intercultureel en roldoorbrekend perspectief, 21
- 6 DOORGAANDE LIJN, 22**
 - Overzicht Wereldoriëntatie-ideeën, 24
- 7 BESCHRIJVING VAN IDEE, 26**
 - Bronnenboekgedachte, 26
 - Organisatiematrix, 26
 - Doebladen, 26
 - Activiteit, 26
 - Draaiboek, 26
 - Lengte- en breedtepakket, 26
 - Paginerings, 27
- 8 WERKEN MET IDEE, 46**
 - Hart hebben voor kinderen, 46
 - Dialogisch onderwijzen, 46
 - Diagnostiserend onderwijzen, 46
 - Organiseren en differentiëren, 47
 - Een uitlokkende leeromgeving, 50
- 9 OBSERVEREN, EVALUEREN EN PLANNEN, 51**
 - Observeren, 51
 - Evalueren, 53
 - Plannen, 54
- REGISTRATIEBLADEN, 55**
- LITERATUUR, 62**

1 INLEIDING

Idee wereldoriëntatie vormt een brede basis voor wereldoriënterend onderwijs in groep 1/2 en is uitgewerkt volgens een 'bronnenboek'-gedachte. Een rijke schat aan concrete werkideeën biedt u tal van mogelijkheden tot gevarieerd onderwijs in deze groepen. We hebben voor *Idee ontwikkelingsstimulering* als centraal vertrekpunt genomen. Met het programma is een fundament te realiseren voor elke vervolgmethode voor wereldoriëntatie. Vanzelfsprekend is er ook een speciale doorgaande lijn namelijk naar het wereldoriënterend programma voor groep 3 en 4 *In de kijker*. De samenhang binnen 24 verschillende doewoorden zorgt voor gebruiksgerechte en gebruiksvriendelijke mogelijkheden. De doewoorden zijn gekozen uit de beleavingswereld van het jonge kind. *Idee* is uitgebreid in de praktijk getest. Veel leerkrachten uit groep 1/2 hebben met 'hun' kinderen medewerking verleend aan de realisering van dit unieke pakket. Een woord van dank aan hen is op zijn plaats. In het bijzonder danken wij:

Lucy Ammerlaan

Annie Beemster-van den Anker

Jolande van Dijk

Cees Elbers

Vera Geurds

Corinne van Velzen

Inleiding

Het onderwijs in de onderbouw van de basisschool is sterk in beweging. Zo speelt er de zorg om de verworvenheden van het voormalige kleuteronderwijs. Het verschijnsel van de voorbereidende programma's en de reacties die dat oproept is eveneens een belangrijk item. Er is soms een behoorlijke spanning merkbaar tussen verschillende opvattingen en benaderingswijzen binnen het onderwijs voor groep 1/2. Open onderwijs versus gesloten onderwijs; het geloof in spontane ontwikkelings- en exploratiedrang versus het benadrukken van sturing van leerprocessen; de roep om meer aandacht voor het opleiden van leerkrachten belast met de zorg voor jonge kinderen; de vrees voor 'smalle' leerlijnen en 'smalle' vaardigheidstraining; het eenzijdig accentueren van registreren en volgen; de wenselijkheid van een samenhangend curriculum voor kinderen van vier tot twaalf jaar. Kortom, allemaal actuele en deels ook oude, bekende thematieken in de discussie over het onderwijs aan jonge kinderen. *Idee* wil een eigen, concrete bijdrage leveren aan dit onderwijs in groep 1/2. Reden genoeg om aan te geven waar *Idee* voor staat.

Wereldoriënterend en ontwikkelingsgericht onderwijs

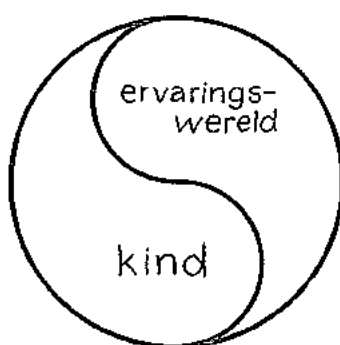
Aan de basis van *Idee* ligt niet de 'smalle' voorbereidingsgedachte, maar juist een brede ontwikkelingsgerichte benadering in een wereldoriënterende context.

De ontwikkeling bij jonge kinderen wordt vooral bepaald door de wisselwerking tussen kind en ervaringswereld. Een wereld of omgeving van dingen, planten, dieren en mensen. We spreken van een natuurlijke, sociale, technische en culturele omgeving. Zonder exploratiedrang (de behoefte om te verkennen) zou die omgeving voor kinderen te zeer een gesloten boek blijven. We kiezen dan ook uitdrukkelijk voor aansluiting bij en stimulering van die exploratiedrang van kinderen. Daarbij geldt dat die exploratie zich kenmerkt door een 'spelend in de wereld staan'. Het spel komt in de concrete uitwerkingen van *Idee* regelmatig en in verschillende vormen voor.

Het spelende, explorerende kind staat in een voortdurende ontwikkeling-leerrelatie met de wereld om hem heen. Het is een relatie van balans en onbalans, van harmonie en disharmonie, van vrede en conflict. Telkens opnieuw voelt het kind zich uitgedaagd tot actie en reactie. We zien bijvoorbeeld hoe de aandacht plotseling door iets getrokken wordt, hoe iets anders uitpakt dan werd verwacht of hoe een kind boos, bang of verdrietig wordt wanneer de omgeving niet steeds vanzelf de oplossing aandraagt voor ieder probleem of een pasklaar antwoord heeft op elke vraag.

Ontwikkeling gaat niet vanzelf. Kinderen rekenen op onze steun om die ontwikkeling actief te (leren) verwerven! In wezen moet die steun vooral bestaan uit het bieden van mogelijkheden aan het kind om de wereld om hem heen zonder emotionele belemmeringen of faalangst tegemoet te treden. Een kind dat zich (op school en thuis) vrij kan voelen, een zekere levensvreugde bezit, is vanzelf nieuwsgierig. Uw rol als leerkracht is van groot belang: u dient het kind in een ervaringsgerichte dialoog (blz. 46) te helpen om vanuit vrijheid, zelfvertrouwen en exploratiedrang bewust en actief mee te bouwen aan de wereld om hem heen. Deze houding is de kern en de basis van de ontwikkelingsgerichte en wereldoriënterende aanpak.

In schema:

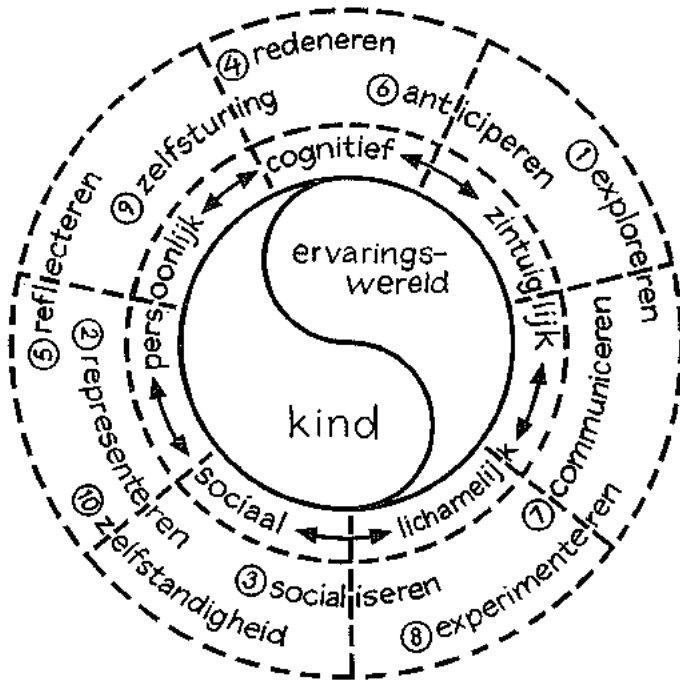

Belang van ontwikkelingsdoelen

Vanuit de hierboven aangegeven wisselwerking krijgen verschillende ontwikkelingsaspecten geleidelijk hun invulling. Het gaat dan om lichamelijke (fysieke) en psychische aspecten, waarbij aan deze laatste aspecten nog een sociale, een persoonlijke (zelfbeeld) en een cognitieve ontwikkeling kunnen worden onderscheiden. Sociale ontwikkeling duidt dan op het begrijpen van anderen en op de omgang en samenwerking met anderen. De kern van de persoonlijke ontwikkeling is de groei van het beeld dat iemand van zichzelf heeft: wie ben ik, wat wil ik, wat kan ik, waarvoor sta ik? Cognitieve ontwikkeling is de ontwikkeling van het kennen, het denken, het oplossen van problemen, de ontwikkeling van het waarnemen, het voorstellen, het geheugen en de aandacht. Deze cognitieve ontwikkeling beïnvloedt het zelfbeeld. Dat geldt overigens ook voor de lichamelijke ontwikkeling. De verschillende ontwikkelingsaspecten hangen nauw met elkaar samen en beïnvloeden elkaar.

In *Idee* onderschrijven we het belang van brede, samenhangende ontwikkelingsdoelen. Dit zijn doelen die gedurende het gehele onderwijsproces belangrijk blijven. Ze worden niet zomaar gerealiseerd door het geven van lesjes of het slaafs volgen van een programma. De wijze waarop u de kinderen vanuit de gegeven ideeën weet te stimuleren tot bij-

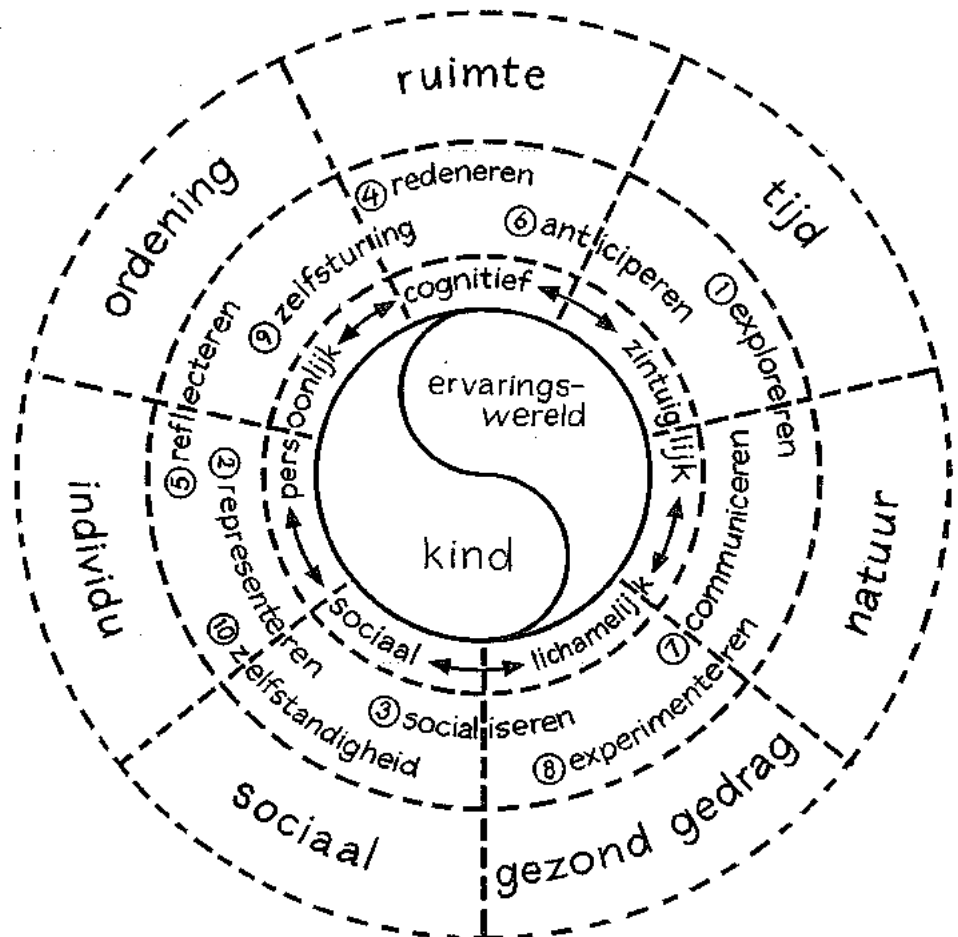
voorbeeld exploreren, communiceren, redeneren, samenwerken en zelfstandig opereren, is van grote invloed op het geleidelijk realiseren van deze brede ontwikkelingsdoelen. In het schema hieronder worden deze doelen alleen aangeduid. In hoofdstuk 4 ('Doelstellingen van *Idee*') en hoofdstuk 7 ('Beschrijving van *Idee*') kunt u lezen hoe deze doelen in *Idee* een plaats krijgen.

Ervaringsgebieden

We vinden dat algemene richtlijnen ten aanzien van de stimulering van brede ontwikkelingsdoelen u onvoldoende steun en houvast bieden. Vandaar dat dit pakket een groot aantal concreet uitgewerkte ideeën bevat, waaruit u keuzen kunt maken. Kiezen kan op veel manieren. Niet alle manieren zullen even sterk bijdragen tot breed ontwikkelingsleren. Voorop blijft staan dat het aanzetten tot ontwikkelingsgerichte leerervaringen vele malen belangrijker is dan de poging om veel ideeën af te werken. Ons motto is dan ook: niet het vele is goed, maar het goede is veel!

Het wereldoriënterende uitgangspunt in *Idee* heeft geleid tot een ordening rond 24 doewoorden. Dit zijn 'woorden' die uitdrukking geven aan contexten die sterk spelen in de beleving van jonge kinderen. In hoofdstuk 5 ('Inhouden van *Idee*') is dit verder uitgewerkt. Binnen elk doewoord zijn de ideeën geordend volgens een aantal ervaringsgebieden. De indeling van de S.L.O. naar bestaansvelden heeft hierbij een belangrijke rol gespeeld. We onderscheiden: het individu, het sociale, de tijd, de ruimte, de natuur, het gezond gedrag en de ordening. Deze ervaringsgebieden worden onder de titel 'Een geheel met veel aspecten' ook in hoofdstuk 5 verder uitgewerkt. U vindt ze stevast terug in de inleiding op elk doewoord.

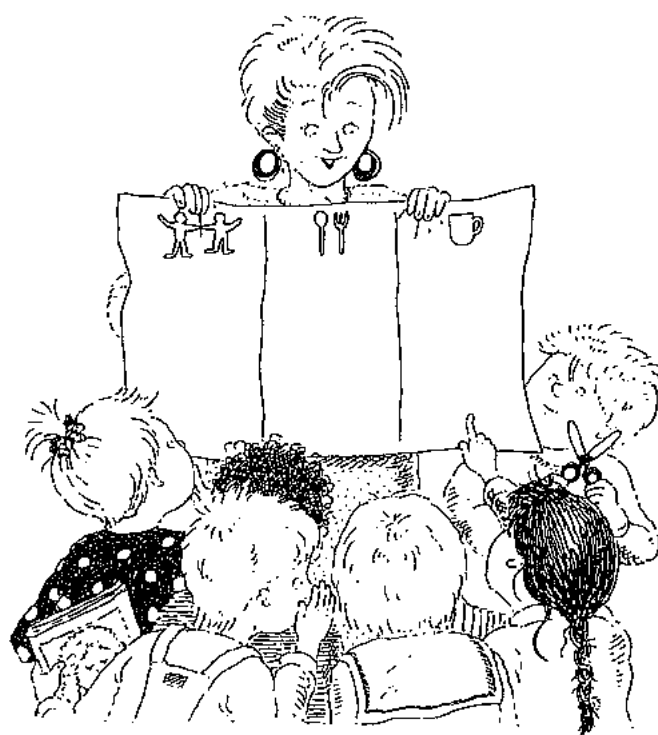

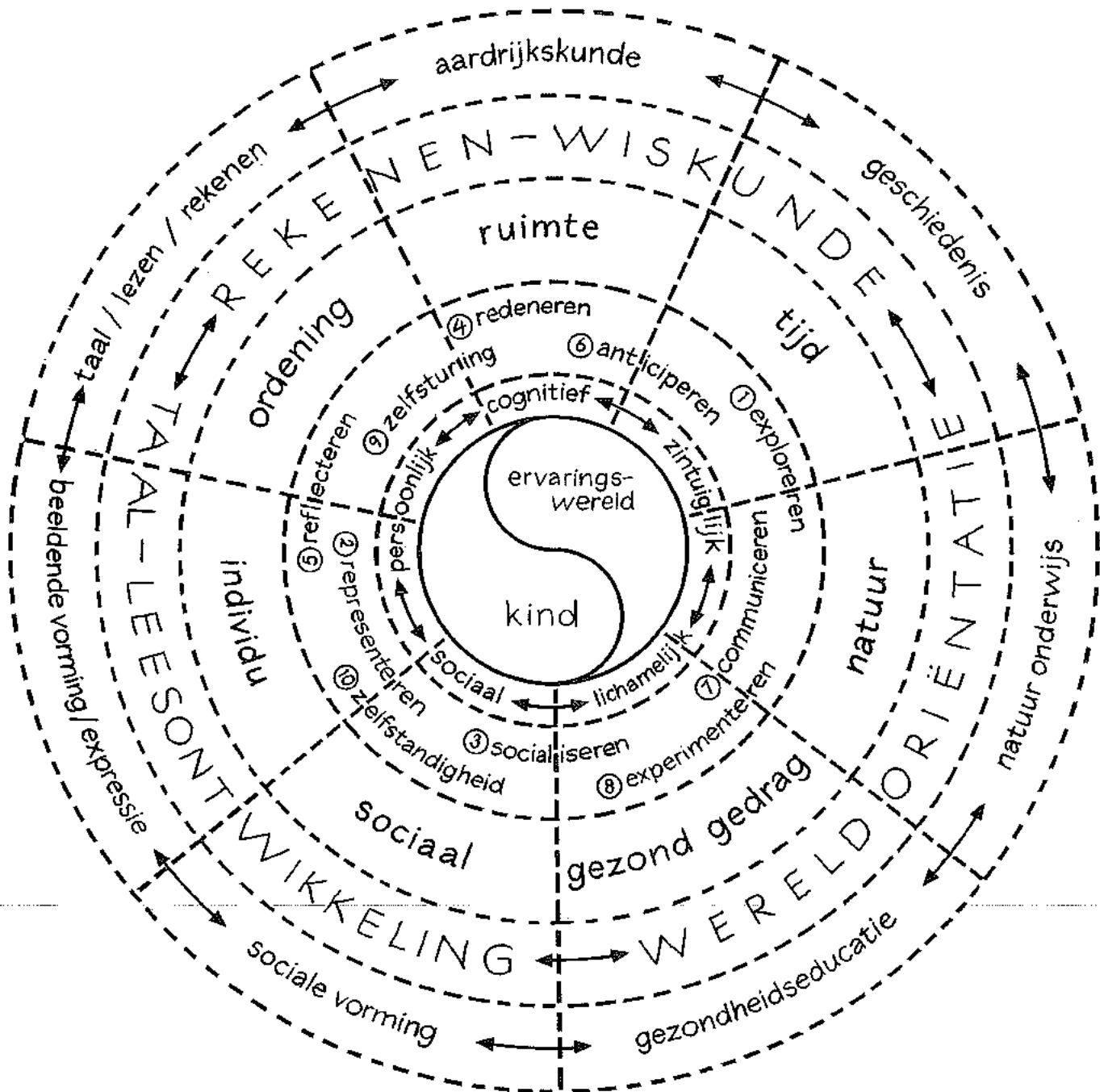
Vakinhoudelijke accenten

Binnen een wereldoriënterend vertrekpunt ziet *Idee* voor jonge kinderen een vanzelfsprekend ingroeien in wat we culturele vaardigheden noemen met vooral rekenen-wiskunde, taal-lezen en wereldoriëntatie. Ook beogen we een meer gerichte oriëntatie op en confrontatie met wereldoriënterende inhoud. Dit wereldoriënterend leren dient voor kinderen dan zinvol geïntegreerd te worden. Dat merkt u aan de manier waarop kinderen erop ingaan, er iets mee willen en kunnen. Soms zult u bewust volgend zijn. Bijvoorbeeld bij een kind dat vanwege sociaal-emotionele problemen niet onder druk gezet mag worden. Vaak zal de benadering zelfontdekkend zijn. Zeker wanneer het kinderen betreft met een normale exploratiedrang. U kunt echter ook bewust sturend optreden, bijvoorbeeld wanneer uit kinderen spontaan weinig komt of wanneer kinderen wel willen maar er zelf niet uitkomen. Ontwikkelingsgericht onderwijs is dus niet afwachten, maar variatie aan kunnen brengen in de manieren van inhoudelijk begeleiden op grond van wat kinderen aan ontwikkelingsactiviteiten laten zien en vragen.

Idee kent drie vakinhoudelijke accenten: rekenen-wiskunde, taal-lezen en wereldoriëntatie. In deze activiteitenmap vindt u de uitwerking van de ideeën wereldoriëntatie. Wereldoriëntatie in meer specifieke zin omvat naast aandacht voor zelfredzaamheid, sociaal en gezond gedrag vooral ook oriëntatie in de natuur, de ruimte en de tijd. Het gaat bij deze oriëntatie niet alleen om een logische (cognitieve) benadering. Er is ook plaats voor het leren genieten van en het openstaan voor de natuur en natuurverschijnselen als geboorte, ziekte, verzorging enzovoort.

Een vakinhoudelijk accent hoeft niet te leiden tot 'smalle' training van leertaken of leerdoelen. We stellen wel doelen (Hoofdstuk 4), maar deze zijn bedoeld als een instrument voor u om evenwichtig, ontwikkelingsgericht onderwijs tot stand te brengen. Zo proberen we een basis te leggen voor een vloeiende overgang naar verdere vorming en scholing in de basisschool. De stippellijnen en pijlen in het overzicht op de volgende bladzijde benadrukken nog eens de onderlinge samenhang en het wereldoriënterende en ontwikkelingsgerichte karakter van invalshoeken en accenten binnen *Idee*.

3 UITGANGSPUNTEN VAN IDEE

Algemene uitgangspunten

Idee heeft een zestal algemene uitgangspunten gekozen als grondslagen voor de uitwerkingen van de ideeën.

1 Idee honoreert de eigen identiteit van het onderwijs in groep 1/2 door:

- gerichtheid op 'leren door doen': via spelsituaties, materiaalgebruik en echte doebladen. Deze zijn bedoeld om de activiteiten te ondersteunen en te verlevendigen. Ze kunnen zeer gevarieerd worden ingezet;
- inhouden te concentreren rondom activiteiten met een wereldoriënterende context;
- werkvormen te kiezen die aansluiten bij alom bekende situaties bij het werken in groep 1/2 en het werken in hoeken;
- oog te hebben voor spel en 'vrije ruimte' in het dag- en weekprogramma;
- in veel lesideeën een spel en/of zelfontdekkende sfeer te creëren met ruimte voor experimenteren en het vinden van eigen oplossingswegen;
- in de ideeën regelmatig suggesties te geven voor het flexibel omgaan met ontwikkelingsverschillen tussen kinderen;
- aandacht te schenken aan het werken met ontwikkelingsmateriaal en prentenboeken.

2 Idee bouwt voort op een flexibele organisatie en inpassing van activiteiten door:

- niet een cursorisch programma te kiezen, maar een schat aan concreet beschreven activiteiten aan te bieden, waarmee de leerkracht op verschillende manieren om kan gaan;
- de leerkracht volledige vrijheid te bieden met betrekking tot de opbouw. Hoewel voor het maken van keuzen suggesties worden gegeven, blijven we vasthouden aan de 'bronnenboek'-gedachte met het accent op eigen keuzen;
- aan scholen die in een vakinhoudelijke doorgaande lijn willen werken de mogelijkheid te bieden een apart pakket te gebruiken;
- een vrije hantering van de uitgewerkte lesideeën te bevorderen door de ideeën losbladig te ordenen in mappen;
- ideeën die op een bepaalde inhoudelijke manier bij elkaar passen in een ordeningsoverzicht bijeen te brengen;
- per doewoord een organisatiematrix aan te reiken, waarin alle gegevens over aanpak en organisatie op overzichtelijke wijze zijn bijeengebracht (zie blz. 28 e.v.).

3 Idee maakt een ongedwongen aansluiting in doorgaande lijnen mogelijk door:

- recht te doen aan verkennende activiteiten rondom tijd, ruimte, natuur, gezond gedrag en sociale redzaamheid, hetgeen een basis vormt voor het on-

derwijs in de kennisgebieden in het algemeen en het programma *In de kijker* in het bijzonder;

- de leerkracht steun te bieden om zich met behulp van de rijke schat aan ideeën vooral te richten op brede ontwikkelingsdoelen die voor de basisvorming van het kind van fundamenteel belang zijn.

4 Idee schenkt aandacht aan fundamentele belevingen van kinderen door:

- de keuze van de 24 doewoorden waarin de ervaringsgebieden tot uitdrukking komen (feesten, leven, ruiken, spelen, ziek zijn enzovoort);
- in de uitwerking van de ideeën regelmatig aan te sluiten bij de verschillende thuis- en voorschoolse situaties van kinderen en deze in de activiteit te betrekken;
- in de algemene inleiding de leerkracht te wijzen op het belang van de eigen inbreng van kinderen en dit ook in de uitwerkingen van de ideeën te suggereren.

5 Idee gaat niet uit van cursorisch werken, maar maakt een planmatige aanpak wel goed mogelijk door:

- het bieden van mogelijkheden om kinderen te volgen tijdens geselecteerde activiteiten;
- het bieden van suggesties ten aanzien van de manier waarop in een klassenschrift regelmatig de balans kan worden opgemaakt (observeren en registreren);
- het aangeven van handreikingen voor het kiezen van activiteiten en het eventueel samenstellen van projecten.

6 Idee wil een gebruiksvriendelijk ideeënboek zijn door:

- de concreetheid in de uitwerkingen van de ideeën niet op te vatten als geslotenheid, maar als voorbeeld van hoe het zou kunnen;
- overzichtelijke, bondige beschrijvingen aan te bieden van één pagina per idee, in een losbladig systeem;
- een vormgeving die duidelijk en uitnodigend is;
- ook contexten aan te reiken in de vorm van een (opzeg)versje, verhaaltje, liedje, probleemsituatie, spel, verrassing enzovoort, waardoor kinderen gemakkelijk betrokken raken;
- heldere aanwijzingen te geven ten aanzien van organisatie, benodigde materialen, inpassing in de seizoenen, observaties enzovoort.

Uitgangspunten bij wereldoriëntatie

Inleiding

In het gedeelte over de visie achter *Idee* (blz. 5) is benadrukt dat een wereldoriënterende context de uitgangsgedachte is voor alle activiteiten in *Idee*. In elk idee krijgt het kind mogelijkheden aangereikt om een stukje van de wereld verder te verkennen. Specifieke uitgangspunten voor de activiteiten waar een speciaal accent ligt op wereldoriëntatie worden nu geformuleerd.

Aspecten

Het is de taak van elke school om kinderen te confronteren met de wereld om hen heen, zodat zij die wereld beter begrijpen en er meer greep op krijgen. De levende en de niet levende natuur, de sociale en culturele omgeving en de ordening in ruimte en tijd zijn essentiële aspecten van die wereld. Deze aspecten hebben ruimschoots en evenwichtig verdeeld een plaats gekregen in de ideeën. We bieden ze geïntegreerd aan: altijd is er de ruime context van het doewoord waarbinnen in verschillende ideeën accenten gelegd worden op de genoemde aspecten van de werkelijkheid. Op bladzijde 15 vindt u een overzicht van de verdeling van de aspecten over de doewoorden.

Samenhang

Wereldoriëntatie richt zich op de totale vorming van kinderen. Naast elkaar en gelijkwaardig zijn belangrijk het cognitieve, het affectieve, het sociale en het esthetische aspect. Het kind zal de wereld om hem heen steeds beter leren kennen. Het zal een steeds sterker gevoel ontwikkelen voor wat hem in de dingen om hem heen aantrekt en wat niet. Het beseft dat het die wereld deelt met anderen wordt steeds sterker en het oordeel over wat het zelf mooi of lelijk vindt gefundeerder. Dit begrip van de wereld wordt vergroot en gestimuleerd door verrijking van kennis, voortdurende oriëntatie op waarden en normen en uitbreiding van vaardigheden. Deze ontwikkeling vindt niet alleen plaats in de breedte (steeds meer weten), maar ook in de diepte (iets beter kunnen begrijpen).

Exploratiedrang

Idee gaat er van uit dat kinderen vanuit zichzelf gemotiveerd zijn tot verkennen, dat ze een drang hebben tot exploreren. De leerkracht hoeft 'slechts' te zorgen voor inspirerende aanleidingen, uitdagende materialen en voldoende mogelijkheden om dingen te onderzoeken. Is de belangstelling van de kinderen eenmaal gewekt, dan zijn ze moeilijk tegen te houden.

Eigen inbreng

In wereldoriënterend onderwijs staan activiteiten van kinderen centraal: het is een doezaak. Kinde-

ren zijn zelf actief bezig. De activiteiten die ze uitvoeren liggen op het terrein van

- waarnemen: door middel van de zintuigen, ook in spel en beweging;
- exploreren: onderzoeken, handelen, manipuleren, verzamelen, construeren;
- verklaren en zingeven: beschrijven en vertellen, verwerken van ervaringen, verbanden leggen.

Manieren van leren

Wereldoriëntatie wordt gekenmerkt door twee manieren van leren: ervaringsgericht leren en handelingsgericht leren. Met ervaringsgericht leren bedoelen we dat, uitgaande van ervaringen die kinderen al hebben, op school een uitbreiding wordt gegeven aan die ervaringen en dat eigen ervaringen en die van anderen worden geïntegreerd. Met handelingsgericht leren doelen we op 'leren door doen': leren door activiteiten uit te voeren.

Omgeving

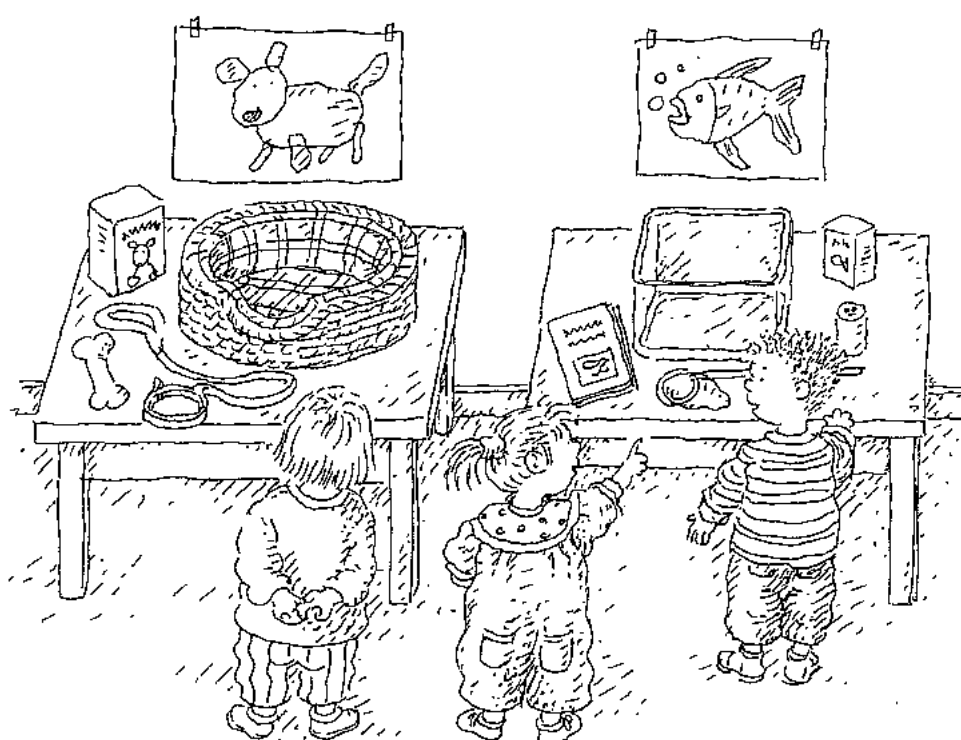
In de activiteiten op het terrein van de natuur kijkt *Idee* door de ogen van het jonge kind naar diens onmiddellijke, eigen omgeving. Concrete thema's over planten, dieren, mensen en dingen, waarnemingen die kinderen zelf doen en waarover ze zich verwonderen, vormen de basis voor de onderwerpen in de activiteiten waarin de nadruk op de natuur ligt. Techniek, voorzover in de beleving van een kind relevant, heeft hier ook een plaatsje gekregen. Vanzelfsprekend werkt u hier heel veel met concreet materiaal. De sociale en culturele omgeving, dat wat door de mensen in de wereld is ingebracht, zit door alle activiteiten en onderwerpen van *Idee* heengeweven. De rol die de mens speelt of gespeeld heeft in het tot stand komen van de wereld zoals die er nu uitziet, vindt u in vrijwel elke activiteit terug. Er zijn ook lesideeën waarin heel specifiek het sociale aan de orde komt: het leren omgaan met anderen, rekening houden met het welzijn van anderen, sociale redzaamheid. Verkeerseducatie is in enkele activiteiten opgenomen.

Ruimte en tijd

Ordening in ruimte en tijd krijgt ook veel aandacht. Kleuters ontwikkelen een inzicht dat hen in staat stelt ordening aan te brengen in de ruimte om hen heen; ze krijgen een steeds nauwkeuriger kijk op nabijheid (hoe dichtbij zijn de dingen in de ruimte?) en verwijdering (hoe ver zijn ze uit elkaar?). Met name een oriëntatie in de tastbare ruimte, de directe omgeving van het kind, is in de ideeën uitgewerkt. In het algemeen ziet men een oriëntatie op het eigen lichaam als een voorwaarde voor verder ruimtelijk inzicht: ook lichaamsoriëntatie krijgt in de ideeën de nodige aandacht.

Ten aanzien van de oriëntatie in de tijd doen zich bij het kind in de kleuterleeftijd belangrijke ontwikkelingen voor. Kinderen komen langzaam los van het

hier-en-nu: ze beginnen over gebeurtenissen in het verleden te denken en leren de woorden die je daarbij kunt gebruiken. Ze gaan ook beseffen dat de tijd een zich herhalend, cyclisch karakter heeft: dingen gebeuren na elkaar in een steeds terugkerende volgorde. Een vorm hiervan is het biologisch tijdsbesef: een kind krijgt door middel van concrete ervaringen in de gaten, dat in de natuur processen (zoals het wisselen van de seizoenen) elkaar eindeloos opvolgen. Het dagelijks tijdsbesef is hiervan een afgeleide: in de alledaagse omgeving is ook een ordening aan te brengen van telkens terugkerende momenten die zich steeds in een bepaalde vaste volgorde aandienen: als de juf 's middags heeft voorgelezen, word je opgehaald, ga je mee naar huis en krijg je thuis een beker chocomel. Dit uitbreiden van het tijdsbesef en daarmee in samenhang het kunnen verwoorden heeft in *Idee* vooral vorm en inhoud gekregen in activiteiten waarin de kinderen ervaringen opdoen met (alledaagse) tijdsverschijnselen en waarin de tijdsbeleving een grote rol speelt.

4 DOELSTELLINGEN VAN IDEE

Inleiding

Wanneer u met de kinderen activiteiten uit *Idee* realiseert, dan heeft u daarmee steeds een bepaalde bedoeling. Die bedoeling hangt samen met wat in de gegeven situatie mogelijk en wenselijk is. Misschien kiest u een activiteit in de hoop dat de kinderen er sterk door geboeid raken. Het hoofddoel is dan betrokkenheid. Mogelijk is ook dat u een activiteit aan een groepje kinderen aanbiedt. Als bijvoorbeeld sommige kinderen daarvoor grote interesse tonen dan past een heel bewuste keuze voor een activiteit als het bekijken van beestjes. Soms ook zult u heel gericht een bepaalde vaardigheid of inhoud willen aanleren, bijvoorbeeld veters strikken of een versje leren. Een andere mogelijkheid is dat u over meerdere activiteiten heen gericht let op de wijze waarop de kinderen met een opdracht of activiteit omgaan. U kijkt dan bijvoorbeeld naar het strategisch handelen of naar de manier waarop kinderen te werk gaan. Het is dan van belang hoe kinderen dat doen, welke strategieën ze daarbij hanteren en hoe u dit als leerkracht het best kunt stimuleren. De ideeën zijn dan geen doel op zich, maar een reeks van mogelijkheden om kinderen te stimuleren in het leren aanpakken van problemen. Ze dienen dus een breder ontwikkelingsdoel. Bedoelingen kunnen sterk variëren. We onderscheiden

- brede ontwikkelingsdoelen;
- meer specifieke doelen.

Brede ontwikkelingsdoelen

Dit zijn doelen die in de gehele onderbouw belangrijk zijn. Deze doelen zijn niet in 'mootjes' aan te leren, maar kunnen wel gestimuleerd worden door er bij alle activiteiten alert op te zijn. We denken hierbij aan de volgende tien doelen.

1 Exploreren

Exploreren doet een kind wanneer het op basis van een gevoel van veiligheid en geborgenheid vanuit een actieve houding de wereld tegemoet treedt. Dat houdt in dat het niet passief de omgeving op zich af laat komen of alleen maar reageert als het daartoe wordt uitgedaagd. Het gaat er vooral om dat het kind in wisselwerking met zijn omgeving actief zijn wereld opbouwt. In wezen betekent ruimte voor exploratie: ruimte voor emancipatie. Dat wil zeggen dat het kind niet is overgeleverd aan ideeën, voorschriften en visies die het vanuit zijn omgeving krijgt opgelegd, maar dat het zelf iemand mag zijn, met een eigen inbreng en met eigen creativiteit. In die 'exploratieve' relatie met een 'prikkelende' wereld is het spel de meest wezenlijke bezigheid van jonge kinderen. Soms kan die prikkeling te groot zijn. Kinderen reageren dan te impulsief en hebben geen tijd om te overleggen of te overdenken hoe ze

zullen reageren. Maar soms ontbreekt hun juist de lust tot ondernemen en is gerichte uitlokking nodig.

2 Uitingsvaardigheden (representeren)

Kinderen hebben een sterke behoefte om dingen die ze meemaken en in zich opnemen (interioriseren) te uiten. Vaak doen ze dat op een geheel eigen wijze. In het zich uitdrukken (exterioriseren) geeft het kind op allerlei manieren vorm aan belevingen en ervaringen (representeren). Tegelijk doet het daarbij weer nieuwe indrukken op. Het leert ook om te gaan met niveaus van representeren; van concreet (materieel) naar abstract (symbool, teken, woord, begrip, model).

Kinderen doen er soms jaren over om los te komen van het concrete. Dat is goed te zien bij complexe begrippen als *ruimte*, *tijd* of *hoeveelheid*. Representeren heeft niet alleen te maken met het weergeven van wat logisch is. Het gaat ook om het leren uiten van emoties en gevoelens in rollenspel, in woord, gebaar of tekening. Een belangrijk middel waarmee u dit representeren kunt bevorderen is aandacht hebben voor iedere uitingsvorm van het kind. Bijvoorbeeld door een spel, een bouwwerkje, een stempelactiviteit, een knutselactiviteit, een schema of tekening tijdens de uitvoering met interesse te volgen. Een andere manier is aanmoedigen of het eindresultaat individueel of in een klein groepje bespreken (terugblikken).

3 Samen spelen en samen werken (socialiseren)

Jonge kinderen stellen zichzelf in het centrum van hun ervaringswereld. Die sterke 'ik-gerichtheid' zien we bijvoorbeeld in uitlatingen als: 'Ik wil de grootste' en 'Mijn papa is de liefste'. Kleuters zijn de makers van hun eigen wereld; een wereld waarvan zij zelf het middelpunt zijn. Vanuit dat egocentrische denken leren ze geleidelijk meer rekening te houden met anderen. De school helpt hen daarbij door hen samen te laten spelen en werken. *Idee* probeert hen daarbij bewust te maken van regels, afspraken en manieren van samenwerken.

4 Redeneren, samenhangend weten en begripvorming

Heel veel weten is bij volwassenen een gestructureerd, samenhangend weten, dat hen in staat stelt de wereld vrij systematisch en logisch tegemoet te treden. Jonge kinderen zien vaak veel minder samenhang tussen wat er om hen heen gebeurt. Ze weten vaak wel van alles, maar dat weten is onsystematisch. Er is nog weinig structuur in het begripmatig netwerk, in het geheel van onderling samenhangende begrippen. Volwassenen zeggen bijvoorbeeld heel gemakkelijk dat iets meer, groter of langer is. Ze staan dan niet meer stil bij het feit dat dat 'meer' voor hen heel eenvoudig vanuit verschillende gezichtspunten kan worden vastgesteld. Bijvoorbeeld: meer in aantal, maar niet meer

in gewicht; ver weg vanuit een afgesproken maat, maar niet vanuit een persoonlijke beleving. Voor jonge kinderen is er nog maar nauwelijks sprake van een gestructureerde, begripsmatige, logische greep op de wereld. Ze hebben hun eigen logica, waar volwassenen vaak te weinig oog voor hebben. Leerkrachten dienen daarom het kinderlijk redeneren met veel aandacht voor uiterlijke (en volgens volwassenen vaak minder wezenlijke) zaken niet alleen te leren accepteren, maar ook te leren zien (observatie).

Natuurlijk moeten jonge kinderen ook geholpen worden meer logische greep op de werkelijkheid te krijgen, maar dat gaat wel geleidelijk. Doorgaans verloopt dit proces via oriënteren en materieel handelen naar verwoorden en verinnerlijking. Sommige kinderen begrijpen een route (een aspect van een plattegrond) door deze concreet te lopen. Anderen begrijpen zo'n route door die met blokjes weer te geven of op papier te zetten. Brede begripsvorming vraagt om het zelf leren oplossen van problemen, waarbij kinderen door proberen, door ervaringen van succes en mislukking een aanpak leren, waarmee ze in andere en soortgelijke probleemsituaties uit de voeten kunnen (wendbaarheid, leren toepassen van het geleerde).

Het logisch redeneren ontwikkelt zich vooral wanneer kinderen in probleemsituaties manieren (strategieën) vinden om zulke problemen aan te pakken en op te lossen.

5 Reflecteren en evalueren

Jonge kinderen gaan op in hun eigen activiteiten. Ze zijn vaak sterk gericht op het maken van een eigen produkt. Tijdens zo'n proces van iets oplossen of maken hebben ze weinig behoefte aan kritische bijstellingen, aanpassingen of verbeteringen. Dat komt omdat ze graag uitvoeren, maar minder graag evalueren (terugblikken). Ze moeten leren bewust na te denken over eigen handelingen, zich te oriënteren op wat ze doen of zeggen, afstand te nemen van impulsief reageren. U kunt hen daarbij helpen door regelmatig met hen terug te kijken (evaluatiegesprekjes).

6 Vooruit- en terugdenken (anticiperen en retrociperen)

Jonge kinderen leven sterk vanuit het moment, de concrete situatie in het hier-en-nu. Ze redeneren van geval naar geval. Ze zien vaak geen verband met een groter geheel. Zo kunnen ze bij een activiteit opeens de moed opgeven, omdat ze niet gericht zijn op het vervolg. Bijvoorbeeld omdat ze niet weten dat er iets prettigs komt als het lukt. Anticiperen betekent vooruitdenken, overwegingen maken, nagaan wat de gevolgen van iets zijn, beseffen wat ergens na komt, voorspellen (plangedrag). Juist bij een langdurig proces als oriëntatie in de tijd zien we hoe jonge kinderen zeer geleidelijk oog krijgen

voor opeenvolging en verandering. In elke activiteit zit iets van opeenvolging, van voorspellen en plannen. Het is een proces dat nauw samenhangt met de wijze waarop kinderen zich iets kunnen voorstellen. Nog lang zullen vooruit- en terugdenken verbonden blijven met de concrete situatie.

7 Communiceren

Een spel opvoeren of iets maken doe je doorgaans niet in je eentje. Veel situaties deel je met anderen. Het belangrijkste hulpmiddel daarbij is de taal. Dit communiceren kan door vragen te stellen, te reageren op vragen of uitspraken van anderen, door iets uit te leggen of vast te stellen. Vaak gebeurt dit met woorden, maar het kan ook met gebaren of symbolen, met tekeningen en (letter)tekens.

8 Experimenteren en onderzoeken

Jonge kinderen gaan eigenschappen van dingen pas echt ontdekken wanneer ze met die dingen kunnen experimenteren. Dat doen ze door er op allerlei manieren actief (betrokken) mee om te gaan: vastpakken, voelen, betasten, ruiken, van alle kanten bekijken, proeven, laten vallen, lospeuteren enzovoort. Deze actieve exploratie is een belangrijke basis voor het leren. Het geeft kinderen de mogelijkheid zich een actieve kennis te verwerven die beter blijft dan de passieve kennis die is verkregen door luisteren en kijken (op afstand). Onze cultuur is al sterk een 'kijk- en wijscultuur' geworden. Heel veel jonge kinderen leven in situaties, waarin dingen (vruchten, stenen, nesten, zaden of mest) bekend worden verondersteld zonder dat er sprake is van kennis op basis van ervaring. In het directe manipuleren en experimenteren met dingen doen kinderen enorm veel ervaringen op. Ze ontdekken allerlei eigenschappen (temperatuur, gewicht, vorm, functie, kleur, structuur). Ook gaan ze verhoudingen en relaties zien tussen dingen in hun omgeving. Behalve tot manipuleren biedt allerlei materiaal ook mogelijkheden tot veranderen (transformeren). Zand is in allerlei vormen om te toveren, je kunt er met water een papje van maken, er kan een kleurtje aan worden toegevoegd. Blokken kun je combineren tot muurtjes of bruggen. Een meer gerichte vorm van exploreren is onderzoeken. Kinderen vergelijken veronderstellingen en gaan na of ze kloppen. Stimuleren van experiment en onderzoek vraagt veel ruimte voor eigen initiatief, maar ook veel en gevarieerd (natuurlijk) materiaal. Behalve het experimenteren met natuurlijk materiaal is ook het experimenteren met gereedschap en technieken (bakken, koken, timmeren, 'grondwerk', planten, kijkmiddelen enzovoort) een belangrijke ervaringsbron.

9 Zelfsturing

Wat kinderen doen en denken wordt sterk bepaald door de situatie, het moment, de directe omgeving

(veldsturing). Tegenover dit 'veldgebonden' handelen staat het handelen op grond van een eigen plan of besluit. Zelfsturing betekent dat men zelf leiding leert geven aan het handelen en niet alleen te werk gaat via missen en gissen. Het gaat erom dat kinderen geleidelijk strategieën, manieren van aanpak ontdekken (of aangereikt krijgen), waarmee ze steeds meer problemen leren oplossen.

10 Zelfstandigheid

Zelfstandigheid omvat niet alleen het zelfstandig, dat wil zeggen zonder hulp van anderen, voor eigen spullen kunnen zorgen (zelfredzaamheid) of taken kunnen uitvoeren. Zelfstandigheid houdt ook in: weten wat je wel en niet aankunt, verantwoordelijkheid dragen voor afgesproken activiteiten, samen met anderen een klusje uitvoeren, voor jezelf en anderen kunnen opkomen en rekening houden met anderen (sociale redzaamheid). Uiteindelijk gaat het erom dat het kind zelfstandig leert denken en handelen en zo voor zichzelf (en geleidelijk ook steeds meer voor anderen) zorg en verantwoordelijkheid leert dragen.

Bovenstaande beschrijvingen zijn nog zo algemeen dat ze u onvoldoende houvast kunnen geven om deze fundamentele en brede ontwikkelingsdoelen te kunnen stimuleren. Via een aantal invalshoeken bieden we u steun.

- Via observatiemiddelen. In de paragraaf over observeren (blz. 51 e.v.) worden met het oog op enkele brede ontwikkelingsdoelen voorbeelden gegeven van observatiepunten. Deze voorbeelden kunnen u op observatie-ideeën brengen. Ze kunnen ook dienen als voorbeeld voor het formuleren van eigen observatiepunten.

- Via het vermelden van verschillende doelstellingen in het draaiboek. De 'bedoelingen' in het draaiboek bij elk idee kunnen u helpen bij het zoeken van een richting van ontwikkelingsstimulering. Zo zijn er ideeën die een sterk appel doen aan zelfstandigheid, aan experimenteren en redeneren. Andere ideeën doen vooral een beroep op communiceren en zich houden aan onderlinge regels en afspraken (socialiseren).

- Via observatietips in het draaiboek. Regelmatig zijn observatietips gegeven in de richting van ontwikkelingsstimulering. Bijvoorbeeld in de vorm van opmerkingen over het noteren van eigen vindingen van de kinderen of van kinderlijke redeneringen. En in de vorm van vragen over hoe zelfstandig kinderen een activiteit aanpakken of hoe ze samenwerken.

- Ook in de beschrijvingen van de ideeën als zodanig wordt regelmatig een ontwikkelingsgerichte aanpak gesuggereerd. Bijvoorbeeld door aanduidingen als: 'Kom niet te gauw tussenbeide', 'Geef de kinderen rustig de tijd (ondernemen, actiegerichtheid), of 'Laat hen eerst vrij experimenteren met de materialen'.

Meer specifieke doelen

Dit zijn doelen die we onderscheiden vanuit de invalshoek van de vak-/vormingsgebieden. Het gaat dan om ervaringen opdoen met, inzicht krijgen in en vaardigheden ontwikkelen op het terrein van

- motoriek waaronder lichaamsschema;
- oriëntatie in de ruimte;
- oriëntatie in de tijd;
- omgaan met de natuur (eigenschappen van de natuurlijke omgeving);
- omgaan met gezond gedrag;
- omgaan met zichzelf en anderen (eigenschappen van de sociaal-culturele omgeving);
- omgaan met materialen en technieken.

De brede ontwikkelingsdoelen en de meer specifieke doelen vormen de grondslag voor het doelstellingsoverzicht op bladzijde 16 e.v. De doelen zoals in dit schema geformuleerd, zijn terug te vinden in

- de per doewoord geordende overzichten zoals op bladzijde 35 e.v.

- het draaiboek bij elk idee.

Het gaat er in *Idee* uitdrukkelijk niet om een opsomming te geven van wat kinderen op een bepaald moment allemaal zouden moeten kunnen en kennen. Het zijn geen beheersingsdoelen die moeten worden gecheckt om het kind vervolgens een gerichte training te geven. Ten aanzien van specifieke functietraining bestaan gegronde twijfels: zou een jong kind echt iets leren op een moment dat het daar nog niet aan toe is of andere behoeften heeft?

De doelen in *Idee* moeten worden beschouwd als aangrijpingspunten om kinderen ervaringen op te laten doen. Ervaringen die, geplaatst in de brede context van de inhoud van de activiteit, bijdragen aan een verdere ontwikkeling. De doelen vormen voor u een richtlijn bij het nemen van beslissingen ten aanzien van het onderwijsaanbod. Welke activiteit u kiest, op welk moment, met of voor welke kinderen, zijn keuzen die de kwaliteit van dat aanbod bepalen. Het doelstellingsoverzicht kan u helpen om betekenisvolle, uitdagende en daarmee ontwikkelingsbevorderende activiteiten te kiezen.

Overzicht van de doelstellingen

Op de bladzijde hierna vindt u een overzicht van de meer specifieke doelen in *Idee*, geordend naar het vakaccent wereldoriëntatie.

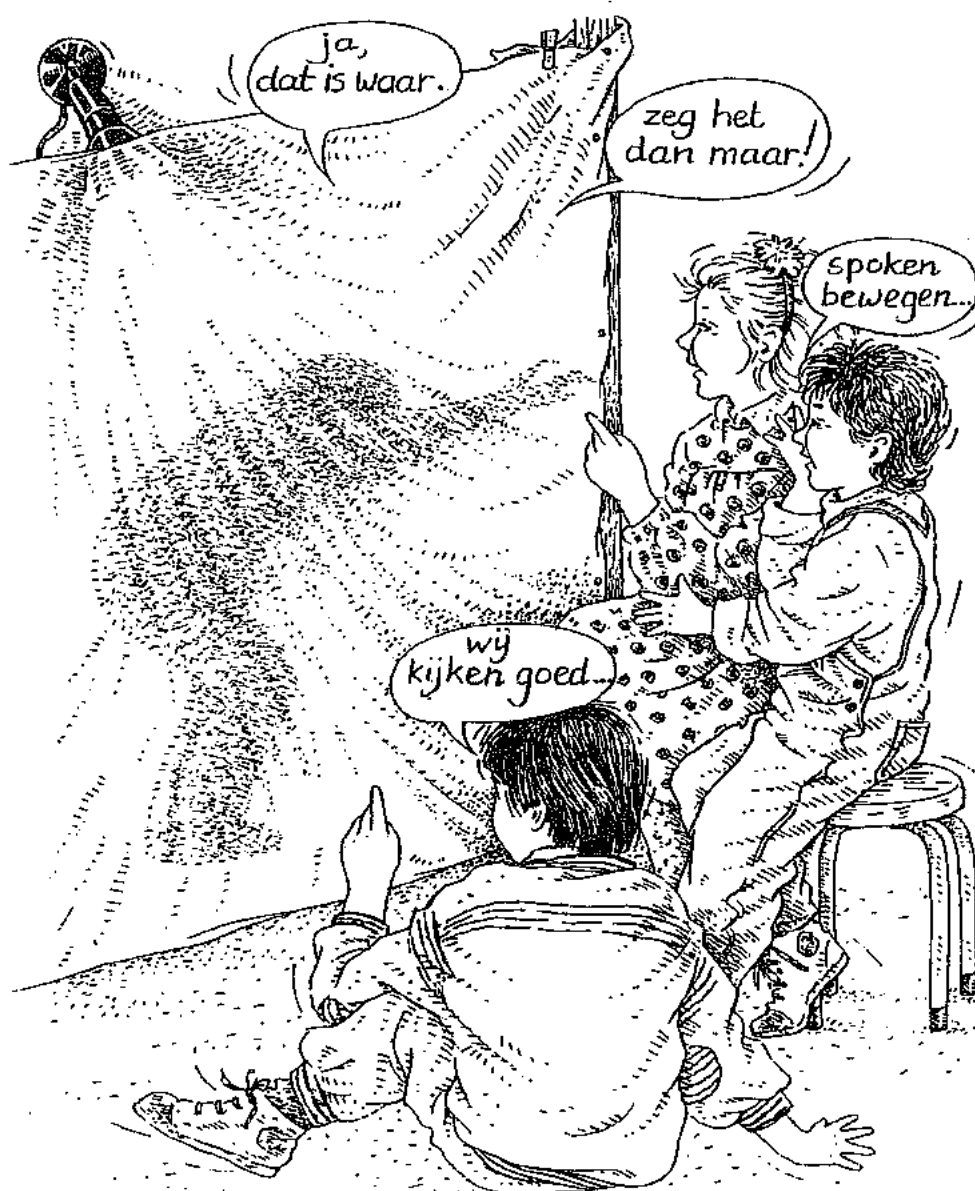
Doelstellingen Wereldoriëntatie						
Doewoord	13	14	15	16	17	18
	Lichaamsschema	Ruimte	Tijd	Natuur	Gezond gedrag	Sociale redzaamheid
1 Aankleden		X	X	XX	XX	
2 Bang zijn			X	XX	XXXX	X
3 Bewegen	XXX	X		XX	X	
4 Bezoeken		XX	XX			XXX
5 Boos zijn			X	XX	XXXX	X
6 Dromen	X	X	X	XX	XX	
7 Eten			X	XXXXX	XXX	X
8 Feesten		X	X	XXXX	XX	
9 Graven		X	XX	XXXXX	X	
10 Groeien		X	X	XXXXX	X	X
11 Horen/praten			XX	XXXXXX	X	
12 Kijken	X	X	X	XXXX		
13 Leren	X		X	XX	X	XXX
14 Leven/sterven			XX	XXX	XXX	
15 Ruiken/proeven	X	X	X	XXX	X	
16 Spelen	X		X	XX	XX	
17 Spetteren	X	XXX	XXX	XXXX	XXX	
18 Vliegen		X	XX	XXXXX	X	
19 Voelen				XXXX	XX	
20 Werken/maken			XXX	XXXX	XXX	X
21 Winkelen				X	XXX	XXX
22 Wonen		XXX	X	XXXX	X	XX
23 Zoeken	XX		X	XXX		XX
24 Zorgen		X	X	XXX	XXXX	XX

WERELDORIENTATIE

- 13 Lichaamsschema (zie ook 1)**
- 13.1 Kennis en beleving van eigen lichaam (via directe ervaring, waarneming of voorstelling)
- 13.2 Kennis en beleving van de positie van het eigen lichaam in de ruimte en van lichaamsdelen onderling
- 14 Oriëntatie in de ruimte (zie ook 2)**
- 14.1 Ontdekken en leren kennen van eigen lichaam
- 14.2 Ontdekken van en omgaan met relatie tussen zichzelf en elementen/dingen in de ruimte (relatieve posities, representeren en lokaliseren)
- 14.2.1 Omgaan met ruimtelijke begrippen in bekende en nieuwe ruimten
- 14.2.2 Omgaan met ruimtelijke begrippen in combinaties
- 14.3 Ontdekken van en omgaan met relaties tussen elementen in de ruimte
- 14.3.1 Hanteren van ruimtelijke begrippen in toepassingen en ruimtelijke probleempjes
- 14.3.2 Manipuleren met begrippen van plaats en richting
- 14.3.3 Ruimtelijke begrippen hanteren vanuit verschillende perspectieven
- 14.4 Ontdekken van en omgaan met relaties tussen elementen in het platte vlak (representeren en lokaliseren in het platte vlak)
- 14.4.1 Werken met een plattegrond
- 14.4.2 Structureren van ruimtelijke situaties in het platte vlak
- 14.4.3 Structureren van abstracte figuren
- 14.4.4 Ontdekken van relaties
- 14.5 Oriëntatie in de ruimte naar plaats, betekenis en functie
- 15 Oriëntatie in de tijd (zie ook 3)**
- 15.1 Ontdekken van en ervaringen opdoen met tijdsbeleving (tijdsbeleving, besef van tijd, ritme-maat, volgorde van tijd, tijdsduur (biologisch en dagelijks tijdsbesef))
- 15.2 Anticiperen op gebeurtenissen (via observatie, verwoording en afbeelding, dagelijks tijdsbesef)
- 15.2.1 Relaties binnen tijd en tijdsbegrippen
- 15.2.2 Rangschikken van gebeurtenissen en processen
- 15.2.3 Begrippen van dagelijks tijdsbesef
- 15.3 Tijdsbegrippen verwoorden, benoemen en meten
- 15.3.1 Werkvolgorde-actievorgorde
- 15.3.2 Manieren om de tijd te meten
- 15.4 Beschrijven en vergelijken van gebeurtenissen toen-nu (ontluikend historisch tijdsbesef)
- 15.4.1 Volgorde van gebeurtenissen verwoorden met tijdsbegrippen
- 15.4.2 Leeftijd, familie, generatie
- 15.4.3 Oud en nieuw, hetzelfde en anders (continuïteit en discontinuïteit in de eigen omgeving)
- 16 Ontdekken van en omgaan met aspecten van de natuur**
- 16.1 Verkennen van de omgeving; onderscheiden en benoemen
- 16.2 Plekken in de eigen omgeving vergelijken
- 16.3 Ervaringen en kennis opdoen met en van planten
- 16.3.1 Verzorgen van planten (in de klas/buiten/ schooltuin)
- 16.3.2 Bekijken en vergelijken van vruchten en zaden
- 16.3.3 Bekijken en vergelijken van onderdelen van planten
- 16.3.4 Groeiprocessen volgen en verwoorden
- 16.4 Ervaringen en kennis opdoen met en van dieren
- 16.4.1 Huisdieren, kinderboerderij
- 16.4.2 Verzorgen van dieren op school
- 16.4.3 Onderscheiden van hoofdgroepen van dieren (letten op uiterlijk, voedsel, voortbeweging)
- 16.4.4 Bekijken en vergelijken van dieren rondom de school (bodemdieren, spinnen, vogels, e.d.)
- 16.5 Ervaringen en kennis opdoen met en van het weer
- 16.5.1 Het wisselen van de seizoenen
- 16.5.2 Weersverschijnselen en weersveranderingen waarnemen
- 16.5.3 De relatie weer-kleding
- 16.6 Ervaringen en kennis opdoen met en van voedsel
- 16.7 Ervaringen en kennis opdoen met en van de niet levende natuur (aarde, water, lucht, vuur)
- 16.8 Ervaringen en kennis opdoen met en van eenvoudige natuurverschijnselen (gieten, drijven, zinken, varen, vullen, koken, eten bereiden)
- 16.9 Ervaringen en kennis opdoen met en van bewegende voorwerpen (rollen, vallen, vliegen, rijden, wippen, glijden)
- 17 Kennis en ervaring opdoen van en met gezond gedrag**
- 17.1 Lichaamsverzorging
- 17.1.1 Kennis en attitude over lichamelijk welzijn en vermijden van riskant gedrag
- 17.1.2 Kennis en attitude over specifieke aspecten van gezond gedrag
- 17.2 Samenleven
- 17.2.1 Gevoelens uiten en gedachten weergeven
- 17.2.2 Kennisnemen van elkaars gevoelens en gedachten en ervoor openstaan
- 17.2.3 Gevoelens, wensen en gedachten zo uiten dat anderen ze begrijpen
- 17.2.4 Zich inleven in gevoelens en gedachten van anderen en hiermee rekening houden

- 17.3 Leefruimte
- 17.3.1 Kennis en ervaring opdoen van en met de omgeving waarin we leven
- 17.3.2 Attitude-ontwikkeling m.b.t. zorg voor onze omgeving

- 18 **Het leren omgaan met zichzelf en met anderen (sociale redzaamheid)**
- 18.1 Zelfredzaamheid
- 18.2 Werkhouding (onder andere: bezig blijven, halen van werkjes, opruimen, dingen klaarzetten)
- 18.2.1 Bijhouden van eigen vorderingen
- 18.3 Planten en dieren verzorgen
- 18.4 Mondigheid, zelfvertrouwen en assertiviteit
- 18.4.1 Probleempjes oplossen
- 18.4.2 Leiding geven in een groepje
- 18.4.3 Spreekdurf
- 18.4.4 Uitingsvaardigheden
- 18.5 Deelnemen aan het verkeer
- 18.5.1 Toepassen van ruimtelijke begrippen in verkeerssituaties
- 18.5.2 Eigen verkeersgedrag en ervaringen in het verkeer
- 18.5.3 Veilige routes nalopen, alleen en met anderen
- 18.5.4 Verkeersbrigadier: functie, betekenis en toepassingen
- 18.5.5 Stoep, straat en zebrapad: functie, betekenis en toepassingen
- 18.5.6 Weten waar je wel en niet veilig kunt spelen

5 INHOUDEN VAN IDEE

Idee komt via een viertal invalshoeken tot haar inhouden. Deze invalshoeken zijn

- doewoorden;
- ervaringsgebieden;
- vakinhoudelijk accent;
- eigen inbreng tijdens de activiteiten.

Doewoorden

Doewoorden zijn 'woorden' die ervaringsgerichte actie oproepen en zodoende aansluiten bij de ervaringswereld van kinderen. Het zijn 'woorden' die allerlei onderwerpen aansnijden die bij kinderen leven. In *Idee* hebben we gekozen voor 24 doewoorden, waaromheen de inhoud geordend is. Binnen elk doewoord zijn kortere of langere projecten of thema's mogelijk. In principe kunnen zelfs doewoorden in elkaar overgaan tot meer uitgebreide thema's. Bijvoorbeeld 'Voelen' en 'Ruiken' kunnen samen een langer thema vormen: 'Spelen met zintuigen'. 'Winkelen' en 'Werken/maken' zijn te combineren tot een langer project: 'Je kostje verdienen'. Bij de keuze van de doewoorden hebben praktijkervaringen van leerkrachten een belangrijke rol gespeeld. Hoewel het aantal (24) doewoorden de indruk zou kunnen wekken dat er per schooljaar ongeveer twaalf aan de orde moeten komen, is dat geenszins de bedoeling. We vinden juist dat u een eigen selectie en planning van de doewoorden binnen het jaarritme dient te maken. We hanteren de 'bronnenboek'-gedachte als uitgangspunt voor het maken van keuzen. Door de ordening via doewoorden willen we vooral de ontwikkelingsgerichte aanpak onderstrepen. Bovendien komt dezelfde ordening in doewoorden voor in het programma *In de kijker* (kennisgebieden). Op die manier wordt nog eens extra continuïteit aangebracht in de doorgaande lijn. De 24 doewoorden zijn:

1 Aankleden	13 Leren
2 Bang zijn	14 Leven/sterven
3 Bewegen	15 Ruiken/proeven
4 Bezoeken	16 Spelen
5 Boos zijn	17 Spetteren
6 Dromen	18 Vliegen
7 Eten	19 Voelen
8 Feesten	20 Werken/maken
9 Graven	21 Winkelen
10 Groeien	22 Wonen
11 Horen/praten	23 Zoeken
12 Kijken	24 Zorgen...

Ervaringsgebieden

U zult in het werken met jonge kinderen aan verschillende belangrijke ontwikkelings- en vormingsaspecten gelijkelijk aandacht willen besteden. Daarom hebben we ervoor gezorgd, dat belangrijke aspecten van de menselijke ervaringswereld binnen

elk doewoord hun plaats krijgen. Alle beschreven ideeën zijn binnen elk doewoord geordend naar een zevental te onderscheiden (maar niet te scheiden) ervaringsgebieden of themavelden. De benadering van de S.L.O. heeft daarbij een belangrijke rol gespeeld. Die zeven ervaringsgebieden zijn:

1 Mens en individu

Het gaat hier om het ontdekken van de eigen individualiteit (zelfbeeld). Hierbij passen vragen als: Wat kan ik en wat kan ik niet (zelfredzaamheid)? Wie ben ik, wat doe ik (leren nadenken over zichzelf)? Hoe kijk ik naar anderen? Hoe zie ik eruit (lichaamsbeeld, lichaamsschema, zelfredzaamheid)?

2 Mens en medemens

Veel dingen kun je heel goed samen doen. Zo kun je samen praten (communiceren), samen werken (elkaar helpen) en samen zijn (gezellig meedoen, het gezellig maken, zorgen voor een zieke/oudere). Het gaat hierbij om vragen als: Hoe kijken we naar elkaar? Zijn we gelijk? Zijn we gelijkwaardig? Hoort iedereen erbij? Hoe gaan we om met cultuurverschillen (eetgewoonten, leefregels, manieren van vermaak en genieten)?

3 Mens en natuur

Het gaat hierbij om feiten en verschijnselen, waarvan je kennis neemt, waarin je samenhang ontdekt, waar je mee omgaat, experimenteert of waar je zorg voor hebt. We onderscheiden daarbij de levende en de niet levende natuur. De levende natuur gaat over wat beweegt, groeit, bloeit, verandert, vruchten brengt; over je eigen lichaam, huisdieren, planten, bloemen, groenten, vruchten, zaden, vogels en bodemdiertjes. Bij de niet levende natuur denken we aan natuurverschijnselen als licht-donker, dag-nacht, weer, wind en wolken. Ook eigenschappen van voorwerpen: geur, kleur, vorm, gewicht, bewegen (rollen, glijden enzovoort), hoeveelheid, geluid en elementen als lucht, water, vuur en aarde komen aan bod.

4 Mens en gezond gedrag

Onderwerpen die bij dit ervaringsgebied aan bod komen zijn bijvoorbeeld: de zorg voor anderen (mensen, dieren, planten), omgaan met minder veilige situaties (verkeer, apparatuur), hygiënische gewoonten (toiletgebruik, wasgedrag), eet- en drinkgewoonten (snoepen), sport, spel en ontspanning, maar ook het zich houden aan afspraken en regels en het leren omgaan met angst, verdriet, ruzie en plezier (in de aandacht staan, gezelligheid scheppen enzovoort).

5 Mens en tijd

Het komen tot begrip van tijd is een langdurig proces. Aan de basis ervan ligt het beleven en beseffen van:

- opeenvolging: de ene gebeurtenis roept de andere op, er ontstaat een soort patroon dat ordening brengt in het leven van alledag (na regen komt zonneschijn, na de nacht komt de dag, na het doen van een werkje komt het buitenspelen). Kinderen leren zo anticiperen (vooruitlopen) op en retrociperen (teruggaan) in de tijd. Opeenvolging is er ook in elk leven: we spreken van levenscyclus en kringloop;
- tijdsduur: we weten allemaal hoe subjectief dit aspect is. Iets van korte duur kan een eeuwigheid lijken. Dat iets tijd kost leren kinderen ervaren bij wedstrijdje (beurt krijgen), bij wachten op een verrassing ('heerlijk avondje', verjaardag) of bij honger en slaap hebben (biologisch tijdsbesef);
- verandering: de mensen, planten, dieren en dingen om ons heen veranderen (sommige dingen veranderen uiterst langzaam (stenen), andere dingen veranderen veel sneller (zeepsopbellen, paddestoeien, dag-en-nacht). Soms is de verandering wel goed te zien, maar duurt ze vrij lang (seizoenen);
- verwoording: ervaringen bij opeenvolging, duur, verandering en ordening brengen we ook onder woorden. Dit helpt ons om meer greep te krijgen op dat brede begrip *tijd*. We spreken over: duurt dat nog zo lang? dat is snel! eerst, later, toen, lang geleden, als ik groot ben, opa is al heel oud...;
- meting: het leren vergelijken van wat oud en nieuw is (iemand is ouder, dat zie je aan...; dit speelgoed is nieuw, want...), is een manier van 'kwalitatief' meten. De duur van een gebeurtenis of activiteit kun je 'kwantitatief' meten, bijvoorbeeld met natuurlijke tijdmeters (zandloper, waterloper, klok).

Het omgaan met verwoording en meting van gebeurtenissen in de tijd draagt bij aan de vorming van tijdsbegrip. Toch hoeft kunnen klok kijken nog niet te betekenen dat er sprake is van echt tijdsbegrip. Kinderen kunnen soms wijzers aflezen of dagen van de week aangeven zonder dat ze enig begrip hebben van tijd. Omgaan met de klok en de kalender (dag, week, maand, jaar) is overigens iets dat in onze cultuur niet gemist kan worden en waarmee jonge kinderen ontdekkend en oriënterend al vroeg in contact komen en geleidelijk meer vertrouwd raken. Via het ontdekken en beleven van veranderingen bij zichzelf (groot worden, eigen fotoalbum), bij anderen (gezin, familie, buurt) en het andere (oude en nieuwe dingen, gebruiksvoorwerpen, foto's, huizen) ontwikkelt zich geleidelijk het 'ontluikend historisch besef'. Dat is een proces van jaren. Een centrale rol in dit proces speelt de ontdekking van de continuïteit en van de verandering van oud en nieuw gekoppeld aan het ontdekken en kunnen plaatsen van gebeurtenissen in de eigen levensgeschiedenis.

6 Mens en ruimte

De ontwikkeling van het ruimtebegrip verloopt langs een aantal te onderscheiden lijnen.

- Van kleine ruimte naar grote ruimte. Ruimte heeft te maken met een begrensde omgeving. Deze begrenzing betreft aanvankelijk de kleine, zeer nabije ruimte die zich geleidelijk uitbreidt (horizonvergroting): de thuisruimte, de route van school naar huis, het meegaan winkelen, op visite of op vakantie gaan.
- Van concrete ruimte naar abstracte ruimte. De ontwikkeling van het ruimtebegrip begint bij het eigen 'staan' in de ruimte. Het is een concrete, tastbare actieruimte, waarin je je met je eigen lichaam oriënteert, waarin je je beweegt, een bepaalde houding aanneemt, iets aanraakt, pakt, versjouwt, stapelt, op een rij legt. Aan de basis van deze actieruimte ligt de lichamelijke oriëntatie (lichaamsschema). Pas geleidelijk aan representeert een kind de ruimte zodanig, dat het laat zien dat het om kan gaan met
 - . de eigen plaats ten opzichte van de dingen om hem heen (routes dichtbij, ver weg);
 - . de onderlinge relaties tussen de dingen om hem heen (de blokken liggen onder de stoel, nabouwen van een toren);
 - . ruimtelijke situaties in het platte vlak (in meer concrete afbeeldingen zoals een tekening van een markt of in meer abstracte voorstellingen zoals tangrammen, symbolen of een eenvoudige plattegrond).
- Van weten naar begrijpen en toepassen. Via allerlei activiteiten leren kinderen omgaan met ruimtelijke begrippen: aanwijsspelletjes, opdrachtjes in de klasseruimte, benoemen van plaatsaanduidingen van voorwerpen in de concrete ruimte. In de omgang met de volwassene thuis en op school raakt elk kind geleidelijk vertrouwd met ruimtelijke begrippen. Echt begrijpen en toepassen ontwikkelen zich vooral door zelf actief ontdekkingen te doen en problemen (conflicten) in ruimtelijke situaties, die uitdagend en in zekere zin nieuw zijn, aan te pakken. Bijvoorbeeld bij het uitdenken van een route, het verkennen van mogelijke wegen naar school, het vinden van spannende speelplekken, het indelen van een 'minutje' in de klas of in de schooltuin, het ontwerpen van een bouwwerk of het weergeven van een bouwactiviteit in het platte vlak. Als zodanig zijn activiteiten ter ontwikkeling van het begrip van ruimte regelmatig in de lesactiviteiten verwerkt.

7 Mens en ordening

Dit ervaringsgebied is ingeruimd voor allerlei activiteiten rond symboolbewustzijn en voor ordeningsactiviteiten die niet al bij andere gebieden zijn ondergebracht. Veel oriënterende activiteiten rond symbolen, letters en cijfers hebben hier een plaats gekregen. Doorgaans zijn het activiteiten, waarbij het omgaan met meer abstracte zaken een belangrijke rol speelt.

Iedere indeling van ervaringsgebieden of themavelden heeft haar voors en tegens. Thema's als 'mens en macht', 'mens en het economische', 'mens en cultuur' zult u in de indeling niet aantreffen. Dit heeft te maken met accenten bij jonge kinderen. We vinden dat 'macht' goed is onder te brengen bij 'sociaal' (omgaan met elkaar). En we denken dat 'gezond gedrag' en 'natuur' zo'n belangrijke rol spelen in het leven van jonge kinderen, dat we daarvoor aparte gebieden hebben benoemd. Bovendien bepalen de onderscheiden gebieden niet de inhoud, maar helpen ze ons om evenwicht te brengen in de geboden inhouden.

Vakinhoudelijk accent

Via doewoorden en ervaringsgebieden hebben we vooral gelet op de menselijke ervaringswereld. Zo hebben we voorkomen dat *Idee* 'voorloperswerk' voor vaklijnen is geworden. Toch past in zo'n thematische benadering van *Idee* ook een bezinning op voor jonge kinderen relevante vakinhouden. Die bezinning kan ertoe bijdragen dat voldoende aandacht wordt geschonken aan het leggen van een fundament in groep 1/2 waarop 'leervakken' later verder kunnen bouwen.

In deze activiteitenmap gaat het om wereldoriëntatie. Aan de basis ervan liggen de ervaring en beleving van het eigen lichaam (lichaamsschema), de oriëntatie in ruimte en de oriëntatie in tijd. Een beknopt overzicht volstaat.

- Lichaamsschema

- . beleving, ervaring, waarneming eigen lichaam;
- . positie eigen lichaam in de ruimte.

- Ruimte

- . eigen positie in de ruimte (routes, weg naar school, paden, plekken in en om de school, op zoek in de supermarkt);
- . ervaren, beleven en vergelijken van verschillende plekken thuis, in de buurt en op school;
- . zorg voor de ruimte om ons heen (opruimen, schoon houden, zorg voor afval, schooltuin);
- . de kleine ruimte (tafelblad, zand-/watertafel, wereldspelmateriaal, omkeringen en tegenstellingen in de kleine ruimte en een eerste idee van plattegrond, spiegels).

- Tijd

- . langere/kortere routes, alles op z'n tijd (wassen, eten, koken, slapen);
- . levenscyclus (bij groeien en leven bijvoorbeeld);
- . seizoenen en wat zich dan in de natuur afspeelt;
- . dag, week, seizoen en klok.

- Natuur

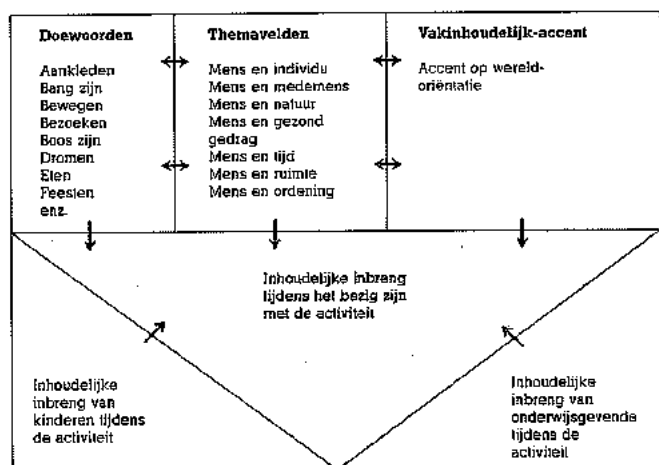
- . veranderingen ontdekken (groei, kleur, temperatuur, licht);
- . onderdelen van planten;
- . dieren rondom de school (vogels);
- . bloemen, vruchten, zaden en groenten;

- . eenvoudig voedsel bereiden;
- . huisdieren;
- . groei en werking eigen lichaam (zintuigen, ledematen);
- . bodemdiertjes;
- . proefjes doen met licht, water, aarde, lucht;
- . experimenteren met techniek (voederhok timmeren, waterleiding aanleggen, bruggen bouwen);
- . levende en niet levende materialen;
- . routes en paden verkennen;
- . (natuur)plekken rondom de school verkennen.
- *Gezond gedrag*
- . tijd van eten, spelen, rusten, werken;
- . hygiënische gewoonten (wassen, tanden poetsen, toiletgebruik);
- . gezond voedsel en eetgewoonten;
- . zorg voor jezelf (zelfredzaamheid, oog voor veiligheid en gevaar);
- . zorg voor de ander (gehandicapte, hulpbehoevende, maar ook oog voor elkaar in geven en nemen, in dagelijkse omgang en het uitvoeren van groepswork).

Eigen inbreng tijdens de activiteiten

Naast doewoorden, ervaringsgebieden en vakinhoudelijk accent zijn het vooral de concrete activiteiten zelf die de basis vormen voor de inhoud die in de actuele situatie aan de orde komt.

Elke activiteit gaat over een bepaalde context. Het is een gebeurtenis, situatie, verhaal enzovoort. Doorgaans zult u de gegeven beschrijving niet slaafs volgen. Zo zijn ze ook niet bedoeld. De concreetheid van *Idee* mag niet verward worden met geslotenheid. Om te voorkomen dat u steeds met vage alternatieven moet werken hebben we de ideeën heel concreet en soms in detail beschreven. We hopen dat die concreetheid versterkend werkt op de voorbeeldfunctie: zo kan het gaan, maar zo zal het niet steeds gaan en zo hoeft het niet! U kunt de beschrijvingen gebruiken als kapstok, als aanwijzing of als richtlijn/leidraad voor de vormgeving van uw eigen onderwijssituatie. Heel belangrijk is dat u erin slaagt een situatie te creëren, waarin de kinderen in dialoog met u en met elkaar eigen ervaringen inbrengen. Dit vraagt van u diagnostiserend, observerend en dialogisch onderwijzen (zie blz. 46). We hopen en verwachten dat de uitgewerkte activiteiten u daartoe zullen motiveren en steunen. Op de volgende bladzijde vindt u de inhoudelijke invalshoeken in schema.

Intercultureel en roldoorbrekend perspectief

Idee is wereldoriënterend van karakter. De wereld die de kinderen gaan verkennen is geen statisch geheel, niet iets dat altijd hetzelfde blijft. Juist binnen de samenleving (het sociale deel van de wereld) kunnen zich grote veranderingen voltrekken. Die veranderingen zullen en moeten ook betekenis hebben voor jonge kinderen. We doelen in dit verband op de steeds groter wordende etnisch-culturele diversiteit voor wat de samenstelling van de maatschappij betreft en op het veranderende normen- en waardenbesef als het gaat om de rolverdeling tussen mannen en vrouwen.

Hoe kun je daar in groep 1/2 nu mee aan de slag? Wij zijn van mening dat dit niet kan door middel van een cognitieve benaderingswijze. Geen onderwijs dus over rolpatronen of over de huizenbouw in het Rifgebergte in Marokko. Kennisoverdracht mag in de hogere leerjaren een middel zijn om het onderwijs een meer intercultureel of roldoorbrekend karakter te geven, in groep 1/2 is attitudevorming een geschikte weg. Het jonge kind is bezig een wereldbeeld op te bouwen waarin het regelmatigheden (die het ervaart en ontdekt) probeert in te passen. Vanzelfsprekendheden ten aanzien van menselijke gedragingen en voorkeuren zijn van die regelmatigheden: Een jurk over een lange broek aandoen is stom! Mannen uit zuidelijke landen kussen elkaar! Appelmoes is lekker! Alle kinderen hebben feest als ze jarig zijn!

We proberen in *Idee* bij te dragen aan het doorbreken van dit soort vanzelfsprekendheden. Niet door ze expliciet aan de orde te stellen, maar door kinderen te laten ervaren dat het ook anders kan en dat de werkelijkheid soms ook anders is. Vanuit dit intercultureel en roldoorbrekend perspectief is *Idee* ook geschreven: als een bril die u als leerkracht kunt opzetten om naar de wereld te kijken.

Twee voorbeelden:

1 In het lesidee *Brood nodig* (doewoord 'Eten') ver-

tellen de kinderen welke soorten brood ze kennen. Behalve wit en bruin brood en krentenbollen kunnen ook 'pide' (Turks brood) of 'pan-dushi' (Antilliaanse broodjes) genoemd worden. Na een rubriceeractiviteit organiseert u een broodproeverij met alle genoemde soorten brood. Geblinddoekt proeven de kinderen de stukjes brood. Zo ervaren ze dat er meer is dan het brood dat ze van huis uit kennen.

2 Sylvia Sleutel speelt de hoofdrol in lesidee *De woordenwerkplaats* (doewoord 'Werken/maken'). Ze gaat zeer handig om met allerlei gereedschap en is technisch zeer bedreven. Zo bouwen we een nieuwe vanzelfsprekendheid in: techniek is ook iets voor meisjes! U hoeft hier helemaal niet uitdrukkelijk op in te gaan, kinderen geven zelf wel aan of ze vinden dat dit element past binnen hun wereldbeeld. Pas wanneer blijkt dat dit voor een kind geen vanzelfsprekendheid is, kunt u hier in een gesprek op doorgaan.

6 DOORGAANDE LIJN

Idee legt in groep 1/2 een stevig fundament waarop in de leerjaren daarna verdergebouwd kan worden. Vanaf groep 3 garanderen verschillende methodische lijnen binnen het vormingsgebied kennisgebieden een goede aansluiting op de activiteiten suggesties uit *Idee*. *Idee* kan dan ook gezien worden als fundering voor vervolgmethoden. Daarnaast bestaat er een specifieke aansluiting op het programma *In de kijker*.

Voor de kennisgebieden in groep 3 en 4 is een onderwijsprogramma ontwikkeld met als titel *In de kijker*. *In de kijker* kent drie inhoudelijke lijnen: *Aardrijkskunde In de kijker*, *Natuur In de kijker* en *Geschiedenis In de kijker*.

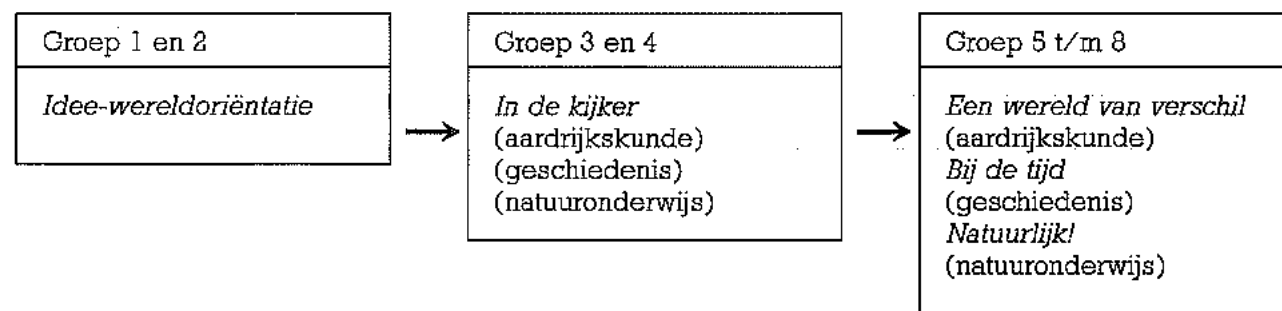
Deze programma's bouwen voort op de wereldoriëntatie-activiteiten uit *Idee*. In *Idee* worden de wereldoriëntatie-activiteiten geïntegreerd aangeboden, maar met herkenbare accenten op ordening in ruimte en tijd, op de natuur en op de sociale en culturele omgeving. Wat betreft ruimtelijke oriëntatie komen in *Idee* vooral de lichaamsoriëntatie en de verkenning van de directe omgeving aan bod.

Aardrijkskunde In de kijker gaat in groep 3 verder met deze verkenning van de omgeving en schenkt geleidelijk meer aandacht aan de afgebeelde ruimte. In groep 4 wordt hier nog een verdere uitbreiding aan gegeven.

Natuur In de kijker kent dezelfde uitgangspunten als *Idee* en zet het ontdekkend leren kennen van de natuur voort. Natuuronderwijs wordt opgevat als integratie van aspecten van biologie, natuurkunde, natuurkundige aardrijkskunde en bevorderen van gezond gedrag.

Tijdsoriëntatie krijgt in *Idee* vooral vorm in activiteiten waarin kinderen ervaringen opdoen met tijdsaspecten, waarin ze tijdsbegrippen leren hanteren of veranderingen ontdekken die in de tijd plaatsvinden. Het dagelijks en historisch tijdsbesef zijn verder uitgewerkt in *Geschiedenis In de kijker*. *Idee* vormt samen met *In de kijker* en methodes voor de kennisgebieden voor groep 5 tot en met 8 een sluitend geheel.

Om een gerichte keuze mogelijk te maken is het schema op bladzijde 24 en 25 handzaam.

Overzicht Wereldoriëntatie-ideeën

Doewoord	Ruimte	Tijd	Natuur	Gezond gedrag	Individueel	Sociaal
1 Aankleden	Alles in de kast	Een zonnebril en wol- len sokken	Een kip met een winterjas Pop in het veld	Anders is niet gek		Voor elk vak een ander pak
2 Bang zijn		Dag en nacht	Draakjes en andere monsters	Brand Flink en flauw Geen gevaar? Wel waar!		Wipneus en Pim en het carnavalsbal
3 Bewegen	Wie weet de weg?		Alles in de wind Achteruitland Zwimmers, springers, lopers en vliegers	De spoken zijn op pad Twee tellen uitdrijven!		
4 Bezoeken	Lijn 3! Drie, twee, een, nul ...	Naar een museum	Op reis in de buurt	Het goede handje		Bij wie ben je ge- weest?
5 Boos zijn	Ruzieplekken	Ben je boos, pluk een roos	Dierenruzie Je tanden laten zien	Weer goedmaken?		Per ongeluk
6 Dromen	Dromen komen uit de lucht	Droomtijd	Driss, de dromerige dromedaris	Op stap in Dromen- land	De ogentovenaar	De tovercirkel
7 Eten		Ieder hapje op zijn tijd	Niet te veel, niet te weinig Wat lust een mus?	Weet wat je eet! Gezond eten Wie doet de afwas?		Sandro's Pizzeria Brood nodig
8 Feesten	Feest in de poppen- hoek	Een waslijn vol fees- ten	Bladeren in feestkleuren Elk dier heeft wel eens plezier Een hapje lente	Een cadeau voor... Feestelijke hapjes		Mag ik op je feestje komen?
9 Graven	Onze straat is open!	Opgraving Weer een andere kuil	Grondsoorten Van een heleboel zand Kleine beestjes Eentje, beentje, kiezelsteentje	Riddering		
10 Groeien	Groene plekkjes in de buurt	Levensloop Juf op de driebewier	Tuinieren Naar de bakker Het is groot en bruin en ... Ei, ei Kijk, zo groeit dat!	Knip, knip... naar de kapper		Baby in de buik
11 Horen/praten	Luisterwandeling	Ons eigen weerjour- naal	Wat hoor ik daar? Geluid kun je zien Weergeluiden Ssst..., oh ja!			Mag ik deze dans van u? Ons eigen orkest
12 Kijken	Verander eens van standpunt		Spiegelrij, spiegelrij aan de wand Elk oog is anders Schaduwen		Op wie kijk je? Kennen zonder kijken	

Doewoord	Ruimte	Tijd	Natuur	Gezond gedrag	Individueel	Sociaal
13 Leren		Alles leer je op zijn tijd.	Knappe dieren Pas op!	Wassen en plassen Oversteken		Leert het van een ander.
14 Leven/sterven		Levensloop	Mijn konijn is dood! Een dierenbabyboek Vogels voeren	Sterven Het ongeluk De maak-betertas	Juf, mijn tand wiebelt	
15 Ruiken/proeven	Ruikspel	Waar smaakt dat naar?	De neus Snuffel de speurhond Mmmm... dat ruikt lekker!	Bah! Er zit een luchtje aan!		
16 Spelen		Mijn eigen vroeger	Herfstspeel Laat maar rollen	Ik verveel me zo Pietenpolka		Speelgoed uit andere landen
17 Spetteren	Waterleiding	Zand op mijn eigen hand. Spetter, pieter, pater	Alle eendjes spetteren in het water Waterdierjes Druppels maken Wat drijft? Wat zinkt?		Van top tot teen	
18 Vliegen		Vliegen door de tijd	Bubbelen Het grote vogelboek Ons weerstation	Hou je adem in en stik niet!		De speeltuin
19 Voelen			Koud en warm Voelsprietten Dieren hebben ook gevoel	Aui!	Met een lach en een traan Voelvingertjes	
20 Werken/maken	Werkplekken in de buurt	Wat doe jij? Oud en versleten instrumenten maken	Waar leren dieren dat? Woonruimte gezocht	Meneertje Bijdehand Ik doe een mama- ding.		
21 Winkelen	Winkels in de buurt		Op de markt Zorgen voor straks	Dit moet je kopen! Ik heb alles		Weg met de poppen- hoek!
22 Wonen	Sjouwen en bouwen	Kijk, wie we daar hebben! Kijk, daar woont een merel in de heg!	Ik woon in een kom Huisje... beestje Minidierfeshuis		Hier woon ik	Droomslaapkamer
23 Zoeken	Wie vindt de schat? Licht en donker en schaduw. Iets kwijt zijn	Er was eens ...	Zoek, zoek, zoek Beestje wat doe jij?	Verdwaald	Zoek jezelf!	
24 Zorgen	Mensen zorgen voor mensen Wie gaat er mee?	Bollen en zaden	Vogelfans Wie zorgt voor de kleintjes? Houd de omgeving schoon		Ik kan het zelf al!	Opgesmeerd staat netjes

7 BESCHRIJVING VAN IDEE

Bronnenboekgedachte

Idee wereldoriëntatie is een ruim gesorteerd bronnenboek voor wereldoriënterende activiteiten in groep 1/2. Er zijn in totaal 166 suggesties in beschreven, waaraan vaak nog een of meerdere varianten zijn toegevoegd. Deze 166 ideeën zijn thematisch geordend in 24 zogeheten doewoorden. Op bladzijde 18 zijn deze doewoorden uitvoerig beschreven. *Idee* gaat in de ideeën uit van een vakinhoudelijk accent, namelijk wereldoriëntatie.

Organisatiematrix

De 'Organisatiematrix' is bedoeld als hulpmiddel bij het kiezen uit de ideeën. Het is mogelijk dat u een activiteit zoekt voor een bepaalde werksituatie of voor een bepaalde leeftijdsgroep. De zes verschillende situaties zijn beschreven onder 'Organiseren en differentiëren' (blz. 47). In de organisatiematrix kunt u ook aflezen of een idee seizoengebonden is, of er materiaal bij nodig is en of er een doeblad bij hoort. Alle ideeën zijn in een organisatiematrix geplaatst; de indeling in doewoorden is erin terug te vinden (zie blz. 28 e.v.).

Doebladen

De doebladen zijn om te kopiëren. Ze passen bij een activiteit en geven er een extra dimensie aan. De doebladen zijn niet, zoals traditionele spelwerkbladen, bedoeld als oefenmiddel voor de verstandelijke ontwikkeling. Ze hebben diverse functies:

- als attribuut voor een spel(letje);
- als middel tot visuele ondersteuning van de les-suggestie;
- als voorbeeldblad bij een activiteit;
- als hulpblad waarop de kinderen iets kunnen noteren;
- als mogelijkheid tot creatieve verwerking;
- als middel om de overstap naar het tweedimensionale vlak voor het kind te vergemakkelijken;
- als middel om de wereld van het schrift te ontdekken.

Activiteit

De beschrijvingen van de activiteiten die hierna volgen zijn praktisch en concreet; het verloop van een activiteit is steeds heel precies aangegeven. Mogelijk wekt dit de indruk van: zo moet je het letterlijk doen! Dit zou geen juist beeld zijn. De beschreven activiteit wil niet meer zijn dan een idee voor de leerkracht zelf, een suggestie, een inspiratie om zelf door te gaan op het onderwerp. Daarvoor is een beschrijving op heel concreet niveau nodig, omdat alleen dan de activiteit goed voorstelbaar is. Vaak eindigt een beschrijving van een activiteit met een of meer variaties.

Draaiboek

Het draaiboek vermeldt op beknopte wijze zaken die in de voorbereiding nodig kunnen zijn.

- *Situatie*: door middel van een vignet is aangegeven in welke situatie de activiteit optimaal uitvoerbaar is. We onderscheiden zes verschillende situaties: de kring, de werkles, het hoekenwerk, de spellen, het buitenwerk en activiteiten in de speelzaal (zie bladzijde 47 en 48).

- *Bedoeling*: per idee zijn bedoelingen aangegeven. De codering die erbij staat komt overeen met die van het doelstellingenoverzicht op bladzijde 16 e.v. Om een keuze te maken uit de ideeën kunt u ook vanuit doelstellingen kiezen. Een overzicht van de doelstellingen, gekoppeld aan de inhoud van het idee, is te vinden op bladzijde 35 e.v.

- *Materiaal*: een aanduiding van welk materiaal nodig is bij de activiteiten. Niets hoeft u te beletten om hier variatie aan te brengen of er ander materiaal aan toe te voegen. Mogelijk brengt het doorlezen van de beschrijving u op alternatieve ideeën.

- *Organisatie*: hier wordt aangegeven of er in de organisatie iets bijzonders gedaan moet worden hetzij in de voorbereiding, hetzij tijdens de uitvoering. In de beschrijving van de activiteit zelf zijn waar nodig eveneens aanwijzingen opgenomen voor de organisatie.

- *Jaarkalender*: soms wordt de relatie gelegd met een bepaalde feestdag, een veel voorkomende gebeurtenis of de actualiteit.

- *Leerlijn*: hier is aangegeven voor welke leeftijdsgroep de activiteit door ons gedacht is. Door middel van een of twee zwarte hokjes hebben we dat zichtbaar gemaakt. Als u zelf ervaren heeft dat het idee ook prima uitvoerbaar is met een andere leeftijdsgroep, kunt u zelf het betreffende hokje inkleuren. Tevens geven we onder 'Leerlijn' vaak nog een korte aanduiding van welke doorgaande lijn van belang is: dit lesidee bouwt voort op..., kan gevolgd worden door..., past bij....

- *Observatie/evaluatie*: hier zijn in het kort de punten aangeduid die in het bijzonder aandacht zouden kunnen krijgen bij observatie en evaluatie.

Lengte- en breedtepakket

Idee is een totaalpakket, waarin samenhang centraal staat. Alle ideeën, inclusief doebladen, zijn per doewoord geordend opgenomen in twee mappen. Dit is het breedtepakket: u heeft het geheel in zijn totale breedte. Elk doewoord is voorzien van een thema-inleiding.

U heeft nu de ideeën voor wereldoriëntatie. In het kader van de keuze van een nieuwe methode/programmering voor wereldoriëntatie/kennisgebieden in een doorgaande lijn is dat een logische daad. Nu u start met één pakket kunt u dat altijd uitbreiden tot het totale pakket. Bovendien kunt u met behulp van

een 'ombouw'-handleiding de lengtepakketten ordenen naar een breedtepakket. De thema-inleidingen per doewoord zijn in dit ombouwpakket opgenomen.

Paginering

Het is van belang op te merken dat *Idee* twee soorten paginering kent.

1 Rechtsonder: deze paginering is bestemd voor het breedtepakket. Dit pakket is verzameld in activiteitenmap a (doewoord 1 t/m 12) en activiteitenmap b (doewoord 13 t/m 24).

2 Rechtsboven: deze paginering is bestemd voor het lengtepakket. Voor elk vakaccent is er namelijk een afzonderlijk lengtepakket: voor rekenen-wiskunde, voor taal-lezen en voor wereldoriëntatie.

Een zonnebril en wollen sokken
IN ACTIVITEIT

In de groep trekt u een paar laarzen, handschoenen en dikke wollen sokken aan. U vat een zonnebril op, doet een dikker sjal om en trekt evenwel een badjas aan. Terwijl u dit doet, zullen de kinderen spontaan reageren, maar u gaat er (nog) niet op in. Als u zelf met allerlei kleding uit verschillende seizoenen hebt uitgetest, roept u de kinderen in van kleding van u heen. U laat hen nog een pakje vrij nagaan. Daarin gaat u op de reacties in:

Waarom kan ik dit nu niet aantrekken?
Wat zou ik dan beter aan kunnen doen?
Waarom trek je dit aan, sen?
Wat heeft hij elkaar? Waarom?
Wie kent de namen van de seizoenen?
Waarom heb je zelf vandaag deze kleren aan?

In een grote doos hebt u allerlei kleding uit verschillende seizoenen gestopt. U laat de kinderen er om de beurt een kledingstuk nathalen. Ze moeten erbij vertellen wanneer ja zo'n kledingstuk draagt: in de zomer, herfst, winter of lente. In iedere hoek van het lokaal hebt u een plaat met afbeeldingen uit de vier seizoenen opgehangen. De uitgesochte kleding wordt nu telkens onder de juiste plaat gelegd. Sommige kleding kan in verschillende seizoenen gedragen worden en dus onder verschillende platen thuishoren. Dit verschuift u naar de gloguistie om met de kinderen te praten over het feit dat de temperatuur vaak bepaald te voer wat je aantrekt. Ook kent u aan de orde stellen dat sommige kleren van dunne stoffen gemaakt zijn en andere van dikke. En de kleur van de kleding krijgt aandacht: licht en vrolijk in de zomer, wat somberder en donkerder in de winter.

Tot slot mogen de kinderen zich aankleden voor (naar keuze) een dagje aan het strand, een flinke strandwandeling in het najaar of een sneeuwballenwedstrijd. Alles wordt natuurlijk genot.

Variatie

Allebei kleding aantrekken die niet bij elkaar hoort: wat niet er het gekst uit?

IDEA © MALMBERG

Aankleden
DRAAIBOEK

Situatie

Beoefening

Onderscheiden van en evenwichten opdoen met aspecten van tijd (tijdsbepaling, deel van de dag, maan, maan, vroege van de middag, biologisch en dagelijks (tijdsbepaling) (15.1). Het wissen van de seizoenen (15.1). Het weten van de seizoenen (15.1).

Materiaal

Kledingstukken en accessoires uit de vier seizoenen. Een grote wandplaat van elk seizoen; een grote doos.

Organisatie

U moet ervoor zorgen dat van iedereen het wat kleding verzameld is. U kunt dan de kinderen vragen om een afbeelding van kleding met te brengen.

Jaar kalender

De kalender kunt u in elk seizoen afwisselen.

Leertijd

☐ Groep 1.
☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Leggen de kinderen voorbeeld (naar het voorbeeld) en kleding? Kunnen ze uitleggen waarom ze op andere dagen alleen maar een kleding? Wie kent de namen van de seizoenen?

Organisatiematrix

Kring	Werkles	Hoekenwerk	Spelles	Buitenwerk	Speelzaal	Groep 1	Groep 2	Jaarkalender	Materiaal	Doelbladen	Titel
Aankleden											
☒	☐	☒	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Een zonnebril en wollen sokken
☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Anders is niet gek
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Alles in de kast
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☒	Pop in het veld
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☒	Voor elk vak een ander pak
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Een kip met een winterjas
Bang zijn											
☒	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	Flink en flauw
☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Wipneus en Pim en het carnavalsbal
☐	☐	☒	☐	☒	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Draakjes en andere monsters
☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☐	☐	☐	Dag en nacht
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☒	Geen gevaar? Wel waar!
☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☒	☐	Brand!
Bewegen											
☐	☐	☐	☒	☐	☒	☒	☒	☐	☒	☐	De spoken zijn op pad
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Zwemmers, springers, lopers en vliegers
☒	☐	☐	☐	☒	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Achteruitland
☒	☐	☐	☐	☒	☐	☒	☒	☒	☒	☒	Alles in de wind
☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☒	☐	Twee tellen uitdrijven!
☒	☐	☐	☐	☒	☐	☒	☒	☐	☐	☒	Wie weet de weg?
Bezoeken											
☐	☐	☐	☐	☒	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Op reis in de buurt
☐	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	Bij wie ben je geweest?
☒	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Lijn 31
☐	☒	☐	☐	☒	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Naar een museum
☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☒	☐	Drie, twee, een, nul...
☒	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Het goede handje

Kring	Werkles	Hoekenwerk	Spelles	Buitenwerk	Speelzaal	Groep 1	Groep 2	Jaarkalender	Materiaal	Doelbladen	Titel
Boos zijn											
☐	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☒	Ben je boos, pluk een roos
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Per ongeluk
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☒	Je tanden laten zien
☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☐	Dierenruzie
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☒	☐	Ruzieplekken
☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☒	☐	☒	☐	Weer goedmaken?
Dromen											
☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	De ogentovenaar
☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Driss, de dromerige dromedaris
☐	☐	☐	☐	☒	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Dromen komen uit de lucht
☐	☐	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☒	☐	Droomtijd
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	De tovercirkel
☒	☐	☒	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Op stap in Dromenland
Eten											
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Brood nodig
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Niet te veel, niet te weinig
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Weet wat je eet!
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Gezond eten
☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☒	Wat lust een mus?
☐	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☒	Ieder hapje op zijn tijd
☐	☒	☐	☒	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Sandro's Pizzeria
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☒	☒	☐	Wie doet de afwas?
Feesten											
☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Mag ik op je feestje komen?
☒	☐	☒	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Een cadeau voor...
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Elk dier heeft wel eens plezier
☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Een hapje lente
☐	☒	☐	☐	☒	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Bladeren in feestkleuren
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Feestelijke hapjes
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☒	Een waslijn vol feesten
☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Feest in de poppenhoek

Kring	Werkles	Hoekenwerk	Spelles	Buitenwerk	Speelzaal	Groep 1	Groep 2	Jaarkalender	Materiaal	Doebladen	Titel
Graven											
☐	☐	☒	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Grondsoorten
☐	☐	☒	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Onze straat is open!
☐	☐	☐	☐	☒	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Kleine beestjes
☐	☐	☐	☐	☒	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Weer een andere kull
☒	☐	☐	☐	☒	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Opgraving
☐	☐	☒	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Riolering
☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☒	Van een heleboel zand
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Eentje, beentje, kiezelsteentje
Groeien											
☐	☒	☒	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☒	Kijk, zo groeit dat!
☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☒	Ei, ei
☒	☐	☐	☐	☒	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Tuinieren
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☐	Juf op de driewieler
☒	☐	☒	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Naar de bakker
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Knip, knip... naar de kapper!
☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Baby in de buik
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Groene plekje in de buurt
Horen/praten											
☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☒	☐	Wat hoor ik daar?
☐	☒	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☒	☐	Mag ik deze dans van u?
☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Ons eigen weerjournaal
☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Weergeluiden
☒	☐	☐	☐	☒	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Luisterwandeling
☐	☐	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☒	☐	Geluid kun je zien
☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Ons eigen orkest
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☒	Ssst... oh ja!

Kring	Werkjes	Hoekenwerk	Spellen	Buitenwerk	Speelzaal	Groep 1	Groep 2	Jaarkalender	Materiaal	Doelbladen	Titel
Kijken											
☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☐	Verander eens van standpunt
☐	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Op wie lijkt je?
☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☒	Spiegeltje, spiegeltje aan de wand...
☐	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☐	Elk oog is anders
☐	☒	☐	☐	☒	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Schaduwen
☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Kennen zonder kijken
Leren											
☐	☒	☐	☒	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☐	Leer het van een ander
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☒	☐	Alles leer je op zijn tijd
☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☒	Wassen en plassen
☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☒	☒	☐	Pas op!
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐	Knappe dieren
☐	☐	☐	☒	☐	☒	☐	☒	☐	☒	☒	Oversteken
Leven/sterven											
☐	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☒	☒	Juf, mijn tand wiebelt
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☒	Grote gebeurtenissen
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Mijn konijn is dood!
☒	☐	☒	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Sterven
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Een dierenbabyboek
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Vogels voeren
☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☐	☒	☐	Het ongeluk
☒	☐	☒	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	De maak-betertas
Ruiken/proeven											
☒	☐	☐	☐	☒	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Mmmm..., dat ruikt lekker!
☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Waar smaakt dat naar?
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Ruikt het hier?
☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Bah! Er zit een luchtje aan!
☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Snuffel de speurhond
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	De neus

Kring	Werkles	Hoekenwerk	Spelles	Buitenwerk	Speelzaal	Groep 1	Groep 2	Jaarkalender	Materiaal	Doebleden	Titel
Spelen											
☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☐	☒	☐	Ik verveel me zo
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Mijn eigen vroeger
☐	☐	☒	☐	☐	☐	☒	☐	☒	☒	☐	Herfstspel
☐	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Laat maar rollen
☐	☐	☐	☒	☐	☒	☒	☒	☒	☒	☐	Pietenpolka
☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Spelletjes uit andere landen
Spetteren											
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☒	Van top tot teen
☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐	Zand op mijn hand
☒	☐	☐	☐	☒	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Alle eendjes spetteren in het water
☐	☐	☒	☐	☒	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Waterdierjes
☒	☐	☒	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Druppels maken
☐	☐	☒	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Wat drijft, wat zinkt?
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Spetter, pieter, pater
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Waterleiding
Vliegen											
☐	☒	☒	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Bubbelen
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☐	De speeltuin
☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Vliegen door de tijd
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Het grote vogelboek
☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☒	Hou je adem in en stik niet!
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☒	Ons weerstation
Voelen											
☒	☐	☒	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Koud en warm
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Voelsprietten
☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☐	☐	Dieren hebben ook gevoel
☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Au!
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☒	Met een lach en een traan
☐	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Voelvingertjes

Kring	Werkles	Hoekenwerk	Spelles	Buitenwerk	Speelzaal	Groep 1	Groep 2	Jaarkalender	Materiaal	Doebladen	Titel
Werken/maken											
☒	☐	☒	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☒	Wat doe jij?
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Werkplekken in de buurt
☒	☐	☒	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☐	☐	Ik doe een mama-ding
☒	☐	☒	☐	☐	☐	☒	☐	☒	☒	☒	Meneertje Bijdehand
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Oud en versleten
☐	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Instrumenten maken
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Waar leren de dieren dat?
☒	☐	☒	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Woonruimte gezocht!
Winkelen											
☐	☒	☐	☐	☒	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Winkels in de buurt
☐	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Weg met de poppenhoek!
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Dit moet je kopen!
☐	☒	☐	☒	☐	☐	☐	☒	☐	☒	☐	Op de markt
☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☐	☒	☐	Ik heb alles
☐	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Zorgen voor straks
Wonen											
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Droomslaapkamer
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Waar ik woon
☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Kijk, wie we daar hebben!
☒	☐	☒	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Minidiertjeshuis
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☒	Huisje... beestje
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☒	Sjouwen en bouwen
☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Kijk, daar woont een merel in de heg!
☒	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☒	☒	☐	Ik woon in een kom
Zoeken											
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☒	Zoek jezelf!
☒	☐	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☒	☒	Zoek, zoek, zoek
☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Iets kwijt zijn
☒	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Verdwaald
☒	☐	☐	☐	☒	☐	☒	☐	☒	☒	☐	Beestje, wat doe jij?
☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Er was eens...
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☒	☒	☐	Licht en donker en schaduw
☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☐	Wie vindt de schat?

Kring	Werkles	Hoekenwerk	Spelles	Buitenwerk	Speelzaal	Groep 1	Groep 2	Jaarkalender	Materiaal	Doebiaden	Titel
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☒	☒	☐	Ik kan het zelf al!
☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☒	Mensen zorgen voor mensen
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	Vogelfans
☐	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Wie gaat er mee?
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Opgeruimd staat netjes!
☒	☐	☐	☐	☒	☐	☒	☒	☐	☒	☐	Houd de omgeving schoon
☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Bollen en zaden
☒	☐	☒	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☒	☐	Wie zorgt voor de kleintjes?

Doelstellingen

Titel en inhoud

Doelstellingen

Aankleden**Een zonnebril en wollen sokken**

Welke kleding draag je wanneer?

Tijdsbeleving. Wisselen van de seizoenen. Relatie weer-kleding.

Anders is niet gek

Feestkleding uit verschillende landen.

Inleven in en rekening houden met gevoelens/gedachten van anderen.

Alles in de kast

Kinderen bergen uitgeknipte kleren op in een (getekende) kast.

Omgaan met ruimtelijke begrippen. Oriëntatie in de ruimte naar plaats, betekenis en functie.

Pop in het veld

Vogelverschrikkers maken en bespreken.

Verkennen van de omgeving; onderscheiden en benoemen.

Voor elk vak een ander pak

Welke kleding hoort bij bepaalde beroepen?

Kennis van en ervaring met de omgeving waarin we leven.

Een kip met een winterjas

Onderzoeken van veren.

Ervaringen met en kennis van dieren.

Bang zijn**Flink en flauw**

Ieder kind is wel eens flink of bang en kleinzerig.

Gevoelens uiten en gedachten weergeven. Kennis nemen van elkaars gevoelens en gedachten en ervoor openstaan.

Wipneus en Pim en het carnavalsbal

Poppenkastverhaal. Wipneus maakt andere poppen bang.

Kennis nemen van elkaars gevoelens en gedachten en ervoor openstaan. Zich inleven in gevoelens/gedachten van anderen.

Draakjes en andere monsters

Kleine diertjes bekijken en verwoorden waarom je ze eng vindt.

Bekijken en vergelijken van dieren rondom de school.

Dag en nacht

Volgorde van gebeurtenissen bij het slapen gaan, inclusief bang zijn in het donker en getroost worden.

Kennis van en ervaring met de omgeving. Rangschikken van gebeurtenissen. Begrippen van dagelijks tijdsbesef.

Geen gevaar? Wel gevaar!

Bang zijn in gevaarlijke situaties en voor gevaarlijke voorwerpen.

Kennis en attitude ten aanzien van lichamelijk welzijn en vermijden van riskant gedrag.

Brand!

Ervaringen met vuur en brand.

Ervaringen met en kennis van de niet levende natuur. Vermijden van riskant gedrag. Zelfredzaamheid.

Bewegen**De spoken zijn op pad**

Schimmenspel waarbij de kinderen spoken zijn die allemaal verschillende bewegingen maken.

Eigen lichaam.

Zwemmers, springers, lopers en vliegers

Onderzoeken hoe dieren zich voortbewegen.

Ervaringen en kennis opdoen met en van dieren. Onderscheiden van hoofdgroepen van dieren. Bekijken van dieren rondom de school.

Achteruitland

Bewegen alsof je een film terugdraait. Leergesprek over het menselijke bewegingsapparaat.

Eigen lichaam.

Alles in de wind

Ontdekken dat wind bewegende lucht is. Voelen en meten hoe hard het buiten waait.

Ervaringen en kennis opdoen met en van de niet levende natuur. Weersverschijnselen waarnemen.

Twee tellen uitdrijven!

Gesprek over zwemles. Spel met 'zwem-bewegingen'.

Eigen lichaam. Gevoelens uiten. Inleven in gevoelens en gedachten van anderen.

Wie weet de weg?

Na een wandeling de route samen met de kinderen tekenen. Zelf een route maken en nalopen.

Relaties tussen elementen in het platte vlak. Werken met een plattegrond.

7 BESCHRIJVING VAN IDEE

Titel en inhoud	Doelstellingen
Bezoeken	
Op reis in de buurt Onderzoeken/waarnemingen doen op schoolplein, op straat, in plantsoen.	Oriëntatie op uitbreidende ruimten. Verkennen van de omgeving door zintuiggebruik. Vergelijken van plekken in omgeving.
Bij wie ben je geweest? Elkaar interviewen over weekend.	Zelfredzaamheid. Uitingsvaardigheden. Mondigheid.
Lijn 31 Met de bus gaan, hoe gaat dat in zijn werk?	Oriëntatie op uitbreidende ruimten. Zelfredzaamheid. Mondigheid.
Naar een museum Op bezoek in het museum in de buurt.	Verkennen van omgeving. Ontluikend historisch besef.
Drie, twee, een, nul... Fantasiereis per raket naar een ster.	Ervaringen met tijdsaspecten. Tijdsbegrippen.
Het goede handje Beleefd gedrag bij bezoek. Manieren van begroeten in verschillende culturen.	Gevoelens uiten. Zelfredzaamheid. Mondigheid.

Boos zijn

Ben je boos, pluk een roos Volgorde ontdekken in een boos-zijn-situatie en hoe deze ontstaat.	Gevoelens uiten, gedachten weergeven. Inleven in ander. Rangschikken van gebeurtenissen en processen.
Per ongeluk Ansichtkaart sturen om een 'stoute situatie' weer goed te maken.	Gevoelens uiten, gedachten weergeven. Kennis nemen van elkaars gevoelens en gedachten en ervoor openstaan.
Je tanden laten zien Plaatjes uitbeelden en raden van 'boze' en 'blijje' dieren.	Ervaring en kennis opdoen met en van dieren. Onderscheiden van hoofdgroepen van dieren. Gevoelens uiten, gedachten weergeven.
Dierenruzie Verhaal over een boze hond. Luisteren naar en nabootsen van boze dierengeluiden.	Ervaring en kennis opdoen met en van dieren.
Ruzieplekken Praten, tekenen en spelen van ruzie-plek-situaties.	Gevoelens uiten en gedachten weergeven. Mondigheid, zelfvertrouwen en assertiviteit.
Weer goedmaken? Situaties spelen over het-weer-goedmaken!	Kennis nemen van elkaars gevoelens, ervoor openstaan. Inleven in gevoelens en gedachten van anderen.

Dromen

De ogentovenaar Je inleven in 'kijkposities', wanneer je ogen op een andere plek van je lichaam zijn getoverd (ogen op je rug, je voet, enzovoort).	Ontdekken en leren kennen van het eigen lichaam.
Driss, de dromerige dromedaris Naar aanleiding van een vertelling over een dromedaris in Marokko tekenen kinderen op het doeblad waar dit dier van zal dromen.	Ervaring en kennis opdoen met en van dieren.
Dromen komen uit de lucht Wat je allemaal in de wolken kunt zien: kijken, praten. Een wolkenhemel namaken.	Oriëntatie in de ruimte naar plaats, betekenis en functie. Verkennen van de omgeving, onderscheiden en benoemen.
Droomtijd Wat leuk is, duurt vaak maar kort en wat niet leuk is zo lang. Met een tijdmachine gaan kinderen dat veranderen.	Ervaringen en ontdekkingen in verband met tijdsbeleving. Relaties binnen tijd en tijdsbegrippen.
De tovercirkel In groepjes, voorzien van allerlei attributen, beelden de kinderen 'toverende' wezentjes uit en verzinnen er toverspreuken bij.	Gevoelens uiten, gedachten weergeven. Gevoelens zo uiten dat anderen ze begrijpen.
Op stap in Dromenland Een Dromenland-hoek inrichten aan de hand van dozen, waarin voor verschillende 'landen' (Griezeland, Feestland) attributen zitten.	Gevoelens uiten en gedachten weergeven.

Titel en inhoud	Doelstellingen
Eten	
Brood nodig Ordenen van voedsel per maaltijd met als invalshoek brood.	Ervaring en kennis opdoen met en van voedsel.
Niet te veel, niet te weinig Ervaren dat ook planten genoeg voedsel nodig hebben.	Ervaringen en kennis opdoen met en van planten en voedsel.
Weet wat je eet! Attitudevorming in verband met voeding. Oog voor gevaarlijk voedsel.	Kennis en attitude in verband met voeding en zorg voor de omgeving.
Gezond eten Praten over en ordenen van gezond en niet gezond eten. Attitudevorming over voedsel.	Attitudevorming over voeding. Ervaringen en kennis opdoen van en met voedsel.
Wat lust een mus? Wat verschillende dieren zoal eten.	Ervaringen en kennis opdoen met en van voedsel en dieren.
Ieder hapje op zijn tijd Via gesprek en knutselopdracht ervaringen opdoen van en met maaltijden.	Ontdekken van en ervaringen opdoen met tijd. Ervaringen en kennis opdoen met en van voedsel.
Sandro's Pizzeria Ervaringen opdoen met (Italiaans) voedsel en een rol kunnen spelen als klant, serveerster, kok (in pizzeria).	Ervaringen met voedsel. Mondigheid, zelfvertrouwen. Assertiviteit.
Wie doet de afwas? Kennis en attitudevorming over hygiëne. Weten wat bij de afwas nodig is en dit ervaren door de afwas te doen.	Attitude ten aanzien van hygiëne.
Feesten	
Mag ik op je feestje komen? Feest maken voor een jarige. Aandacht voor kinderen die 'buiten de boot vallen'.	Leren omgaan met gevoelens van anderen.
Een cadeau voor... Voor een ander een cadeau leren verzorgen.	Attitudeontwikkeling met betrekking tot zorg voor onze omgeving.
Elk dier heeft wel eens plezier Praten over, kijken naar en uitbeelden van plezier van dieren. Kinderboerderij.	Ervaring en kennis opdoen met en van dieren. Kennis maken en omgaan met huisdieren.
Een hapje lente Grote hoeveelheid tuinkers zaaien en oogsten en er feestelijke toastjes mee maken.	Volgen van groeiproces. Verzorgen van planten.
Bladeren in feestkleuren Kleurveranderingen ervaren via toverballen en bladeren. Herfstwandeling. Bladeren verzamelen en er een slinger van maken.	Verkennen van de omgeving; onderscheiden en benoemen. Het wisselen van seizoenen.
Feestelijke hapjes Bedenken en maken van feesthapjes.	Ervaringen en kennis opdoen met en van voedsel.
Een waslijn vol feesten Ontdekken van een volgorde, waarin 'eigen' feesten gevierd worden.	Rangschikken van gebeurtenissen en processen.
Feest in de poppenhoek Ruimtelijke begrippen.	Omgaan met ruimtelijke begrippen.

7 BESCHRIJVING VAN IDEE

Titel en inhoud	Doelstellingen
Graven	
Grondsoorten Kenmerken van verschillende soorten grond onderzoeken.	Ervaringen opdoen met de niet levende natuur.
Onze straat is open! Een opgebroken straat namaken in de zandtafel.	Oriëntatie in de ruimte naar plaats, betekenis en functie.
Kleine beestjes Bodemdiertjes bekijken.	Ervaring en kennis met en van dieren. Dieren rondom de school.
Weer een andere kuil Aardlagen in de diepe kuil bekijken. Wat verandert er als het weer of het seizoen verandert?	Rangschikken van gebeurtenissen en processen. Wisselen van de seizoenen. Ervaringen en kennis met en van het weer.
Opgraving Verschillende materialen ingraven en na verloop van tijd kijken of ze veranderd zijn.	Oud en nieuw, hetzelfde en anders (continuïteit en discontinuïteit). Plekken in de eigen omgeving vergelijken. Ervaringen en kennis met en van de niet levende natuur.
Riolering Leergesprek over de afvoer van vervuild water. Demonstratie in het klein bij een nagebouwd rioleringsstelsel.	Kennis en attitude over specifieke aspecten van gezond gedrag.
Van een heleboel zand Op welke plekken vind je verschillende soorten zand?	Plekken in de omgeving vergelijken. Ervaring met en kennis van de niet levende natuur.
Eentje, beentje, kiezelsteentje Leergesprek over stenen; kiezelstenen beschilderen.	Ervaring met en kennis van de niet levende natuur.
Groeien	
Kijk, zo groeit dat! Groeiprocessen volgen en verwoorden. Groeikalender bijhouden.	Ervaring en kennis opdoen met en van planten. Groeiprocessen volgen en verwoorden. Planten verzorgen.
Ei, ei Groeiproces van een kuiken volgen via een serie afbeeldingen. Kuikentjes voelen.	Ervaring en kennis opdoen met en van dieren. Groeiproces volgen en verwoorden.
Tuinieren Demonstratie van tuinkleding en tuingereedschap. Werken in de schooltuin.	Ervaring en kennis opdoen met en van planten. Verzorging van planten. Groeiprocessen volgen en verwoorden. Zelfredzaamheid.
Juf op de driewieler Praten vanuit een verzameling spullen van vroeger (speelgoed, foto's).	Rangschikken van gebeurtenissen en processen. Beschrijven van gebeurtenissen uit het verleden. Leeftijd, familie, generatie.
Naar de bakker Brood maken met aandacht voor rijpsproces.	Groeiprocessen volgen en verwoorden.
Knip, knip... naar de kapper! Doe-activiteiten rond 'haren knippen'.	Lichaamsverzorging.
Baby in de buik Een zwangere moeder laat kinderen meeleven met de groei van een baby in haar buik.	Groeiprocessen volgen en verwoorden.
Groene plekje in de buurt De 'buurt' nabouwen en voorzien van groene plekken: gras, bloemen en tuintjes.	Omgaan met ruimtelijke begrippen. Ontdekken van en omgaan met relaties tussen elementen in de ruimte. Structureren van ruimtelijke situaties in platte vlak. Oriëntatie in ruimten (plaats, functie).

Titel en inhoud	Doelstellingen
Horen/praten	
Wat hoor ik daar? Bewegingsliedje waarbij geluiden en bewegingen van dieren worden uitgespeeld.	Ervaringen en kennis opdoen met en van dieren. Huisdieren, kinderboerderij.
Mag ik deze dans van u? Verschillende soorten muziek beluisteren; sfeer/gevoelens uitbeelden (lint).	Aspecten van gezond gedrag. Muziekbeleving. Luisteren naar en bewegen op muziek.
Ons eigen weerjournaal In poppenkast het weer van de afgelopen dag laten zien, opnemen en opnieuw vertonen. Magnetische kalender met symbolen.	Tijdsbeleving. Ritme. Tijdsduur. Ervaringen met eenvoudige natuurverschijnselen. Anticiperen op gebeurtenissen. Rangschikken gebeurtenissen.
Weergeluiden Tijdens een 'weerverhaal' maken de kinderen een weergeluid: wind, regen, hagel, donder.	Weersverschijnselen en weersveranderingen waarnemen.
Luisterwandeling Geluiden in de buurt ontdekken en bespreken (cassette).	Verkenning omgeving; onderscheiden en benoemen. Plekken in eigen omgeving vergelijken.
Geluid kun je zien Geluidstrillingen in beeld brengen en voelen.	Ervaring/kennis opdoen met en van eenvoudige natuurverschijnselen.
Ons eigen orkest Een verhaal in scènes van geluiden voorzien en dit in een partituur uitbeelden.	Ervaringen en kennis met en van het weer. Tijdsbeleving (duur, volgorde). Anticiperen op gebeurtenissen (dagelijks tijdsbesef).
Ssst... oh ja! Een week lang 'stille' momenten bijhouden.	Ervaring/kennis opdoen met en van de omgeving. Plekken vergelijken.
Kijken	
Verander eens van standpunt Experimentje doen met point of view; dichtbij/ver weg volgen via wandeling en foto's van plekken.	Omgaan met relatie tussen zichzelf en elementen in de ruimte. Ruimtelijke begrippen hanteren vanuit verschillende perspectieven.
Op wie lijk je? Eigen foto en die van anderen bekijken en vergelijken.	Verkennen van de omgeving; onderscheiden en benoemen. Leeftijd, familie en generatie.
Spiegeltje, spiegeltje aan de wand... Experimenten met het spiegelen van figuren.	Verkennen van de omgeving; onderscheiden en benoemen. Ervaring/kennis opdoen met en van eenvoudige natuurverschijnselen.
Elk oog is anders Ogen bekijken, 'veranderen' en vergelijken.	Kennis en beleving van eigen lichaam.
Schaduwen Buiten en binnen experimenteren met schaduwplekjes.	Verkennen van de omgeving; onderscheiden en benoemen. Ervaringen opdoen met eenvoudige natuurverschijnselen.
Kennen zonder kijken Ontdekken door voelen, ruiken, luisteren.	Verkennen van de omgeving; onderscheiden en benoemen.

7 BESCHRIJVING VAN IDEE

Titel en Inhoud	Doelstellingen
Leren	
Leer het van een ander Kleuters die net op school komen, leren hoe het er in de groep aan toe gaat.	Zelfredzaamheid.
Alles leer je op zijn tijd Levensfasen op papier. Wat heb je wanneer geleerd? De papieren op volgorde hangen.	Ervaringen met aspecten van tijd. Rangschikken van gebeurtenissen en processen.
Wassen en plassen Wanneer was je je? Uitleg over hygiëne en hoe je je handen goed moet wassen.	Kennis en beleving van je eigen lichaam. Attitudevorming met betrekking tot hygiëne. Zelfredzaamheid.
Pas op! Paddestoelen onderzoeken. Leren omgaan met beschermde planten.	Vergelijken van onderdelen van planten.
Knappe dieren Op plaatmateriaal ontdekken wat dieren allemaal kunnen. Leergesprek over waarom dieren die mogelijkheden nodig hebben.	Ervaringen en kennis opdoen met en van dieren.
Oversteken Leren oversteken samen met een verkeersbrigadier.	De functie en betekenis van verkeersbrigadiers.
Leven/sterven	
Juf, mijn tand wiebelt Kinderen maken gebittenkaarten. Zodra er een tand wisselt, wordt deze weggeknipt.	Beschrijven en vergelijken van gebeurtenissen toen - nu. Volgorde van gebeurtenissen verwoorden met tijdsbegrippen.
Grote gebeurtenissen Praten over belevenissen. Met foto's eenvoudige tijdbalk maken.	Volgorde van gebeurtenissen verwoorden met tijdsbegrippen.
Mijn konijn is dood! Versje en gesprek over huisdieren die doodgaan. Vergelijken van het sterven van dieren en planten. Seizoenenboek maken.	Ervaringen en kennis opdoen met en van planten. Wisselen van seizoenen.
Sterven Praten over nare én fijne herinneringen in verband met doodgaan van opa of oma.	Inleven in gevoelens en gedachten van anderen; hiermee rekening houden.
Een dierenbabyboek Kinderen maken een boek over babydieren. Praten, plakken en eventueel bezoeken.	Ervaring en kennis opdoen met en van dieren.
Vogels voeren Suggesties over materiaal en voedsel om vogels in de winter te helpen.	Verzorgen van dieren op school. Ervaring en kennis met en van voedsel. Bekijken en vergelijken van dieren rondom school.
Het ongeluk Naspelen van ervaringen bij een ongeluk. oe kun je dit voorkomen?	Kennis en attitude over lichamelijk welzijn en vermijden riskant gedrag.
De maak-betertas Kennismaking met instrumenten die een arts gebruikt. Kinderen leren omgaan met angst voor arts, behandeling, ziekenhuis.	Kennis en attitude over lichamelijk welzijn.

Titel en inhoud	Doelstellingen
Ruiken/proeven	
Mmmm..., dat ruikt lekker! Bloementuin/kwekerij bezoeken. Bloemen ruiken, tekenen, drogen en vergelijken.	Verkennen van de omgeving; onderscheiden en benoemen. Ervaring en kennis opdoen met en van planten.
Waar smaakt dat naar? Etenswaren geblinddoekt proeven en identificeren. Wat eet je bij welke gelegenheid?	Relaties binnen tijd en tijdsbegrippen.
Ruikt het hier? 'Ruikplekjes' vergelijken in een concrete route en op een speelbord.	Relaties tussen zichzelf en elementen in de ruimte. Begrippen van plaats en richting. Plekken in eigen omgeving vergelijken. Ervaring opdoen met eigen omgeving.
Bah! Er zit een luchtje aan! Observeren en bespreken van etenswaren die in potjes (op schoteltjes) langzaam bederven.	Kennis en attitude over specifieke aspecten van gezond gedrag (veiligheid).
Snuffel de speurhond Verhaal over wat een hond goed kan. Bewegingsliedje over een snuffelhond.	Luisteren naar verhaal. Verzorgen van dieren op school.
De neus Eigen neus verkennen door grimassen te maken voor een spiegelkje. 'Neuscollages'.	Kennis en beleving van het eigen lichaam.
Spelen	
Ik verveel me zo Spelletjes verzinnen en spelen zonder materialen.	Kennis van en ervaring met de wereld waarin we leven.
Mijn eigen vroeger Speelgoed waar de kinderen mee speelden toen ze jonger waren, wordt geordend naar leeftijdscategorie.	Ontdekken en ervaren van tijdsaspecten.
Herfstspel Spel met materialen uit de natuur. Kleurenkennis.	Bekijken en vergelijken van vruchten en zaden.
Laat maar rollen Experimenteren met rollende en glijdende voorwerpen.	Ervaringen opdoen met bewegende voorwerpen.
Pietenpolka Bewegingsspel over Zwarte Piet.	Lichaamskennis en -beleving via ervaringen, waarneming of voorstelling. Positie van lichaam in de ruimte.
Spelletjes uit andere landen Spelen van spelletjes uit diverse landen. Oog voor het gemeenschappelijke in deze spelletjes.	Zich inleven in gevoelens van anderen en hiermee rekening houden.

7 BESCHRIJVING VAN IDEE

Titel en inhoud	Doelstellingen
Spetteren	
Van top tot teen Actieliedje en dobbelspel over eigen ledematen.	Kennis en beleving eigen lichaam. Positie van het eigen lichaam in de ruimte. Ontdekken en leren kennen van eigen lichaam.
Zand op mijn hand Handen wassen, ook als ze niet zichtbaar vuil zijn.	Kennis en attitude specifieke aspecten van gezond gedrag.
Alle eendjes zwemmen in het water Via gesprek, verhaaltje en voeren op een wandeling een 'eendenfamilie' volgen.	Anticiperen op gebeurtenissen. Bekijken en vergelijken van dieren rondom de school.
Waterdiertjes Een tijdelijk aquarium inrichten voor slootdiertjes. Slootdiertjes, water uit sloot en plas onder een vergrootglas bekijken.	Verkennen omgeving, onderscheiden en benoemen. Ervaringen en kennis opdoen met en van dieren.
Druppels maken Experimenteren met overhevelen van water. Druppels maken van verschillende vorm en kleur.	Ervaring en kennis opdoen met en van de niet levende natuur. Anticiperen op gebeurtenissen. Ruimtelijke situaties structureren in plat vlak.
Wat drijft, wat zinkt? Experimenteren aan de watertafel met spullen die drijven en zinken.	Ervaringen en kennis opdoen met eenvoudige natuurverschijnselen.
Spetter, pieter, pater Kinderen vertellen hoe ze zich wassen en denken na waarom ze dat doen. Collage en poppenwashoek maken.	Lichaamsverzorging. Tijdsbeleving (dagelijks tijdsbesef).
Waterleiding Praten over, kijken naar de aanwezige waterleiding en er zelf een maken.	Oriëntatie in de ruimte naar plaats, betekenis en functie. Kennis en ervaring opdoen van de omgeving waarin we leven.
Vliegen	
Bubbelen Proefjes doen met bellen blazen.	Ervaring met en kennis van eenvoudige natuurverschijnselen.
De speeltuin Een miniatuurspeeltuin maken.	Ervaring met en kennis van bewegende voorwerpen.
Vliegen door de tijd In een tijdmachine verplaatsen kinderen zich naar diverse (feest-)momenten van het schooljaar.	Rangschikken van gebeurtenissen en processen. Het wisselen van de seizoenen. Ervaringen opdoen met aspecten van tijd.
Het grote vogelboek Leergesprek over kenmerken van verschillende soorten vogels.	Onderscheiden van hoofdgroepen van dieren.
Hou je adem in en stik niet! Bewust worden dat niet alle lucht die je inademt gezond voor je is.	Attitudeontwikkeling met betrekking tot zorg voor onze omgeving. Kennis en attitude over specifieke aspecten van gezond gedrag.
Ons weerstation Weerobservaties doen en de gegevens ervan bijhouden.	Weersverschijnselen en weersveranderingen waarnemen. Structureren van ruimtelijke situaties in het platte vlak. Anticiperen op gebeurtenissen. Relatie weer - kleding.

Titel en inhoud	Doelstellingen
Voelen	
Koud en warm Voeldozen met koude of warme voorwerpen. Proeven van koude en warme gerechten.	Verkennen van de omgeving: onderscheiden en benoemen.
Voelsprietten Onderzoeken hoe voelsprietten eruitzien. Functie van voelsprietten bespreken.	Bekijken en vergelijken van dieren rond de school.
Dieren hebben ook gevoel Op welke manier geven dieren uitdrukking aan hun 'gevoelens'? Kinderen beelden die uit.	Ervaring en kennis opdoen met en van dieren.
Au! Gesprek over subjectieve gevoelens bij pijn.	Gevoelens uiten. Kennis nemen van elkaars gevoelens en ervoor openstaan.
Met een lach en een traan Gezelschapsspel als middel om over gevoelens te praten.	Gevoelens uiten. Kennis nemen van elkaars gevoelens en ervoor openstaan.
Voelvingertjes Twee vingers zoeken dingen die fijn of niet fijn aanvoelen. Twee 'voeltafels' inrichten.	Verkennen van omgeving door zintuiggebruik.
Werken/maken	
Wat doe jij? Wat doen je ouders als jij op school bent?	Tijdsbeleving.
Werkplekken in de buurt Op welke plekken werken mensen en wat doen ze daar?	Kennis van en ervaring met de omgeving. Verschillende plekken met elkaar vergelijken.
Ik doe een mama-ding Beroepen en roldoorbreking.	Samenleven. Kennis van en ervaring met de omgeving.
Meneertje Bijdehand Leren omgaan met materiaal bij de werkles.	Kennis en attitude over aspecten van gezond gedrag. Werkhouding.
Oud en versleten Spulletjes kunnen door de tijd of door intensief gebruik kapot gaan. Aandacht voor de werkvolgorde bij reparaties.	Continuïteit en discontinuïteit in de eigen omgeving. Attitudeontwikkeling met betrekking tot zorg voor de eigen omgeving. Werkvolgorde/actievorgorde.
Instrumenten maken Van daartoe verzameld materiaal maken de kinderen blaas-, slag-, rasp-, wrijf- en schudinstrumenten.	Rangschikken van gebeurtenissen en processen. Kennis van en ervaring met natuurverschijnselen. Tijdsbeleving.
Waar leren de dieren dat? Leergesprek over dingen die dieren kunnen maken.	Ervaring met en kennis van dieren.
Woonruimte gezocht! Vogels werken aan het bouwen van nestjes.	Bekijken en vergelijken van dieren rondom de school.

7 BESCHRIJVING VAN IDEE

Titel en inhoud	Doelstellingen
Winkelen	
Winkels in de buurt Verschillende winkels bekijken. Boodschappenlijstjes maken bij wat je nodig hebt.	Zelfredzaamheid.
Weg met de poppenhoek! Een winkel inrichten in de (lege) poppenhoek. Winkeltje spelen.	Uitingsvaardigheden.
Dit moet je kopen! Leergesprekje over reclame. Kijken naar video van STER-reclame. Voorwerpen zoeken bij de reclamespotjes.	Kennis en ervaring opdoen van en met de omgeving.
Op de markt Fruit en groente maken van papier-maché en daarmee een marktkraam inrichten. Rollenspel over kopen op de markt.	Kennis en attitudevorming over voeding. Uitingsvaardigheden.
Ik heb alles Poppenkastspel over het kopen van een cadeautje voor iemand die alles al heeft.	Gevoelens uiten en gedachten weergeven. Kennis nemen van elkaars gevoelens en gedachten en ervoor openstaan.
Zorgen voor straks Ontdekken dat planten vruchten, zaden of bollen gebruiken om de winter door te komen.	Bekijken en vergelijken van vruchten en zaden. Groeiprocessen volgen en verwoorden.
Wonen	
Droomslaapkamer In de poppenhoek een 'droomslaapkamer' inrichten.	Relatie tussen elementen in de ruimte. Ruimtelijke begrippen. Werkhouding.
Waar ik woon Praten over eigen woonomgeving en daarvan een 'droomomgeving' maken (collage).	Kennis en ervaring van en met de omgeving, zichzelf en de dingen in de ruimte. Inleven in gevoelens en gedachten van anderen.
Kijk, wie we daar hebben! Woningbouwproces volgen aan de hand van foto's en knutselopdracht.	Rangschikken van gebeurtenissen en processen. Werkvolgorde/actievoorde.
Minidiertjeshuis Bodemdiertjes vangen in jampotjes en laten 'logeren' in een 'huis' voor minidiertjes.	Bekijken en vergelijken van dieren rondom school.
Huisje... beestje Over huisdieren en hun woonruimte.	Huisdieren.
Sjouwen en bouwen Een zestal subgroepjes werkt aan verschillende bouwactiviteiten: kleistenen maken, bouwen met verschillende soorten stenen en kosteloos materiaal.	Ruimtelijke begrippen.
Kijk, daar woont een merel in de heg! Bekijken en bespreken van concrete vogelnestjes of afbeeldingen.	Verkennen omgeving, onderscheiden en benoemen. Ervaringen en kennis opdoen met en van dieren.
Ik woon in een kom Aandacht voor 'woonruimten' van dieren.	Huisdieren, kinderboerderij. Spreekdurf.

Titel en inhoud	Doelstellingen
Zoeken	
Zoek jezelf! Jezelf leren kennen door kijken (spiegel) en tekenen (doeblad).	Kennis en beleving van het eigen lichaam via ervaring, waarneming, voorstelling.
Zoek, zoek, zoek Voorwerpen van eenzelfde materiaal zoeken.	Verkennen van de omgeving. Onderscheiden en benoemen.
Iets kwijt zijn Praten over situaties waarin je iets kwijt bent en wat je dan kunt doen.	Mondigheid, zelfvertrouwen en assertiviteit.
Verdwaald Verdwaalsituaties bespreken en spelen.	Oriëntatie in de ruimte. Mondigheid, zelfvertrouwen en assertiviteit.
Beestje, wat doe jij? Beestjes zoeken, bekijken en bespreken.	Bekijken en vergelijken van dieren rondom de school.
Er was eens... Zich verkleden als vroeger en daarover praten.	Beschrijven en vergelijken van gebeurtenissen toen-nu. Ontluikend historisch tijdsbesef. Oud en nieuw; hetzelfde en anders. Continuïteit en discontinuïteit.
Licht en donker en schaduw Spelen met licht, donker en schaduw (zaklantaarn, gordijnen sluiten).	Verkennen van de omgeving. Onderscheiden en benoemen. Goed zintuiggebruik.
Wie vindt de schat? Ruimtelijke oriëntatie aan de hand van schatzoeken op piratenzee met eilandjes.	Oriëntatie in de ruimte.
Zorgen	
Ik kan het zelf al! Leren voor jezelf te zorgen.	Zelfredzaamheid.
Mensen zorgen voor mensen Verkennen van de werkplekken bij verzorgende beroepen.	Oriëntatie in de ruimte naar plaats, betekenis en functie. Omgeving waarin we leven.
Vogelfans Vogels voeren.	Verzorgen van dieren op school. Bekijken en vergelijken van dieren rondom de school. Attitudeontwikkeling met betrekking tot zorg voor de omgeving.
Wie gaat er mee? Bezoek aan bejaardenhuis voorbereiden.	Kennis en attitude over aspecten van gezond gedrag. Samenleven.
Opgeruimd staat netjes! Samen de klas opruimen.	Zelfredzaamheid. Werkhouding.
Houd de omgeving schoon Wat gebeurt er met afval? Zorg voor het milieu.	Kennis van en ervaring met de omgeving. Attitudeontwikkeling m.b.t. zorg voor de omgeving.
Bollen en zaden Verzorgen van zaaigoed en planten.	Rangschikken van gebeurtenissen en processen. Verzorgen van planten. Vergelijken van vruchten en zaden. Vergelijken van onderdelen van planten. Groeiprocessen volgen en verwoorden.
Wie zorgt voor de kleintjes? Hoe zorgen vogels voor hun jongen?	Ervaring met en kennis van dieren rondom de school.

Een van de belangrijkste factoren voor ontwikkelingsgericht werken bent u, de leerkracht. *Idee* kan u concrete steun bieden, maar pas in de uitvoering van de ideeën komt de kwaliteit tot haar recht. Het is goed om even stil te staan bij een aantal eisen en voorwaarden die voor het werken met jonge kinderen heel belangrijk zijn. We noemen

- hart hebben voor kinderen;
- dialogisch onderwijzen;
- diagnostiserend onderwijzen;
- organiseren van zelfstandig werken/differentiëren;
- een klasseruimte inrichten als een uitlokkende leeromgeving;
- observeren, evalueren en plannen;

Hart hebben voor kinderen

Idee onderschrijft het fundamentele belang van een juiste basishouding in het werken met (jonge) kinderen. Deze basishouding kenmerkt zich onder meer door:

- openheid en vriendelijkheid naar kinderen;
- flexibel en creatief kunnen omgaan met de aanbieding van activiteiten;
- het uitstralen van een zekere warmte waardoor kinderen zich aangetrokken voelen, uit hun schulp durven kruipen en met grotere intensiteit en betrokkenheid meedoen in gesprek, werk en spel;
- oog hebben voor wat kinderen doen, beleven, ervaren en (willen) kunnen.

Het gaat om een basishouding die een 'ervaringsgerichte' dialoog met kleuters mogelijk maakt. Dat vraagt niet alleen om het 'aftasten' van de 'ervaringsstroom' bij kinderen, maar ook bij uzelf. Wanneer u zich positief en prettig voelt, met een zekere blijheid de groep tegemoet treedt en aan zo'n houding ook regelmatig werkt, dan zult u steeds meer open kunnen staan voor wat er in kinderen omgaat. Dan wordt onderwijzen ervaringsgericht. *Idee* probeert met de kindgerichte beschrijvingen en de observatiesuggesties te stimuleren dat u zich inleeft in kinderen. Dit wordt door onderwerpen als 'dromen', 'feesten', 'spelen' en 'leven' nog eens versterkt.

Dialogisch onderwijzen

Deze grondhouding is in feite de basis voor een manier van onderwijzen waarbij u probeert 'tweesporig' te functioneren; dat wil zeggen dat u het denken en beleven van kinderen enerzijds en de bedoeling en inhoud van het onderwijsaanbod anderzijds bij elkaar probeert te brengen. U vraagt zich daarbij steeds af wat er in de kinderen omgaat. Wat ze van een onderwerp of situatie denken, begrijpen of beleven en of de 'bemoeienis', het 'tussenbeide komen' van u wel gepast en afgestemd is.

Diagnostiserend onderwijzen

Met diagnostiserend onderwijzen sluiten we aan op dialogisch onderwijzen. In de dialoog is reeds vast te stellen hoe in bepaalde situaties een leer- of denkproces verloopt. Met diagnostiserend onderwijzen bedoelen we een manier van werken, waarbij u vooral gericht bent op afstemming van de ontwikkelingsbehoeften van de kinderen en het omgaan met het onderwijsaanbod. Twee zaken zijn hierbij van belang.

Ten eerste vraagt u zich af hoe kinderen in bepaalde speel-werksituaties blijf geven van het kunnen omgaan met een bepaald handelingsrepertoire. Anders gezegd: het gaat niet primair om wat kinderen kunnen, maar vooral om *hoe* ze iets kunnen. U ziet bijvoorbeeld een kleuter bouwen. U ontdekt dat het kind al behoorlijk kan stapelen, maar dat het nog nauwelijks te werk gaat volgens een plan (strategisch handelen) en kennelijk geen duidelijk beeld heeft van wat het wil bouwen. Ook ontdekt u dat het kind nog weinig oog heeft voor regelmaat en symmetrie. Op grond van wat u ontdekt wacht u geschikte momenten af om met dit kind 'in dialoog' te treden, waarbij u het bijvoorbeeld aanmoedigt tot nog hoger stapelen of wijst op een patroon in het gemaakte muurtje enzovoort. De kunst van diagnostiserend onderwijzen is vooral het handelingsgericht kunnen observeren. Dat wil zeggen: tijdens het werken, spelen en praten van kinderen in staat zijn om 'manieren van doen' (handelingen) te ontdekken, die richtlijnen of vingervijzingen geven omtrent ontwikkelingsniveau, mogelijke hiaten (vroegtijdige signalering) en ontwikkelingsbehoeften. Uitgaande van die bevindingen kunt u dan het onderwijsaanbod afstemmen.

In de tweede plaats is steeds opnieuw de vraag nodig of de afstemming op de leerbehoeften met een open (indirect) of meer gesloten (gericht) aanbod de beste is. We gaan uit van het belang voor jonge kinderen van veel open leersituaties. Deze worden niet of onvoldoende bereikt wanneer u de ideeën onvoorbereid en slaafs volgt. Het lukt wel als u op grond van observatie van hoe kinderen iets doen ideeën op u in laat werken en zodanig voorbereidt, dat tijdens het werken met de kinderen een eigen inbreng van hen gewaarborgd is. Wij zijn warme voorstanders van een creatieve en open hantering van de ideeën.

Diagnostiserend werken vraagt dus dat u

- in de voorbereiding zicht heeft op
 - . hetgeen voor uw groep relevant is (niet het vele is goed, maar het goede is veel);
 - . voorkeuren en behoeften van de kinderen;
 - . hoe zelfstandig werken in uw groep georganiseerd kan worden.
- tijdens het werken
 - . het onderwerp of de inhoud aan kunt passen aan de situatie van een groepje of een individueel kind;

- . variaties kunt aanbrengen in het vrij experimenteren, gericht uitlokken, structureren en sturen;
- . gegevens verzamelt met het oog op een volgend aanbod.
- na een activiteit (werkles, werkje naar keuze, hoekenwerk) of werkdag
- . het opruimen en op orde brengen van de klasruimte hanteert als waardevolle observatiemomenten;
- . vooral registreert en vastlegt wat waardevol is voor het vervolgaanbod (zie 'Observeren, evalueren en plannen');
- . nadenkt over en reflecteert op uw eigen aandeel in de realisatie van de activiteiten met als doel in de vervolgaanpak te groeien (zie 'Dagplan', blz. 60).

De schematische tekening op bladzijde 49 heeft de bedoeling het diagnostiserend, dialogisch, ervarings- en ontwikkelingsgericht werken enigszins voorstelbaar te maken.

Organiseren en differentiëren

Door concreet te zijn in de activiteitenbeschrijvingen en beknopt en helder in de draaiboeken, proberen we te voorkomen dat er problemen ontstaan met het organiseren van de ideeën. Een aantal aspecten vergt enige toelichting.

Situaties als organisatievorm

Idee gaat uit van zes verschillende situaties waarin de activiteiten kunnen plaatsvinden. De situatie waar het om gaat, is telkens aangegeven in het draaiboek; meestal is er sprake van twee situaties bij een idee.

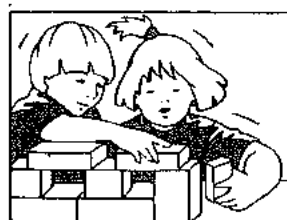
De kring: de hele groep bijeen in een cirkelvormige opstelling. Er wordt samen iets gedaan, bekeken, beluisterd of besproken. De kringvorm maakt het goed mogelijk om de kinderen op elkaar te betrekken. De activiteit die gedaan wordt, is meestal verbaal van aard. De kring is ook bij uitstek een situatie waarin liedjes worden gezongen en versjes geleerd, waarin wordt voorgelezen en verteld en waarin prentenboeken aan bod komen. We onderscheiden diverse typen kringgesprekken.

- . De ervaringskring: kinderen mogen vertellen wat ze willen, wat hun op het hart ligt. De thematiek is volledig vrij.
- . De themakring: het onderwerp staat vast, de kinderen bepalen de verdere inhoud en het verloop.

Een punt van attentie voor u is te zorgen dat de kinderen bij het onderwerp blijven. U stimuleert de kinderen om met hun eigen ervaringen te komen. Het gesprek wordt afgesloten met een samenvattende conclusie.

. De leerkring: het onderwerp staat vast, maar ook het einddoel van het gesprek, namelijk dat de kinderen kennis opdoen van en inzicht krijgen in het thema. U bepaalt als leerkracht sterk het gesprek door dat stap voor stap op te bouwen. Vooral denkvragen komen aan bod.

. De verslagkring: de kinderen vertellen elkaar hun ervaringen en bevindingen met betrekking tot een activiteit die zij net op school gedaan hebben. U helpt eventueel met de voorbereiding. Tijdens het gesprek bent u wat meer op de achtergrond.

De werkles: kinderen zijn bezig met opdrachten die voortvloeien uit een gezamenlijke instructie. Dit bezig zijn gebeurt individueel of in kleine groepjes in tegenstelling tot het klassikaal werken. Er kunnen verschillende activiteiten tegelijkertijd gedaan worden.

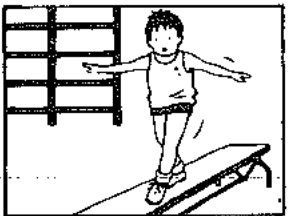
Hoekenwerk: dit is een verbijzondering van de werkles. De hoeken duiden op plekken in het lokaal waar zoveel mogelijk materialen rond een bepaald leergebied zijn neergezet, zodat de kinderen er zelfstandig en in kleine groepjes aan de slag kunnen. De hoeken zijn meestal permanent ingericht. Veel voorkomend zijn de bouwhoek, de poppenhoek, de lees-/schrijfhoek en de boekenhoek, maar er zijn ook tal van andere vormen mogelijk, zoals de luisterhoek, de ontdekhoek en de 'natte' hoek. We hanteren de term 'hoekenwerk', omdat die, als verworvenheid van het voormalige kleuteronderwijs, weer sterk in opmars is in het basisonderwijs.

De spelles: de speel-leersituatie waarin dramatische of muzikale werkvormen centraal staan. Het gaat om dramatiseren, rollenspel, improviseren, tableau vivant, muziek, poppenkast, schimmenspel en dans- en bewegingsspel. Deze activiteiten kunnen gedaan worden in een kringopstelling, maar we willen ze toch duidelijk onderscheiden van de activiteiten die onder de 'Kring' beschreven zijn.

Buitenwerk: een activiteit die buiten het eigen lokaal plaatsvindt. Dit kan zijn in de gang, elders in de school, op de speelplaats enzovoort.

De speelzaal: de speelzaal is de plaats van handeling. Dramatische spelvormen, bewegingsspel, kringspelletjes, maar ook andere activiteiten voor rekenen, taal of wereldoriëntatie waar veel ruimte voor nodig is, vinden in de speelzaal plaats. De speelzaal is met name in het draaiboek genoemd, zodat bij de planning rekening kan worden gehouden met de beschikbaarheid ervan.

Differentiëren en zelfstandig werken

Gedifferentieerd werken is een organisatievorm die voortkomt uit de traditie van het kleuteronderwijs. Er wordt daarin sterk rekening gehouden met verschillen die er tussen kinderen bestaan. Voor het werken met *Idee* betekent differentiëren dat u

- niet altijd alle kinderen aan een activiteit laat meedoen;

- binnen een activiteit niet van alle kinderen hetzelfde verwacht, maar dat u rekening houdt met leeftijd en ontwikkelingsniveau, eigen interesses of emotionele moeilijkheden van een kind;
- uit het grote aanbod van ideeën juist die ideeën kiest die op een bepaald moment goed aansluiten

bij de groep of bij een deel van de groep. En dat u binnen een activiteit rekening houdt met verschillen; niet alle kinderen hoeven hetzelfde te doen, het taalgebruik in (kring)gesprekken wordt afgestemd op het kind tot wie u zich richt en in de verwerking volgt ieder kind de eigen creatieve en emotionele mogelijkheden;

- waar nodig ingrijpt in de bezigheid van kinderen.

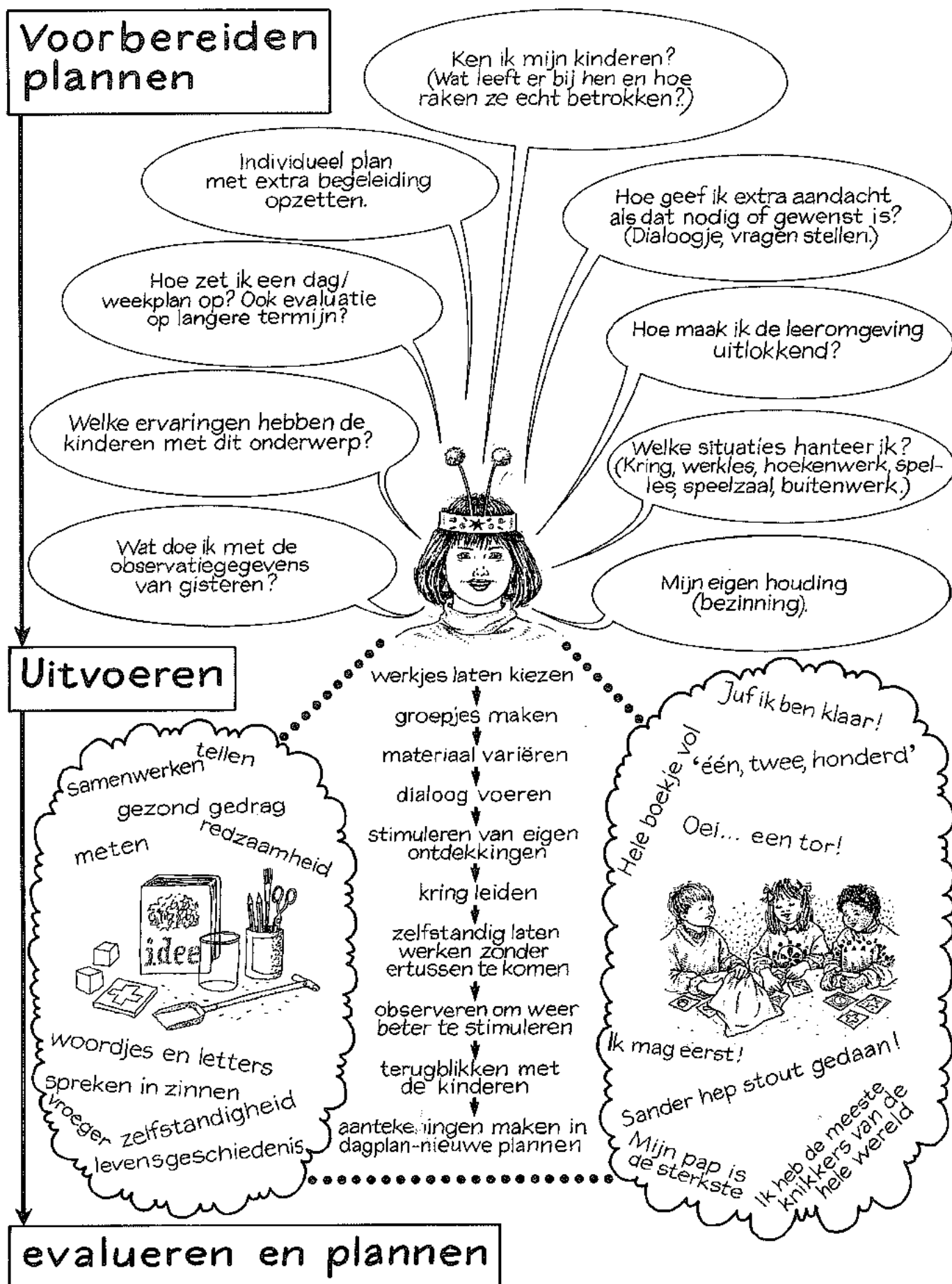
De discussie over de mate waarin u moet ingrijpen in de activiteiten van de kinderen is niet nieuw. Mag je sturend optreden of moet je vanaf de zijlijn toekijken naar wat de kinderen doen? Wij zijn van mening dat u mag en moet ingrijpen; het is een aspect van uw professionaliteit om invloed uit te oefenen op kinderen. Heel belangrijk hierbij is dat u voorzichtig en terughoudend bent. Dat u kinderen nooit stoort in waar ze intens mee bezig zijn en hen niet afleidt naar wat op dat moment hun belangstelling niet heeft. Wel ontwikkelingsbevorderend is iets toevoegen aan de activiteit, waarmee u de kwaliteit van de ervaringen die de kinderen opdoen verhoogt. Bijvoorbeeld door ideeën te leveren, kinderen op een ander gedachtenspoor te brengen, informatie te geven, kinderen te helpen nadenken en met nieuwe materialen te komen.

Het realiseren van gedifferentieerd werken is verder nog aan twee voorwaarden gebonden.

1 Het werken in kleine groepjes moet mogelijk zijn. Houd hier rekening mee bij de groepering van de tafeltjes. Ook het werken in hoeken is hiervoor een goede mogelijkheid. Speciaal voor taal-lezen kan de kring een vorm zijn waarbinnen taalactiviteiten plaatsvinden: omdat juist in de grote kring de minder taalvaardige kinderen zo gemakkelijk overheerst worden en daardoor minder aan bod (kunnen) komen, is de kleine (taal)kring zeer geschikt om regelmatig gesprekken en vertellingen te houden.

2 De kinderen moeten in zekere mate zelfstandig kunnen werken. De vaardigheden die bij het zelfstandig werken nodig zijn kunt u langzaam opbouwen: kinderen moeten leren dat ze op bepaalde momenten (ze moeten dan wel weten van wanneer tot wanneer) geen beroep op u kunnen doen; ze moeten met materiaal kunnen omgaan; ze moeten leren om zelf (of in een groepje) probleempjes op te lossen. Bovendien is het nodig om samen met hen een aantal gedragsregels af te spreken, bijvoorbeeld over praten of stil werken, over opstaan of rondlopen, over materiaal pakken en opruimen, over wat ze mogen doen als ze klaar zijn. Er bestaan cursussen over zelfstandig werken. We verwijzen u hiervoor graag naar uw onderwijsbegeleidingsdienst.

Diagnostiserend, dialogisch, ervarings- en ontwikkelingsgericht werken

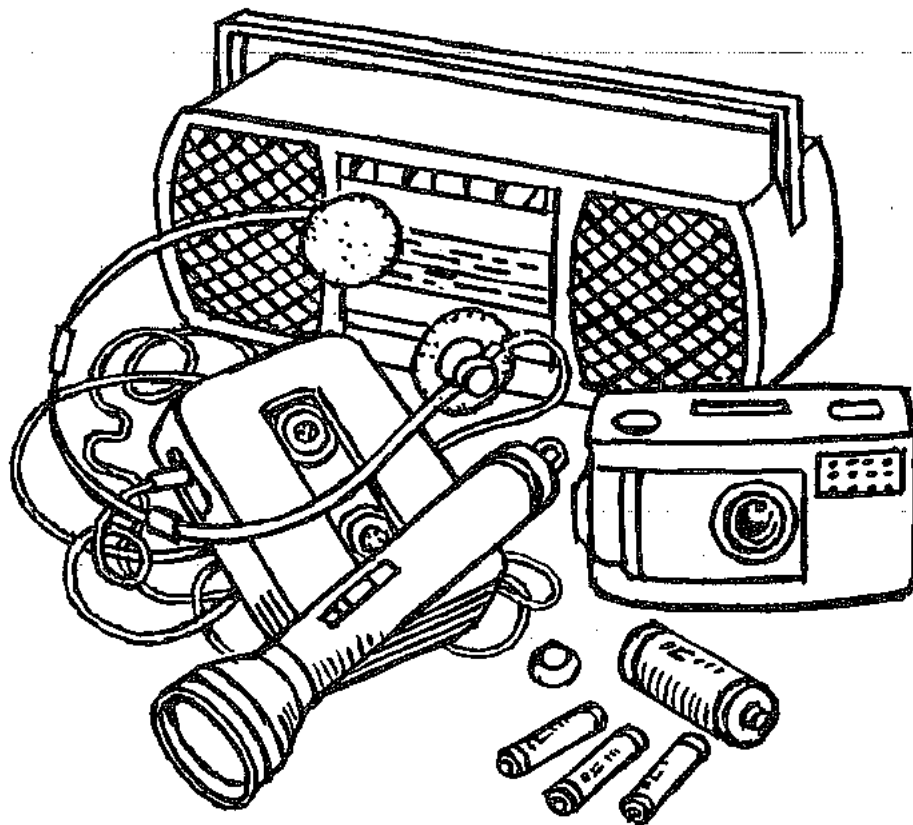

Een uitlokkende leeromgeving

De aard of de inhoud van een activiteit of de mogelijkheid tot eigen inbreng daarbij kunnen kinderen prikkelen om intens betrokken mee te doen. Maar ook de ruimte of de omgeving waarin het kind zich bevindt kan de exploratiedrang vergroten en het kind uitlokken tot ontwikkelingsbevorderende activiteiten.

Bij een uitlokkende leeromgeving kunt u denken aan

- een aankleding van het lokaal met een veelheid van artikelen en/of afbeeldingen, passend bij het thema. Een dergelijke verrijking met voorwerpen en beeldmateriaal nodigt bij voortdurende uit tot intens inleven in het thema en het daarbij opdoen van nieuwe ervaringen;
- een ontdekhoek waarin materialen zijn uitgestald die iets te maken hebben met de inhoud van het doewoord; het gaat om concrete voorwerpen uit de natuur of spulletjes die minder gewoon zijn op school;
- een verzameling prentenboeken of informatieve boeken die bij het doewoord/thema passen. In de themainleidingen worden hiertoe titelsuggesties gegeven;
- ontwikkelingsmateriaal dat goed aansluit bij het thema. Ook hiervoor geven we in de themainleidingen een lijstje met suggesties;
- naar buiten gaan met de kinderen. 'Buitenwerk', werken op iedere plek buiten het eigen lokaal, is een situatie die u regelmatig in de draaiboeken aantreft. Er is zoveel te ontdekken op plaatsen elders in het schoolgebouw of daarbuiten.

9 OBSERVEREN, EVALUEREN EN PLANNEN

Observeren

Voordat u gaat observeren vraagt u zich altijd eerst af:

- wat is het doel van mijn observeren?
- wat wil ik met het oog op dat doel precies gaan observeren?
- wat ga ik met de observatiegegevens doen?

Ontwikkelingsgericht werken betekent dat u vanuit het handelen, het gedrag van kinderen een activiteitenaanbod doet. Aan zo'n aanbod liggen keuzen ten grondslag. De belangrijkste basis voor de keuze van een activiteitenaanbod is kennis van de mogelijkheden, de belangstelling en de behoeften van kinderen. Deze kennis verkrijgt u door te observeren. Het verkrijgen van die kennis is de belangrijkste functie van het observeren. Daarnaast wilt u natuurlijk ook individuele kinderen volgen om tijdig te weten of er zich problemen voordoen. Zo houdt u zicht op het ontwikkelingsverloop. We onderscheiden vier verschillende observatiemogelijkheden.

1 Observeren en incidenteel registreren

Wanneer u een activiteit uit *Idee* aanbiedt, kunt u dat doen met de bedoeling zoals het draaiboek van de activiteit dit aangeeft. Het is ook mogelijk dat u de activiteit met een eigen, andere bedoeling aanbiedt. In beide gevallen zult u tijdens het werk de hele groep, een subgroep of een individueel kind in de gaten willen houden. U bent daarmee afwisselend bezig, omdat u uw aandacht moet verdelen over allerlei zaken die in de groep spelen. Tijdens de activiteiten heeft u geen tijd of behoefte om systematisch allerlei observaties bij te houden. Wel zult u regelmatig op een blocnote een belangrijke indruk of een opvallende actie of reactie van een kind noteren. De observatietips in het draaiboek van de lesideeën en de tips in de beschrijving van de activiteit zelf kunnen daartoe een stimulans zijn. Als de blocnotenotities wat hebben opgeleverd kunt u die later invullen op registratieblad 1: Observeren om te stimuleren ONDERWERP (zie blz. 56).

Thema: leer het van een ander. 24/11

Nieuwe leerling (Ellen) een „koppelgenootje” geven. Arjan mag Ellen deze week inleiden in de regels van onze klas. Arjan vindt zelf regels maar moeilijk, maar nu doet hij enorm zijn best. Hij weet het veel beter dan ik dacht. Ben benieuwd of dit zo blijft.

2 Observeren en brede ontwikkelingsdoelen

Eerder is het belang onderstreept van brede ontwikkelingsdoelen. Aan deze brede ontwikkelingsdoelen werkt u doorgaans min of meer vanzelf. Ze hebben ten grondslag gelegen aan het doelstellingenoverzicht (blz. 16 e.v.). *Idee* ziet deze doelen als richtinggevers voor de langere termijn. De beschrijving van de doelen geeft u er enig inzicht in. Toch zal niet iedereen zich bij deze beschrijvingen evenveel kunnen voorstellen. Daarom hebben we hiervoor een lijst met aandachtspunten gemaakt. Deze kunt u beschouwen als een eerste hulpmiddel om tijdens het werk van alledag wat meer vanuit zulke ontwikkelingsdoelen naar kinderen te leren kijken. We geven wat voorbeelden van aandachtspunten, zo mogelijk gericht op wereldoriëntatie.

Mogelijke aandachtspunten bij brede ontwikkelingsdoelen

1 Exploreren

- Voelt zich veilig/niet emotioneel belemmerd.
- Heeft zelfvertrouwen.
- Maakt een actieve indruk, straalt ondernemingslust uit.
- Als je ernaar vraagt, geeft hij/zij aan een idee of plan te hebben met betrekking tot wat hij/zij wil gaan doen.
- Kan een gekozen activiteit goed voortzetten.
- Blijft een langer lopend projectje (van bijvoorbeeld een week) goed volgen.
- Probeert alternatieven uit wanneer iets niet meteen lukt.
- Is bij voorkeur met natuurlijk (buiten)materiaal bezig.
- Is graag met zand, water, klei, modder bezig.
- Is bij voorkeur met plantjes, dieren, gras (natuur) bezig.
- Vindt het leuk om allerlei dingen te verzamelen, te bekijken, te vergelijken, te ordenen, te onderzoeken en ermee te experimenteren.

2 Uitingsvaardigheden (representeren) Met objecten (bouwen, construeren)

- Wordt geboeid door de materialen en het manipuleren (zonder plan) daarmee.
- Is bij voorkeur actief met bouw- en constructiemateriaal.
- Bouwt/construeert graag naar een voorbeeld.
- Bouwt/construeert volgens een eigen plan.
- Heeft voorkeur voor vervormbare materialen (klei, zand enzovoort).

In handelingen

- Is graag betrokken bij mime- of nabootsspelletjes.
- Is graag betrokken bij bewegingsspelletjes.
- Speelt graag een poppenkastrol.

In modellen

- ☐ Heeft interesse om met wereldspelmateriaal een 'omgeving' na te maken.
- ☐ Is bij voorkeur met ruimtelijke constructies bezig.
- ☐ Maakt de klasseruimte of de directe omgeving op een tafel na.
- ☐ Knutselt graag allerlei dingen.

Bij tekenen en schilderen

- ☐ Uit zich graag in tekeningen en/of schilderwerk.
- ☐ Tekent en schildert gevarieerd (niet steeds hetzelfde).

In tekens en symbolen

- ☐ Hanteert een opdrachtkaartje met concrete voorstellingen.
- ☐ Hanteert een opdrachtkaartje met symbolische voorstellingen.
- ☐ Vindt pictogrammen interessant en praat erover.
- ☐ Vindt boekjes, teksten, letters interessant.

3 Samen spelen en samen werken (socialiseren)

- ☐ Is bij voorkeur alleen bezig.
- ☐ Doet bij voorkeur na wat een ander doet/maakt.
- ☐ Vindt een spelletje met anderen leuk.
- ☐ Is geïnteresseerd in winnen/verliezen.
- ☐ Kan met anderen meedoen bij een opdracht, een spel, een klusje.
- ☐ Is te interesseren voor regels, afspraken, manieren van doen.
- ☐ Kan zich in anderen inleven.
- ☐ Is geïnteresseerd in zorg voor anderen.

4 Redeneren, samenhangend weten en begripvorming

- ☐ Komt graag met vragen over hoe iets zit of kan (positieve vraaghonger).
- ☐ Is vaak in stilte met zichzelf in overleg, alvorens zich te uiten (bezint eer ge begint).
- ☐ Legt gemakkelijk verband tussen regels, tekens, afspraken en de werkelijke situatie (oversteken, hygiënische gewoonten, natuurverschijnselen).
- ☐ Redeneert bij voorkeur vanuit gevoel en fantasie.
- ☐ Redeneert bij voorkeur logisch en zakelijk.
- ☐ Redeneert zonder de directe concreetheid door zich zaken voor te stellen (kan concrete situaties overstijgen).

5 Reflecteren en evalueren

- ☐ Blijft door een activiteit geboid tot die af is.
- ☐ Voert regelmatig verbeteringen, bijstellingen uit tijdens een activiteit, een opdracht of het maken van een 'produkt'.
- ☐ Kan de interesse opbrengen om eigen 'producten' met die van een ander samen te vergelijken.

6 Vooruit- en terugdenken (anticiperen en retrociperen)

- ☐ Kan zich vanuit het 'hier-en-nu' iets voorstellen

dat kort daarvoor of daarna gebeurt.

- ☐ Kan gedurende een les of lesdeel zelfstandig werken.
- ☐ Heeft besef van volgorde, opeenvolging bij activiteiten in het dagritme.
- ☐ Is geïnteresseerd in het werken met een planningsbord (pictografisch).
- ☐ Heeft besef van volgorde, opeenvolging bij activiteiten in week-/jaarritme.
- ☐ Heeft besef van opeenvolging en verandering in persoonlijke levensgeschiedenis/levenscyclus.
- ☐ Is geïnteresseerd in het ordenen van logische, concrete of fictieve gebeurtenissen.
- ☐ Toont interesse voor tijdmeters (klok, kalender, weekbalk, seizoenkalender).
- ☐ Toont enige interesse voor verandering en continuïteit betreffende 'oud' en 'nieuw'.

7 Communiseren.

- ☐ Doet actief mee in verschillende gesprekken.
- ☐ Kan met anderen in een groepsactiviteit overleggen.

8 Experimenteren en onderzoeken (zie ook 'Exploreren')

- ☐ Gaat bij voorkeur actief om met levende dingen.
- ☐ Gaat bij voorkeur actief om met levenloze dingen.
- ☐ Is geïnteresseerd in dingen die veranderen (bomen, bloemen, zandvormen, weer, aankleding, lokaal).
- ☐ Is geïnteresseerd in wat er regelmatig op de zandtafel (kijktabel) verschijnt.
- ☐ Komt regelmatig met zelfverzameld materiaal.

9 Zelfsturing

- ☐ Gaat bij voorkeur zonder innerlijk overleg (impulsief) aan de slag.
- ☐ Toont interesse voor het leren aanpakken van een opdracht door met hulp van de leerkracht of samen met andere kinderen eerst bij zichzelf te overleggen.
- ☐ Gaat doorgaans behoedzaam om met nieuwe en/of moeilijkere situaties om.
- ☐ Wil een aangeleerde aanpak (eerst dit, dan dat) ook in andere, soortgelijke situaties toepassen (strategisch handelen).
- ☐ Maakt spontaan gebruik van reeds geleerde routines, oplossingswegen (bijvoorbeeld toiletgebruik, bouwactiviteiten, knutselen, puzzelen).

10 Zelfstandigheid

- ☐ Kan al goed voor zichzelf zorgen: eten, kleding, wassen, toiletgebruik (zelfredzaamheid).
- ☐ Pakt graag moeilijkere werkjes aan en zet daarbij flink door (taakgerichtheid).
- ☐ Vindt het fijn ergens voor te zorgen (verantwoordelijkheidsgevoel).
- ☐ Kan samen met anderen een klusje opknappen door te helpen of te 'leiden'.

Het gaat er natuurlijk niet om dat u met zo'n 'waslijst' kinderen in actie observeert. U kiest op grond van uw observatiedoel een aspect uit. Hiervoor kunt u registratieblad 2 gebruiken.

3 Observeren en inhoudelijk accent

Wanneer u met kinderen aan specifieke doelen werkt, zult u doorgaans zelf voldoende zicht hebben op de inhoud die erbij past.

Bij alle ideeën worden subdoelen aangegeven. Deze kunt u hanteren als aangrijpingspunten voor observatie. Ze zijn per se niet bedoeld als checkmiddelen om 'beheersing' vast te stellen.

Mogelijke aandachtspunten voor observatie bij wereldoriëntatie (zie ook registratieblad 5)

1 Houdingsaspecten

- ☐ Bereidheid tot meedoen, vragen stellen, materialen hanteren.
- ☐ Nieuwsgierigheid.
- ☐ Plezier in gebruik van zintuigen bij verkennen en onderzoeken.
- ☐ Geïnteresseerdheid.
- ☐ Eigen inbreng.

2 Kennisaspecten

- ☐ Kent basisbegrippen.
- ☐ Kent algemene eigenschappen.
- ☐ Kent specifieke eigenschappen.
- ☐ Legt relaties en verbanden (doel-middel, oorzaak-gevolg).

3 Vaardigheidsaspecten

- ☐ Ordenen (sorteren, groepjes maken) van wat is waargenomen.
- ☐ Toepassen, onderzoekstechnieken (werken met een loep, interviewen, meten met natuurlijke maten).
- ☐ Vragen formuleren (voor zichzelf).
- ☐ Zelf antwoorden bedenken.
- ☐ Indrukken vastleggen door tekenen, schilderen, knutselen.
- ☐ Mondeling rapporteren over waarnemingen.

4 Observeren en zorgverbreding

Als blijkt dat bij een of meer kinderen iets bijzonders aan de hand is (opvallend gedrag of forse ontwikkelingsachterstand), zult u behoefte hebben aan meer toegespitste observatiemiddelen. Met behulp van eigen inzichten en de checklist lukt het wellicht zulke kinderen via deze gerichte middelen extra hulp te bieden. U zult uw eigen mogelijkheden wel kennen en indien nodig overleggen met collega's of hulp van een deskundige inroepen.

Evalueren

Evalueren kan op veel manieren en met verschillende bedoelingen.

1 Evalueren: bijhouden van wat aan de orde is geweest

Soms is het nuttig om bij te houden welke doewoorden, projecten of ideeën uit *Idee* aan de orde zijn geweest. De reden daarvoor kan zijn dat u een collega inzicht wilt geven in wat is/wordt aangeboden in verband met overdracht (duobaan, parallelgroep). Misschien wilt u voor uzelf overzicht houden om te weten of uw 'aanbod' evenwichtig is. U kunt dit registreren door gebruik te maken van registratieblad 6 (blz. 59). Hierop is tevens ruimte voor evaluatieve opmerkingen over betreffende onderdelen.

2 Evalueren: bijhouden van hoe activiteiten zijn verlopen (terugblik op de dag)

In dit geval evalueert u vooral uzelf. U gaat aan de hand van eigen aandachtspunten na hoe de activiteit(en) is (zijn) verlopen en wat dit betekent voor de keuze van vervolgv activiteiten. Bijvoorbeeld:

- raakten de kinderen actief bij de opdracht betrokken?
- bleef er aandacht en interesse voor het onderwerp?
- konden de kinderen zelf voldoende inbrengen en aandragen?
- was de keuze voor de hele groep, voor een subgroep of voor een individueel kind juist?
- kwam de bedoeling van de activiteit voldoende naar voren?
- met welke 'leerpunten' kan ik de volgende keer rekening houden?

Deze vorm van evalueren vraagt om 'handelingsgericht' observeren (blz. 51 e.v.). De registratiebladen die daar genoemd worden (1, 2 en 5) kunnen een hulpmiddel zijn; noodzakelijk zijn ze niet!

3 Evalueren: bijhouden van hoe kinderen zich ontwikkelen

Wanneer u nagaat hoe activiteiten zijn verlopen, bent u tegelijk bezig met de vraag hoe kinderen zich ontwikkelen. Dat kan op diverse manieren.

- Evalueren op korte termijn: in een activiteit of reeks van activiteiten laat een kind of een groepje kinderen zien (of inzien) wat hun interesseert, wat ze ervaren, wat ze kunnen. U ontdekt dan bijvoorbeeld hoe een kind een bouwactiviteit uitvoert en daarbij volgens een plan te werk gaat, dit plan weer bijstelt en daarbij een ander kind helpt. Afhankelijk van bedoelingen kunnen zo regelmatig gegevens worden verzameld. Uit een reeks van zulke gegevens kan een goed beeld ontstaan van het ontwikkelingsverloop van de kinderen.
- Evalueren op langere termijn: naast het dagelijks

volgen van kinderen (procesevaluatie) is het zinvol om bijvoorbeeld een of twee keer per jaar de hele groep met meer objectieve middelen te screenen (produktevaluatie). Zo'n screening is nuttig om een globaal en zo objectief mogelijk beeld te krijgen van een aantal cruciale ontwikkelingsdoelen. Ontwikkelingsgericht evalueren laat zich heel goed verenigen met meer objectieve toetsen, maar daar mag het niet bij blijven. Gegevens van zulke toetsen vragen om relativisering en aanvulling van zelfverzamelde gegevens. Elk team zal hier op grond van een eigen schoolconcept keuzen moeten maken.

4 Evalueren: periodiek of jaarlijks terugblikken op het onderwijs in de groep

Deze vorm van evalueren is een teamgebeuren. Samen maakt een schoolteam na een bepaalde periode de balans op. Zo'n evaluatie kan gaan over aandachtspunten als:

- staan we nog steeds achter onze manier van werken of willen we meer ontwikkelingsgericht werken?
- hebben we als team wel eenzelfde visie op het werken met jonge kinderen? Hoe bezien we de doorgaande lijn?
- zijn er zaken die we systematisch moeten gaan bijstellen, vernieuwen of verbeteren? (Klasseagenda of klasseschrift, inrichting van het lokaal, manier van omgaan met kinderen, de manier van observeren enzovoort.)

Deze vorm van evalueren levert het meest op wanneer er ook een veranderingsplan of beleidsplan uit voortvloeit.

Plannen

Ontwikkelingsstimulering vraagt om planmatig werken. De basis daarvoor ligt in het observeren van en reflecteren op wat kinderen doen. Alle planning dient daarop aan te sluiten. Dit vraagt om een stukje bezinning voor, tijdens en na het uitvoeren van activiteiten. Enkele planningsmanieren kunnen u daarbij tot steun zijn.

Dagplan

U kunt zelf op een eenvoudige manier een dagplan bijhouden. Het voordeel hiervan is dat u een manier van werken ontwikkelt waarbij u zich steeds verplicht aan te sluiten bij wat kinderen aandragen en zicht krijgt op een steeds beter realiseren van het zelfstandig werken bij de kinderen.

In het begin zult u veel en gedetailleerd plannen. Geleidelijk ontwikkelt u vanuit het concrete werken met kinderen een planningsvaardigheid, die zich steeds meer zal beperken tot enkele belangrijke notities. Hieronder volgt een voorbeeld van een dagplanning. Op bladzijde 60 vindt u een leeg dagplan-registratieblad.

Registratieblad 7

Plannen om te stimuleren

DAGPLAN

Voorbereiding	
* gisteren drie kinderen ziek (griepheest) * vandaag ziek-zijn in de aandacht * materiaal waarvan cadeautjes gemaakt kunnen worden klaarleggen * geleide aanleiding: 'Met een lach en een traan' Idee p. 569 * gevoelens in de aandacht en deze onder woorden brengen in het begeleide groepje	
Uitvoering	
Tijd	Activiteit
8.30	binnenkomst
tot ± 9.00	kring: praten over ziek-zijn (Ank, Asir, John)
9.00	werkaspraken
9.05	- grote groep zelfstandig werken / cadeautje maken van klaargelegd materiaal - groepje 1: spel (begeleid): 'Met een lach en een traan' Idee p. 569 - groepje 2: Poppenboek inrichten voor zieken 'Pop is ziek'
9.45-10.15	buiten spelen
10.15	- groepje 1 en 2 nu ook cadeautje maken - ander groepje: 'Met een lach en een traan' (groepje 3)
11.45	Oppervlakkig opruimen
	middagpauze
13.30	morgenopdracht afmaken
14.00	onbeperkte keuze
14.15-14.30	buiten spelen
14.30	terugblik
15.00	verhaal: 'Het rode volen mutje' (A. Grahams)
15.15	einde van de dag
Terugblik	
* Kinderen wisten zich volop bij het spel 'Met een lach en een traan'. - Proten spontaan over eigen gevoelens. - Klaartje zat er wat stil bij, maar ze heeft meer gezegd dan ooit. - Deze activiteit zet ik morgen voort met groepje 4. - Het zelfstandig werken vraagt om 'instructie' van de afgevaardigde: 'Wanneer ik rode tijd om doe, mag ik niet gestoord worden. Proben dan klaar te helpen of het zelf uit te zoeken.' (Dit zal ik deze week blijven observeren.)	

Weekplan

Het is aan te raden een eenvoudig weekplan bij te houden. Zo'n plan kunt u gemakkelijk zelf opzetten. Ook hier geldt dat het vooral een ondersteuning van het werk moet zijn. Houd het plan daarom eenvoudig en noteer alleen het noodzakelijke. Het kan bijvoorbeeld gaan over:

- uitlijning van een thema over een kortere periode;
- actuele zaken die een plaats moeten krijgen;
- vragen betreffende organisatie en materiaal, die vooraf geregeld moeten zijn;
- een overzicht van door u geselecteerde ideeën en-zovoort.

Individueel plan

In de paragraaf over 'observeren' zijn checklisten gegeven van aandachtspunten voor observaties rond brede ontwikkelingsdoelen en binnen de verschillende accenten. Het kan voorkomen dat u met betrekking tot een van de kinderen extra zorg heeft. U vraagt zich af of er nog meer gegevens verzameld moeten worden en of u dat zelf doet of hulp van anderen inroept. Registratieblad 8 kan een hulpmiddel zijn om in speciale gevallen een kind meer gericht te helpen.

Registratiebladen

Registratieblad 1
Registratieblad 2
Registratieblad 5
Registratieblad 6
Registratieblad 7
Registratieblad 8

Registratiebladen 3, 4a en 4b ontbreken. Deze zijn bestemd voor andere vakaccenten dan wereldoriëntatie.

Registratieblad 1

Observeren om te stimuleren

ONDERWERP

Vooraf	Tijdens	Suggesties voor voortgang
Wat weet ik van de kinderen?		
Wat ga ik doen?		
Aandachtspunten		

Registratieblad 2

Observeren om te stimuleren

OBSERVATIE BREDE ONTWIKKELINGSDOELEN

Aspecten

Opmerkingen/planning

Observeren om te stimuleren

Aspeten

- ☐ Bereidheid tot meedoen, vragen stellen, materialen hanteren.
- ☐ Nieuwsgierigheid.
- ☐ Plezier in gebruik van zintuigen bij verkennen en onderzoeken.
- ☐ Geïnteresseerdheid.
- ☐ Eigen inbreng.

- ☐ Kent basisbegrippen.
- ☐ Kent algemene eigenschappen.
- ☐ Kent specifieke eigenschappen.
- ☐ Legt relaties en verbanden (doel-middel, oorzaak-gevolg).

- ☐ Ordenen (sorteren, groepjes maken) van wat is waargenomen.
- ☐ Toepassen, onderzoekstechnieken (werken met een loep, interviewen, meten met natuurlijke maten).
- ☐ Vragen formuleren (voor zichzelf).
- ☐ Zelf antwoorden bedenken.
- ☐ Indrukken vastleggen door tekenen, schilderen, knutselen.
- ☐ Mondeling rapporteren over waarnemingen.

Opmerkingen/planning

Registratieblad 6

Evalueren om te stimuleren

AANGEBODEN ACTIVITEITEN

Doewoord	Accent	Idee	Evaluatie

Registratieblad 7

Plannen om te stimuleren

DAGPLAN

Voorbereiding

Uitvoering

Tijd

Activiteit

Terugblik

Registratieblad 8

Plannen om te stimuleren

INDIVIDUEEL PLAN

Interpretatie en beslissingen

☐ Ik besluit niet verder te diagnostiseren: ik noteer wat ik ga doen op basis van de voorlopige balans.

☐ Ik besluit wel verder te diagnostiseren: ik noteer wat ik verder ga doen. (Wat? Wie? Wanneer?)

Verdere diagnose (Wanneer? Wat? Door wie?)

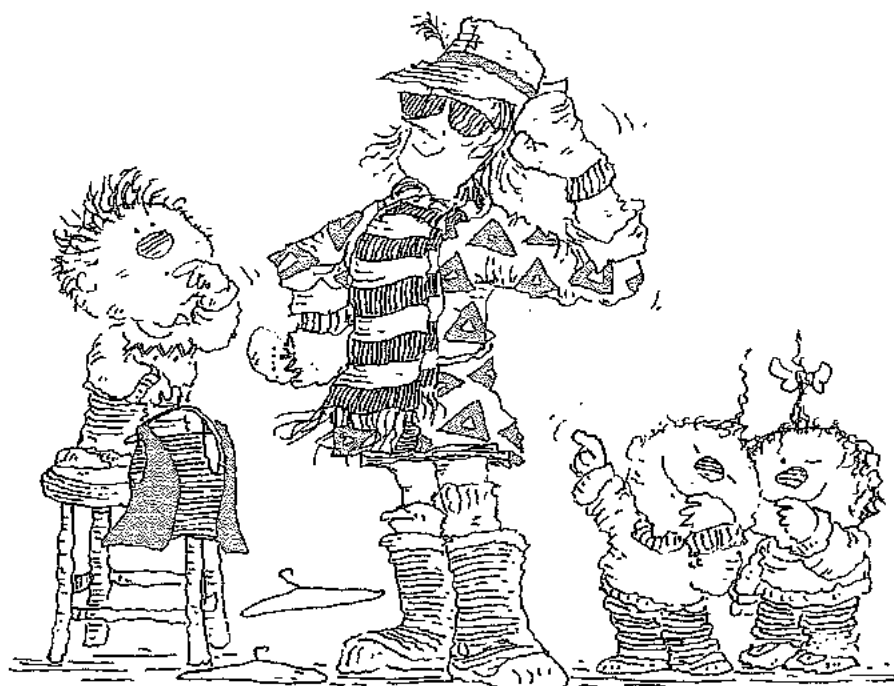
Uitvoering en evaluatie (bv. bijsturen van de aanpak)

☐ Ik besluit iets gericht te doen. Dit noteer ik hieronder kort.

☐ Ik geef aan wat ik wil bereiken/waaraan ik wil gaan werken.

☐ Ik geef aan waarmee ik dat doe, hoe ik dat denk te doen en hoe ik het bewaak.

Evaluatie/bijsturing van het geplande (Wat? Wanneer? Waarmee? Hoe?)

In de groep trekt u een paar laarzen, handschoenen en dikke wollen sokken aan. U zet een zonnebril op, doet een dikke sjaal om en trekt eventueel een badjas aan. Terwijl u dit doet, zullen de kinderen spontaan reageren, maar u gaat er (nog) niet op in. Als u uzelf met allerlei kledij uit verschillende seizoenen hebt uitgedost, roept u de kinderen in een kring om u heen. U laat hen nog een poosje vrij reageren. Daarna gaat u op de reacties in:

Waarom kan ik dit nu niet aantrekken?

Wat zou ik dan beter aan kunnen doen?

Wanneer trek je dit dan aan?

Wat hoort bij elkaar? Waarom?

Wie kent de namen van de seizoenen?

Waarom heb je zelf vandaag deze kleren aan?

In een grote doos hebt u allerlei kleding uit verschillende seizoenen gestopt. U laat de kinderen er om de beurt een kledingstuk uithalen. Ze moeten erbij vertellen wanneer je zo'n kledingstuk draagt: in de zomer, herfst, winter of lente. In iedere hoek van het lokaal hebt u een plaat met afbeeldingen uit de vier seizoenen opgehangen. De uitgezochte kleding wordt nu telkens onder de juiste plaat gelegd. Sommige kleding kan in verschillende seizoenen gedragen worden en dus onder verschillende platen thuishoren. Dit verschijnsel biedt u de gelegenheid om met de kinderen te praten over het feit dat de temperatuur vaak bepalend is voor wat je aantrekt. Ook kunt u aan de orde stellen dat sommige kleren van dunne stoffen gemaakt zijn en andere van dikke. En de kleur van de kleding krijgt aandacht: licht en vrolijk in de zomer, wat somberder en donkerder in de winter.

Tot slot mogen de kinderen zich aankleden voor (naar keuze): een dagje aan het strand, een flinke strandwandeling in het najaar of een sneeuwballenwedstrijd. Alles wordt natuurlijk geshowed.

Variatie

Allerlei kleding aantrekken die niet bij elkaar hoort: wie ziet er het gekst uit?

Situatie

Kring

Hoekenwerk

Bedoeling

Ontdekken van en ervaringen opdoen met aspecten van tijd (tijdsbeleving, besef van tijd, ritme-maat, volgorde van tijd, tijdsduur, biologisch en dagelijks tijdsbesef) (15.1).

Het wisselen van de seizoenen (16.5.1).

Relatie weer-kleding (16.5.3).

Materiaal

Kledingstukken en accessoires uit de vier seizoenen.

Een grote wandplaat van elk seizoen; een grote doos.

Organisatie

U moet ervoor zorgen dat van tevoren heel wat kleding verzameld is. U kunt aan de kinderen vragen om een en ander van thuis mee te brengen.

Jaarkalender

Dit lesidee kunt u in elk seizoen uitvoeren.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Leggen de kinderen verband tussen het weer (de temperatuur) en kleding?

Kunnen ze uitleggen waarom ze soms een dikke trui dragen en op andere dagen alleen maar een bloesje?

Wie kent de namen van de seizoenen?

Anders is niet gek

W ACTIVITEIT

Welke kleuter verkleedt zich niet eens graag? Wie wil er niet eens compleet anders uitzien? Dit lesidee gaat over 'er anders maar toch gewoon uitzien'. Twee kinderen uit de groep laten zich in de kring bekijken.

Hoe zien ze eruit?

Wat is hetzelfde, wat is anders?

Twee andere kinderen gaan zich nu achter een scherm verkleden, maar zo, dat ze elkaar niet zien. Ze krijgen hierbij alletwee de volgende opdracht: verkleed jezelf alsof je naar een feest gaat. (Andere mogelijke opdrachten zijn: ... alsof je gaat sporten; ... alsof je op vakantie gaat; ... alsof je bij een vriendje gaat spelen.) Als de kinderen verkleed zijn, worden ze door de rest van de groep nauwkeurig bekeken.

Wat is hetzelfde bij de twee kinderen?

Wat is anders?

Wat vind je ervan: is het gek, is het mooi of lelijk?

Zou jij dat ook aantrekken?

U laat de voorgaande activiteit plaatsvinden bijvoorbeeld op de dag voor uw eigen verjaardag. Omdat u morgen jarig bent, vraagt u de kinderen dan allemaal in feestkleding op school te komen. Eventueel vraagt u een collega voor het onderwijs in eigen taal en cultuur (O.E.T.C.) aan allochtone kinderen om met die kleuters een leergesprekje te houden over feestkleding. Het dragen van speciale feestkleding op de verjaardag van de juf wordt door de kinderen bijzonder op prijs gesteld! Op de feestdag zelf laat iedereen zijn/haar feestelijke kleding in de kring bewonderen. U heeft zelf nog wat buitenlandse kleding en accessoires verzameld en laat die aan de kinderen zien. U vertelt erbij waar de spullen vandaan komen en waar ze voor gebruikt worden. (Bijvoorbeeld een hoofddoek, een waaier, een gebatikte bloes, een Tiroler hoedje.) Uw collega voor het onderwijs in eigen taal en cultuur kan samen met de buitenlandse kinderen over hun feestkleding vertellen. De kring stelt vragen:

Wanneer doe je dit aan?

Wie heeft het voor je gekocht? Waar komt het vandaan?

Vind je het zelf mooi?

Wat vind je van Nederlandse feestkleden?

Probeer of enkele kinderen uit de groep elkaars kleren willen passen. Let hierbij wel op de maat.

Voel je je nu anders?

Hoe anders: gek, leuk, lelijk of mooi?

Bén je nu ook anders/een ander?

Als iedereen de eigen kleren weer aanheeft, kunt u met de hele groep, in samenwerking met uw collega O.E.T.C., een eenvoudig buitenlands en een Nederlands volksdonsje instuderen. Ieder kind kan in zijn eigen feestkleding zo'n dansje uitvoeren. De dansjes kunnen tijdens een interculturele dag opgevoerd worden.

Aankleden

DRAAIBOEK

2

Situatie

Kring

Bedoeling

Zich inleven in gevoelens en gedachten van anderen en hiermee rekening houden (17.2.4).

Materiaal

Verzamelde kinderkleding; goed gevulde verkleedkist. Scherm. Kledingstukken uit het buitenland.

Organisatie

U verzamelt de kinderkleding.
U verzamelt de buitenlandse kleding.
U nodigt uw collega O.E.T.C. uit.
U zoekt een Nederlands en een buitenlands dansje uit.

Jaarkalender

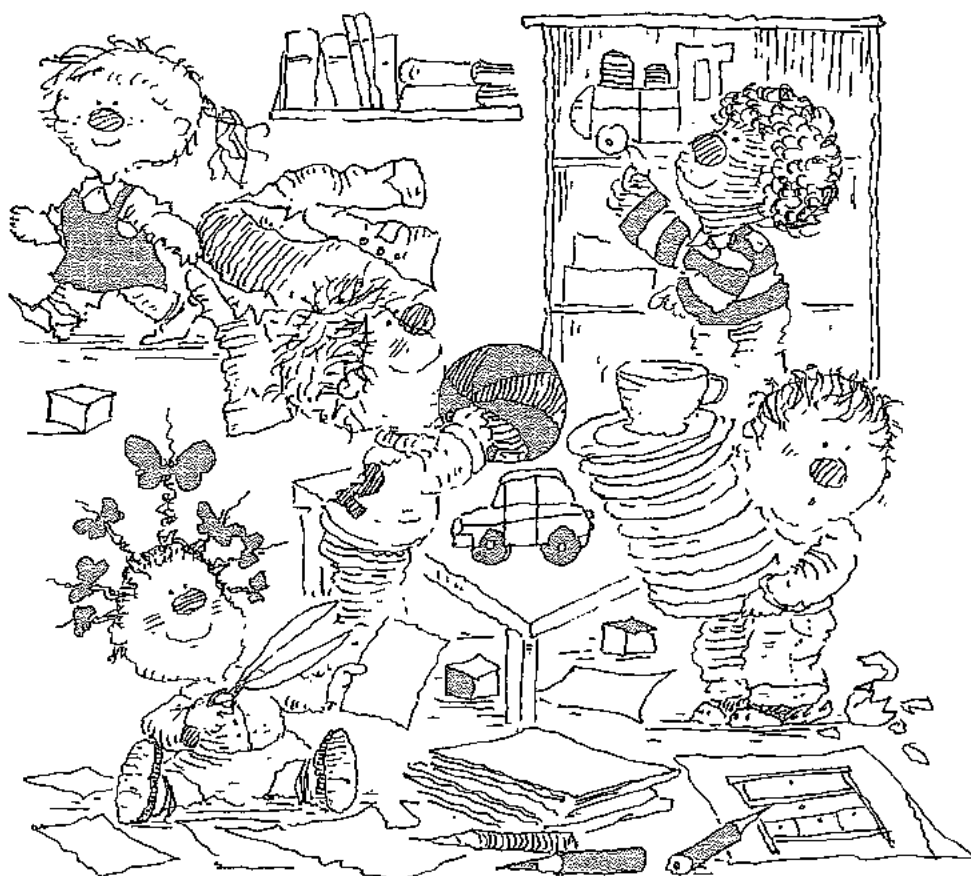
Vóór en op uw eigen verjaardag.
Vóór en op een interculturele dag.

Leerlijn

☐ Groep 1.
☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Hebben de allochtone kinderen een belangrijke inbreng in het gesprek?

U heeft een aantal materialen uit de kasten genomen en in de kring gelegd. U vraagt de kinderen de spullen op te ruimen. Alles blijkt een eigen plaats te hebben. Introduceer ook spullen die géén plaats in de klas hebben. Denk aan spullen uit de schoolkeuken, de speelzaal, het documentatiecentrum of de buitenberging. Spullen die op school een plaats hebben in allerlei verschillende kasten. Waar zou dat materiaal moeten worden opgeruimd? En hoe is dat thuis? Welke kasten heb je daar en waarvoor worden die gebruikt?

De kelderkast (voorraadkast met veel planken).

De boekenkast (boeken).

De servieskast (serviesgoed).

Keukenkastjes (allerlei spullen die in de keuken gebruikt worden).

De klerenkast (om kleren in te leggen of op te hangen).

De meterkast (gas-, water- en elektriciteitsmeter, kleine berging).

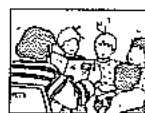
De speelgoedkast (met bakken of planken voor het speelgoed).

Na dit gesprekje over verschillende kasten laat u een groepje van vijf of zes kinderen plaatjes van kleren, speelgoed of gereedschap uitknippen en vervolgens in een, op groot papier getekende, kast plakken. Zo'n grote kast kunt u de kleuters zelf laten tekenen. Geef hun oude catalogi van postorderbedrijven en/of verzamel een poosje reclamefolders. Laat de kinderen van tevoren aan u vertellen welke soort kast ze gaan vullen, zodat het zoeken naar plaatjes gericht kan gebeuren.

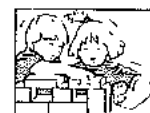
Variatie

Neem een groot vel papier en geef de kinderen oude catalogi van schoolmaterialen. Laat hen uitknippen wat er in hun klas (of in de schuur, speelzaal, enzovoort) allemaal te vinden is.

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Omgaan met ruimtelijke begrippen (14.2.2).

Oriëntatie in de ruimte naar plaats, betekenis en functie (14.5).

Materiaal

Oude catalogi van postorderbedrijven.

Idem van uitgevers van schoolmaterialen.

Knip- en plakmateriaal.

Grote vellen papier om de kasten op te tekenen waar de plaatjes in/opgeplakt kunnen worden.

Organisatie

Gesprek kan in de kring plaatsvinden; tijdens de werkles werkt een groepje aan de zoek-, knip- en plakopdracht.

Leerlijn

☐ Groep 1.

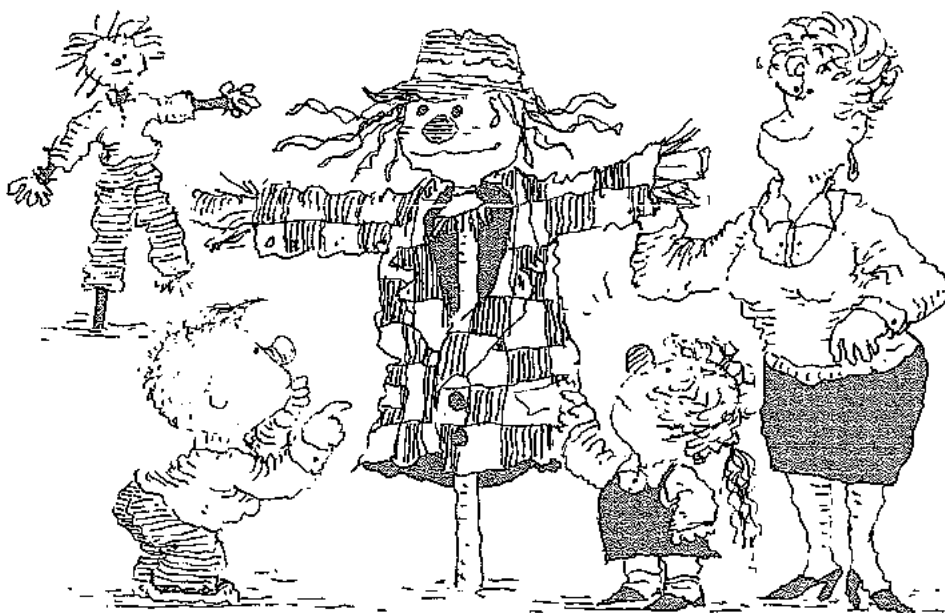
☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Kunnen de kinderen verwoorden waarom bepaalde spullen juist op die plaats opgeborgen worden?

Wat weten ze te vertellen van hun 'eigen' kasten?

Je ziet ze haast niet meer: echte vogelverschrikkers. Op doblad W1 staat er een. U laat deze vogelverschrikker en de illustratie bij deze activiteit aan de kinderen zien.

Wat zie je allemaal? Wat zijn dat?
 Waarvoor dienen ze?
 Wie weet hoe je ze noemt?
 Heb je ze weleens zien staan? Waar?
 Weet je ook nog wanneer dat was?

U gaat met de kinderen in op de bedoeling van een vogelverschrikker en de eisen die aan zo'n pop gesteld worden. Laat in het gesprek duidelijk worden dat we met vogelverschrikkers willen bereiken dat de vogels denken dat er iemand is, zodat ze niets meer durven eten van het veld of van de bomen in een boomgaard. Een vogelverschrikker moet op een mens lijken, hij moet wapperen en geluid maken, want dat schrikt de vogels af. U vertelt aan de kinderen dat tegenwoordig in plaats van vogelverschrikkers ook wel aluminium stroken of stukjes plastic aan een touw geknoopt worden, omdat dat hetzelfde effect teweegbrengt. Als de vogelverschrikkers uitgebreid bekeken en besproken zijn, kunnen de kinderen in tweetallen de vogelverschrikker op doblad W1 kleuren, aankleden en versieren. Dit aankleden doen ze met kleine lapjes stof. Samen overleggen ze hoe de vogelverschrikker eruit moet zien. Alle vogelverschrikkers worden na afloop in de klas opgehangen. In de groep worden ze bekeken en besproken. U kunt de vogelverschrikkers ook in de zandtafel laten zetten. Aan de achterkant van het papier wordt dan een stokje geplakt.

Variatie

In groepjes gaan de kinderen één kleuter als vogelverschrikker aankleden: welke verschrikker laat ons het meeste schrikken? In de speelzaal wordt daarna het volgende spel gespeeld: de vogelverschrikkers gaan om beurten midden in een kring staan. Alle andere kinderen zijn vogels. Zolang de verschrikker niet beweegt, komen de vogels dichterbij. Zodra de verschrikker zich verroert, vliegen ze weg. De vogelverschrikker mag alleen bewegen, niet van zijn plaats komen!

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Verkennen van de omgeving; onderscheiden en benoemen (16.1).

Doebblad W1

Materiaal

Lapjes stof; strookjes aluminiumfolie.

Teken- en verfspullen.

Eventueel verkleedkleden (verkleedkist).

Organisatie

Bij het werken in groepjes/tweetallen laat u telkens een oudste en een jongste kleuter samenwerken: elk groepje/tweetal heeft dan de kans om de mooiste vogelverschrikker te maken. Let u er wel op dat de jongsten voldoende aan bod komen.

Jaarkalender

Dit lesidee is het best uit te voeren in de maanden april, mei of juni.

Leerlijn

- ☐ Groep 1.
- ☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Zijn er kinderen die spontaan aangeven dat tegenwoordig de vogels ook op andere manieren aan het schrikken worden gebracht (kanon, stroken aluminiumfolie)?

Aan kleding die hoort bij bepaalde beroepen valt voor kinderen veel te ontdekken. In dit lesidee gaan we in op de vraag waarom beroepskleding eigenlijk wordt gedragen: bescherming, herkenning, afspraken/gewoonten, enzovoort.

U hebt allerlei afbeeldingen van opmerkelijke beroepskledingstukken verzameld: een koningsmantel, uniformen van een verpleegkundige, een piloot, een brandweerman of een politieagent en een clownspak. In de kring bespreekt u de afbeeldingen:

Wat voor bijzonders zie je aan deze kleding?

Vind je de kleren mooi? Waarom wel/niet?

Zou zo'n pak lekker zitten?

Denk je dat zo'n pak veel geld kost?

Wie heeft ook weleens zo iets aangehad?

Tijdens het gesprek informeert u bij de kinderen of een van de ouders misschien een van die pakken draagt. U zegt hun thuis maar eens te letten op de kleren die vader of moeder dragen, als ze gaan werken. Ook laat u hen vragen waarom ze die kleding aanhebben. Aan het eind van het gesprek krijgen de kinderen de opdracht om van thuis beroepskleding of accessoires (helm, pet, bril, handschoenen, schoeisel) mee te brengen. U geeft hun een briefje mee voor de ouders. Alles wat de kinderen meebrengen wordt in de klas tentoongesteld. Van een bezemsteel of een stok uit de speelzaal maakt u een kledingrek. Telkens wanneer er iets wordt meegebracht, mogen de kinderen erbij vertellen wie het kledingstuk draagt en wanneer. U vult de informatie die de kinderen geven zonodig aan. De kleding wordt goed bekeken en natuurlijk ook aangeraakt of misschien zelfs wel gepast. Wanneer bepaalde kleding niet door de kinderen wordt meegebracht, probeert u daar zelf aan te komen, bijvoorbeeld een politie-uniform, een verpleegstersuniform, een militair tenue of kokskleding.

Ter afsluiting kunnen de kinderen in tweetallen met doeblad W2 werken. De bedoeling is dat ze de juiste onderdelen bij elkaar zoeken, uitknippen en opplakken.

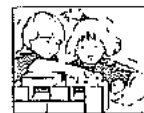
Variatie

Fantasiepakken: laat de kinderen aankleedpoppen maken van stevig papier. Als de poppen zijn uitgeknipt, worden ze door de kinderen zelf ingetekend. Daarnaast maken de kinderen kleren voor de pop: u geeft daarvoor de contouren aan of u laat de kinderen dat zelf doen. Ze mogen de uniformen namaken die in de klas hangen of zelf iets creëren.

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Kennis en ervaring opdoen van en met de omgeving waarin we leven (17.3.1).

Doeblad W2

Materiaal

Afbeeldingen van beroepskleding: verpleegkundige, kok, piloot, stewardess, clown, militair, brandweerman, politie, koning/koningin, tuinman, schilder.

Allerlei kledingstukken passend bij die beroepen.

Knip-, plak- en tekenmateriaal. Eventueel aankleedpoppen en kleding van papier (zie 'Variatie').

Organisatie

Dit lesidee wordt niet in één keer uitgevoerd. Na een gesprek over beroepskleding krijgen de kinderen de opdracht om, zo mogelijk, beroepskleding mee te brengen. U geeft hun hiervoor een briefje mee! Telkens wanneer de kinderen iets meebrengen, besteedt u er aandacht aan.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Hebben de kinderen oog voor de functie van beroepskleding? Bijvoorbeeld: brandweerpak om je te beschermen tegen de warmte, politie-uniform om goed herkend te kunnen worden.

Als het buiten koud wordt, trekken we van alles aan om warm te blijven. Maar dieren hebben geen kast vol truien, jassen en sjaals. Toch hebben ze ook last van de kou. Wat doen ze allemaal om zich warm te houden? In een gesprekje gaat u hier op in:

Ze blijven in hun nest.

Ze houden een winterslaap.

Huisdieren blijven lekker binnen.

Sommige dieren krijgen een dikkere vacht.

Er zijn dieren die wegtrekken naar warme streken.

Vissen blijven dieper onder water.

Vogels beschermen zich tegen kou en vocht met behulp van hun veren.

Op de 'kleren' van de vogels gaat u nu met de groep door. U hebt hiervoor allerlei soorten veren nodig. Het eenvoudigst te gebruiken zijn de veren van kippen, pauwen, eenden en duiven.

In groepjes gaan de kinderen de veren heel aandachtig bekijken, ze mogen eraan voelen en ermee spelen. Ze bekijken de veren ook door een vergrootglas.

Welke veren zijn het zachst?

Wat is hard in de veren (de pen)?

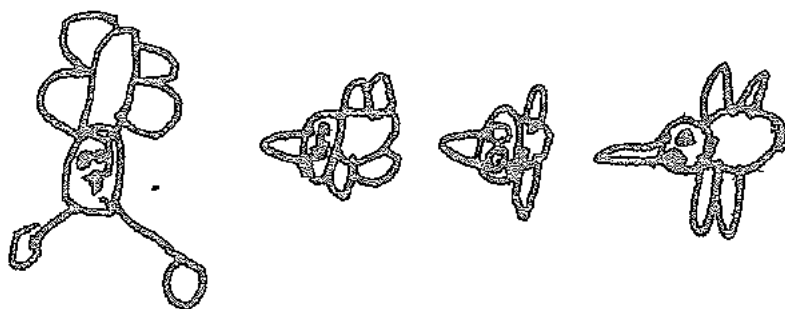
Hou zo'n veer maar eens tegen je wang: dat kriebelt lekker.

Laat eens een veertje vallen: gaat dat snel of langzaam?

Als je door het vergrootglas kijkt, zie je dan verschil tussen de veren? Wat zie je dan precies?

Terug in de kring mag ieder groepje iets over hun allermooiste veer vertellen.

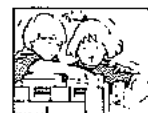
Ter afsluiting wordt een vogeltje van klei gemaakt. De kinderen steken de veren in de klei. In plaats van klei te laten gebruiken, kunt u ook vogeltjes laten maken van closetrolletjes. De veren worden daar dan opgeplakt.

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Ervaringen en kennis opdoen met en van dieren (16.4).

Materiaal

Veren van vogels: grote, kleine en donsveertjes. De donsveertjes en de kleine veertjes kunt u bij een beddenspecialist krijgen.

Vergrootglazen.

Eventueel klei of closetrolletjes.

Organisatie

Zorgt u ervoor dat alle materialen klaar liggen, zodat de kinderen in groepjes meteen aan het werk kunnen.

Voor het verzamelen van veren van kippen, duiven, pauwen en eenden kunt u de hulp van ouders invoeren. Als u daartoe in de gelegenheid bent, is het leuk om samen met de kinderen veren te gaan zoeken.

Jaarkalender

Dit lesidee is het best uitvoerbaar in de herfst of in de winter.

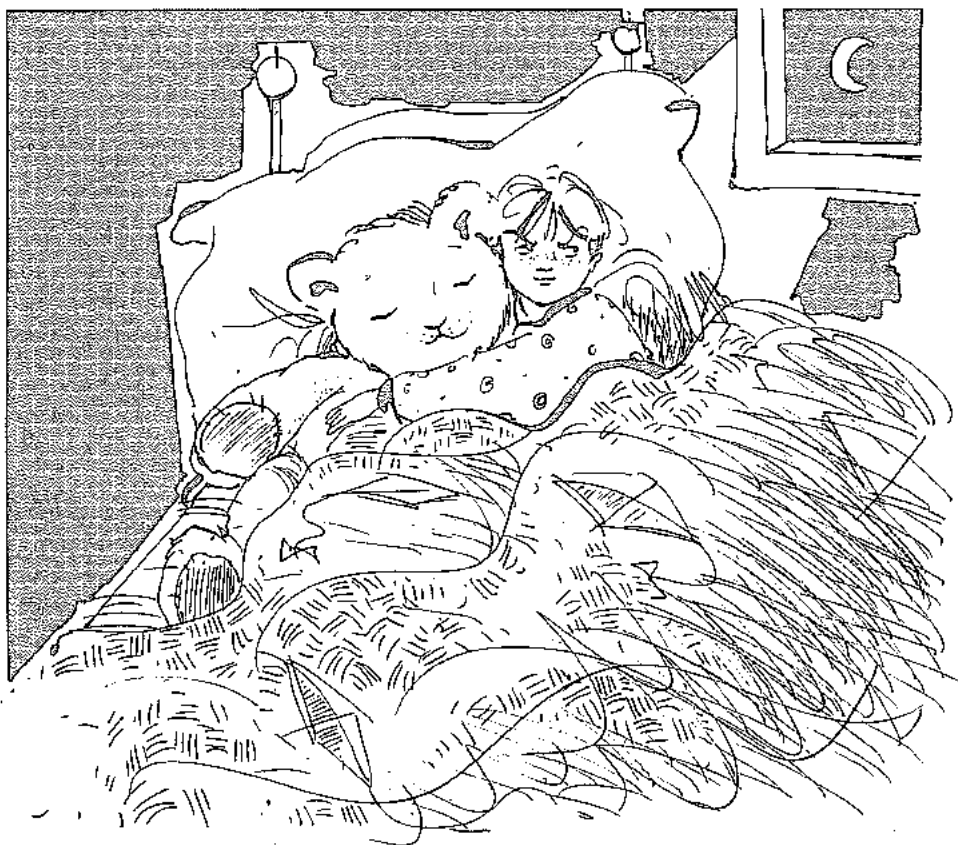
Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Leggen de kinderen spontaan verband tussen onze kleren en de vacht of veren van dieren? Wordt er door de kinderen ook iets gezegd over bescherming tegen de regen bij dieren?

Flink hoort heus niet per se bij groot; evenmin hoort flauw altijd bij klein. In dit lesidee gaan we hierop in. De kinderen mogen vertellen in welke situatie ze weleens echt flink waren. Of wanneer ze echt bang waren of misschien wel een beetje flauw. Voordat de kinderen reageren, geeft u eerst wat voorbeelden van situaties waarin je flink of flauw kunt zijn en terecht (een beetje) bang:

Op bezoek gaan bij de tandarts.

Een spuitje halen.

Alleen in het donker slapen.

Je hoofd onder water houden bij het leren zwemmen.

Als je een duwtje krijgt of als er op je gemopperd wordt.

Een onweersbui meemaken.

Je moeder of vader kwijt zijn in een pretpark.

De kinderen geven hun reacties op deze situaties. Ze vertellen hun eigen verhaal. U kunt hen helpen dat verhaal wat te structureren met vragen als:

Wat gebeurde er precies?

Waar was je toen?

Wat deed je?

Waren er ook nog anderen die wat deden?

Wie waren dat?

Wat deden ze?

Wie was er flink? Wie flauw? En waarom?

In het gesprek gaat u vooral in op het feit dat iedereen weleens flauw is, maar op zijn tijd ook wel stoer. Doet u dit laatste nog eens extra, als u merkt dat de kinderen rolbevestigend reageren (flauw is vrouw en flink is bink).

U laat de kinderen op elkaars angstige ervaringen reageren. Zouden zij ook zo of wellicht anders gereageerd hebben en waarom?

Situatie

Kring

Bedoeling

Gevoelens uiten en gedachten weergeven (17.2.1).

Kennis nemen van elkaars gevoelens en gedachten en ervoor openstaan (17.2.2).

Organisatie

Voor u dit lesidee uitvoert, kunt u proberen om een aantal (echte) flink- of flauwsituaties uit de groep op te schrijven. Deze kunt u dan ook als voorbeeldsituaties gebruiken.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Zien de kinderen dat flink of flauw zijn niets te maken heeft met het feit of je een jongen of een meisje bent, maar dat de omstandigheden een grote rol spelen?

Kunnen ze dat ook onder woorden brengen?

Hoe gaan de kinderen met elkaar om, als ze van mening verschillen?

Voor dit lesidee maakt u gebruik van een poppenkastverhaal waarvan we hier een inhoudelijke schets geven.

Binnenkort wordt er een carnavalsbal georganiseerd waar Wipneus en Pim en verder alle dieren uit het dierenbos een uitnodiging voor hebben gekregen. Pim heeft al meteen een idee hoe hij zich zal verkleden: als tovenaard. Wipneus daarentegen loopt maar wat te mopperen, omdat hij niets weet te verzinnen. Uiteindelijk heeft hij het gevonden: hij gaat als boom. Hij maakt alle poppenkastpoppen die hij tegenkomt aan het schrikken. En hijzelf heeft het grootste plezier. Totdat..., totdat hij met een vuursterretje dat dienstdoet als toverstaf door de tovenaard (Pim) wordt beetgenomen.

In dit verhaal worden de kinderen geconfronteerd met allerlei gevoelens:

Van spanning, omdat Wipneus zoveel poppen laat schrikken.

Van opluchting, als alles uiteindelijk toch nog op zijn pootjes terecht komt.

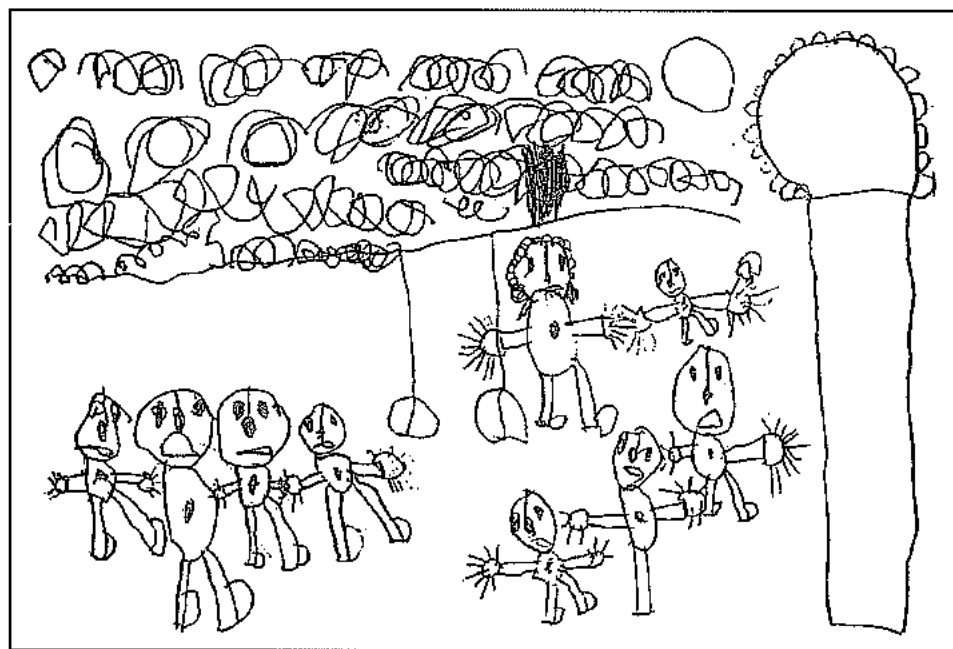
Van angst voor wat iedere keer gaat komen, als een van de poppen van de 'boom' schrikt.

Van verdriet/spijt: bij Wipneus die het helemaal niet zo kwaad bedoeld had.

Een belangrijk aspect van deze les is de evaluatie van het poppenkastverhaal. Laat alle gebruikte attributen hierbij zien en spreek met de kinderen het verhaal nog eens door. Nodig daarna enkele kinderen uit om het verhaal na te spelen. Dit hoeft niet meteen na afloop, maar kan ook 's middags of de volgende dag gebeuren. Gebruik dan in plaats van sterretjes een zaklamp.

Variatie

Laat enkele kinderen zelf 'poppenkastpop' zijn en het verhaal naspelen. Hiervoor zijn nodig: twee tafels op hun kant en attributen die eventueel van tevoren door de kinderen zelf gemaakt zijn. De groep kijkt (publiek), de 'poppenkastpoppen' spelen achter de tafel en u fungeert, waar nodig, als verteller. Op deze manier moeten de spelers zich echt inleven in de gedachten van de pop. Het publiek ervaart de spanning aan den lijve, omdat iedereen het hele verhaal van zo dichtbij meemaakt.

Situatie

Kring

Bedoeling

Kennis nemen van elkaars gevoelens en gedachten en ervoor openstaan (17.2.2).

Zich inleven in gevoelens en gedachten van anderen en hiermee rekening houden (17.2.4).

Materiaal

De volgende poppenkastpoppen: Wipneus, Pim, tovenaard en enkele voorbijgangers.

Een boom: een stevige, halve koker van waaruit Wipneus tevoorschijn kan komen.

Een tovenaardsmuts, cape en staf voor Pim.

Enkele attributen om de voorbijgangers te verkleden.

Een 'sterretje' (als bij Oud en Nieuw).

Een waxinelichtje; lucifers.

Organisatie

Leg alles achter de kast klaar. U heeft een poppenkast nodig met een plank waar Wipneus' boom op kan staan. Zet het brandende waxinelichtje op veilige afstand (uit het zicht van de kinderen), zodat u het sterretje snel kunt aansteken. (U kunt op dat moment maar één hand gebruiken!) Dit poppenkastspel vraagt enige voorbereiding, maar kan uitstekend als projectafsluiting of als weeksluiting gebruikt worden.

Jaarkalender

Carnaval of enig ander feest waarbij de kinderen zich verkleden.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Bemerkt u spanning/opluchting in het gesprek na afloop?

Bemerkt u verbazing bij het zien van de trucjes die u toepast?

Let op de reacties, als de kinderen het spel naspelen.

Als u de kinderen vraagt waar zij zoal bang voor zijn, zullen er ongetwijfeld dieren worden genoemd: wolven, honden, spinnen, tijgers, maar ook draken en monsters. Over draken en monsters gaat deze activiteit. Over draken zijn nogal wat prentenboeken verschenen. U kiest zo'n prentenboek en biedt dat aan. Bij het doorvragen gaat u vooral in op wat de kinderen nou eigenlijk precies zo eng vinden aan draken.

U verdeelt de groep in vijf groepjes en laat elk groepje een van de onderstaande opdrachten uitvoeren. Het is hierbij steeds de bedoeling dat de kinderen onderzoeken wat de betreffende dieren nu zo eng maakt. (Specifieke aspecten in het uiterlijk bijvoorbeeld: kleur, vorm.) U gaat de groepjes langs en geeft hier en daar opdrachtjes om het onderzoek vooruit te helpen.

Een groepje bekijkt in boeken foto's en tekeningen van insecten en reptielen. Vooral platen waarop de diertjes in close-up zijn afgebeeld, voldoen goed.

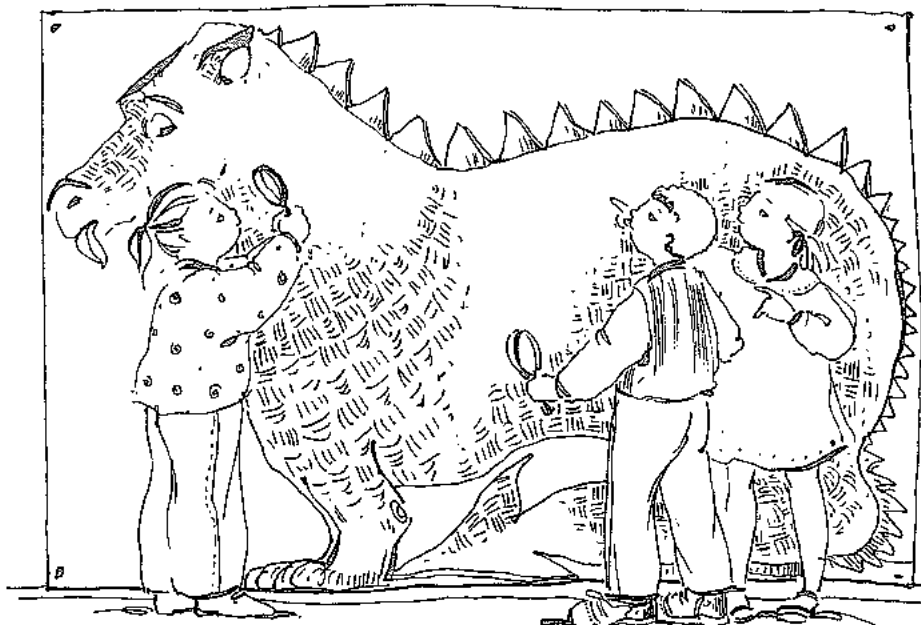
Het tweede groepje gaat buiten kleine diertjes zoeken: spinnen, pissebedden, mieren, rupsen. Met het blote oog zie je vast al wel wat, met een loop of vergrootglas zie je zeker meer.

Het derde groepje zoekt in de klas of in de school naar dode insecten (vliegen, wespen, kevertjes) en neemt deze onder de loop.

Het vierde groepje observeert van dichtbij speelgoedmonsters (prehistorische dieren).

En het vijfde groepje gaat levende reptielen (schildpad, hagedis) bekijken.

Als de jonge onderzoekers klaar zijn, rapporteren zij in de kring over hun bevindingen.

U sluit deze activiteit af door de kinderen een grote scheurcollage van een draak te laten maken.

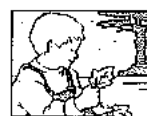
Variatie

U maakt van de opdrachten een 'drakencircuit'; elk groepje rouleert langs de vijf opdrachten.

Situatie

Hoekenwerk

Buitenwerk

Bedoeling

Bekijken en vergelijken van dieren rondom de school (16.4.4).

Materiaal

Een prentenboek over draken.
Boeken met plaatmateriaal over insecten en/of reptielen.
Loepen en vergrootglazen.
Speelgoedmonsters.
Levende reptielen.
Oude tijdschriften, lijm en kwasten, papier.

Organisatie

Omdat er ook in groepjes buiten de klas wordt gewerkt, is ouderhulp gewenst.
U vraagt de kinderen speelgoedmonsters mee te brengen. Kent u iemand die levende reptielen heeft? Een schildpad of een hagedis of een hazelworm? Is er misschien een dierenwinkel in de buurt waarvan de eigenaar u van dienst wil zijn?

Noteert u, als u het 'drakencircuit' gaat uitzetten (zie 'Variatie'), welke opdracht elk groepje gedaan heeft?

Jaarkalender

Bij voorkeur in het voorjaar of in de zomer.

Leerlijn

- ☐ Groep 1.
- ☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

In welke termen beschrijven de kinderen tijdens het groepswerk de uiterlijke kenmerken van de diertjes die zij zien? Hebben de kinderen belangstelling voor elkaars observaties?

Lukt het om tijdens de verslagkring de ontdekkingen van verschillende groepjes op elkaar te betrekken?

Schone handjes,
schone tandjes,
schoon gezicht,
de dag gaat dicht,
uit is het licht.

Uit: *De speeldoos* (Dijkstra, Zeist).

U vraagt de kinderen of het nu dag of nacht is. En hoe je dat kunt zien. Daarna speelt u voor wat mensen/kinderen doen, als het nacht wordt. Hoe gaat dat? Al spelend vertelt u erbij. Daarbij gebruikt u allerlei tijdsbegrippen als *eerst*, *dan*, *straks* en eventueel namen van dagdelen:

Eerst jezelf uitkleden.

Dan wassen en tanden poetsen.

Pyjama aan.

In bed en licht uit.

Slapen.

Wakker worden van een vreemd geluid.

Achter het gordijn gluren wat dat kan zijn.

Mama roepen, die komt troosten met een slokje water.

Weer slapen.

Na dit toneelstukje vraagt u aan de kinderen of ze dit ook wel eens meemaken. Gaat dat dan net zo? Waarom word je bang? Waarvan?

Wat doe je dan? Daarna gaan alle kinderen 'nacht' spelen.

U heeft van tevoren de speelzaal al zo donker mogelijk gemaakt.

Terwijl u het verhaal vertelt, spelen de kinderen de activiteiten mee.

Er kan natuurlijk variatie aangebracht worden in het 'bangmoment'.

U gebruikt weer zoveel mogelijk tijdsbegrippen (*daarna*, *eerst*, *nu*, *straks*, *avond*, *nacht*). U kunt ook uitbreiden naar nacht en dag en naar dagdelen (*ochtend*, *middag*, *avond*).

Situatie

Speelzaal

Bedoeling

Rangschikken van gebeurtenissen en processen (15.2.2).

Begrippen van dagelijks tijdsbesef (15.2.3).

Kennis en ervaring opdoen van en met de omgeving waarin we leven (17.3.1).

Organisatie

U verduistert het speellokaal.

Leerlijn

☒ Groep 1.

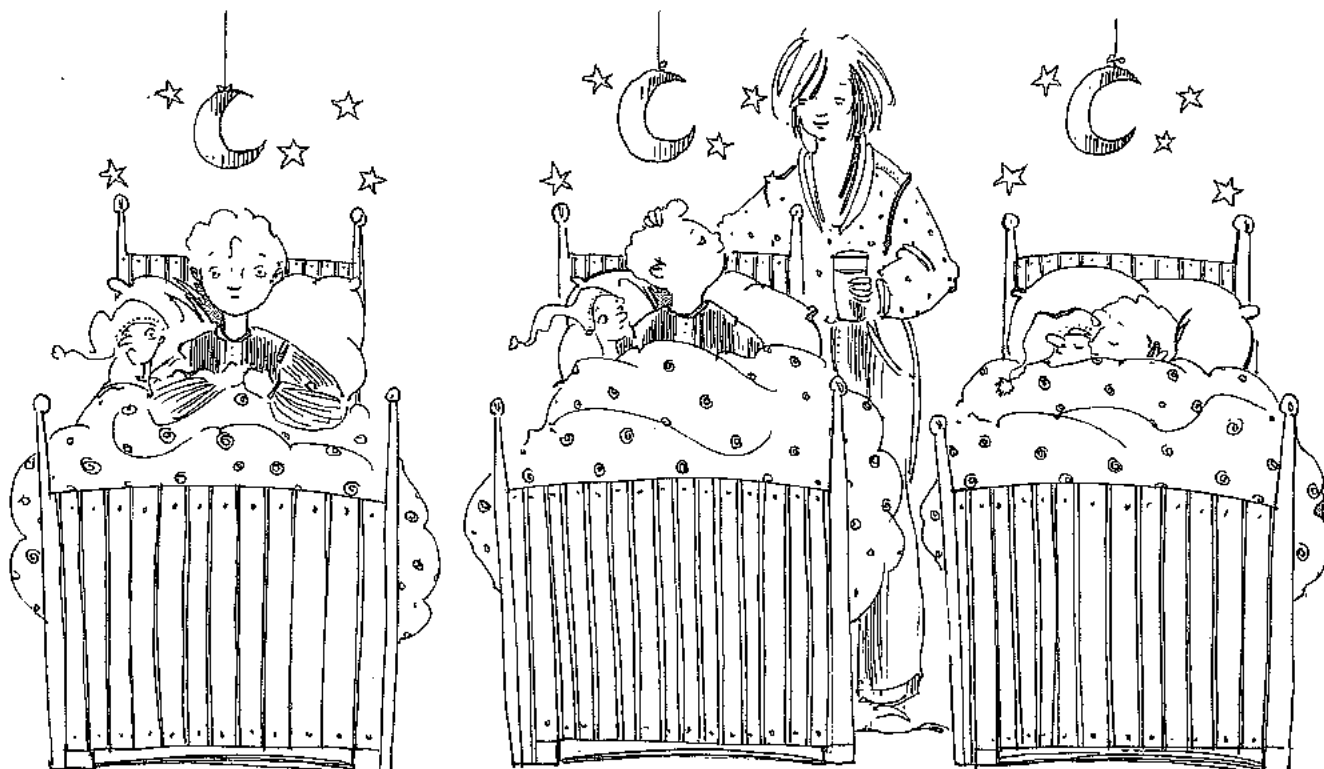
☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Wie kan aangeven waarvoor hij/zij bang is in het donker?

Spelen de kinderen het spel in de goede tijdsvolgorde?

Wie gebruikt tijdsbegrippen actief?

Soms is het heel goed dat je ergens bang voor bent. Stel je eens voor dat je alles zou durven doen. Dat je een Jantje Durfal was. Wat zou er dan gebeuren? Soms hoor je mensen weleens zeggen: 'Een ongeluk zit in een klein hoekje.' Wat zouden ze daarmee bedoelen?

Hierover praat u met de kinderen en u laat hen vrij reageren.

Na een poosje gaat u het gesprek wat sturen. U laat de kinderen een aantal voorwerpen zien die gevaar kunnen opleveren. U zegt daarbij: 'Hier komt het gevaar.' De kinderen vertellen steeds welk gevaar het betreffende voorwerp op kan leveren. Bruikbare voorwerpen zijn:

Een stuk glas.

Een schoonmaakartikel.

Lucifers.

Een doosje met medicijnen (pillen).

Een besje dat je niet kent.

Een wandcontactdoos.

Na deze 'gevareshow' mogen de kinderen nog allerlei gevaren en ongelukken opnoemen:

Zomaar de straat oprennen.

Heel snel de trap aflopen.

Op dun ijs lopen.

U probeert de kinderen zelf te laten verwoorden wat nu precies het gevaar is. Bijvoorbeeld: als je zomaar, zonder te kijken, de straat oprent, kun je door een fietser of auto worden aangereden. En als je met lucifers speelt, kun je je vingers verbranden of er kan brand in huis komen.

Na het gesprek over gevaar gaan de kinderen, alleen of in groepjes van twee, aan de slag met de plaatjes van doeblad W3 en doeblad W4. Als ze alleen werken, dan zoeken ze de plaatjes paarsgewijs bij elkaar. Bijvoorbeeld: bij het plaatje 'spelen met lucifers' hoort het plaatje 'brand'.

Werken ze in tweetallen, dan laat u de kinderen tegenover elkaar zitten. Ze mogen elkaars plaatje niet zien. Eén van de twee begint en vertelt iets over een plaatje met een driehoekje (oorzaak). De ander reageert door over het plaatje dat erbij hoort (gevolg) te vertellen. Samen gaan de kinderen na of de plaatjes wel of niet bij elkaar horen. Op deze manier proberen ze alle plaatjes bij elkaar te vinden.

Ter afsluiting van of als vervolg op deze activiteit kunt u de kinderen met oorzaak-gevolglootjes laten werken.

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Kennis en attitude over lichamelijk welzijn en vermijden van riskant gedrag in het algemeen (17.1.1).

Doebladen W3 en W4

Materiaal

Een stuk glas.

Een schoonmaakartikel.

Lucifers.

Een besje.

Een wandcontactdoos (even lenen bij een doe-het-zelf-zaak).

Organisatie

Voordat u met dit lesidee begint, moet u eerst al het materiaal verzamelen, de doebladen W3 en W4 voor alle kinderen vermenigvuldigen en in losse kaartjes snijden.

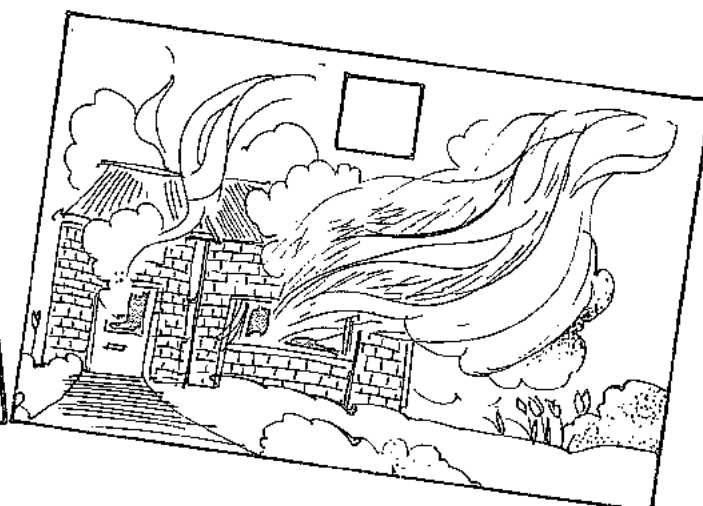
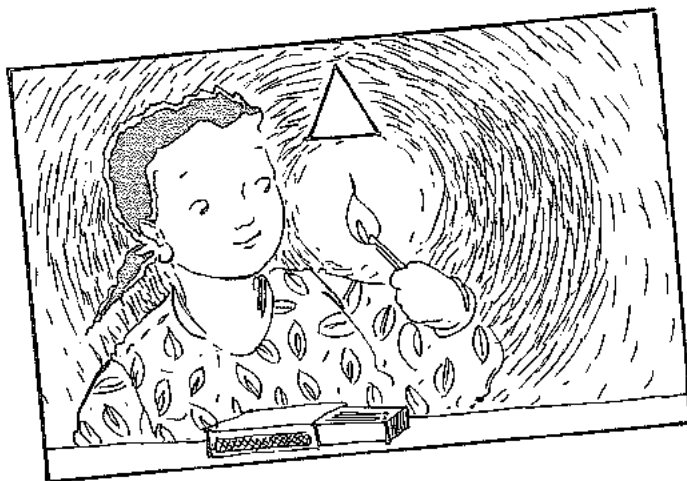
Leerlijn

☒ Groep 1.

☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Let u bij de tweetallen eens op de manier waarop de kinderen een en ander aan elkaar vertellen. Willen ze toch niet stoer zijn? Schatten ze het gevaar echt goed in?

Brand!

W ACTIVITEIT

Ik brand wel eens mijn vinger,
dat doet ontzettend pijn.
Mijn moeder roept: 'Kijk uit met vuur,
je moet voorzichtig zijn!'

De kinderen zitten in de kring. U heeft een paar kaarsen aangestoken. U begint een gesprek over vuur en brand. Wie heeft er wel eens een brand gezien? Wat gebeurde er? Denk je dat dat erg warm is? Wie is er bang voor vuur? Waarom? Wie heeft zich wel eens gebrand? Wat moet je doen om te zorgen dat er geen brand komt? Hoe maken ze de brand weer uit? Wie doet dat?

U laat vooral aan de orde komen: verschillende soorten 'brand' (voor de gezelligheid, echte brand), brandweer, veiligheid/brandpreventie en bang zijn of niet bang zijn.

Ter afsluiting laat u de kinderen in groepjes een grote verftekening maken over een grote brand, bijvoorbeeld een kerstboomverbranding. Gebruik vooral rode, gele, blauwe en groene verf. Kinderen van groep 2 kunnen een groepswork maken.

Variatie

U speelt met de kinderen in de speelzaal het brandweerspel (bewegingsverhaal). Het bijbehorende verhaal gaat in grote lijnen als volgt: We zijn aan het wandelen en zien opeens rook. Wat zou dat zijn? Brand! Er naar toe! Het is erg heet. En we zijn heel bang. De brandweer wordt gebeld, alle kinderen zijn brandweermannen. Pakken aan, in de auto, sirene. Dan slangen uitrollen, kranen open en spuiten maar. Als de brand geblust is, slangen oprollen en pakken uit.

Gebruik materiaal uit de speelzaal (banken, enzovoort). U kunt nog een afsluitend gesprek met de kinderen hebben over hoe ze de brand nu geblust hebben.

Ontwikkelingsmateriaal dat na afloop te gebruiken is: *Kijk mij eens*. Emoties herkennen, nadoen en beleven (Penta, Zeist).

Bang zijn

DRAAIBOEK

12

Situatie

Kring

Speelzaal

Bedoeling

Ervaringen en kennis opdoen met en van de niet levende natuur (16.7).

Kennis en attitude over lichamelijk welzijn en vermijden van riskant gedrag (17.1.1). Zelfredzaamheid (18.1).

Materiaal

Kaarsen.

Allerlei spullen uit de speelzaal, zoals banken en sjouwplanken.

Grote vellen papier, verf, kwasten.

Organisatie

Tijdens het leergesprek met de kleuters gaat u stapje voor stapje naar het einddoel: juist handelen bij brand of verbranding en niet bang zijn als dat niet nodig is.

Jaarkalender

Eventueel rond Kerstmis.

Leerlijn

☒ Groep 1.

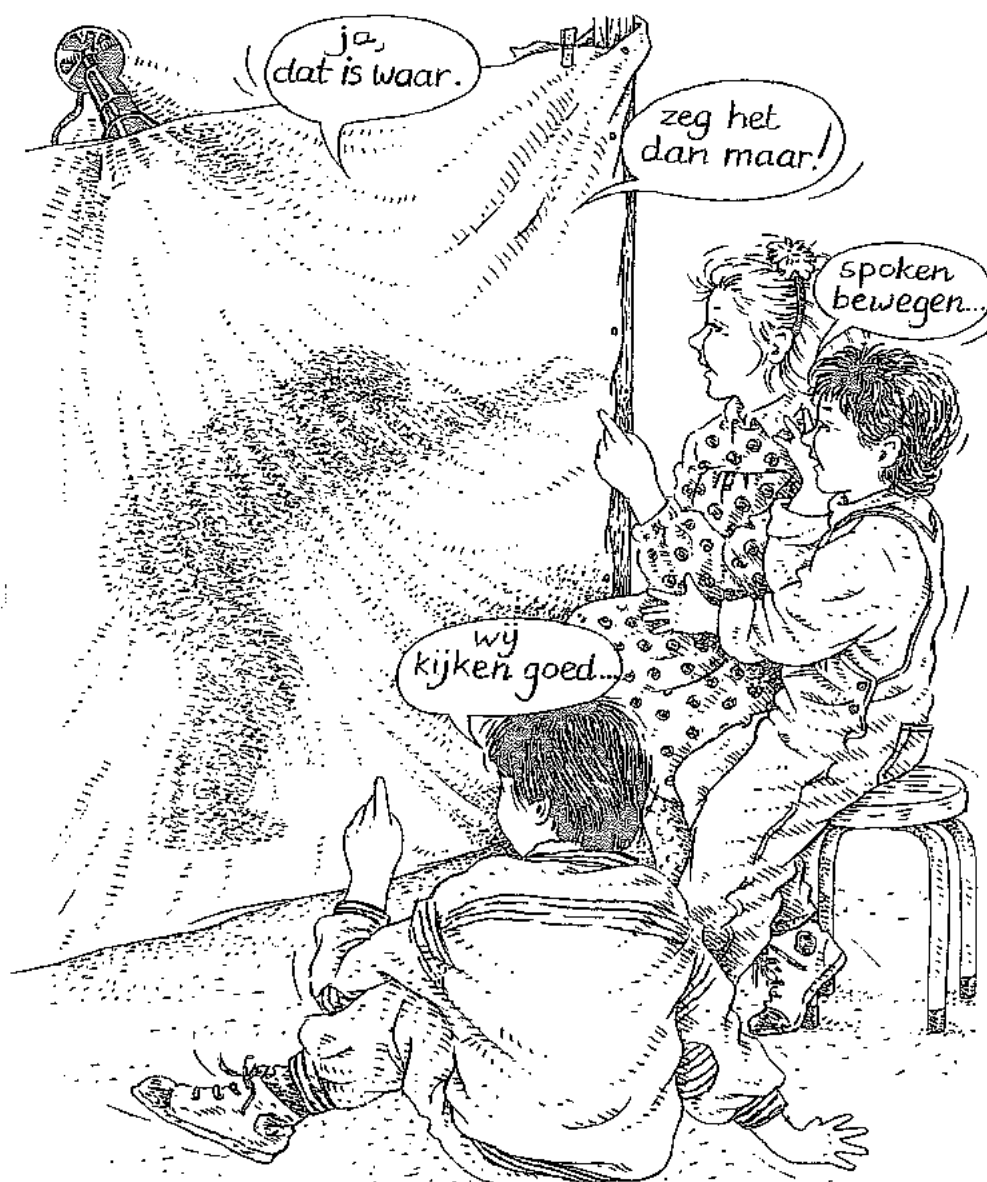
☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Wie kan zijn/haar bang zijn goed onder woorden brengen?

deze brandweerauto is getekend door marijn 5,6 jr.

Allerlei manieren van bewegen komen in deze suggestie aan de orde. U hangt een groot wit laken op in de klas met een sterke lamp erachter. Een voor een mogen de kinderen achter het laken een zelfgekozen beweging uitvoeren. Ze zijn spoken die op het middernachtelijk uur rondwaren. Niet één spook beweegt op dezelfde manier als een ander!

Een van de spoken gaat op pad! De andere kinderen zien de schaduw en moeten raden welke beweging het is. 'Spoken bewegen,' klinkt het hierbij, waarop het spook zegt: 'Ja, dat is waar.'

Springen, huppelen, vliegen, zwemmen, kruipen, koppeltje duikelen, lopen, rennen, sluipen, dansen, trekken, glijden... 'Wij kijken goed.' Welke beweging maakt het spook? Hoe noem je dat? Kun je ook zien wie het doet? 'Zeg het dan maar!' antwoordt het spook. Het gaat er ook om dat nuances goed uitgebeeld worden: huppelen en dansen moeten duidelijk van elkaar verschillen, lopen en rennen ook. Als het de kinderen zelf niet lukt om de verschillen duidelijk te laten zien, doet u het een keer voor. De bewegingen die getoond worden, mogen steeds moeilijker zijn.

Lopen en springen zijn eenvoudig te herkennen bewegingen; moeilijker wordt het, als je krom gaat lopen als een bejaard spook of als je wegrent als een spook dat bang is.

Situatie

Spelles

Speelzaal

Bedoeling

Kennis en beleving van het eigen lichaam (via directe ervaring, waarneming of voorstelling) (13.1).

Materiaal

Wit laken.

Sterke lamp (diaprojector, spotje).

Organisatie

U hangt het witte laken zo op dat er een lamp achter kan staan en de kinderen zich vrij tussen lamp en laken kunnen bewegen.

Probeer u tijdens de introductie vooral een echt griezelige spook sfeer te scheppen.

Leerlijn

☒ Groep 1.

☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Het leren kennen en benoemen van verschillende bewegingen die je met je lichaam kunt maken staan centraal.

De betekenis nuances moeten ook gekend worden.

U zet een bakje met kikkervisjes op de ontdektafel; kleine, bolle kikkervisjes die in het water zwemmen met behulp van hun staartje. Met deze kikkervisjes vangt u de aandacht van de kinderen voor het onderwerp: hoe bewegen dieren zich voort? De kinderen kijken goed naar de kikkervisjes en vooral naar de kleine staartjes. Ze reageren op wat ze zien: 'Ze zwemmen tegen elkaar aan.' of 'Het staartje kronkelt op en neer.' en 'Het visje kan heel hard zwemmen.' U vertelt hoe de kikkervisjes zich zullen gaan ontwikkelen tot kikkers; dat ze achter- en voorpootjes zullen krijgen en daarmee (behalve zwemmen) ook zullen kunnen springen. Hebt u een wandplaat hierover bij de hand? Na een tijdje kunnen de visjes zich dus op een andere manier voortbewegen. U laat de waterbak nog een poosje in de klas staan, zodat de kinderen kunnen ontdekken hoe de kikkervisjes veranderen.

Na deze introductie gaan de kinderen in groepjes (vier à vijf) aan hun tafels zitten. Elk groepje krijgt vier à vijf dierenplaten (een vis, een vogel, een reptiel en een of twee zoogdieren) en daarbij een tweeledige opdracht:

Hoe bewegen de dieren op de afbeeldingen zich voort (hoe gaan ze vooruit)? Hoe noem je dat?

Waarmee doen ze dat (met vleugels, of poten, of vinnen)?

Hierna wordt opnieuw een kring gevormd en brengen de groepjes verslag uit, bijvoorbeeld:

Deze aap klimt en klautert in bomen; hij heeft sterke armen en benen om zich vast te houden aan de takken.

Dit wormpje glijdt door het zand onder de grond; het heeft geen pootjes.

Ieder kind uit het groepje kan hierbij een plaat toelichten. U kunt, rekening houdend met het niveau van het kind, vragen stellen als:

Kun je voordoen hoe het diertje beweegt?

Hoeveel pootjes of vleugels heeft het dier?

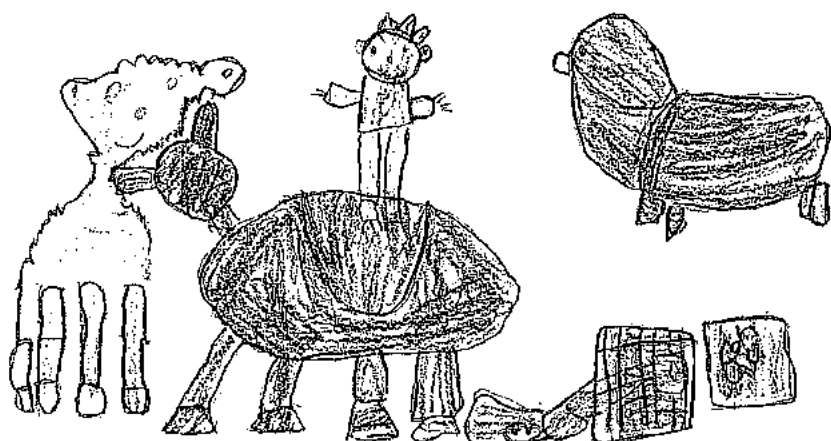
Hoe heet de manier van bewegen precies?

Gaat het dier langzaam of snel vooruit?

Beweegt dit diertje op dezelfde manier als de diertjes op de andere platen?

U beëindigt het gesprekje door iets te vertellen over hoe dieren zich in de lucht, in het water en op het land voortbewegen.

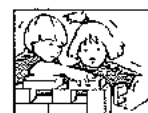
Als afsluiting gaan de kinderen weer in groepjes gezelschapsspelletjes doen die verband houden met hoe dieren zich voortbewegen.

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Ervaringen en kennis opdoen met en van dieren (16.4).

Onderscheiden van hoofdgroepen van dieren (voortbeweging) (16.4.3).

Bekijken en vergelijken van dieren rondom de school (kikkervisjes) (16.4.4).

Materiaal

Een bak met kikkervisjes.

Boeken met dierenplaten uit het documentatiecentrum of andere afbeeldingen; voor elk tafelgroepje moeten er vier à vijf platen zijn van een vis, een vogel, een reptiel en een of twee zoogdieren.

Gezelschapsspelletjes (voor elk groepje een) die in verband staan met hoe dieren zich voortbewegen: *Zet 'm op, slak!* (Ravensburger); *Paardenrennen*; *Hengelspel*; *Kat en muis* (Jumbo); *Pingwin* (Jumbo). De *Speel-o-theek* kan u waarschijnlijk aan de spelletjes helpen.

Jaarkalender

In verband met de kikkervisjes is april/mei de aangewezen periode.

In een andere periode kunt u misschien een ander dier kiezen voor de introductie.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Zowel bij het doorvragen in de verslagkring als bij het uitdelen van de spelletjes houdt u rekening met het niveau van de kinderen.

Observatie/evaluatie

Ontdekken de kinderen zelf veel op de dierenplaten of moet u erg doorvragen?

In Achteruitland kunnen de kinderen alleen maar 'achteruitbewegingen' maken. Ze lopen of rennen niet vooruit, ze lopen, stappen en fietsen altijd van voor naar achter. De kinderen gaan dit onder andere doen met allerlei buiten-speelmateriaal:

Achteruit lopen.

Proberen achteruit te hinkelen.

Nog moeilijker: achteruit kruipen.

Met een kruitwagen achteruit lopen.

Met de loopklossen is het een poging waard.

Op een fietsje stappen en achteruit fietsen.

De kar achterwaarts duwen, lukt dat? Ook met z'n tweeën kun je het proberen, bijvoorbeeld met de teugels.

Al het buitenspeelmateriaal dat aanwezig is en hiervoor geschikt, gaat u hierbij gebruiken; ieder kind mag alles proberen. Als de 'Achteruitlandse' kinderen moe worden, kunt u buiten (of eventueel binnen) een leergesprekje houden:

Was dat nou moeilijk, dat achteruit bewegen?

Hoe zou dat komen?

Hoe heb je eigenlijk geleerd om bewegingen te maken?

Hoe komt het eigenlijk dat je bewegingen kunt maken?

U vertelt hierbij iets over botten en het geraamte; over wat spieren zijn en hoe die als 'elastiekjes' aan de botten trekken; en over seintjes die vanuit je hoofd naar de spieren gaan, waardoor de spieren ervoor zorgen dat je armen en benen kunnen bewegen. De kinderen kunnen ook aan hun eigen arm voelen dat de spieren gaan werken, als ze iets optillen.

In het documentatiecentrum is vast wel wat bijpassend beeldmateriaal te vinden.

Situatie

Kring

Buitenwerk

Bedoeling

Kennis en beleving van het eigen lichaam (via directe ervaring, waarneming of voorstelling) (13.1).

Materiaal

Zoveel mogelijk buitenspeelmateriaal.

Plaatmateriaal van het menselijk lichaam waarop het geraamte en de spieren afgebeeld zijn.

Organisatie

Het leergesprekje is belangrijk in dit lesidee; zorgt u dat dit goed uit de verf komt.

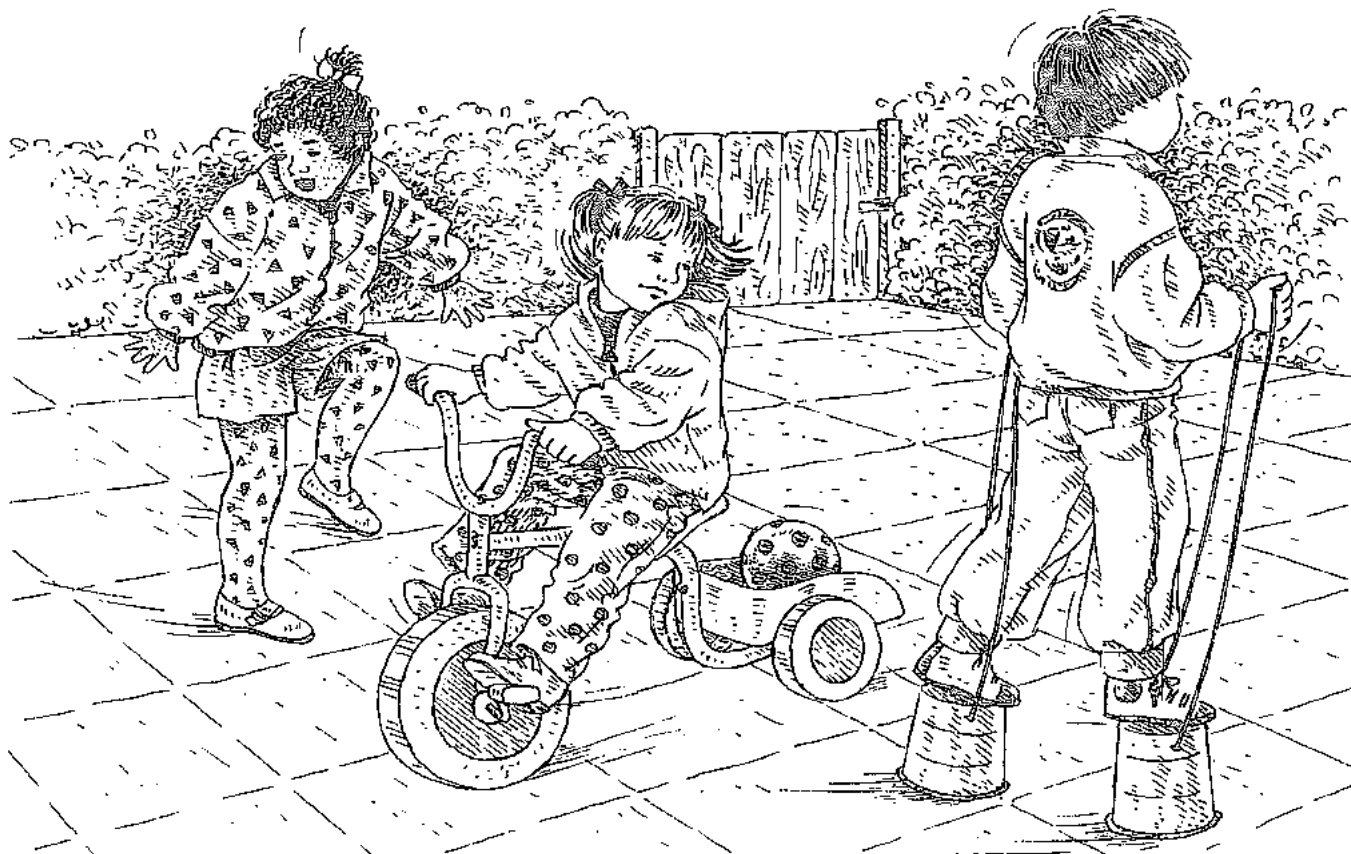
Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Begrijpen de kinderen uw uitleg over botjes en spieren?

Wie jaagt de blaadjes op de vlucht?
Wie jaagt de wolken door de lucht?
Wie ritselt, giert, brult en zucht?
Het is de wind, lucht... lucht... lucht!

Een winderige dag kan een goede aanleiding zijn voor dit lesidee. U start in de kring met een gesprek over wind. U vraagt bijvoorbeeld: Wees eens heel stil. Wat hoor je buiten?

Waaraan kun je zien dat het buiten waait? (Takken, blaadjes, papier, enzovoort.)

Kun je ook voelen dat het waait? Waaraan? (Deur die uit je hand slaat. Jas die bol gaat staan. Druk tegen je lichaam, als je tegen de wind in loopt of fietst.)

Wat is wind eigenlijk? De kinderen bedenken allerlei omschrijvingen: Wind is dat het waait..., dat het hard blaast..., dat er storm is..., dat er hoge golven komen..., dat alles omwaait..., dat takken heen en weer gaan...

Wie kan de wind eens nadoen?

De kinderen zullen niet zo gemakkelijk bedenken dat wind bewegende lucht is. U stimuleert het denken in die richting door hen bij de regel 'lucht... lucht... lucht!' allerlei spulletjes (veertjes, pluisjes, plastic bekertjes, knikkers) weg te laten blazen. U laat hen ontdekken dat je harder en zachter kunt blazen. Is dat met de wind ook zo? Samen gaat u dit na door bijvoorbeeld buiten bij een boom of naar een vlag te gaan kijken. In overleg concludeert u:

Vlag bijna stil: windstil.

Vlag zacht in beweging: zachte wind.

Vlag flink in beweging: harde wind.

Vlag zwiept heen en weer: storm.

In groepjes laat u de kinderen op dezelfde afgesproken momenten van de dag de windsterkte inkleuren op doeblad W5. De resultaten bespreekt en vergelijkt u samen:

Zijn er grote verschillen tussen de bevindingen van de groepjes?

Kwam elk groepje tot een keuze?

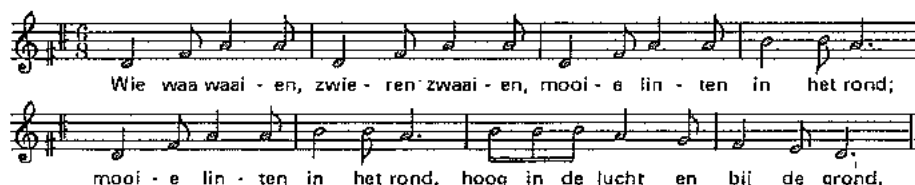
Verandert de windsterkte erg op een dag?

U hangt de resultaten op een groter overzicht in het lokaal op. U kunt er ook een weekoverzicht van maken.

De kinderen zoeken vervolgens naar andere mogelijkheden om de wind te bestuderen: kijken naar een vlieger, een molen, een lint. Van verschillende kleuren crêpepapier maken ze linten. Buiten of binnen zingt en speelt u het liedje 'Zwieren zwaaien'. Het woordje *mooie* vervangt u achtereenvolgens door *rode*, *blauwe*, *gele*, enzovoort. U zingt voor en de groepjes zwaaien om beurten met hun lint. U eindigt uiteraard met *alle!*

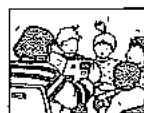
ZWIEREN

ZWAAIEN!

Uit: Thea Zaat, *Ding Dong* (Stichting ter bevordering van de muzikale vorming, Almelo).

Situatie

Kring

Buitenwerk

Bedoeling

Ervaringen en kennis opdoen met en van eenvoudige natuurverschijnselen (windkracht) (16.8).

Doeblad W5

Materiaal

Veertjes, pluisjes, plastic bekertjes, knikkers.
Crêpepapier en scharen.

Organisatie

U zorgt dat crêpepapier en scharen klaarliggen, zodat alle kinderen, na de kring, meteen aan de slag kunnen.

Jaarkalender

Herfst ligt voor de hand.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Noteer eens een paar interessante kinderlijke omschrijvingen over het verschijnsel *wind* (begripsvorming).

Waarschijnlijk zijn er in uw groep kinderen die al op zwemles zitten, maar ook zullen er kinderen zijn die nog bang zijn voor water. Wie van jullie zit er op zwemles? Wat heb je er al geleerd? Was je in het begin bang voor water? En hoe is dat nu, hoe vind je dat nu? Waarom is het fijn om te kunnen zwemmen?

Kinderen die op zwemles zitten, vertellen over de eerste lessen, over de badjuf/-meester, over wat je eerst leert en wat daarna. U vertelt zelf ook over uw eigen ervaringen met de zwemles, toen u klein was: Hoe oud was u, toen u leerde zwemmen? Hoe vond u de badmeester of de badjuffrouw? Had u veel tijd nodig om het te leren? Had u last van watervrees? Heeft u een zwemdiploma gehaald? Zwemt u nog wel eens?

Hierna gaan kinderen die al kunnen zwemmen, demonstreren welke bewegingen er bij zwemmen horen. Op de grond op je buik en op je rug of met je buik op een bank de slagen nadoen. De andere kinderen kijken en gaan het daarna nadoen. Het hele 'zwembad' is vol met spartelende kinderen. Nu maakt u er een bewegingsspel van. De kinderen gaan al lopend 'baantjes trekken', waarbij ze de zwembewegingen uitvoeren. Van de ene zijde van de speelzaal naar de andere gaan ze, telkens op een teken van u: zwemmen op de borst, op de rug, onder water, snel en langzaam. Rillen van de kou, jezelf afdrogen en aankleden zijn ook bewegingen die hierbij passen.

Terug in de klas maken de kinderen een vetkrijt-tekening over wat ze fijn of niet fijn vinden in het water.

Variatie

Ook de zand-/watertafel is heel geschikt voor verwerking in een klein groepje: popjes die zwemmen, onder water duiken, drijven, spelen op het strand.

Situatie

Speelzaal

Bedoeling

Kennis en beleving van het eigen lichaam (via directe ervaring, waarneming of voorstelling) (13.1). Samenleven (17.2).

Materiaal

Tekenvellen.
Vetkrijt.
Zand-/watertafel.
Popjes.

Jaarkalender

Past vooral in de zomer, maar ook in andere seizoenen.

Leerlijn

- ☐ Groep 1.
- ☐ Groep 2.

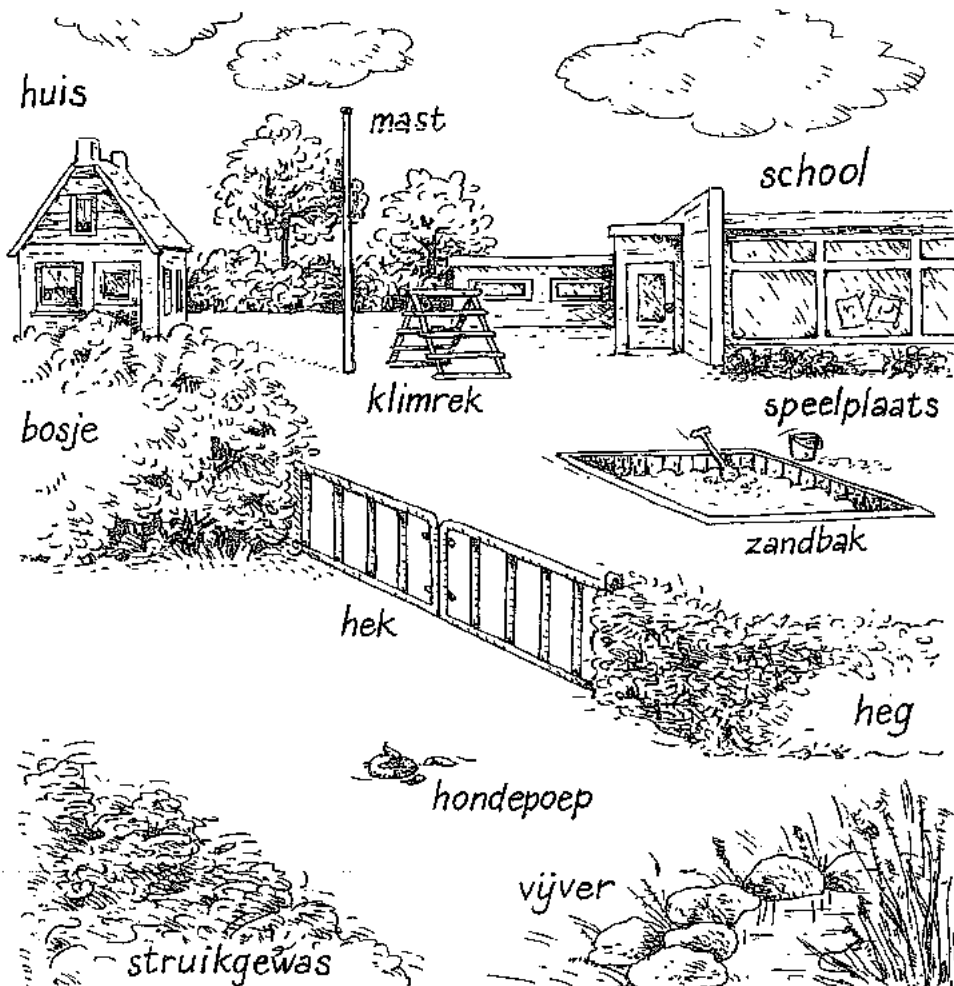
Observatie/evaluatie

Zijn er kinderen die duidelijk watervrees hebben? Hoe reageren zij op anderen die over hun watervrees heen zijn gegroeid?

Wie weet de weg?

W ACTIVITEIT

Vandaag gaan we een wandeling maken. We beginnen op de speelplaats en gaan vervolgens de wijk in. Tijdens het lopen onthouden de kinderen goed wat ze allemaal tegenkomen. Na de groepswandeling wordt de afgelegde route op het bord of op een groot vel papier nagetekend. U start vanuit de school en tekent enkele markante punten van de route in. Voorbeeld:

Samen probeert u de route zo compleet mogelijk te maken. De kinderen mogen om beurten een plaats op de route aanwijzen en daarover iets vertellen. U stimuleert hen om te praten over:

Gevaarlijke punten langs de route.

Bloemen, planten langs de route.

Dieren langs de route.

U vraagt de kinderen om in gedachten de route in tegenovergestelde richting te lopen.

Wie kan dat zonder op het bord te kijken?

Wie van de kinderen zou een andere route uit kunnen zetten? U probeert deze ook op het bord te tekenen.

Ter afsluiting mogen de kinderen met behulp van doeblad W6 een routeboekje maken. Ze mogen dit alleen doen, met z'n tweeën of in een groepje van vier. Op het doeblad staan vier hokken ingetekend. Dit zijn vaste punten. De andere vijf hokken mogen de kinderen zelf intekenen. Na het tekenen worden de hokken uitgeknipt en aan elkaar (in de juiste volgorde) geniet. Een aantal van deze routes kunt u met de kinderen lopen. Als u dit vaker doet, kunnen ze misschien op den duur allemaal gelopen worden.

Bewegen

DRAAIBOEK

18

Situatie

Kring

Buitenwerk

Bedoeling

Oriëntatie in de ruimte (14).

Ontdekken van en omgaan met relaties tussen elementen in het platte vlak (repre-senteren en lokaliseren) (14.4).

Doeblad W6

Organisatie

Voordat u dit lesidee gaat doen, is het goed dat u voor uzelf in de buurt van de school een route uitzet. U let hierbij vooral op eventuele gevaarlijke oversteekpunten. Bij het nabespreken van de wandeling kunt u extra aandacht besteden aan bijvoorbeeld rommel die de kinderen langs de route hebben zien liggen. U kunt de kinderen van de bovenbouw betrekken bij het samen met de kleuters lopen van de routes. De opdrachten zijn dan vooraf op papier gezet.

Leerlijn

☒ Groep 1.

☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Bij het nabespreken van de wandeling kunt u letten op welke kinderen goed/minder goed formuleren.

Ook kunt u nagaan welke kinderen wat meer moeite hebben met het onthouden van bepaalde zaken.

U gaat met de kinderen naar buiten: op reis in de buurt van de school. U bezoekt drie plaatsen: het schoolplein, de straat en een plantsoen (of een grasveldje). De bedoeling is dat de kinderen de indrukken die ze op de drie verschillende plaatsen opdoen, verwoorden en met elkaar vergelijken. Op elke plek worden de indrukken van de kinderen kort samengevat en verzameld in een overzicht.

1 Het schoolplein

Tijdens het buitenspel roept u de kinderen in een kring om u heen. De kinderen gaan een spelletje doen. Als ze allemaal om u heen staan, moeten ze hun ogen dichtdoen, heel goed luisteren en daarna ruiken. Na een paar minuten doen de kinderen hun ogen weer open. Dan vertellen ze meteen hun indrukken. U kunt de kinderen helpen door vragen te stellen:

Wat heb je gehoord?

Was dat geluid hard of zacht?

Wat heb je geroken?

Hoe rook het? Lekker? Vies?

Op de verzamelstaat noteert u de indrukken. De kinderen mogen hierna heel langzaam ronddraaien met de ogen open. U roept ze daarna weer bij u in de kring. Elk kind mag één ding noemen dat het gezien heeft.

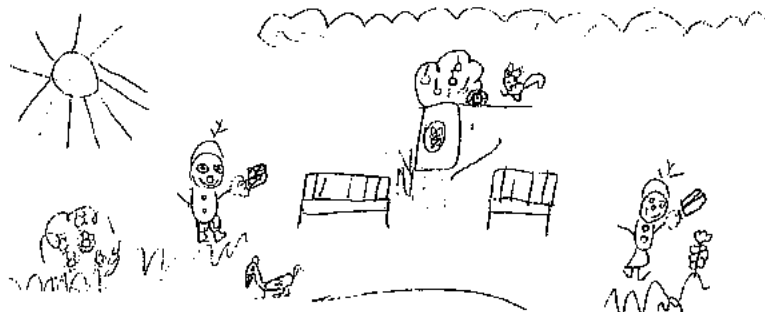
2 De straat

In een lange rij, twee aan twee hand in hand, gaat u met de kinderen de straat op. U kunt ook een touw gebruiken, eventueel met lussen eraan. Op een rustige plek laat u een kring maken. Hier wordt herhaald wat op het schoolplein gebeurde. De kinderen zeggen weer wat ze gehoord, geroken en gezien hebben. Alles wordt in de verzamelstaat genoteerd.

3 Het plantsoen

Nu gaat de reis naar een gazon, een deel van een park/plantsoen of naar een plein. In elk geval een plek waar groen is. Hier doet u hetzelfde als op het schoolplein. Bij lekker weer kunt u de waarneemopdrachten zittend laten uitvoeren. De kinderen zitten dan bij de kijkopdracht met hun rug naar het binnenste van de kring. Het is ook heel spannend om muisstil op je rug te liggen en naar de lucht te kijken. Je ziet dan allerlei dieren en figuren in de wolken. Je ontdekt ook dat er vogels vliegen. Liggend op je rug dringen geluiden ook heel goed door.

In de klas spreekt u met de kinderen de 'reis' na. De kinderen vertellen hoe ze die vonden en ook wat ze allemaal gehoord, geroken en gezien hebben. U helpt hen hierbij door dingen van de verzamelstaat te noemen. U vraagt dan of ze nog weten waar het was. Er wordt ook over de verschillen tussen de drie plekken gesproken.

Situatie

Buitenwerk

Bedoeling

Oriëntatie in de ruimte naar plaats, betekenis en functie (14.5).

Verkennen van de omgeving; onderscheiden en benoemen (16.1).

Plekken in de eigen omgeving vergelijken (16.2).

Materiaal

Groot vel papier, viltstift.

Eventueel een touw met lusjes.

Organisatie

Vooraf dient u zelf de waarneemplekken te verkennen, zodat u er zeker van bent dat de kinderen er genoeg te ontdekken hebben. Zorgt u er ook voor dat de te bezoeken plaatsen niet te ver uit elkaar liggen. Houdt u vooral rekening met eventuele oversteekplaatsen.

Bij dit idee kunt u de hulp van ouders goed gebruiken.

Jaarkalender

Alle seizoenen zijn geschikt, zodat de kinderen dan ook invloeden van het seizoen op de omgeving kunnen ervaren en waarnemen.

Leerlijn

☒ Groep 1.

☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Nemen de kinderen verschillen tussen de drie plekken waar?

Kunnen ze de plekken met elkaar vergelijken?

Minireporters aan het werk! Drie oudste kleuters zijn verslaggever. Ze gaan groepsgenootjes interviewen over waar die in het weekend zijn geweest. Wat ze te weten komen, 'noteren' ze met behulp van plaatjes op een groot overzicht.

Dit idee vraagt natuurlijk enige voorbereiding. U spreekt met de reporters af dat elk een ander kind (tegelijkertijd) interviewt. Ze moeten dezelfde vragen stellen. Ze gebruiken daarbij doekblad W7 en W8. De plaatjes op doekblad W7 geven aan welke vragen moeten worden gesteld:

- a Bij wie ben je op bezoek geweest?
- b Vond je het daar leuk? Wat vond je leuk?
- c Vond je het niet leuk? Waarom niet?
- d Hoe ben je erheen gegaan?

De reporters gaan nu aan de slag. Ze nemen een groepsgenootje mee naar een rustig plekje (leeshoek, gang) om het interview te houden. Als het gesprek klaar is, komt een volgend kind aan de beurt. Meer dan vier kinderen na elkaar wordt te veel, omdat de verslaggevers alle informatie moeten onthouden. Na vier rondes wordt doekblad W7 ingevuld (eventueel per ronde invullen). In de linkerkolom schrijft u per verslaggever de namen van de vier ondervraagde kinderen. In kolom a komt te staan waar ze waren: burelen, oma/opa, tante, vriendje. De rest doen de reporters zelf: een stip in kolom b of c, een plaatje van doekblad W8 in kolom d.

Alle kinderen uit de groep komen aan bod voor een vraaggesprek. Als alle interviews gehouden zijn, verwerkt u de resultaten in een groot overzicht dat in de kring besproken wordt. Zijn er dingen die de kinderen opvallen?

Variatie

In plaats van een groepje interviewers dit lesidee te laten uitvoeren, kunt u er ook een kringactiviteit van maken. U vult dan, als een kind in de kring ondervraagd is, samen met de groep de tabel in. De nadruk komt op deze manier minder op de zelfstandigheid te liggen.

Situatie

Werkles

Bedoeling

Zelfredzaamheid (18.1).
Mondigheid, zelfvertrouwen en assertiviteit (18.4).
Uitingsvaardigheden (18.4.4).

Doekbladen W7 en W8

Materiaal

Groot vel papier, viltstift.

Organisatie

Deze activiteit is bedoeld voor een groepje van drie kinderen. De interviews dienen in een rustige omgeving afgenomen te worden: waar kan dat het best?

U kunt deze activiteit op verschillende momenten terug laten komen, bijvoorbeeld op vier achtereenvolgende maandagen, niet alles hoeft achter elkaar afgewerkt te worden.

Jaarkalender

Behalve na een weekend, is ook de periode na een vakantie heel geschikt. Past in een project 'Op reis'.

Leerlijn

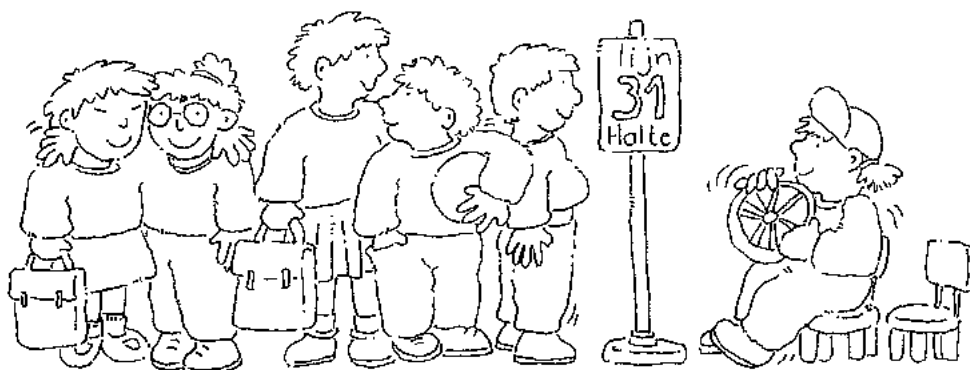
- ☐ Groep 1.
- ☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Hebben de interviewers uw hulp vaak nodig of doen ze dit zelfstandig?

Welke conclusies trekken de kinderen naar aanleiding van de ingevulde tabel?

Chauffeurtje, chaffeurtje, mogen we in de bus?
 Chauffeurkje, chaffeurtje, mogen we in de bus?
 Doe je deur maar open, we willen een kaartje kopen.
 Chauffeurkje, chaffeurtje, mogen we in de bus?

Na het voorlezen van dit versje (u kunt het ook zingen op de melodie van 'Het regent, het regent, de pannen worden nat.') gaat u met de kinderen een 'busreis' maken. U hebt van tevoren een aantal stoelen achter elkaar gezet en enige attributen klaargelegd (stuur, chauffeurspet). Wie wil graag de pet opzetten en achter het stuur gaan zitten? Wie willen er met de bus mee? (Ongeveer vijf kinderen) Aan de kinderen die mee willen, vraagt u:

Kun je zomaar instappen?

Wat moet je dan doen? (Speel zelf een instapsituatie voor.)

Wat zeg je allemaal?

Wat zegt de chauffeur?

Wat doet de chauffeur?

De reis met de bus wordt nu gespeeld. Na het spel praat u met de kinderen over hoe de reis verder verliep. U vraagt de kinderen wat ze onderweg gezien en gehoord hebben. Sommige stukjes laat u nog een keer overspelen. Zijn we iets vergeten? Hoe ging het ook alweer? Wie wil het nog eens doen?

Door de kinderen én door uzelf zullen verschillende dingen genoemd en benoemd worden. Zorg dat u zoveel mogelijk dingen kunt laten zien. Eventueel afbeeldingen (bushalte, 'stopknopje' in de bus, strippenkaart, dienstregeling en dergelijke). Tijdens het gesprek en tijdens het opnieuw spelen laat u de kinderen die dingen vasthouden, er iets mee doen en erin kijken. Het gesprek kunt u richting geven door vragen te stellen:

Wist de chauffeur waar je naar toe moest?

Hoe wist hij/zij dat?

Wat had je nodig om in te stappen?

Hoe wist de chauffeur dat je met de bus mee wilde?

Wat moet je dan doen?

Wie heeft dat wel eens in het echt gezien of gedaan?

Hoe weet je waar de bus komt?

En hoe weet je wanneer de bus komt?

Na het gesprekje over reizen met de bus vraagt u aan de kinderen of ze ook wel eens andere bussen hebben gezien. Bussen die niet per se bij een bushalte stoppen, zoals een buurtbus, een bus waarmee een uitstapje wordt gemaakt, een bibliotheekbus.

Tot slot gaat de bus 'echt' rijden. Hij rijdt in de klas langs bushaltes. U hebt hoepels op de grond gelegd als bushalte. Passagiers stappen in en uit. Ook de attributen moeten hier gebruikt worden.

Situatie

Kring

Spelles

Bedoeling

Oriëntatie in de ruimte naar plaats, betekenis en functie (14.5).

Zelfredzaamheid (18.1).

Mondigheid, zelfvertrouwen en assertiviteit (18.4).

Materiaal

Een groot (speelgoed)stuur.

Misschien kan een autosloperij u helpen.

Allerlei attributen die te maken hebben met openbaar vervoer zoals: chauffeurspet, strippenkaart, dienstregelingen, afbeeldingen van: bushalte, binnenkant van een bus. Een bezoekje van u of van ouders aan het busbedrijf zal ongetwijfeld heel wat opleveren.

Organisatie

Voordat u met dit lesidee start, moet u ervoor zorgen alle attributen bij de hand te hebben. Dit idee is ook zeer goed uitvoerbaar in de speelzaal of buiten.

Het lijkt een goede gedachte om met de oudste kleuters (en met de hulp van een aantal ouders) eens een echte busreis voor te bereiden én uit te voeren. U kunt dan samen met de kinderen een strippenkaart kopen en nagaan wanneer de bus vertrekt. U zult hierbij dezelfde regelingen moeten treffen als bij een schoolreisje (verzekering).

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Ontstaat/is er bij de kinderen enig besef van hoe het reizen per bus in zijn werk gaat?

Er zijn in Nederland wel meer dan 700 musea te vinden: grote, kleine, saaie, leuke, unieke en merkwaardige. Bij u in de stad, in het dorp of in de buurt is waarschijnlijk wel een museum te vinden waar ook voor kleuters interessante dingen te zien zijn: voorwerpen van vroeger, dieren, speelgoed, klederdrachten, schelpen, gereedschappen ten behoeve van allerlei ambachten, enzovoort. U maakt een afspraak met het museum bij u in de buurt en gaat er met de groep (of verdeeld in kleinere groepjes) naar toe. De beheerder, conservator of, bij de wat grotere musea, de educatief medewerk(st)er kan meestal wel een interessante rondleiding geven of verzorgen.

Na het museumbezoek volgt de verwerking in de klas. Ieder kind tekent dat voorwerp uit het museum dat hij/zij het mooist of indrukwekkendst vond. Mogelijk beschikt het museum over (oude) catalogi of folders die u mee mag nemen. Hieruit kunnen de kinderen voorwerpen knippen die ze getekend hebben en deze bij hun tekening plakken. Of ze zoeken op of het ding dat zij zo mooi vonden ook in dat boekje staat. U schrijft bij de tekening wat het is. Alle tekeningen worden daarna uitgeknipt en gesorteerd. In de meeste musea zijn wel historische voorwerpen te zien. Tekeningen van dingen van vroeger komen op een stapel te liggen, de rest op een tweede stapel. Met de stapel 'Van vroeger' gaat u verder.

Hoe weet je dat dit van vroeger is?

Waarom is dat te zien?

Is zoiets er nu ook nog?

Deze tekeningen gaat u nu met de kinderen verder sorteren:

Dit is van toen jullie klein waren.

Dit is van toen mama en papa klein waren.

Dit is van heel lang geleden.

Wat uit dezelfde tijd komt, wordt bij elkaar opgeplakt. Zo ontstaat het museum 'Van vroeger'. De overige tekeningen worden op een ander papier geplakt. Dat is het museum 'Van van-alles-en-nog-wat'. Als de beide musea in de klas klaar zijn, komen de kinderen uit een andere groep kijken.

Variatie

De kinderen maken met uw hulp een museum in de klas. Mooie dingetjes die ze buiten vinden of van thuis meenemen, krijgen een plekje op een kijktafel. Probeer eens oude dingen naast nieuwe dingen te leggen: een balpen naast een kroontjespen, een oud schoolboek naast eentje van nu, een oude schoen naast een sportschoen, enzovoort.

Situatie

Buitenwerk

Werkles

Bedoeling

Beschrijven en vergelijken van gebeurtenissen toen-nu (ontluikend historisch tijdsbesef) (15.4).

Verkennen van de omgeving; onderscheiden en benoemen (16.1).

Materiaal

Tekenpapier, potloden, stiften, krijt, scharen en lijm.
Grote vellen papier.

Organisatie

Hulp van ouders is nodig.

Hoe gaat u naar het museum?

Met auto's of met de bus?

Van tevoren moet u een afspraak maken met het museum.

Leerlijn

☒ Groep 1.

☒ Groep 2.

Deze lessuggestie kan aansluiten bij veel andere thema's en past goed binnen een project. Het ligt er maar net aan wat voor museum u gaat bezoeken.

Observatie/evaluatie

Wat vinden de kinderen interessant? Had u dat ook zo ingeschat?

Nemen ze de tijd om goed te kijken of zijn ze ongeduldig?

In hoeverre hebben de kinderen al besef van vroeger?

Drie, twee, een, nul,
onze raket die staat al klaar.
Drie, twee, een, nul,
instappen en vliegen maar.
Onze reis die gaat ontzettend ver,
we willen landen op een ster.

U probeert met de kinderen een beeld op te roepen van een heel verre reis. U stelt bijvoorbeeld vragen als:

Zou je ook heel, heel, heel ver weg op reis kunnen gaan? Naar de sterren bijvoorbeeld?

Hoe zou je dat dan kunnen doen? Met een vliegtuig? Met een helikopter? Nee, met een raket!

Als we nou eens allemaal in onze raket stappen? U laat alle kinderen plaats nemen in de hoepels. Zit iedereen klaar? Ogen dicht? Drie, twee, een, nul... de raket mag vertrekken. U zegt hierbij samen met de kinderen het versje op. Hij komt los van de grond en gaat heel hard de lucht in. We moeten ons goed vasthouden aan de randen, anders vallen we, zo hard gaat het.

Wanneer zijn we er?

Hoe lang zou de reis naar de sterren duren?

Wat schatten de kinderen? Een uur, een dag, morgen, vrijdag, volgende week, twee jaar?

Door aan de hand van andere voorbeelden te vertellen hoe lang de genoemde tijdseenheden duren (Bijvoorbeeld: over een uur gaan we fruit eten, zouden we dan al bij de sterren kunnen zijn?) probeert u er met de kinderen achter te komen welke tijdsinschatting de werkelijkheid het meest benadert.

Hoe lang denken we samen dat de reis zal duren?

Als de raket geland is op een van de sterren, gaan de kinderen als afsluiting in de klas een sterrenhemel maken. Ieder knipt of vouwt uit aluminiumfolie een ster, zoveel mogelijk verschillende. U plakt de sterren op donkerblauw karton. Als u nu het licht uitdoet en met een zaklantaarn op de sterren schijnt, geeft dat een bijzonder mooi effect! Hangt u de sterrenhemel aan het plafond?

Situatie

Speelzaal

Bedoeling

Ontdekken van en ervaring opdoen met aspecten van tijd: tijdsbeleving, tijdsduur (15.1). Tijdsbegrippen verwoorden, benoemen en meten (15.3).

Materiaal

Evenveel hoepels als er kinderen zijn.

Een stuk donkerblauw karton van minstens 60 x 60 cm.

Rol aluminiumfolie, scharen, lijm.

Zaklantaarn.

Organisatie

Een spannende sfeer oproepen bij de introductie is belangrijk.

De hoepels legt u op de grond, zoals aangegeven op de tekening.

Jaarkalender

Een idee voor in de winter, omdat het dan vrij donker in de klas is. Het past vanwege de sterren ook wel in de Kersttijd.

Leerlijn

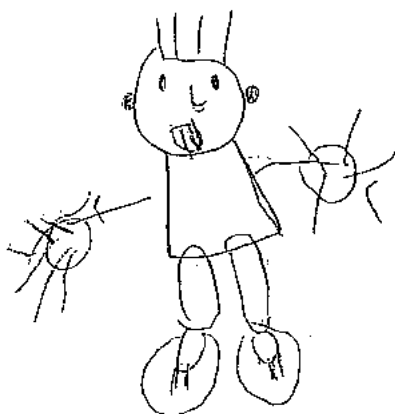
☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Zijn de tijdsbegrippen die genoemd worden, bekend bij alle kinderen? Moet u hier nog wat uitleggen?

Wie komt er met schattingen in de buurt?

Ik ben lekker stout

Ik wil niet meer, ik wil niet meer!
Ik wil geen handjes geven!
Ik wil niet zeggen elke keer:
Jawel mevrouw, jawel meneer...
nee, nooit meer in m'n leven!
Ik hou m'n handen op m'n rug
en ik zeg lekker niks terug!

Uit: Annie M.G. Schmidt, *Ziezo* (Querido, Amsterdam).

Als ze op bezoek gaan, wordt kinderen nogal eens op het hart gedrukt om zich netjes (beleefd) te gedragen. Kinderen ervaren dit soms als vervelend. Ze willen best aardig zijn, maar soms... In dit lesidee gaan we daarover praten en situaties met betrekking tot handjes geven en afscheid nemen spelen. Na het voorlezen van het stukje uit het versje 'Ik ben lekker stout' laat u de kinderen reageren:

Wat doe jij, als je bij iemand op bezoek komt?
Wat zeg je dan?
Zeggen papa of mama dan iets tegen je? Wat?
Vind je dat soms vervelend? Waarom?
Wat zou je het liefst doen?
Wie wil het eens voordoen? Doe het maar; kom maar bij mij op bezoek.

Na het spelen van verschillende situaties praat u daar samen met de kinderen over:

Wat vonden ze ervan?
Hoe ging het?

Een paar kinderen mogen zich verkleden en u gaat bij die kinderen op bezoek.

Na deze bezoeks scènes praat u met de kinderen over manieren van groeten in andere culturen. Stimuleert u vooral de anderstalige kinderen om hun wijze van begroeten voor te doen. Ze mogen er ook bij vertellen hoe het gaat.

Ter afsluiting mogen de kinderen in groepjes begroetings- en afscheidsscènes spelen (thuis, op straat, op bezoek bij oma, enzovoort). Ze maken hierbij gebruik van de verkleedkist. Bij elk groepje gaat u even zitten luisteren en vraagt u waarom ze het zo spelen. Eventueel kunnen twee groepjes hun situatie in de kring spelen.

Situatie

Kring

Spelles

Bedoelling

Gevoelens uiten en gedachten weergeven (17.2.1).
Zelfredzaamheid (18.1).
Mondigheid, zelfvertrouwen en assertiviteit (18.4).

Materiaal

Verkleedkist.

Organisatie

Het lijkt goed om extra aandacht te besteden aan het elkaar begroeten in andere culturen: In het Midden-Oosten wordt een hand gegeven door de binnenkanten van de vingers tegen elkaar te plaatsen; er wordt dus niet stevig geknepen of geschud. In veel Afrikaanse en oosterse landen begroet men vrienden met een omarming en een zoen. Het gearmd lopen van mannen kun je er dagelijks zien. Hindoestanen brengen op een sierlijke manier hun handpalmen samen voor hun voorhoofd en maken een kleine buiging.

Uit: Stichting WOAN, *De Praatkist* (Malmberg, Den Bosch).

Na het uitvoeren van dit lesidee kunt u regelmatig eens stilstaan bij begroetingssituaties. Bijvoorbeeld bij het binnenkomen en weer naar huis gaan, als er iemand in uw klas komt, als uw kinderen naar een andere klas gaan.

Leerlijn

- ☒ Groep 1.
- ☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Let u vooral op die kinderen die zich tijdens de uitvoering van dit lesidee wat terughoudend opstellen. Deze kinderen hebben wellicht wat meer individuele aandacht nodig. Wat vinden ze vervelend? Willen ze erover praten? Komen de kinderen zelf met de begrippen *links* en *rechts*?

Ben je boos,
pluk een roos,
zet hem op je hoed,
dan is het morgen weer goed!

Tijdens de werkles gaat u met een groepje van vijf à zes kleuters aan een groepstafel zitten. U vraagt aan die kinderen of ze eens heel boos kunnen kijken. En een heel vrolijk gezicht trekken? En verdrietig, of verbaasd? Daarna is één kind aan de beurt om 'een gezicht te trekken' en mogen de anderen raden welke stemming door het kind wordt uitgedrukt. Vervolgens laat u foto's zien en vertellen de kinderen welke stemming ze op de foto herkennen.

Vraag aan de kinderen hoe je kunt merken (zien) dat iemand boos is. Denk aan: hard roepen, mopperen, met de deuren slaan, fiets neergooien, schoppen, enzovoort. Allemaal dingen die te maken hebben met boos zijn, vaak met ruziesituaties. Vraag de kinderen of ze om de beurt eens kunnen vertellen over een ruzie die ze hadden (hebben). Ruzie met een vriendje, met hun papa of mama of met de juf op school. Probeer erachter te komen of ze zich iets over de ontstaansgeschiedenis van die ruzie kunnen herinneren:

Waarom kreeg je die ruzie?

Wat deed je toen?

Wat gebeurde er daarna?

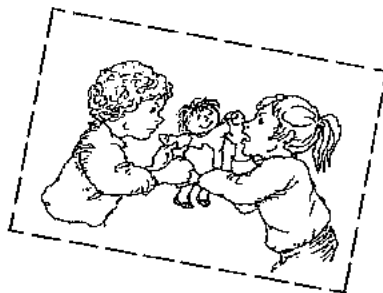
Je werd boos, omdat...

Geef de oudste kinderen hierna doblad W9 en laat hen serie A uitknippen. Praat even over wat ze zien en vertel dat de plaatjes een verhaaltje vormen als ze in de juiste volgorde gelegd zijn. Laat de kinderen spelenderwijs ontdekken hoe die volgorde is. Doe hetzelfde met serie B. De plaatjes beelden het ontstaan van een ruzie uit. Laat de kinderen tevens verwoorden waarom zo'n ruzie kan ontstaan. Ze kunnen dat aan u vertellen, maar net zo goed aan elkaar.

Voor jongste kleuters is er doblad W10. Deze kinderen kunnen steeds twee dezelfde gezichtjes dezelfde kleur geven. Ook kunnen ze de plaatjes uitknippen en gelijke gezichtjes bij elkaar zoeken of naast elkaar opplakken.

Variatie

De kinderen zijn verdeeld in groepjes. Elk kind heeft een serie van vier losgeknipte plaatjes (van serie A of B) en een strook papier die lang genoeg is om alle vier de plaatjes naast elkaar op te leggen. Geef elk groepje een dobbelsteen en laat de kinderen om de beurt gooien. Wie één gooit mag een plaatje van zijn/haar serie leggen. Wie heeft het eerst zijn verhaal compleet?

Situatie

Werkles

Bedoeling

Rangschikken van gebeurtenissen en processen (15.2.2). Gevoelens uiten en gedachten weergeven (17.2.1). Zich inleven in gevoelens en gedachten van anderen en hiermee rekening houden (17.2.4).

Doelbladen W9 en W10

Materiaal

Foto's (zie 'Organisatie').

Voor oudste kleuters doblad W9 en voor jongste kleuters doblad W10.

Scharen, kleurpotloden, eventueel dobbelsteen en stroken bij doblad (oudste kleuters).

Organisatie

Vraag een ouder die in het bezit is van een fototoestel met telelens om eens een middag op school 'gezichten' te fotograferen. Boze, blij, verbaasde, verdrietige kinderen genoeg rondom de zandbak! Ga met een groepje aan de slag als de rest van de groep even zonder u kan. Afhankelijk van uw groep kan dit gebeuren aan het begin van of wat later in de werkles.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Kunnen de kinderen een fout toegeven?

Zijn ze in staat te praten over die emotie?

Begrijpen ze de reactie van de ander?

Een groot mens is boos op je. Je hebt iets gedaan wat niet mag, maar je hebt het helemaal niet expres gedaan. Het was helemaal je bedoeling niet. Je hebt er spijt van. Toch blijft de ander boos. Verwarrende gevoelens voor een kind. U gaat hierover met de kinderen praten naar aanleiding van een verhaal.

Een hele poos geleden was ik net zo groot als jullie nu zijn. Vaak was ik erg lief, net als jullie. Maar soms was ik echt stout. Net als jullie. Het verhaal dat ik nu ga vertellen, is echt gebeurd. Het gaat over mij, toen ik een keer ondeugend was. Toen ik vijf jaar was, mocht ik bij oma logeren. Oma had een grote tuin met een kippenhok achterin. Ik wilde wel eens weten of ik op het kippenhok kon klimmen en wat ik dan allemaal zou kunnen zien, zo hoog. Ik probeerde het. Ik zette mijn voet op een balkje en trok mezelf omhoog. De kippen begonnen heel zenuwachtig op en neer te rennen en kakelden luid. Het lukte me om op het dak van het kippenhok te komen. Ik probeerde erover te lopen. Maar opeens... zakte ik naar beneden. Allebei mijn benen bungelden boven de bange kippen. Ik zakte gelukkig niet helemaal door het dak, maar er zat wel een groot gat in. Toen moest ik natuurlijk aan oma gaan vertellen wat er gebeurd was. Oma was heel erg boos op me. Ze zei dat ik de kippen niet zo bang mocht maken en dat ik niet had mogen klimmen en dat het dak nu weer gemaakt moest worden. Ik had oma nog nooit eerder zo boos gezien. Maar ik had het dak toch niet expres kapot gemaakt? Het was toch een ongelukje?

Na het verhaal probeert u de kinderen over soortgelijke ervaringen te laten vertellen:

Wie hebben grote mensen ook wel eens heel erg boos gemaakt?

Wat had je toen gedaan? Waarom?

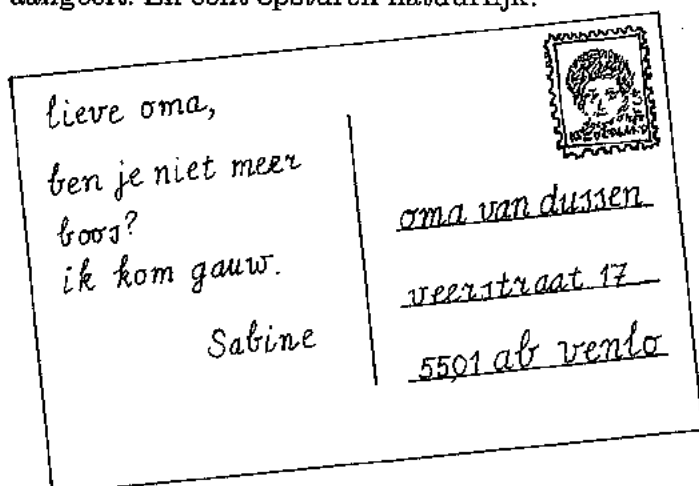
Deed je het expres, was het je bedoeling?

Wat zeiden de grote mensen tegen je? En jij?

Wat dacht jij toen zelf?

Hebben jullie het weer goedgegemaakt?

Na het gesprek stelt u voor dat ieder kind dat onlangs zo'n onprettige aanvaring met een volwassene heeft gehad een ansichtkaart gaat maken. Een tekening of een plakwerkje voor papa of mama of oma of een ander. U schrijft er een tekst op die het kind aangeeft. En echt opsturen natuurlijk!

De kinderen die niet zoiets hebben meegemaakt, maken een tekening van het verhaal dat u verteld hebt.

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Gevoelens uiten en gedachten weergeven (17.2.1).

Kennis nemen van elkaars gevoelens en gedachten en ervoor openstaan (17.2.2).

Materiaal

Stevig papier op ansichtkaartformaat, kleurpotloden, krijtjes, stiften.

Postzegels.

Organisatie

Het beschreven verhaal is bedoeld als voorbeeld. Als u zelf een vergelijkbaar verhaal weet, is dat nog beter. De duur van de activiteit zal afhangen van de inbreng van de kinderen; blijft u wel doorvragen en zoveel mogelijk kinderen erbij betrekken.

Als u een keer boos bent op de kinderen omdat zij, per ongeluk, iets stouts gedaan hebben, hebt u een goede aanleiding voor deze activiteit.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Worden de kinderen echt geboeid door uw verhaal?

Lukt het hun om over hun eigen ervaringen te praten?

Kunnen ze zich verplaatsen in degene die boos is geworden?

In het idee *Ben je boos, pluk een roos* hebben de kinderen ervaren hoe je eruitziet, als je boos bent. We sluiten daar nu bij aan, maar denken dan vooral aan dieren. Een groepje kinderen zit aan een grote tafel met de uitgeknipte plaatjes van een of beide doebladen voor zich. De spelleider (in het begin bent u dat zelf) zit met dezelfde plaatjes een paar meter van het groepje af. Een kind dat de beurt heeft, krijgt van de spelleider een plaatje en beeldt dit volgens afgesproken spelregels uit. De andere spelers zoeken in hun serie naar het juiste plaatje en steken dat omhoog. Het spel kan op verschillende manieren worden gespeeld.

De plaatjes alleen met gebaren (mimisch) proberen uit te beelden (wel heel bekende dieren nemen).

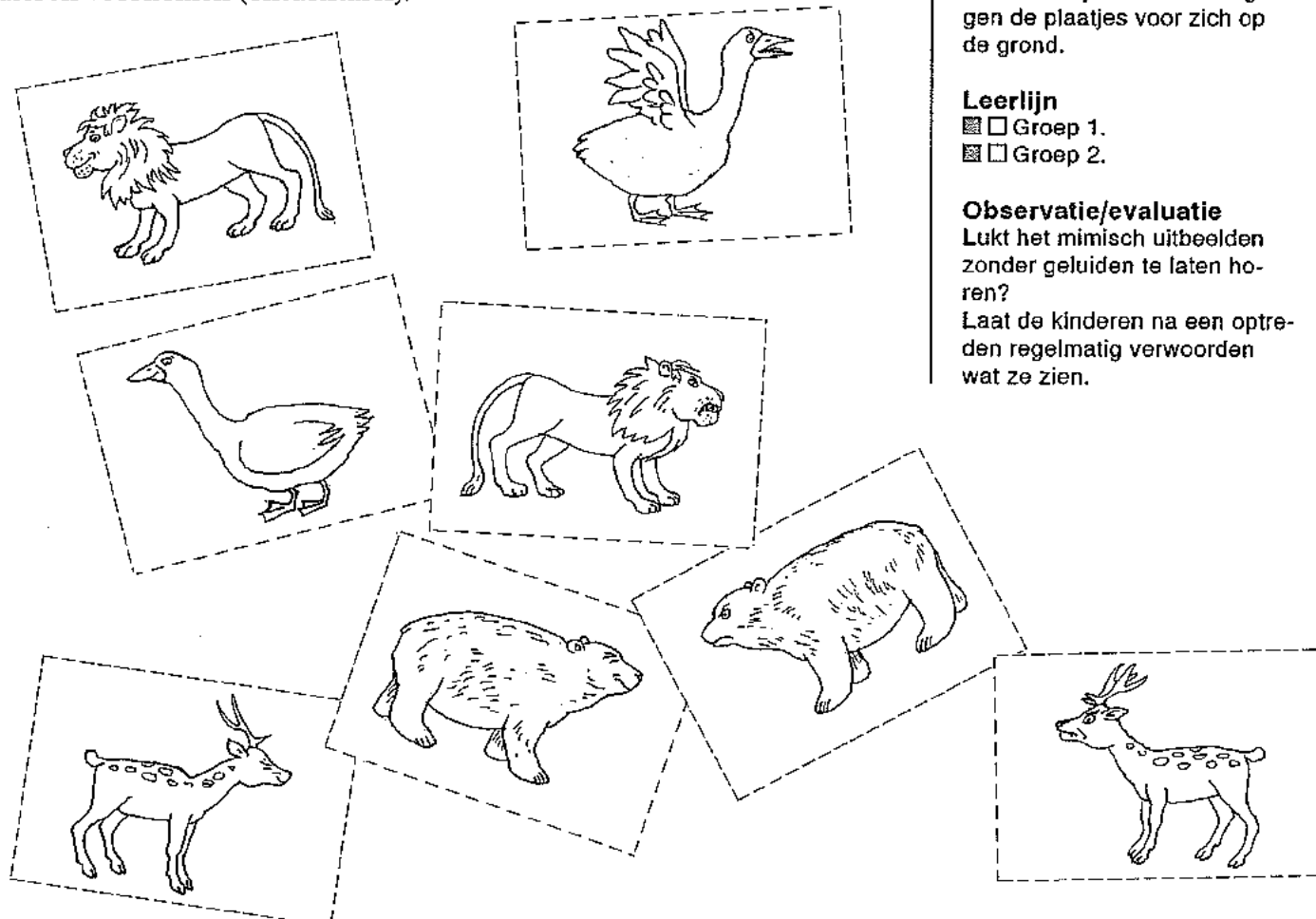
De plaatjes uitbeelden met gebaren én geluiden.

Alleen de boze dieren, alleen de tevreden dieren of beide uit laten beelden.

Laat de kinderen verwoorden hoe je kunt zien dat een dier tevreden of boos is: haren rechtop, tanden laten zien, grommen, wild bewegen, enzovoort.

Variatie

Het juiste plaatje laten opzoeken, niet door het uit te beelden, maar door het in zinnen te omschrijven zonder het dier te benoemen. Bijvoorbeeld: ik heb sterke benen, ik heb ijzers onder mijn voeten en ik ben boos omdat ik een klap met de zweep krijg. Zulke omschrijvingen zult u in het begin misschien zelf moeten geven. Laat plaatmateriaal zien (kleurendruk) waarop 'boze' en 'tevreden' dieren voorkomen (ontdektafel).

Situatie

Werkles

Kring

Bedoeling

Ervaringen en kennis opdoen met en van dieren (16.4).

Onderscheiden van hoofdgroepen van dieren (letten op uiterlijk) (16.4.3).

Gevoelens uiten en gedachten weergeven (17.2.1).

Doebladen W11 en W12

Materiaal

Plaatmateriaal met 'boze' en 'tevreden' dieren voor ontdektafel.

Kleurpotloden of stiften, schaar.

Organisatie

Kleine groep rond een grote werktafel, terwijl de spelleider apart zit.

Wanneer u dit spel met de grote groep speelt, zet u de kinderen in hoefijzervorm. Zet de plaatjes voor zich op de grond.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Lukt het mimisch uitbeelden zonder geluiden te laten horen?

Laat de kinderen na een optreden regelmatig verwoorden wat ze zien.

U vertelt een verhaal over een hond die door zijn baasje goed verzorgd wordt. Hij krijgt altijd genoeg te eten, er wordt met hem gespeeld en gewandeld. Toch wordt de hond op een dag erg boos! Hij blaft de hele tijd, wil niet eten en als zijn baasje met hem wil wandelen, lijkt het wel of het dier hem wil bijten!

Hier stopt u het verhaal. U begint een gesprek met de kleuters rond de volgende vragen:

Waarom denk je dat de hond zo boos was?

Hoe kun je dat merken?

Wat kun je aan die boosheid doen?

Hoe denk je dat het verhaal afloopt?

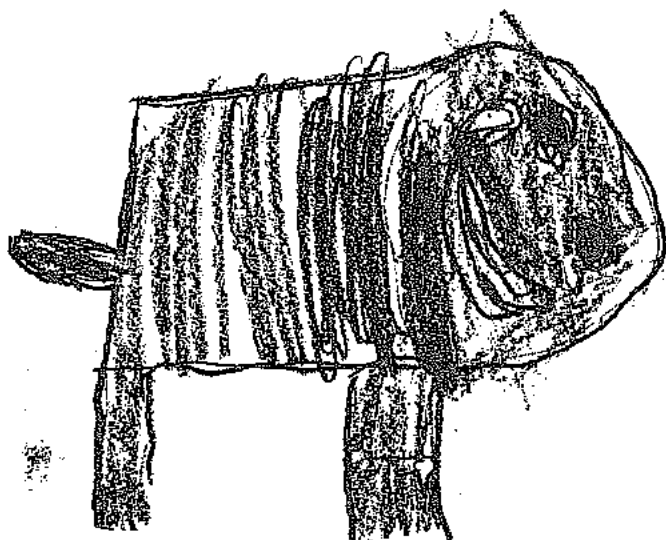
U vertelt het verhaal nu verder: Als het baasje met de hond wil gaan wandelen, moet hij een riem om. Juist dan begint het dier ontzettend te blaffen. Een poosje geleden heeft hij een flinke ruzie gehad met de kat van de buren. Daarbij heeft hij een diepe schram in zijn nek opgelopen. Het doet natuurlijk veel pijn als de riem aan moet. Daarom werd de hond zo boos! Na een bezoek aan de dierenarts loopt alles toch nog goed af.

De kinderen hebben nu gehoord dat dieren (net als mensen) ruzie met elkaar maken en daarbij flink tekeergaan. Maar ook dat ze boos kunnen zijn, als ze pijn hebben. U inventariseert met de kleuters waarom een dier nog meer boos kan zijn: honger/dorst hebben, plagen/vijand, opgesloten zitten en zelfs bang zijn. U legt ook een relatie naar de ervaringen van de kinderen met vragen als: Is jouw hond ook wel eens boos? Waarom? Wat doet hij dan? Hoe maakt jouw poes ruzie? Wat voor geluid maakt ze dan?

Als afsluiting laat u de kinderen geluiden raden. U maakt het geluid van een dier; de kinderen raden welk dier dat is. Daarna maakt u geluiden van boze dieren en raden de kinderen weer. Ook kunnen de kinderen raden welke dierengeluiden andere kinderen nabootsen. Was dat dier boos of juist niet?

Variatie

U laat de kinderen geen dierengeluiden maken, maar het gedrag van blij/tevreden dieren nabootsen: kwispelen, snorren, likken, springen. En als ze boos zijn?

Situatie

Kring

Bedoeling

Ervaringen en kennis opdoen met en van dieren (16.4).

Leerlijn

☒ ☐ Groep 1.

☐ ☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Wie kan ervaringen verwoorden met ruzies bij eigen huisdieren?

Wie kan de dierengeluiden herkennen?

In de kring vertelt u een dag uit het leven van Banut in zes scènes. Telkens bespreekt u met de kinderen een oplossing (weer goedmaken) voor de (bijna-)ruzie. U vindt daarvoor steeds een suggestie aangereikt in de volgende situatieschetsen.

1 De dag begint. Banut wil andere kleren aantrekken dan haar vader wil. Bovendien vindt vader dat ze veel te traag eet aan het ontbijt. Na enig gekibbel eet Banut wat sneller en mag ze haar kleren aanhouden. (Met een flinke pakkerd wordt alles weer goed en gaat Banut blij op weg naar school.)

2 Op weg naar school. Banut wordt door andere kinderen geplaagd. Ze lachen haar uit, omdat ze een rode jas aan heeft. Banut wordt natuurlijk boos. (Een voorbijganger grijpt in en zorgt ervoor dat de kinderen rustig doorlopen naar school.)

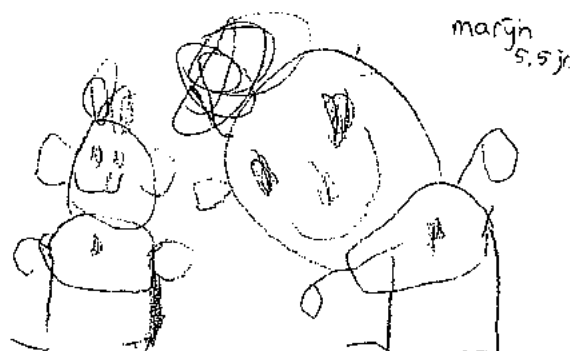
3 In de klas. In de bouwhoek wordt een groot bouwsel gemaakt. Banut doet dat samen met een vriendinnetje. Opeens komt er een klasgenootje aan die alles omver wil gooien. (Juf grijpt in en herstelt de vrede.)

4 Op het schoolplein. Er zit al heel lang een jongetje in de kar. Banut wil er nu eindelijk ook wel eens in. Ze probeert de jongen eruit te duwen. Dat loopt niet goed af. Het jongetje geeft niet toe. (Om de beurt in de kar en om de beurt trekken.)

5 In de buurt na schooltijd. Er wordt een heel leuk spelletje gespeeld. Een vriendje van Banut wil ook graag meedoen. De anderen vinden dat niet goed. Banut vindt dat erg flauw. De andere kinderen gaan ook nog oneerlijk spelen. Banut wordt het beu! (Met een paar andere vriendjes wordt een nieuw spelletje begonnen.)

6 Weer thuis. Aan tafel bekvechten Banut en haar broertjes over wie met de afwas moet helpen. (De ouders treden op als scheidsrechter.)

Bij elke ruzie of onenigheid wordt een oplossing gevonden. Van belang is dat u bij de oplossingen ook ingaat op de noodzaak van bemiddelen. Na het bespreken van de scènes geeft u een verwerkingsopdracht. Deze opdracht wordt in groepjes uitgevoerd. Er zijn zes situaties waarin een ruzie kan voorkomen. Elke groep gaat op een groot vel papier met behulp van potlood, krijt of verf één scène uitbeelden. Elke groep krijgt een andere situatie. In het groepje worden de taken verdeeld: Wie maakt welke persoon? Hoe ziet die eruit? Wat is er allemaal te zien? Wie schildert, tekent wat? Welke kleuren zullen we gebruiken? Natuurlijk 'showen' de kinderen alle getekende en geverfde scènes!

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Gevoelens uiten en gedachten weergeven (17.2.1).

Mondigheid, zelfvertrouwen en assertiviteit (18.4).

Materiaal

Teken- en verfspullen.

Grote vellen papier.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Houden de kinderen bij het geven van de oplossingen rekening met beide partijen?

Vertellen de kinderen spontaan over hun eigen belevenissen op de verschillende plekken?

Werken de kinderen goed samen bij de verwerkingsopdracht? Houden ze rekening met elkaar?

Zeg wat denk je, zou het mogen,
van dat blauwe op mijn ogen,
van dat rode op mijn mond,
en mijn wangen vol met poeder;
zou dat mogen van mijn moeder?
o wat valt daar op de grond?
lippenstift, poederdoos,
alles vies, moeder boos!

Uit: Nannie Kuiper, *Dag hobbelpaard* (Leopold, Den Haag).

Ruzies, boze buien, conflicten... het weer goedmaken hoort erbij. U gaat met een andere volwassene (ouder? stagiaire?) korte toneelstukjes spelen voor de kinderen. De scènes hebt u van tevoren bedacht. In elke scène ontstaat ruzie of ergernis, of is iemand flink boos. U neemt het voorval uit het versje en daarna een selectie uit de volgende situaties:

Iemand zet de radio of tv. heel hard aan. Een ander doet hem uit, de eerste zet hem weer aan.

Een kind is met de fiets te ver van huis gegaan en een van de ouders is behoorlijk boos.

Iemand zoekt een sleutel, maar kan die niet vinden. Hij verdenkt een ander ervan de sleutel verstopt te hebben.

Twee kinderen slapen op dezelfde kamer; de een ligt te zingen, waardoor de ander niet kan slapen.

Thuis heeft een kind een kunstig bouwwerk gemaakt van lego. Maar het bouwsel wordt kapot gemaakt door het kleine zusje.

Je wordt uitgescholden voor 'Turk augurk met je ouwe jurk' en begint erop te slaan.

Een man wordt boos op een andere man die zijn hond uitlaat; hij heeft net in de hondepoep getrapt.

Na ieder toneelstukje vraagt u hoe de kinderen denken dat zij het weer goed zouden maken. Wat voor oplossingen zijn er allemaal te bedenken? Wat vinden we minder goede oplossingen en wat hele goede? Bij elke scène wordt de afloop die de meesten positief vinden, uitgespeeld. Een van de rollen kan natuurlijk ook door een kind worden gespeeld.

Situatie

Spelles

Bedoeling

Kennis nemen van elkaars gevoelens en gedachten en ervoor openstaan (17.2.2). Zich inleven in gevoelens en gedachten van anderen en hiermee rekening houden (17.2.4).

Materiaal

Rekwisieten die u zelf nodig acht.

Organisatie

U hebt een andere volwassene nodig die de scènes met u speelt.

Leerlijn

- ☐ Groep 1.
- ☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

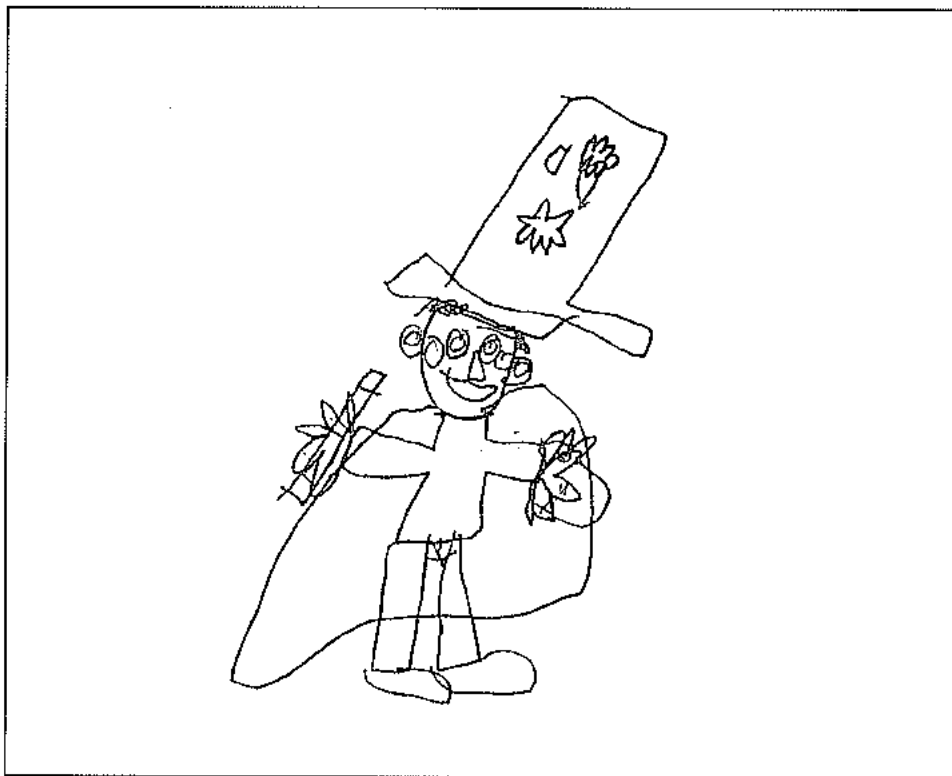
Komen de kinderen met veel alternatieve oplossingen?

Hoe wordt de beste daaruit gekozen?

Blijkt die oplossing ook nog zo goed te zijn, als ze wordt uitgespeeld?

De ogentovenaar kan vreselijke dingen toveren. Hij kan ervoor zorgen dat je ogen op je buik komen te zitten of bij je knieën of op je grote tenen.

Van dik, gekleurd karton hebt u twee grote ogen gemaakt. Een van de kinderen, getooid met een grote, spits toelopende hoed en een mantel, een toverstaf in de hand, gaat een ander kind betoveren. De tovenaars plakt bij een ander kind de ogen op de rug en spreekt daarbij de volgende toverspreuk uit: 'Simsamsala, zwieriezwier... ik tover je ogen hier!' Samen herhalen alle kinderen de toverspreuk. Het betoverde kind moet nu zeggen waar de ogen zitten en, zonder zich om te draaien, aangeven wat de ogen nu allemaal kunnen zien. De beurt gaat hierna door naar het betoverde kind. Dat verzint nu een ander lichaamsdeel om de ogen op te plakken. Simsamsala, zwieriezwier... ik tover je ogen hier!

U kunt het spel beïnvloeden door de tovenaars aanwijzingen in te fluisteren: lichaamsdelen die niet ieder kind kent (schouder, elleboog, enkel, middel) of die de tovenaars of het betoverde kind nog niet goed kennen. Ook kunt u het moeilijker maken door de posities links en rechts in te voeren: linkerbeen, rechtervoet.

Een knutselsuggestie als afsluiting: op plastic flessen en flacons plakken de kinderen papieren armen en benen, een neus van kurk, haren van wol. Een mond wordt er met viltstift op getekend. Alles op de juiste plaats. Maar... de ogen (van papier) mogen alleen op gekke plaatsen geplakt worden. Zo ontstaat een hele verzameling poppen die door de ogen-tovenaar betoverd zijn.

Variatie

Een andere verwerkingssuggestie: de kinderen maken in groepjes van twee omtrekken van elkaar en beschilderen die daarna. Ze plakken er ogen, oren en neuzen op. Zitten die op de goede plaats of zijn ze allemaal betoverd?

Situatie

Kring

Bedoeling

Ontdekken en leren kennen van het eigen lichaam (14.1).

Materiaal

Dik, gekleurd karton; stukjes klijband die u achterop de ogen plakt.

Tovenaarshoed, mantel, toverstaf.

Plastic flessen, kurken, papier, scharen, wol, lijm, dikke viltstift (die op plastic schrijft).

Leerlijn

☒ Groep 1.

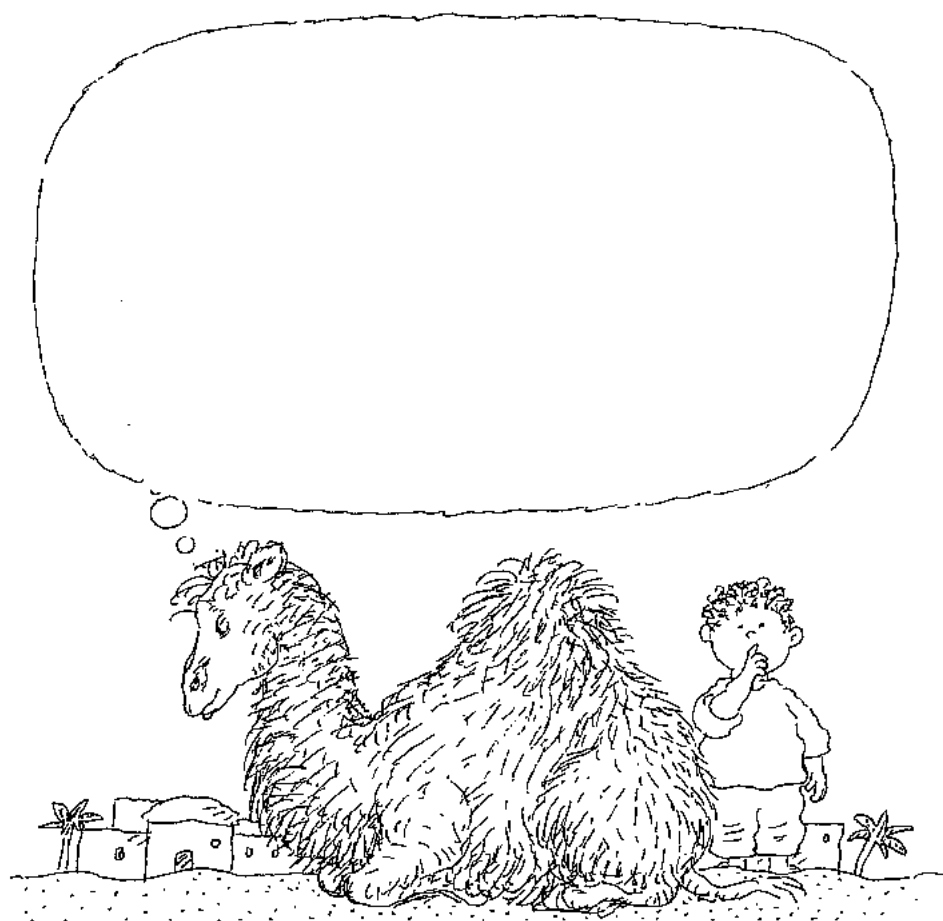
☒ Groep 2.

Als u de kinderen opdrachten geeft, kunt u proberen die opdrachten af te stemmen op wat elk kind nog niet goed (genoeg) beheerst. Zo is het leereffect het grootst.

Observatie/evaluatie

Welke lichaamsdelen kennen de kinderen?

Kennen ze de begrippen *links* en *rechts*?

Dieren kunnen vast en zeker ook dromen. Denk maar eens aan een poes die ligt te slapen op de vensterbank. Of aan een hond die in zijn mand ligt. Of aan een koe in de wei. Waar zouden die dieren over dromen? Over lekker spelen met een balletje? Over een lekkere kluif? Over lekker warm binnen staan in de stal? Je kunt het alleen maar raden, je kunt het de dieren niet vragen.

U vertelt een verhaal over Driss. Het verhaal dat hier volgt, is geen voorleesverhaal; de beschrijving gebruikt u voor een vertelling, waarbij u met uw eigen fantasie aanvullingen geeft.

Driss is een dromerige dromedaris die in Marokko woont, niet ver van de stad Essaouira. Driss is altijd erg moe en slaperig. Hij moet hard werken voor zijn baas; hij moet de ploeg trekken en zware pakken dragen, als zijn baas naar de markt in de stad gaat. Ook moet hij vaak in de oliemolen lopen en zo hard trekken dat de molensteen gaat draaien. Veel liever zou hij gaan spelen met het zoontje van de baas, Hamid. Lekker buiten rennen. Maar wat hij het allerliefst doet, is in de schaduw onder de boom liggen. Lekker dromen.

Waarover zou Driss dromen? U geeft de kinderen een blad met daarop een tekstballon. U kunt de illustratie bij dit lesidee als voorbeeld gebruiken. In de tekstballon tekenen de kinderen de droom van Driss, de dromerige dromedaris.

Variatie

U kunt vergelijkbare bladen maken met andere dieren en daarbij een passend droomverhaaltje (laten) verzinnen.

Situatie

Kring

Bedoeling

Ervaringen en kennis opdoen met en van dieren (16.4).

Materiaal

Tekenpapier; eventueel kopieert u de illustratie daarop. Kleurpotloden.

Leerlijn

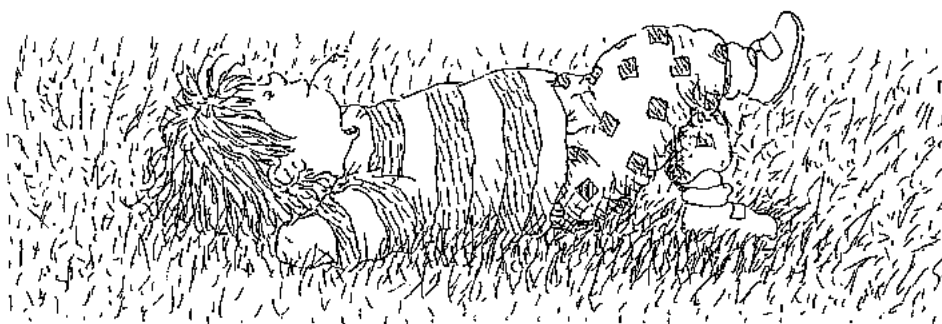
- ☐ Groep 1.
- ☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Wat voor dromen bedenken de kinderen?

Valt u iets speciaals op bij de Marokkaanse kinderen in uw groep?

'Dromen komen van buiten. Zo uit de lucht waait ie mee naar binnen. We zetten dan een raampje open en zo komt de droom binnen.' (Floor, 5 jaar)

Als het weer zich daarvoor leent, neemt u de kinderen mee naar buiten om naar de wolken in de lucht te gaan kijken. De kinderen gaan in een grote kring op hun rug liggen, met de voeten naar elkaar toe. Het is de bedoeling dat ze allemaal aandachtig naar de wolken kijken.

Wat zie je allemaal en waar?

Wat zou je erbij kunnen dromen?

Welke droom zou uit welke wolk kunnen komen?

De kinderen kijken, benoemen wat ze zien, wijzen en praten. Als ze zo enige tijd bezig zijn, laat u de kinderen rechtop zitten. In de kring gaat u nu nieuwe thema's aansnijden:

Ziet iedereen hetzelfde in dezelfde wolk? Wat voor verschillen worden er gezien? Denkt een ander kind dat er een andere droom uit zal komen of dezelfde?

Als een wolk van vorm verandert, komt er dan ook een andere droom uit? Waarom? Welke droom zal dat dan zijn?

Kan er uit een wolk maar één droom komen of misschien veel meer?

Wolken lijken soms op iets of op iemand. Zou een wolk met een enge vorm ook voor een enge droom zorgen?

Terug in de klas gaan de kinderen een lucht met wolken namaken van wit en blauw (crêpe-)papier, watjes, verf en lapjes stof. In dit verband is het misschien een idee om de werkjes tegen het plafond te bevestigen. Laat u de kinderen in de klas nog eens naar de 'wolken' kijken?

Situatie

Buitenwerk

Bedoeling

Oriëntatie in de ruimte naar plaats, betekenis en functie (14.5).

Verkennen van de omgeving; onderscheiden en benoemen (16.1).

Materiaal

Papier/crêpepapier: wit en twee kleuren blauw.

Lijm, kwasten, verf.

Lapjes stof: wit, blauw, grijs.

Watjes.

Organisatie

Hulp van enkele ouders is welkom.

Jaarkalender

Er dient buiten een duidelijk onderscheidende bewolking te zijn. In de zomer is de kans hierop het grootst. Bovendien moet het droog weer zijn.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Kunnen de kinderen hun fantasie de vrije loop laten?

Hebben ze later in de klas nog veel onthouden van wat ze buiten zagen?

Soms word je 's morgens wakker en is het alsof je een heleboel hebt meegemaakt. Het is niet echt gebeurd, maar je hebt het gedroomd. Er is dan iets in je hoofd gebeurd. Soms word je daar wel eens wakker van. Je bent dan een beetje in de war of een beetje hang. Soms ook moet je lachen. Je hebt dan iets gekks of leuks beleefd in je slaap.

Na een kort inleidend praatje gaat u met een aantal oudste kleuters praten over 'droomtijd'. De kinderen mogen vertellen over wat ze wel eens gedroomd hebben. Samen wordt er gepraat over dingen die alleen in dromen kunnen gebeuren:

Er gebeurt heel veel in een droom.

Je hebt daar in het echt wel dagen voor nodig.

Je bent nu weer hier en dan weer daar.

Je kunt dingen doen die je in het echt niet kunt.

Je kunt...

Als je droomt, let je niet op de klok. In het echt weet je dat dingen hun tijd nodig hebben. Soms zou je wel eens een machientje willen hebben waarmee je de dingen vlugger of langzamer zou kunnen laten gaan. Zo'n machientje hebben we!

We doen alsof de poppenkast een tijdsmachine is. Wie iets met de tijd wil doen, gaat in de poppenkast en vertelt wat langer of korter zou moeten duren en waarom. Allerlei situaties zijn mogelijk zoals: op school, thuis, buiten spelen, zomer, winter, gebeurtenissen als feesten, uitstapjes, vakantie, op bezoek bij de tandarts.

Als afsluiting leest u het volgende versje voor:

Dromen onder moeders vleugels

Moeder, zei het kuikentje, mag ik later zingen?
 Net zoals de nachtegaal, van oriedewiedewiet?
 Nee, o nee, zei moeder Kip. Je mag wel and're dingen,
 je mag wel and're dingen, maar zingen mag je niet.
 Moeder, zei het kuikentje, mag ik later loeien?
 Net zoals de bonte koe, daarginder op de wei?
 Nee, zei moeder Kip, dat zou je veel te veel vermoeien!
 Nee, m'n kindje, loeien is er helemaal niet bij.
 Moeder, zei het kuikentje, mag ik later blaffen?
 Nee, o nee, zei moeder Kip, maak je nou niet druk:
 later mag je aan het mensdom eieren verschaffen
 en dan heel hard kakelen. En dát is zo'n geluk!
 Moeder, zei het kuikentje, ik zou toch liever zingen.
 Ach, zei moeder Kip, je weet niet waarover je praat.
 Kind, je bent een Nuttig Dier, die doen nooit zulke dingen.
 Kom nu onder moeder vleugels, want 't is al zo laat.
 Het kuikentje viel direct in slaap, toen het gegeten had
 en droomde van de nachtegaal. Dat was tenminste wát.

Uit: Annie M.G. Schmidt, *Ziezo* (Querido, Amsterdam).

Situatie

Hoekenwerk

Bedoeling

Ontdekken van en ervaringen opdoen met tijdsbeleving (besef van tijd, ritme-maat, volgorde van tijd, tijdsduur, biologisch en dagelijks tijdsbesef) (15.1).

Relaties binnen tijd en tijdsbegrippen (15.2.1).

Materiaal

Poppenkast.

Organisatie

Dit lesidee kan het best worden uitgevoerd met een kleine groep oudste kleuters tijdens het hoekenwerk.

In verband met de begeleiding van dit groepje is het van belang dat u de andere kleuters zodanige opdrachten geeft dat ze zelfstandig aan het werk kunnen blijven.

Leerlijn

- ☐ Groep 1.
- ☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Houdt u tijdens het vertellen over dromen de emoties van de kinderen extra in de gaten. Sommige kleuters dromen hevig en naar. Het is zinvol om dan even een activiteit te doen waarbij ze zich kunnen afreageren.

Als u het lesidee *De ogentovenaar* heeft uitgevoerd, kunt u met de hele groep 'doorborduren' over toveren. Bij toveren spelen meer zaken een rol dan alleen de toverspreuken. Heeft u het betreffende lesidee niet gedaan, dan kunt u starten met het sprookje over Sneeuwwitje en eens wat dieper ingaan op wat de stiefmoeder allemaal doet. In dit lesidee gaan we dat laatste doen.

U begint met het voorlezen van (een fragment van) het sprookje over Sneeuwwitje. De dingen die de stiefmoeder doet zijn:

Ze gaat bij volle maan naar de kelder, terwijl niemand het weet.

Ze verkleedt zich heel mooi.

Ze leest in het grote toverboek, terwijl de kat over haar schouder meeleest.

Ze steekt kaarsen aan bij de spiegel die achter een gouden gordijn hangt.

Ze haalt het gordijn weg en gaat op een bepaalde plaats staan die door middel van een teken op de grond is aangegeven.

Ze steekt haar handen naar de spiegel uit en zegt heel plechtig:

'Spiegeltje, spiegeltje aan de wand, wie is er de mooiste van het hele land?'

Al deze zaken bespreekt u met de kinderen. De elementen met een magische betekenis worden eruit gehaald. Het gaat om rituelen bij het toveren:

De plaats, het weer, het tijdstip.

Allerlei attributen, zoals toverboek, kaarsen, gordijn (doek), kleding.

Dieren, bijvoorbeeld een kat.

Vaste plaatsen, bijvoorbeeld bij de spiegel.

Een vaste volgorde.

Gebaren en spreuken.

Er zijn nog meer figuren die toveren: heksen, feeën, kabouters en tovenaars. Hierover praat u kort met de kinderen. Al die figuren hebben iets specifiek:

Heksen hebben bezemstelen, katten, speciale kleding, enzovoort. Ze toveren vaak akelige dingen die dan weer door goede elementen ongedaan gemaakt worden.

Feeën toveren goede, vriendelijke dingen die echter ook weer eindigen (bijvoorbeeld als de klok twaalf uur slaat).

Kabouters zijn vaak ondeugend. Ze dansen, zijn erg actief en schakelen vaak dieren in. Hun toverkunst wordt verbroken, zodra ze zichtbaar worden.

Tovenaars gebruiken allerlei ingewikkelde dingen: glazen buizen met kokende vloeistoffen, rook, donder en bliksem, uilen, boeken, glazen bollen.

De kinderen gaan nu in groepjes tovercirkels maken. Elk groepje mag zelf kiezen wat ze zijn en hoe ze gaan toveren. Ze maken gebruik van allerlei attributen. Ook mogen ze spreuken verzinnen. Als afsluiting worden de toverkunsten van de verschillende groepjes voor de hele groep opgevoerd.

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Gevoelens uiten en gedachten weergeven (17.2.1).

Gevoelens, wensen en gedachten zo uiten dat anderen ze begrijpen (17.2.3).

Materiaal

Allerlei attributen die horen bij heksen, feeën, kabouters en tovenaars.

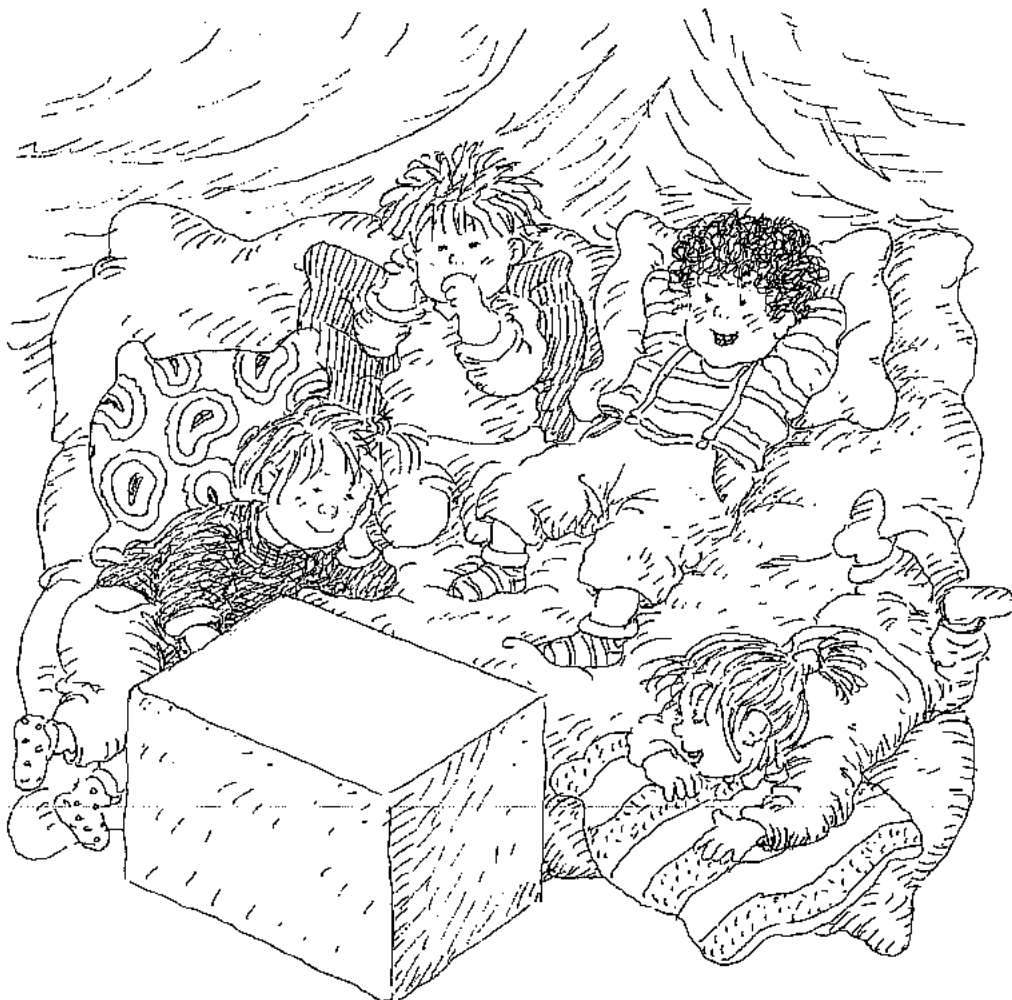
Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Dit lesidee kan goed aansluiten bij *De ogentovenaar*.

Een hoekje voor jezelf waar je lekker alleen of samen met anderen weg kunt dromen. Een dromenhoekje in de klas. De dromenhoek is een afgeschermd plekje. De hoek wordt afgeschermd met bijvoorbeeld zwart plastic. Het is een soort kamertje met wat licht van één zijkant of van boven.

In de hoek ligt van alles: kussens, dekens, spiegels, verkleedkleden, maskers, papieren bloemen, enzovoort.

Met de kinderen praat u over:

Het land van de griezelige dromen.

Het land van de feestelijke dromen.

Het land van de angstige, bange dromen.

Het land van de alles-kan-dromen (toverdromen).

U spreekt met de kinderen af om elke dag/week over één bepaald land te praten. We dromen/fantaseren erover. We zoeken en maken dan samen attributen voor de dromenhoek. Per land gaan de spulletjes in een grote doos: de Feestlanddoos, de Griezelanddoos, enzovoort.

Wie wil, kan in de dromenhoek met één van de dozen gaan spelen. Je mag alleen of met een paar andere kinderen samen gaan 'dromen'. Je kunt ook je dromen aan elkaar vertellen. Af en toe gaat u zelf met een paar kinderen in de dromenhoek, zodat ze samen met u weg kunnen dromen of hun dromen aan u kunnen vertellen.

Situatie

Kring

Hoekenwerk

Bedoeling

Gevoelens uiten en gedachten weergeven (17.2.1).

Kennismaken van elkaars gevoelens en gedachten en ervoor openstaan (17.2.2).

Materiaal

Zwart landbouwplastic.

Een aantal grote dozen.

Allerlei spulletjes voor in de 'landdozen': verkleedkleden, kussens, spiegels, maskers, papieren bloemen.

Organisatie

Dit lesidee is bedoeld als gezamenlijke voorbereiding op het gaan spelen (fantaseren) in een dromenhoek.

Als alles geregeld is en de 'landdozen' gevuld zijn, kunnen de kinderen een hele periode zonder verdere voorbereiding in de dromenhoek spelen. De dromenhoek is dan tijdelijk één van de hoeken in het klaslokaal.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Schrik bij de dromen van de kinderen niet van gewelddadigheid en angstige toestanden.

Kinderen dromen soms hevig en angstig. Laat hen die angsten rustig uitspreken, rem hen niet te veel. Neem bange en angstige dromen serieus. Mijd bange dromen en Bangedromenland niet. Zorg steeds voor een veilige, vertrouwde sfeer, als u met dit idee bezig bent. Bagatelliseer niets, wuif niets weg, geef een kind even een aai over de bol of neem het op schoot.

Uit een kind vaak angstige of bange gevoelens in zijn/haar dromen of fantasieën, ga dan na of de ouders daarvan op de hoogte zijn.

Voor Griezeland geldt: lekker gezellig samen griezelen; je weet dat het niet echt is.

Er zijn vele soorten brood en de plaats die brood in de maaltijden inneemt kan heel verschillend zijn. In sommige culturen wordt vaak brood gegeten, ook bij de warme maaltijd.

Welke soorten brood kunnen de kinderen allemaal opnoemen? U vraagt net zolang door tot er een lange opsomming ontstaan is: witbrood en bruinbrood, krentenbollen, plat brood uit de Marokkaanse winkel, stokbrood (hebben we in de vakantie gegeten), kadetjes, roggebrood, pide (uit Turkije), beschuit, worstebroodjes, broodje kroket, pan-dushi (Antilliaans), pizza, knäckebröd. Heeft u er afbeeldingen van?

Wanneer eet je brood en welk brood eet je dan?

Wat eet je zoal op je brood of erbij?

U deelt een vel papier in in drie rubrieken: 'Ontbijt', 'Middageten' en 'Avondeten'. De antwoorden op de vragen worden met behulp van afbeeldingen uit oude tijdschriften bij de rubrieken 'ingevuld'. U kunt ook de tafels gebruiken van doblad W14 bij het idee *Ieder hapje op zijn tijd*.

Ter afsluiting organiseert u een 'broodproeverij'. U zorgt dat alle soorten brood die de kinderen in het begin genoemd hebben in de klas aanwezig zijn. De meeste Marokkaanse en Turkse moeders bakken zelf hun brood. Vraag hun of ze een brood willen brengen. Misschien wil de bakker in de buurt ook wel wat leveren. U snijdt de broden in kleine stukjes, zodat alle kinderen ervan kunnen proeven. Dat proeven gebeurt geblinddoekt: de kinderen moeten raden wat voor brood zij geproefd hebben. Dat zal lang niet altijd meevallen.

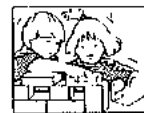
Variatie

De groep gaat op bezoek bij een bakkerij.

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Ervaringen en kennis opdoen met en van voedsel (16.6).

Materiaal

Diverse soorten brood en/of afbeeldingen daarvan.

Groot vel papier, tijdschriften, schaar en lijm.

Organisatie

U kunt aan allochtone ouders vragen om zelfgebakken brood mee te brengen. Voorts vraagt u aan de bakker brood dat over is.

Jaarkalender

Dit idee past goed in een inter-cultureel project.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Dit idee sluit aan bij *Ieder hapje op zijn tijd*.

Observatie/evaluatie

De grondgedachte van deze suggestie is: we eten allemaal brood, alleen niet allemaal hetzelfde. Komt dit eruit in de reacties van de kinderen na het proeven van het brood?

In dit lesidee gaan we in op het waarom van eten. We gaan na wat er gebeurt als je te veel of te weinig eet. Dit lesidee vraagt enige voorbereidende activiteiten met de kinderen: het duurt een paar dagen, voordat u met de kern van het idee kunt beginnen.

U zet met de kinderen drie plantjes in drie verschillende potten. Alledrie de plantjes krijgen een andere verzorging. De gevolgen van die verschillende verzorging worden na een poosje zichtbaar. Eén van de plantjes wordt op de juiste wijze geplant en krijgt de juiste verzorging: voldoende potgrond en voldoende water en licht. Van de twee andere plantjes krijgt er één geen voedsel (dus weinig potgrond), geen water en geen licht. Het derde plantje krijgt juist van alles te veel.

Tijdens het planten praat u met de kinderen over wat de planten nodig hebben om te groeien (eten = potgrond; drinken = water). In de dagen erna worden de drie plantjes verzorgd:

Voldoende water/licht.

Geen water/licht.

Te veel water/licht.

Elke dag observeert u met de kinderen wat er met de plantjes gebeurt.

Na enkele dagen zullen de verschillen goed zichtbaar zijn. Kiest u daarom planten die om een constante, goede verzorging vragen. Vetplanten en cactussen zijn niet geschikt voor dit experiment. Wel geschikt zijn onder andere: fuchsia, begonia, siernetel en vlijtig liesje. U kunt de plantjes na het experiment weer verpotten en goed verzorgen.

Als de verschillen goed zichtbaar zijn, gaat u die met de kinderen bespreken:

Hoe komt het dat dit plantje (te veel water) er zo uit ziet?

En het andere (te weinig potgrond) zo?

Hoe ziet dit plantje (voldoende potgrond en regelmatig water) eruit?

Hoe zou dat komen?

Als we de plantjes die erg slap hangen nooit meer water zouden geven, wat gebeurt er dan volgens jullie?

Wat kunnen we doen om ze weer goed te laten groeien?

U kunt de slappe plantjes samen met de kinderen verpotten.

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Ervaringen en kennis opdoen met en van planten (16.3).

Ervaringen en kennis opdoen met en van voedsel (16.6).

Materiaal

Drie kleine plantjes, potgrond, potten en een gieter.

Organisatie

Om het voor de kinderen overzichtelijk te houden zet u bij elk plantje een kaart met de afbeeldingen zoals in de illustratie is aangegeven.

Jaarkalender

In dit lesidee gaat u met de kinderen planten. Als u dat in de lente doet, kunt u het lesidee uitbreiden met werken in de schooltuin en elk kind zelf iets laten zaaien (bijvoorbeeld tuinkers).

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Dit lesidee krijgt een vervolg in lesidee *Gezond eten*. Nadat we eerst over voedsel en verzorging bij planten hebben gesproken, gaan we in *Gezond eten* in op te veel en te weinig voedsel bij onszelf. Ook komen daarin gezond en ongezond voedsel aan de orde.

Observatie/evaluatie

Kunnen de kinderen in eigen bewoordingen aangeven welke gevolgen te veel of te weinig voeding voor de groei van planten heeft?

Flipje, klein kabouterkind
die smullen altijd heerlijk vindt,
is stiekem weggelopen,
in een heggerank gekropen,
besjes in zijn mond gestopt.
Buikje pijn... volgepropt...
overgeven... dan naar bed.
Voortaan beter opgelet!
Want je moet bij al het eten
heel veel ruiken, zien en weten.
Als je dat te moeilijk vindt,
vraag het dan, m'n lieve kind!

U leest het versje voor en bespreekt het met de kinderen aan de hand van de volgende vragen.

Wie kan vertellen wat er in het versje is gebeurd?

Zou Flipje er iets van geleerd hebben? Wat?

Was het echt gevaarlijk wat hij deed? Waarom?

Waar moet Flipje bij het eten steeds aan denken? (Ruiken, zien, weten.)

Na deze introductie gaat u in groepjes verder. Elk groepje krijgt van u iets eetbaars. Bijvoorbeeld: een broodje, wat graan, rijst, macaroni, zakje bloem, potje jam, enzovoort. En voor elk groepje is er iets dat niet (goed) eetbaar is: aangebrand of heel droog brood, rotte appel of aardappel, wat wilde vruchten in potjes, enzovoort. Door te ruiken en te kijken gaan de kinderen per groepje na welke dingen eetbaar en welke niet (goed) eetbaar zijn. Wanneer ze het samen eens zijn, worden de spullen bij de juiste plaat ('Eetbaar' en 'Niet eetbaar') op de ontdektafel gelegd.

Daarna bespreekt u aan de ontdektafel het resultaat:

Hebben we allemaal goed geroken en gekeken?

Weten we het zeker?

Wat doen we, als we het niet zeker weten?

In plaats van echte etenswaren te laten gebruiken, kunt u de kinderen plaatjes van eetbare en niet eetbare spullen uit tijdschriften laten knippen.

Ter afsluiting leest u het versje nog eens voor.

Variatie

De kinderen voeren naar aanleiding van het versje een poppenkastvoorstelling op.

U maakt met de kinderen een boswandeling. U wijst erop dat ze paddestoelen moeten laten staan en dat de meeste besjes voor de dieren zijn.

U richt met de kinderen een tentoonstelling in van allerlei soorten jam. U kunt daarvoor de kleine, eenpersoons, plastic potjes gebruiken.

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Kennis en attitude over specifieke aspecten van gezond gedrag (17.1.2).

Attitude-ontwikkeling met betrekking tot zorg voor onze omgeving (17.3.2).

Materiaal

Ontdektafel.

Twee platen met daarop een gezicht (zie illustratie).

Verzameling eetbare en niet (goed) eetbare spullen.

Pictogramtekeningen voor ruiken, kijken, weten.

Organisatie

Vooraf eetbare en niet eetbare spullen verzamelen, zodat de kinderen in groepjes zelf aan de slag kunnen.

Let er bij de uitvoering van dit idee op dat u niet moraliseert of de kinderen angst inboezemt ten aanzien van eetbaar/niet eetbaar voedsel.

Jaarkalender

Het idee past vooral goed in de herfst (bessen, vruchtjes).

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Zijn er kinderen die ervaringen hebben met het eten van verkeerd voedsel?

Eten en drinken zijn ook voor kinderen dagelijkse activiteiten. Te veel eten (snoepen), gezond eten, frites en fruit, enzovoort horen bij hun belevingswereld. In dit idee gaat het vooral om gezond en minder gezond eten.

Wat gebeurt er als we een paar dagen niet eten of drinken?

Wie heeft er weleens het gevoel gehad dat hij/zij te veel gegeten had?

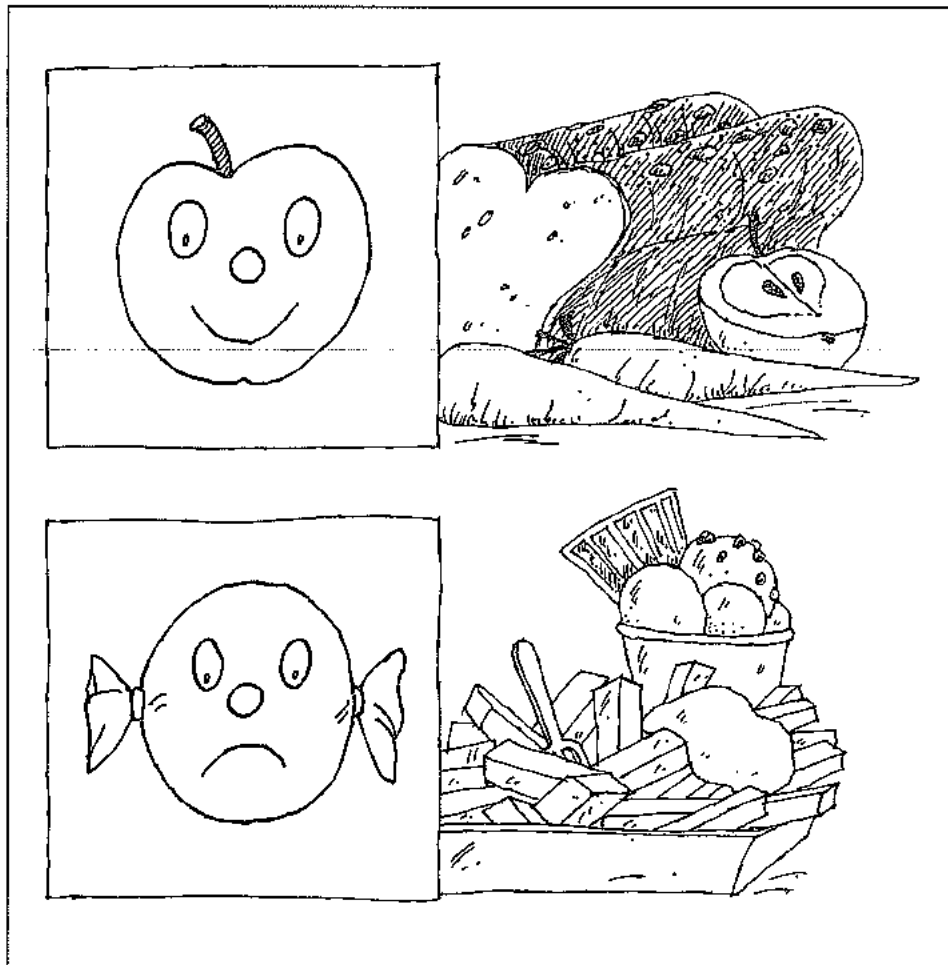
Hoe voelde je je toen?

Hoe zou het komen dat sommige mensen veel eten en andere mensen weinig?

Wat is gezond?

U speelt met de kinderen een spelletje in de kring. Een kind geeft een voorbeeld van gezond eten. Het kind daarnaast herhaalt dat en voegt er een ander voorbeeld aan toe. Het volgende kind herhaalt de voorgaande woorden en voegt een eigen voorbeeld toe. Tot hoever komt de kring? Wanneer een niet gezond voorbeeld wordt gegeven, stopt u even om het te bespreken.

Ter afsluiting laat u de kinderen in groepjes plaatjes van eten uit tijdschriften zoeken. Die plaatjes knippen ze uit en rubriceren ze onder 'Gezond' en 'Niet gezond'. Voor de symbolen voor gezond en niet gezond kunt u gebruik maken van onderstaande illustratie.

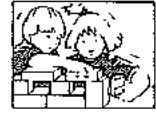
Variatie

Laat kinderen gezond en ongezond voedsel rubriceren naar de drie maaltijden van een dag.

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Ervaringen en kennis opdoen met en van voedsel (16.6).

Kennis en attitude over specifieke aspecten van gezond gedrag (17.1.2).

Materiaal

Tijdschriften met afbeeldingen van voedsel.

Lege vellen papier, scharen, lijm.

Leerlijn

☒ Groep 1.

☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Benadert u kinderen die nogal ongezond blijken te eten niet te moraliserend.

Weten kinderen wat gezond eten is en hoe handelen ze eraan?

In dit lesidee gaat u met de kinderen na wat verschillende dieren zoal eten. Het is niet de bedoeling dat zoveel mogelijk dieren aan de orde worden gesteld. Van dieren die de kinderen zelf noemen, probeert u eetgewoonten en wat ze eten op het spoor te komen. Als u een dier in uw klas hebt, kunt u met de kinderen praten over wat dat dier eet en wanneer. Hebt u geen dier in uw klas, vraag dan een van de kinderen een huisdier mee te nemen.

Terwijl u samen naar het dier kijkt, stellen de kinderen allerlei vragen. Of u bedenkt zelf een aantal vragen.

Wanneer zou hij/zij eten?

Hebben jullie het beestje weleens zien eten?

Wat? Hoe doet het dat?

Zou het alles eten? Waarom wel/niet?

Eet het beestje veel? Vaak?

Wie geeft het dier te eten?

Kun je soorten voedsel noemen?

Na dit gesprekje praat u over dieren die buiten leven. Dieren die niet door de mensen gevoederd worden, maar zelf voor hun voedsel moeten zorgen. De kinderen noemen zelf een paar van deze dieren.

Hoe komen deze dieren aan eten?

Wat eten ze?

Wanneer eten ze?

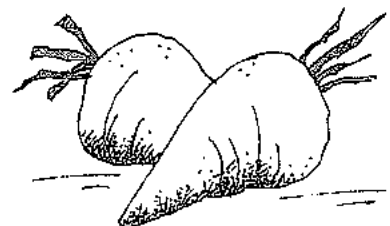
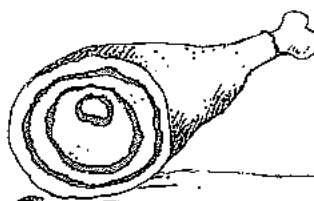
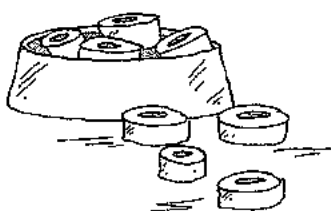
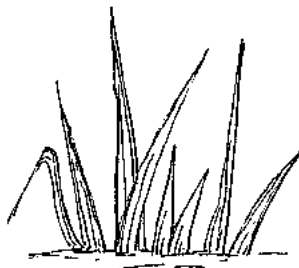
Wanneer kunnen ze moeilijk eten vinden?

Waarom?

Wat kunnen wij dan doen?

Kun je die dieren alles geven?

Ter afsluiting laat u de kinderen in groepjes met behulp van doeblad W13 aangeven wat elk dier eet. Het dier en het voedsel knippen ze uit en plakken ze bij elkaar. Ze kunnen ook dier en voedsel met elkaar verbinden door ze dezelfde kleur te geven. Als ze klaar zijn, mag elke groep vertellen waarom het voedsel bij dat bepaalde dier hoort.

Situatie

Kring

Bedoeling

Ervaringen en kennis opdoen met en van dieren (16.4).

Ervaringen en kennis opdoen met en van voedsel (16.6).

Doeblad W13

Materiaal

Als u in de klas één of meer dieren hebt, kunt u deze bij dit idee betrekken. Of u vraagt of één van de kinderen een dier meebrengt.

Jaarkalender

Dit lesidee leent zich goed voor de winter. U kunt dan uitvoerig ingaan op het voederen van dieren tijdens de wintermaanden.

Ook de periode rond dieren-dag is geschikt.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Brengen de kinderen veel informatie in? Moet u zelf veel aanvullen?

Als de kinderen binnenkomen, staat midden in het lokaal een 'morgentafel' gedekt (brood, beschuit, jam, sinaasappelsap, gekookt ei, enzovoort). Natuurlijk mogen ze naar de tafel gaan kijken. Als de kinderen goed gekeken hebben, gaat u met hen in een kring om de tafel staan. De kinderen praten over de gedekte tafel. U stimuleert hen door vragen te stellen:

Lusten jullie dit ook?

Wie wil er iets anders bij hebben?

Wanneer eet je dit?

Wie heeft vanmorgen nog niets gegeten?

Wie wel?

Was dat veel?

U vertelt de kinderen dat wat ze nu op tafel zien staan, vooral 's morgens gegeten wordt. We noemen dit de 'morgentafel'. Op het bord tekent u het symbool waarmee een 'morgentafel' wordt aangeduid (zie doeblad W14).

Daarna vraagt u aan de kinderen:

Wat eten jullie, als jullie straks thuiskomen?

Eet je dan iets warm of iets kouds?

Eet je dan meer dan toen je vanmorgen uit bed kwam?

Wat vind je het lekkerst, warm of koud eten?

In het gesprekje noemt u bewust de dagdelen *morgen*, *middag* en *avond*. Laat de kinderen die woorden op volgorde nazeggen.

Eventueel kunt u hierbij de namen van de dagen betrekken:

Wat eet je op zondag?

Op welke dag eet je vaak frites?

In het gesprek kunt u ook aandacht besteden aan eten (en eetgewoonten) in andere culturen. En u kunt ingaan op het verschil tussen de middagmaaltijd en de avondmaaltijd: in een aantal gezinnen zal 's avonds warm worden gegeten. Laat de kinderen uitleggen waarom het bij hun thuis zo geregeld is. Op het bord tekent u naast de 'morgentafel' nu ook de symbolen voor 'middagtafel' (de warme maaltijd) en 'avondtafel'.

Ter afsluiting krijgen de kinderen doeblad W14. U geeft hun hierbij de volgende opdracht:

Knip een tafel uit (de kinderen kiezen zelf).

Plak die tafel op een vel papier.

Zoek uit tijdschriften plaatjes van allerlei soorten etenswaar die bij jouw tafel passen.

Plak die plaatjes bij de tafel.

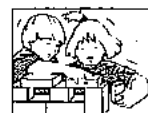
U zorgt ervoor dat ontbijt, middag- en avondeten alledrie voldoende aan bod komen.

Na het plakken en knippen richt u in het lokaal drie eethoeken in. De verschillende 'tafelplaten' worden hier bij elkaar gehangen. In de weken volgend op de uitvoering van dit lesidee kunt u regelmatig aan één van de hoeken aandacht besteden. Bijvoorbeeld bij het naar huis gaan of bij het weer binnenkomen na de middagpauze.

Variatie

U kunt een tafel dekken met niet Nederlandse etenswaren. Met de hulp van ouders kan dat leiden tot een boeiende les met smaakvolle hapjes.

Situatie

Werkles

Bedoeling

Ontdekken van en ervaringen opdoen met aspecten van tijd (15.1).

Anticiperen op gebeurtenissen (dagelijks tijdsbesef) (15.2).

Ervaringen en kennis opdoen met en van voedsel (16.6).

Doeblad W14

Materiaal

Alles wat nodig is om een uitgebreide ontbijttafel te dekken. Tijdschriften met afbeeldingen van voedsel.

Organisatie

U kunt dit lesidee uiteraard ook starten met een andere gedekte tafel. Eventueel kunt u dit ook een tweede keer doen of samen met de kinderen. U kunt dit doen in combinatie met het lesidee *Tafeltje dek je*.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Pizza Napoletana, Quattro stagioni,
Margherita, Siciliana...

Vermoedelijk hebben de kinderen wel eens pizza gegeten. In dit idee gaan ze een situatie in een pizzarestaurant spelen. U verdeelt de groep in drieën: de koks, het bedienend personeel en de klanten. Na een inleidend gesprekje over pizza's (Wat zijn dat? Hoe zien ze eruit? Wat ligt er allemaal op?) zet u de drie groepen aan het werk.

De 'klanten' gaan naar de verkleedkist om zich mooi aan te kleden. Verder gaan ze kralensnoeren rijgen en mooie hoedjes plakken, want zij gaan straks uit eten in een chique restaurant.

De 'serveersters' en de 'kelners' gaan tafeltjes en stoeltjes klaarzetten, tafelkleedjes knippen, menukaarten schrijven (oudste kleuters die al wat letters kennen), (lege) flessen vullen met ranja, bekertjes neerzetten en bestek op tafel leggen.

De 'koks' krijgen van u een kartonnen schijf, tekenspullen, tijdschriften, een schaar en lijm. Zij gaan pizza's 'bakken'. Op de schijf plakken ze de ingrediënten die ze of zelf tekenen en uitknippen of uit tijdschriften halen. Wie bakt de lekkerste pizza? Banaan, erwten, tomaten, vis, smarties, hagelslag... alles smaakt lekker bij elkaar, het wordt een heerlijke fantasiemix!

En dan... gaat het restaurant open! De koks vertellen eerst aan de serveersters/kelners wat ze gebakken hebben, zodat die het weer aan de klanten kunnen vertellen. De klanten komen binnen: het spel begint. U doet voor hoe de serveersters/kelners de gasten moeten ontvangen, hoe de gasten een keuze kunnen maken en hoe ze bediend moeten worden. De kinderen spelen de scènes na en krijgen hierdoor een idee van hoe het er in een restaurant aan toe gaat.

Variatie

Verzin een lastige klant die over van alles klaagt: 'Mijn pizza is koud geworden! Er zit een haar op! Ik vind het niet lekker.'
Hoe reageer je daarop?

Situatie

Werkles

Spelles

Bedoeling

Ervaringen en kennis opdoen met en van voedsel (16.6).
Mondigheid, zelfvertrouwen en assertiviteit (18.4).

Materiaal

Verkleedkist.
Kralen om te rijgen.
Papier en plakfiguurtjes voor hoedjes.
Papier voor tafelkleedjes.
Dun karton (menukaarten).
Lege flessen, plastic bekertjes, ranja.
Plastic bestek.
Italiaanse muziek (cassette-bandje).
Schijf van dun karton, 30 cm doorsnee.
Tekenspullen, tijdschriften, scharen en lijm.

Organisatie

Ouderhulp is welkom.
Mogelijk zijn de drie groepjes niet op hetzelfde moment klaar met de voorbereidingen.
Houd iets achter de hand.

Leerlijn

- ☐ Groep 1.
☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Merkt u verschillen in de ervaringen die de kinderen hebben met het bezoeken van een restaurant?

Wie doet de afwas?

W ACTIVITEIT

Als de boodschappen gedaan zijn, als het eten is gekookt en opgegeten, staat er nog de afwas!

U heeft in een grote doos allerlei spulletjes verzameld die gebruikt worden bij de afwas:

Een afdruiptekje.

Een afwasteiltje.

Een afwaskwast.

Een flacon afwasmiddel.

Een vaatdoekje.

Een pannesponsje.

Enkele afdroogdoeken.

U zet de doos in de kring en haalt de spulletjes er één voor één uit.

Wat is het?

Waarvoor dient het, waar kun je het voor gebruiken?

Wat kun je er nog meer mee doen?

Heb je dat thuis ook?

Was je thuis ook wel eens af? Met wie?

Waarom wordt er eigenlijk afgewassen? Waarom moet dat?

U kunt ook heel goed een klein groepje kinderen zelf laten ontdekken wat er allemaal in de doos zit.

Als er in de klas echt gekookt en gegeten is en er staat nog afwas, gaan een paar kinderen nu met de spulletjes uit de afwasdoos de vaat doen.

Eten

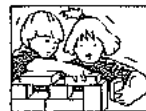
DRAAIBOEK

44

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Kennis en attitude over specifieke aspecten van gezond gedrag (17.1.2).

Materiaal

Afwasspullen.

Jaarkalender

Deze lessuggestie kan gedaan worden, nadat er in de klas gekookt en gegeten is.

Leerlijn

☒ Groep 1.

☐ Groep 2.

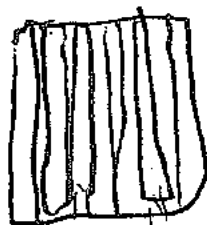
Observatie/evaluatie

Wie willen de afwas doen als u dit zo open vraagt, de meisjes of de jongens? Een reden om hierop in te gaan?

pannespons

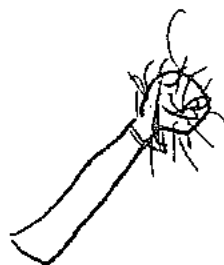
droogdoek

afdruiptekje

afwasteiltje

afwaskwast

afwasmiddel

Er is een jarige in de groep. Het is feest, thuis en op school. Hoe gaan we dat nu vieren in de groep? U schrijft de namen van alle kinderen uit de groep op kleine kaartjes en stopt die in een grote doos. Laat de jarige de namen trekken van de kinderen voor de versierploeg, voor de hapjesploeg, voor de cadeauploeg en voor degenen die op visite komen in de poppenhoek (visiteploeg). De jarige wordt door één of twee kinderen beziggehouden, eventueel in een andere klas. Alle ploegen kunnen intussen 'in het geheim' aan het werk gaan. Op de groepstafels liggen de spullen al klaar:

Versierploeg: slingers, gekleurd papier, lijm, scharen, ballonnen.

Hapjesploeg: kaas, prikkers, uitjes, worstjes, augurken.

Cadeauploeg: allerlei mooie doosjes, papier, lijm, scharen, zelfgemaakte tekening, kleiwerkje, enzovoort.

Visiteploeg: bekers, limonade, wat snoeperij.

De kinderen gaan aan het werk. U noteert de namen van de kinderen in elke ploeg, zodat u bij een volgende verjaardag kunt bijsturen in de taakverdeling. Alle kinderen zijn nu bezig met de verjaardag van één kind. Niemand wordt buitengesloten.

Nadat de verjaardag gevierd is, volgt een kringgesprek, misschien pas de volgende dag.

Enkele vragen die daarbij houvast kunnen bieden:

Wie is wel eens op een verjaardagsfeestje gevraagd?

Wie heeft eens iemand uitgenodigd voor een feestje?

Waarom koos je toen die kinderen?

Ben jij wel eens overgeslagen?

Hoe voelde je je toen?

Hoe zou je het vinden om nooit gevraagd te worden?

Zijn er kinderen die altijd gevraagd worden?

Zijn er ook kinderen die nooit gevraagd worden?

Zou je dat willen veranderen?

Situatie

Kring

Bedoeling

Zich inleven in gevoelens en gedachten van anderen en hiermee rekening houden (17.2.4).

Materiaal

Doos met naamkaartjes. Spullen voor de versierploeg, de hapjesploeg, de cadeauploeg en de visiteploeg.

Organisatie

Dit is ook een geschikt onderwerp voor een ouderavond. Ouders moeten soms bewust gemaakt worden van het feit dat er kinderen zijn die altijd uit de boot vallen; het kan hun eigen kind betreffen. Geef de ouders eventueel 'regels' met betrekking tot kinderfeestjes: deel uitnodigingen altijd buiten school uit, praat thuis eens met uw kind over dit onderwerp. Het is misschien een idee, als de groep klein is, om alle kinderen uit te nodigen.

Jaarkalender

Bij de verjaardag van een kind. Zeker ook geschikt aan het begin van een nieuw schooljaar om de verjaardag te vieren van kinderen die in de zomervakantie jarig zijn geweest.

Leerlijn

☒ Groep 1.

☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Komt er in de loop van het schooljaar verandering in de situatie van 'buitenbeentjes'?

Een cadeau voor...

W ACTIVITEIT

Er is er een jarig, hoera, hoera!
Dat kun je wel zien, dat is...

In de kring praat u met de kinderen over cadeautjes krijgen en geven. Aan de volgende vragen kunt u tijdens het gesprek denken:
Wanneer geef je iemand een cadeau?
Waarom doe je dat?
Wat geef je dan?
Hoe doe je dat?

De kern van het gesprek zou kunnen zijn: je geeft een cadeau, omdat je iemand aardig vindt en je geeft dan wat de ander graag wil hebben, waar die ander blij mee is.

Na dit kringgesprek laat u een groepje kinderen cadeaus maken voor de jarige Job. Er is al gesproken over wat je zou kunnen geven. U biedt de kinderen een veelheid van materiaal aan, zoals gekleurd papier, tekenmateriaal, stenen om te beschilderen en klei.

Bij het maken van een cadeau hoort ook het verpakken. Tijdens het werk kunt u de kinderen suggesties geven over wat ze kunnen maken: slingers, feestmuts, beschilderde steen, zelfportret, kleibeeldje.

Na afloop van de werkles bieden de kinderen de cadeaus aan het jarige kind aan. Het is leuk om dan nog eens een paar liedjes te zingen, de jarige te feliciteren, eventueel te laten trakteren.

Variatie

Een cadeau maken voor een ziek kind of voor een kind dat gaat verhuizen.

Feesten

DRAAIBOEK

46

Situatie

Kring

Hoekenwerk

Bedoeling

Attitude-ontwikkeling met betrekking tot zorg voor onze omgeving (17.3.2).

Materiaal

Gekleurd papier, tekenmateriaal, klei, verf, stenen en clo-setrolletjes.

Inpakpapier, plakband, lijm, strik.

Jaarkalender

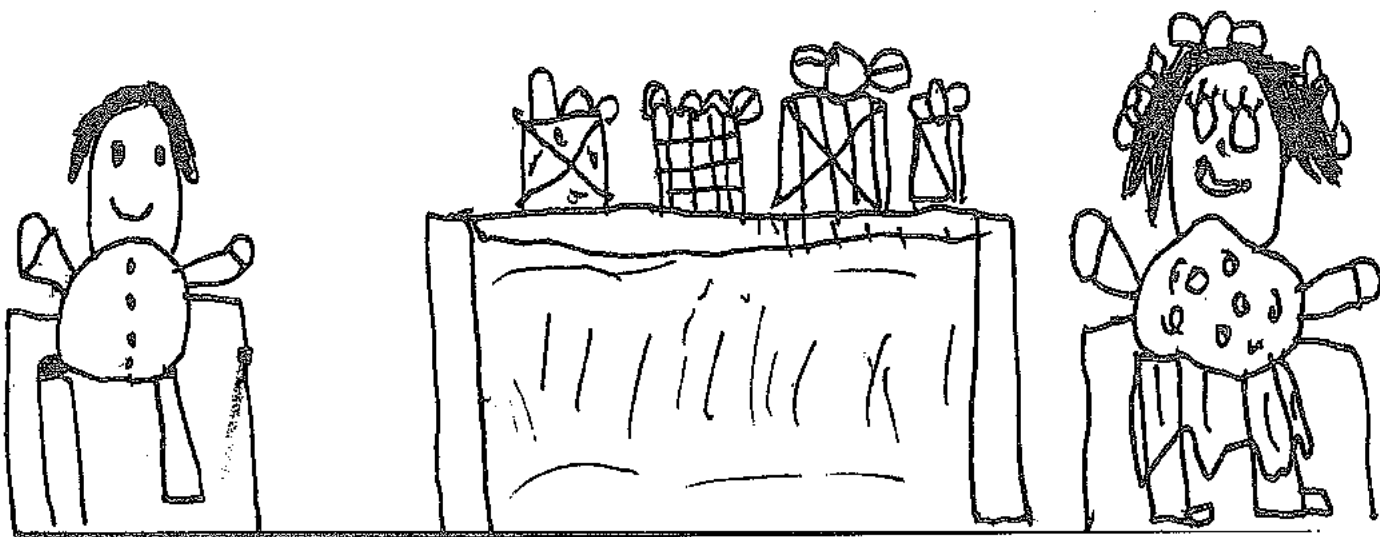
Bij de verjaardag, verhuizing of ziekte van een kind.

Leerlijn

- ☐ Groep 1.
- ☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Moet u ondersteuning geven bij materiaalgebruik/werktechniek?

Op een vertelplaat (of in een prentenboek) staan allerlei dieren. Die dieren doen allerlei verschillende dingen. De kinderen bekijken de plaat goed. Ze vertellen wat de dieren doen. Intussen stelt u vragen: Waarom zou die haan zo parmantig rondlopen? Zou het varken het fijn vinden in de modder? Lijkt het niet alsof het schaap lacht? Heb je wel eens een poes gezien die blij is?

Vervolgens doen de kinderen om beurten voor hoe verschillende dieren laten zien dat ze blij zijn. In eerste instantie kiest u voor de meer 'bekende' dieren.

Hoe doet een hond, als hij blij is?

Hoe laat een poes dat merken?

En een hamster, een kip of een konijn?

Na elke 'uitbeelding' vraagt u aan de kinderen waaraan je kon zien dat het dier blij was. Vervolgens komen andere dieren aan bod, zoals een koe, paard, varken, vis, vogel, enzovoort.

U kunt afsluiten met het volgende versje:

Jarig

Kijk, het beertje Pippeloentje
zit daar in het paviljoentje,
in het witte paviljoentje met de vlag,
met drie andere kleine beertjes
en ze eten juttepeertjes,
want het is vandaag een hele leuke dag.

En het beertje Pippeloentje
krijgt een fietsje en een zoentje.
Hij is jarig, en hij wordt vandaag drie jaar.
Pippeloentje en zijn vrindjes
hebben mooie blauwe lintjes,
hele mooie blauwe lintjes in hun haar.

En ze eten met z'n viertjes
een pond zuurtjes met papiertjes,
erge prachtige papiertjes, groen en rood.
En het beertje Pippeloentje
eet tien rode en één groentje
en daarna nog zeven stukken krentenbrood.

Maar hij is niet ziek geworden.
Hij is helemaal in orde
en zo lekker als een hoentje,
kleine beertje Pippeloentje.

Uit: Annie M.G. Schmidt, *Ziezo* (Querido, Amsterdam).

Variatie

Op bezoek gaan bij een kinderboerderij (of bij een kleuter die op een boerderij woont). Lijken de dieren blij, droevig, uitgelaten? Iemand uitnodigen die veel van dieren weet (werknemer kinderboerderij, dierenarts, ouder). De kinderen mogen hem/haar allerlei vragen stellen over hoe dieren zich gedragen.

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Ervaringen en kennis opdoen met en van dieren (16.4).

Huisdieren, kinderboerderij (16.4.1).

Materiaal

Een grote vertelplaat (prentenboek) met daarop allerlei dieren.

Organisatie

Als u naar de kinderboerderij gaat, is de nodige voorbereiding gewenst. Inschakelen van hulpouders kan veel ondersteuning geven.

Leerlijn

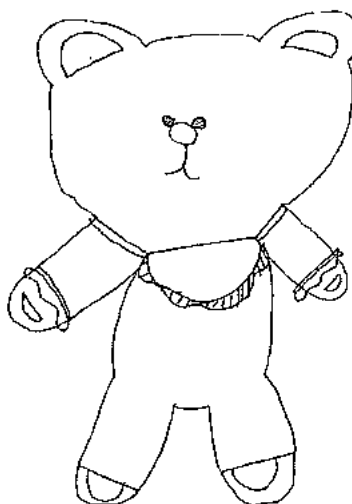
☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Worden de dieren door de kleuters met elkaar vergeleken?

Vallen de grote onderlinge verschillen in het uiten van blijdschap op?

Een gezamenlijke afsluiting van de week of maand is op veel scholen een vast gebruik. In dit lesidee vindt u een activiteit voor uw groep die aan zo'n afsluiting een extra feestelijk tintje geeft. U gaat met de kinderen tuinkers zaaien. En wel zoveel dat u, als de tuinkers groot genoeg is om geoogst te worden, genoeg heeft om alle kinderen op school te trakteren op een 'hapje lente': een toastje met tuinkers! In het midden van de kring liggen: een aantal oude dienbladen of bakken, een zak potaarde, een zak watten, zakjes tuinkers en twee plantenspuiten. U vraagt de kinderen of ze kunnen bedenken wat je met die spullen zou kunnen doen. Laat hen de vochtige aarde en de droge watten eens voelen. Vraag of hun iets opvalt. Hoe zouden we nu die watten bij het zaaien kunnen gebruiken?

Vervolgens laat u de kinderen een dunne laag watten over de dienbladen uitspreiden en enkele andere bakken met potaarde vullen. Als de watten natgespoten zijn, kan de tuinkers gezaaid worden. Zet de bakken op een lichte (niet te warme in verband met schimmelvorming) plaats en zorg dat de kinderen er zicht op houden. Zo kunnen ze de groei volgen en de ontkiemende plantjes in de gaten houden. Op tijd weer vochtig maken. (Eventueel cellofaan erover.)

Zet de zakjes met het plaatje van de volggroeide tuinkers bij de bakken. De kinderen kunnen op deze manier zelf in de gaten houden wanneer de plantjes groot genoeg zijn om er toastjes mee te beleggen. Ook sneetjes casinobrood die u na het beleggen in vieren deelt, zijn heel smakelijk. Vraag voor het klaarmaken van zoveel hapjes de hulp van kinderen uit groep 7 en 8 of van ouders.

Als de toastjes op borden gelegd worden, kunnen de kleuters als heuse 'gastvrouwen' en 'gastheren' gaan uitdelen. Reken maar dat ze daar trots op zijn!

Situatie

Kring

Bedoeling

Verzorgen van planten (16.3.1).

Groeiprocessen volgen en verwoorden (16.3.4).

Materiaal

Oude dienbladen of bakken, potaarde, watten, twee plantenspuiten en zakjes tuinkers (vier à vijf per vijftwintig leerlingen).

Scharen om te oogsten. Boter en toastjes (casinobrood) en eventueel wat suiker om over de tuinkers te doen.

Jaarkalender

Lente.

Leerlijn

☒ Groep 1.

☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Volgen de kinderen de veranderingen?

Een groen balletje.
Je stopt het in je mond.
Je zuigt erop
en zuigt en zuigt...
Het balletje is blauw!
Je zuigt door en
de kleur verandert weer.
Wel vijf keer. Tot er een klein
wit bolletje over is.

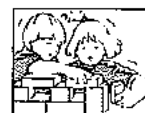
Uit: Hans van de Pol, 'Elke dag een andere kleur' in *Jippo*, 7 april 1984 (Malmberg, Den Bosch).

Hoe zou het komen dat de kleur van het balletje steeds verandert?
Het lijkt wel toverij! U geeft (alle) kinderen een toverbal. Alle
kleuren die ze te voorschijn zuigen, mogen getekend/gekleurd/
geverfd worden op een groot vel papier. Gebruik daarvoor de
linkerkant.
Op een grote tafel liggen allerlei herfstbladeren. De kleuters zoeken
herstbladeren met dezelfde kleur/kleuren als de kleuren die op hun
vel papier voorkomen en plakken die erbij.
Daarna gaat u in op de kleurveranderingen. De toverbal krijgt
verschillende kleuren door erop te zuigen. Hoe komen de
herstbladeren aan zoveel kleurtjes? De kinderen bekijken de
herstbladeren op de tafel:
Welke kleuren zie je?
Waren de bladeren eerst ook zo?
Waar kun je deze bladeren vinden?
Hoe komt het dat de bladeren afvallen?
Is het buiten nog lekker warm?

Na het gesprekje legt u in eenvoudige bewoordingen uit waarom
bomen en struiken in de herfst hun bladeren verliezen. De boom
krijgt minder voedsel binnen. De bladeren kunnen niet meer
'verzorgd' worden. Soms bevriezen de blaadjes ook. Na de winter
komen er weer nieuwe bladeren aan de takken.

Tijdens een herfstwandeling gaat u met de groep op zoek naar
herfstkleuren. Sta regelmatig stil om de kinderen bewust te laten
kijken. Allerlei bladeren worden verzameld. Terug in de klas maken
de kinderen een grote bladerenslinger.

Situatie

Werkklas

Buitenwerk

Bedoeling

Verkennen van de omgeving;
onderscheiden en benoemen
(16.1).

Het wisselen van de seizoe-
nen (16.5.1).

Materiaal

Een bonte verzameling herfst-
bladeren.

Grote vellen papier.

Een toverbal per kind.

Organisatie

Voor u met dit lesidee begint,
moet u wat herfstbladeren ver-
zameld hebben. Zorg voor
kleurschakeringen.

Bij de herfstwandeling kunt u
de hulp van enkele ouders vra-
gen. Praat eerst even met de
ouders door wat u met de kin-
deren hebt besproken vóór de
herfstwandeling.

Jaarkalender

Dit lesidee wordt uitgevoerd
aan het begin van de herfst.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Ontdekken de kinderen een
volgorde: eerst groen, daarna
geel en tenslotte bruin? Even-
tueel bladeren met eenzelfde
vorm op 'verkleuringsvolgorde'
laten leggen.

We gaan een gezellig feest vieren met lekkere hapjes. Die hapjes maken we zelf. Met dit lesidee kunt u aansluiten bij een actuele gebeurtenis, bijvoorbeeld een verjaardag of schoolfeest. U vertelt enkele dagen voor het feest dat u een heleboel lekkere hapjes wilt uitdelen. Het is wel te veel werk om die helemaal alleen te maken. Samen bedenken de kinderen wat gezellige hapjes:
 Toastjes met kaas of ei en ketchup voor een feestschaal.
 Grote eetstokken (satéstokken) met augurk, worst, uitjes.
 Versierde bananen.
 Kleine broodjes met worstjes, opgespoten met mayonaise.
 Appelmanneltjes versierd met krenten.
 Beschuit met beleg van hagelslag, suiker, enzovoort.

Na het bedenken van de hapjes gaan de kinderen in groepjes overleggen welk hapje ze samen zullen gaan maken. Op een vel papier maakt u per groepje een 'boodschappenlijst'. De boodschappen geeft u met behulp van een tekening op de lijst aan. Nadat u inkopen hebt gedaan, worden de lijsten in de klas gehangen.

Op de dag van het feest liggen alle ingrediënten op een grote tafel midden in het lokaal. Om de beurt mag een kind van de groep iets van de tafel halen. De andere kinderen controleren aan de hand van de boodschappenlijst of het goed is. Elke groep heeft een grote schaal gekregen. De kinderen gaan een mooi versierde feestschaal maken. Voor elke groep liggen er nog enkele extra ingrediënten klaar: blaadjes gewassen sla, komkommer, tomaat.

De groepen zetten hun versierde schaal op een lange tafel (of enkele tafels tegen elkaar). Over elke schaal wordt gepraat en een paar kinderen mogen proeven. Bij het gesprekje over de resultaten stelt u enkele vragen:

Hoe hebben jullie de hapjes gemaakt?

Hoe hebben jullie je schaal gemaakt?

Wat heb je er allemaal bij gebruikt?

Welke schaal ziet er gezond uit? Kun je ook vertellen waarom?

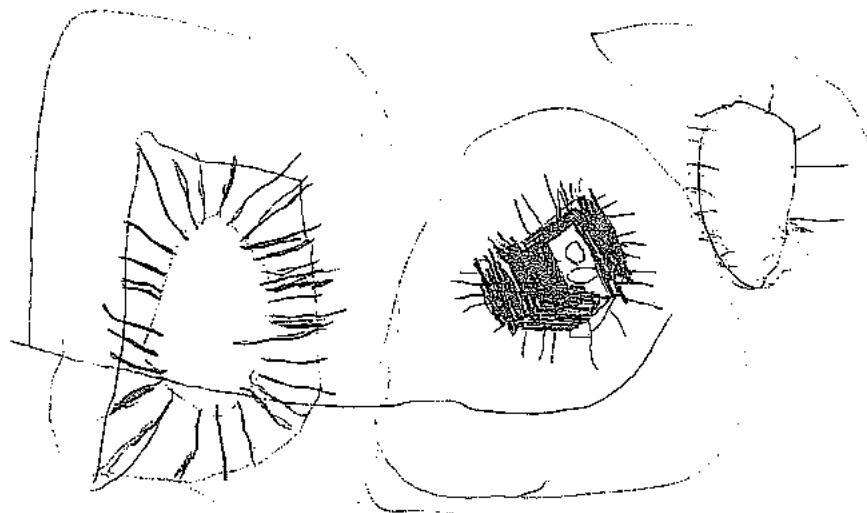
Hoe zal iets smaken: zout, zoet, zuur?

Past alles wat op deze schaal ligt bij elkaar (smaak, soort en kleur) en waarom wel/niet?

Van welke schaal zou jij nu eens het liefst een hapje willen nemen?

Waarom? Hoe zou het smaken? Proef maar eens!

Limonade voor elk kind maakt het feest compleet. Smakelijk!

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Ervaringen en kennis opdoen met en van voedsel (16.6).

Materiaal

Allerlei ingrediënten om lekkere hapjes mee te maken: worstjes, augurken, tomaat, sla, uitjes, bananen, appels, krenten, radijsjes, mayonaise, ketchup, gekookte eieren, zout, satéstokjes.

Grote schalen om de hapjes (versierd) op uit te stellen; voor elke groep een schaal. Messen, lepels en vorken.

Organisatie

Dit lesidee wordt in twee keer uitgevoerd. De eerste keer praat u met de kinderen naar aanleiding van een feest dat over een tijdje gevierd wordt en over het maken van lekkere hapjes. De kleuters mogen in groepjes zelf bepalen welke hapjes ze willen maken. Zij geven ook aan wat ze daarvoor nodig hebben. Dit gaat u voor hen kopen. U kunt hierbij best hulp van ouders gebruiken. Op de dag van het feest worden de hapjes gemaakt en natuurlijk opgegeten.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Letten ze bij het opmaken van de schaal ook op de kleurencombinatie?

Kunnen ze aangeven waarom ze iets zout of zoet of zuur vinden?

Zijn ze alert op wat gezond en wat minder gezond is?

Poppenfeest

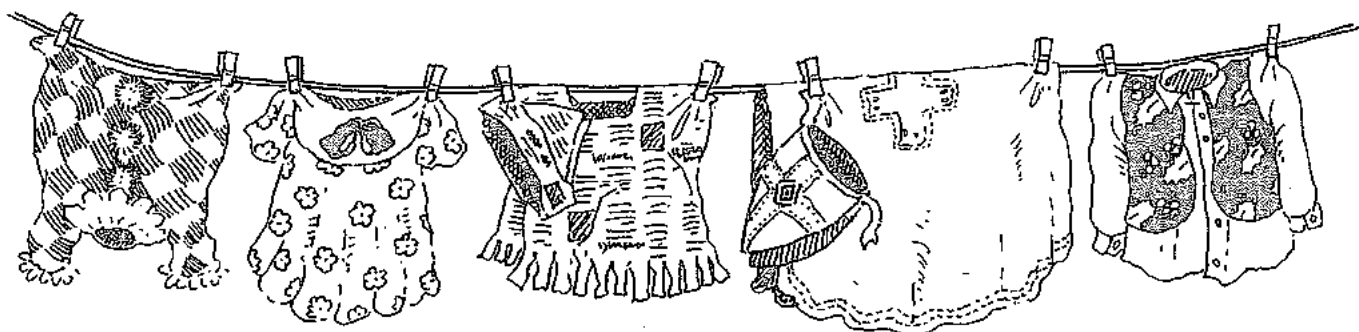
In 't land van Barrelie Warrelie Woen,
daar staat een groot kasteel.
De deur is blauw en 't dak is groen,
de torentjes zijn geel.
Wie woont daarin? Wie zit daarin?
Daar woont de poppenkoningin,
ze heeft een kuiltje in haar kin
en schoentjes van fluweel.

En ieder jaar geeft zij een bal
en daar komt ied're pop;
een feest van tralderalderal
met polka en galop.

Uit: Annie M.G. Schmidt, *Ziezo* (Querido, Amsterdam).

Nadat u bovenstaand stukje uit het versje 'Poppenfeest' hebt voorgelezen, praat u met de kinderen over allerlei gebeurtenissen waarbij feest wordt gevierd: een verjaardagsfeest, een geboortefeest, het sinterklaasfeest, het Kerstfeest, het suikerfeest (Turks), een trouwfeest. Terwijl de kinderen over bovenstaande feesten praten, helpt u hen om na te gaan wanneer, op welke dag, dat feest gevierd werd. U kunt hier ook ingaan op de verschillende seizoenen waarin bepaalde feesten gevierd worden.
Kon je toen lekker buiten spelen?
Was het koud of warm?
Is het al lang geleden, denk je?
Wie was eerst jarig, je papa of jij?
Was je eerst jarig of was het eerst Kerstfeest?

In het gesprek wordt nagegaan in welke volgorde de feesten gevierd worden. In de klas heeft u waarschijnlijk een verjaardagskalender hangen. De verschillende jaarfeesten worden in de kalender gehangen. Op deze wijze ontstaat een grote waslijn vol feesten. De waslijn bestaat dan uit de verschillende verjaardagsfeesten en door middel van plaatjes of voorwerpen komen daar nu de 'algemene' feesten tussen te hangen. Alle feesten die in de groep gevierd worden, komen aan de waslijn. Aan de hand van de waslijn wordt dan duidelijk welk feest eerst komt, welk feest daarna, enzovoort. Als beginpunt op de waslijn neemt u een feest dat heel spoedig gevierd zal worden of pas gevierd is.
De kinderen kunnen ook een eigen waslijn met feesten maken. U hebt hiervoor een groot vel papier nodig waarop u een waslijn met knijpertjes getekend hebt. Als beginpunt kiest u voor elk kind de eigen verjaardag. Met behulp van doeblad W15 gaan de kinderen hun eigen waslijn invullen.

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Rangschikken van gebeurtenissen en processen (15.2.2).

Doeblad W15

Materiaal

Waslijn met knijpers.
Afbeeldingen of voorwerpen die iets met een feest (sinterklaas, Kerstmis, verjaardag, geboorte) te maken hebben.

Organisatie

Het gesprek over de feesten kunt u met alle kleuters samen houden.

De feesten op een waslijn zetten en werken met het doeblad W15 zijn het meest geschikt voor oudste kleuters. Vooraf moet u voor alle oudste kleuters op een groot vel papier een waslijn getekend hebben. Als beginpunt is de verjaardag van elk kind aangegeven.

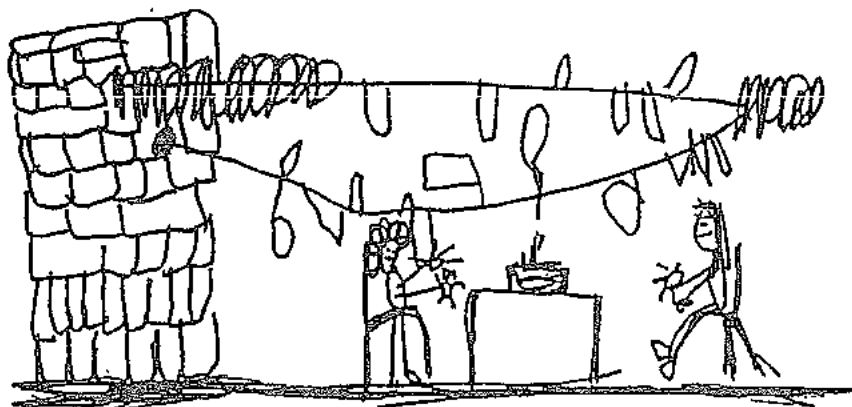
Leerlijn

- ☐ Groep 1.
- ☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Let u bij het gesprek over de volgorde eens speciaal op die kleuters van wie u denkt dat zij er veel moeite mee hebben. U kunt hun een extra beurt geven en hen bij het werken met het kopieerblad individueel begeleiden.

.....kijk juf, dat
is de muur
en daar
hangen
slingers..

De pop is jarig en dus versieren we de poppenhoek. U zit met de kinderen in een kring zo dicht mogelijk bij de poppenhoek. Eén pop heeft een kroon op: een verjaardagskroon zoals u gewoonlijk voor de kinderen maakt, wanneer ze jarig zijn. U vertelt dat je aan de kroon natuurlijk kunt zien dat de pop jarig is. U vraagt waaraan je zoal nog meer kunt zien dat er feest is. Wat zie je allemaal als er ergens een feest gegeven wordt? Ongetwijfeld zullen er reacties komen als: slingers, een versierde stoel, een taart en cadeautjes!

Omdat de pop jarig is, gaan we vandaag de poppenhoek versieren. U heeft hiervoor verschillende (stevige) slingers verzameld en enkele opgeblazen ballons aan een touwtje. U kunt kant en klare slingers nemen of de slingers die de kinderen gemaakt hebben in lesidee *Feestslingers* maken. Geef opdrachten in de trant van:

Peter, hang jij eens een slinger zo hoog mogelijk voor het raam.

Loes, hang jij eens een slinger zo laag mogelijk voor het raam.

Joost, kun jij je slinger nu eens in het midden, tussen de andere twee slingers, ophangen? (De kinderen die een beurt hebben gehad, mogen nu ook aanwijzingen geven.)

Wie kan er een slinger boven de poppenhoek ophangen?

Wie kan daar nu een slinger onder hangen?

Hein, zal deze slinger lang genoeg zijn om hem van deze hoek naar die hoek te hangen?

Jan-Willem, kun jij een ballon links van het raam hangen?

Wie zou er een ballon tussen twee slingers kunnen hangen?

Blijf erop letten dat u in uw vragen en opdrachten begrippen als: *hoog, laag, onder, boven, tussen, midden* gebruikt. Laat de kinderen tevens verwoorden waar hun slinger/ballon hangt.

Situatie

Kring

Bedoeling

Hanteren van ruimtelijke begrippen in toepassingen en ruimtelijke probleempjes (14.3.1).

Manipuleren met begrippen van plaats en richting (14.3.2).

Materiaal

Slingers, ballons aan een touwtje, plakband, punaises. Krukje/trap.

Organisatie

Zet een pop een kroon op en maak voldoende ruimte om bij de poppenhoek in de kring te zitten.

Leerlijn

☒ Groep 1.

☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Zijn de kinderen in staat de opdrachten uit te voeren?

Met welke begrippen hebben welke kinderen nog moeite?

In de ontdekhoek staan vier potten met verschillende soorten grond: zand uit de zandbak, grond uit de buurt van de school, potgrond en tuinturf. Ook ligt er allerlei spelateriaal uit de zandtafel en de zandbak. In kleine groepjes gaan de kinderen met de verschillende grondsoorten experimenteren:

In de grond woelen en eraan ruiken.

De verschillende soorten grond naast elkaar op de tafel uitspreiden en met elkaar vergelijken voor wat betreft kleur, structuur (grof/fijn) en vochtigheid.

De grondsoorten natmaken en uitproberen wat je er dan mee kunt doen (wel/geen balletjes maken, in bakvormen doen).

De grondsoorten zeven, door een molentje laten gaan, met elkaar mengen.

Na een tijdje experimenteren gaat u bij een groepje zitten en vraagt u welke verschillen de kinderen ontdekt hebben qua kleur, structuur en vochtigheid. Kun je met de ene grondsoort iets doen wat met de andere niet kan? Kunnen de kinderen nu met een blinddoek om raden welke grond in welke pot zit?

Ter afsluiting van het werken in de ontdekhoek maken de kinderen een 'zandschilderij'. Ze gebruiken hiervoor het zand uit de ontdekhoek (of schelpenzand) en arabische gom of behangerslijm. Op grote vellen papier (zwart, blauw of rood) trekken de kinderen sporen met de gom of de lijm: cirkels, spiralen, rechthoeken, (groe) inktvormen. De sporen worden met zand bestrooid. Steeds kleine stukjes, anders droogt de gom te snel op. Als u het zand laat mengen met poeder van gekleurd krijt, ontstaat een kleurig geheel. Met de zandschilderijen kan een tentoonstelling worden ingericht. Leuk voor een ouderavond of open avond.

Situatie

Hoekenwerk

Bedoeling

Ervaringen en kennis opdoen met en van de niet levende natuur (aarde) (16.7).

Materiaal

Vier potten met verschillende soorten grond: zandbakzand, grond uit de buurt van de school, potgrond, tuinturf. Spelmateriaal uit zandbak en zandtafel.

Arabische gom of behangerslijm; grote vellen gekleurd papier.

Eventueel schelpenzand en poeder van gekleurd krijt.

Organisatie

Het materiaal ligt/staat in de ontdekhoek klaar, zodat de kinderen meteen kunnen beginnen. Bij de groepsamenstelling kunt u jongste en oudste kleuters laten samenwerken.

Leerlijn

- ☐ Groep 1.
- ☐ Groep 2.

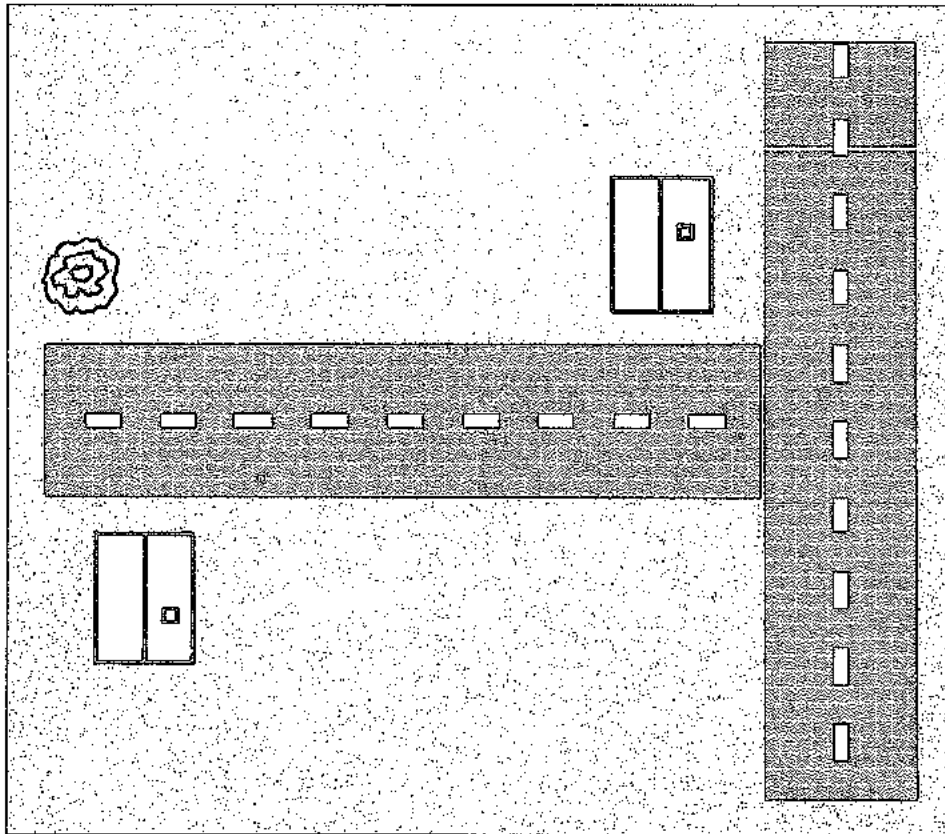
Observatie/evaluatie

Ervaren de kinderen dat je niet met elke grondsoort hetzelfde kunt doen?

Kunnen de kinderen de verschillen tussen de grondsoorten onder woorden brengen?

U begint een gesprekje over het opbreken van straten. Wie heeft dat wel eens van dichtbij gezien? Wat gebeurt er dan? Waarom doen ze dat?

Dan gaat u met vier kinderen rond de zandtafel zitten. Van tevoren heeft u in en op het zand een straat gemaakt, bijvoorbeeld zo:

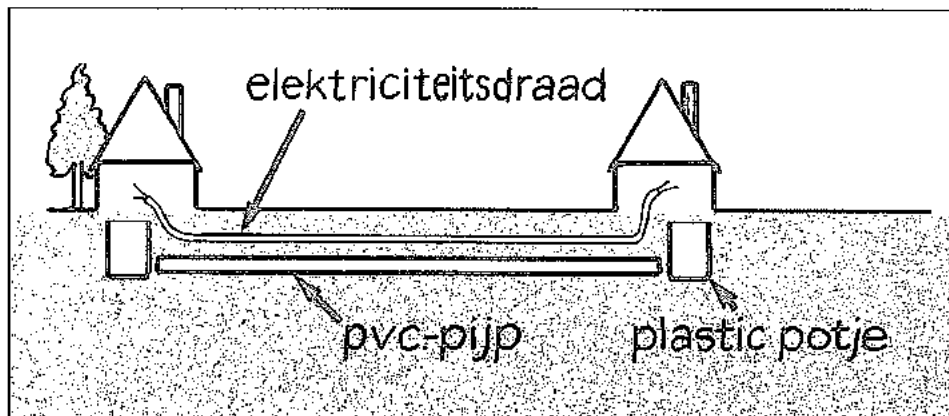

U heeft hiervoor nodig: karton voor het wegdek, wereldspelmateriaal voor de huizen, plastic potjes als putten, elektriciteitsdraad (televisie, telefoon), pvc-pijp voor de rioolbuizen. Verder nog hekjes, kleine schepjes en een paar minigraafmachines.

Wat moet er gebeuren, als de weg wordt opgebroken? Eerst worden er hekken geplaatst. (Waarom?) Daarna gaan de straatstenen eruit met behulp van de graafmachines (één stuk karton weghalen). En tenslotte... graven maar. Maar wel voorzichtig!

De kapotte rioolbuis gaat eruit, een nieuwe wordt geplaatst. De straat wordt weer mooi dichtgemaakt.

Er kan ook een televisiekabel kapot zijn of de telefoon werkt niet goed: dan moeten de draden worden vervangen.

Situatie

Hoekenwerk

Bedoeling

Oriëntatie in de ruimte naar plaats, betekenis en functie (14.5).

Materiaal

Wereldspelmateriaal: huisjes, auto's, bomen, hekjes. Schepjes, minigraafmachines. Karton, plastic potjes, pvc.-buis, elektriciteitsdraad.

Organisatie

Van tevoren maakt u de straat klaar en verzamelt u het materiaal.

Leerlijn

- ☐ Groep 1.
- ☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Wie heeft al een idee van wat er onder de stoeptegels zit? Wie kan de straat weer in orde maken?

Hoe wordt er samengewerkt?

Wormen, mieren en torretjes bekijken! Dat wordt leuk. In het late voorjaar of de vroege zomer kunt u naar aanleiding van mieren in of om de school dit onderwerp aan de orde stellen. U heeft daartoe enkele voorbereidingen getroffen.

U kunt een glazen bak zo ingraven, dat je aan de buitenkant langs een wand kunt zien wat er tot op een diepte van ongeveer twintig centimeter gebeurt.

U heeft enkele stoeptegels niet te diep ingegraven, in de schaduw. U kunt aardewerk bloempotten omgekeerd neerzetten.

Tijdens het buitenspelen kan steeds een groepje kinderen op onderzoek uitgaan.

Wat zien ze allemaal langs de wanden van de glazen bak? Wat zie je onder de stoeptegels en de omgekeerde potten?

Een andere activiteit kan gevonden worden in het met een klein schepje omgraven van een stukje aarde. Wat komt daar zoal uitgekropen? Dat er zoveel leeft, zoveel méér dan veel kinderen denken, zal hen zeer verbazen! Zo zijn ze gauw een interessante ervaring rijker.

Variatie

Informeer eens bij een plaatselijke I.V.N.-schoolgids naar projecten over bodemdieren. Zo'n gids heeft vaak kant-en-klare lespakketten en kan u veelal ook aan onderzoekmateriaal helpen.

Situatie

Buitenwerk

Bedoeling

Ervaringen en kennis opdoen met en van dieren (16.4).
Bekijken en vergelijken van dieren rondom de school (16.4.4).

Materiaal

Glazen bak, tegels, potten, schepjes.

Organisatie

Ongeveer een week van tevoren graaft u de glazen bak in de grond, legt u de tegels en de omgekeerde potten neer. Als de kinderen tijdens de normale buitenspeeltijd op onderzoek gaan, zal er geen speciale ouderhulp nodig zijn.

Jaarkalender

Voorjaar en zomer.

Leerlijn

- ☐ Groep 1.
- ☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

De kinderen zullen elke ontdekking enthousiast aan u komen vertellen. Geef hun op die momenten de gelegenheid om hun ervaringen te verwoorden. Als alle groepjes aan de beurt geweest zijn, kunt u een nagesprek met alle kinderen houden.

In kuilen die langere tijd open blijven, is na een regenbui, na een periode van droogte of vorst of na een flinke storm een heleboel te ontdekken. De kuil lijkt telkens een totaal andere.

U zorgt voor een flinke diepe kuil op een plaats waar het mogelijk is om die kuil voor langere tijd open te houden. Die plaats varieert, afhankelijk van de eigen omgeving: in een stuk van de tuin, in het gras, op een plaats waar een paar tegels weg kunnen. Zorg wel voor veiligheid: de kuil mag geen valkuil zijn!

De kuil moet zo diep zijn dat er verschillende lagen te zien zijn: donkere grond met daarin wortels, diertjes en (half) verrotte bladeren en lichtere grond van de lagen daaronder. In gras of onder tegels zie je een extra bovenlaag: het gras met wortels, het zandbed van de tegels. Tijdens het buitenspelen bekijkt u met een groepje kinderen de kuil en bespreekt u wat er allemaal te zien is.

Na een natte of droge periode of nadat de bladeren van de bomen zijn gevallen gaat u steeds weer met dat (of een ander) groepje kijken. De kinderen zullen telkens andere dingen ontdekken. Met het groepje praat u over hoe de kuil er nu uitziet en waardoor dat komt:

Staat er water in de kuil? Meer of minder dan de vorige keer?

Hoe komen de blaadjes erin?

Waar komen die vandaan?

Zie je diertjes in de kuil?

Hoe zien die diertjes eruit? Zag je ze al eerder in de kuil?

Let eens goed op de kleur van het zand/de grond.

Welke plantjes zie je in de kuil?

Variatie

Het bergje uitgegraven zand/grond biedt ook veel ontdekkingsmogelijkheden:

Structuur: grof, fijn, brokken.

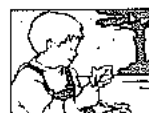
Vochtigheid.

Kleur.

Aanwezigheid van diertjes.

Ook hier zal na een poosje steeds iets anders te ontdekken zijn.

Situatie

Buitenwerk

Bedoeling

Rangschikken van gebeurtenissen en processen (15.2.2).

Ervaringen en kennis opdoen met en van het weer (16.5).

Het wisselen van de seizoenen (16.5.1).

Materiaal

Eventueel stevige latten en stevig gaas om een 'deksel' te maken voor op de kuil.

Organisatie

Voor het graven van de kuil roept u de hulp in van ouders en/of collega's. In het team maakt u afspraken over de plek waar de kuil gegraven wordt.

Jaarkalender

De meeste ervaringen kunnen de kinderen opdoen als u de kuil gedurende vier seizoenen openlaat.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

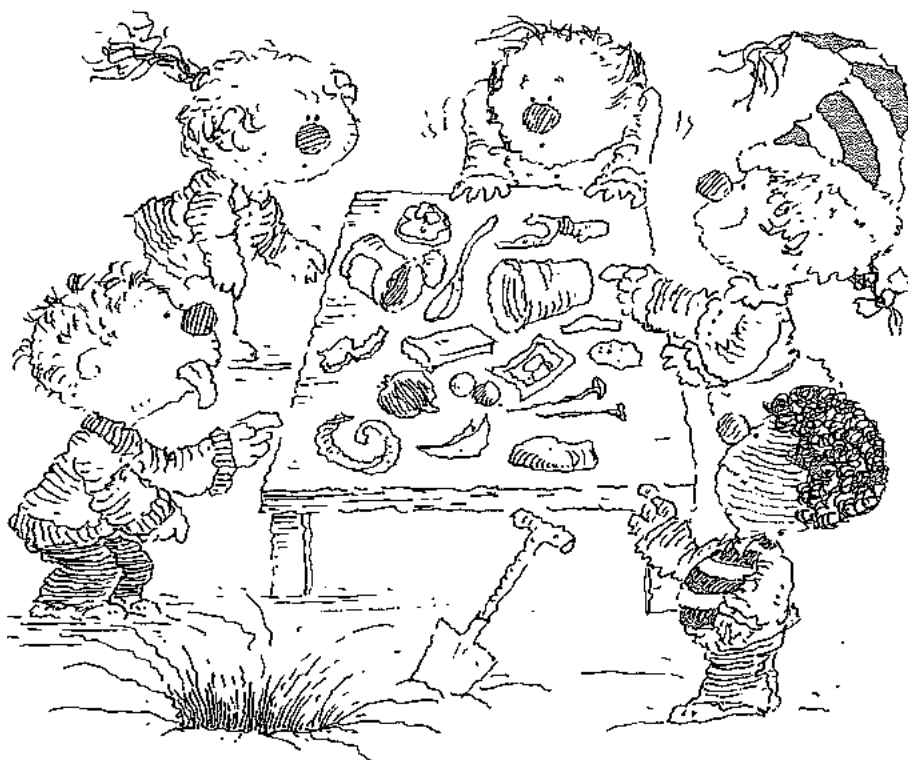
Deze activiteit sluit goed aan bij lesidee *Opgraving*.

Observatie/evaluatie

Zien de kinderen de veranderingen in de kuil en kunnen ze die veranderingen verklaren?

Kunnen ze goed verwoorden wat er anders is?

Stellen ze vragen aan u over wat ze zien?

Op straat vind je vaak allerlei overblijfselen van gebruiksvoorwerpen en wegwerpartikelen. Veel rommel! Op het strand trap je er weleens in. Sommige dingen zitten heel lang in de grond zonder dat ze veranderen. Andere dingen veranderen wel of verdwijnen soms zelfs helemaal.

Op een grote tafel in de groep hebt u allerlei materiaal verzameld: dorre takken, een stukje hout, spijkers, een oude lepel, papier, een eikel, een krokusbol, een blikje, een plastic beker, een kleine bloempot, een foto, een stukje steen, een stuk brood, schillen van een appel of aardappel.

Al het materiaal wordt goed bekeken. U vertelt dat u het straks met de kinderen in de grond gaat stoppen en over een poosje weer gaat opgraven. U vraagt aan de kinderen of ze denken dat het materiaal in de grond zal veranderen en zo ja, wat er dan veranderen zal. Alle spullen worden daarna in de grond gestopt. U maakt, eventueel met behulp van tekeningetjes, een overzichtje van wat er in de grond gaat. U kunt het materiaal ook in aarde in glazen potten stoppen. De potten blijven dan in de klas staan. De kinderen kunnen regelmatig gaan kijken wat er verandert.

De spullen, die buiten zijn ingegraven, worden na een aantal (vier tot zes) weken weer opgegraven:

Wat is er met het materiaal gebeurd?

Welk materiaal vinden we niet meer terug?

Wat is veranderd? Veel of weinig?

Wat ziet er nog hetzelfde uit?

Zal dit materiaal nog meer veranderen, als het langer in de grond blijft?

Als afsluiting besteedt u aandacht aan wát je wáár moet weggooien. Denkt u hierbij vooral ook aan het scheiden van huishoudelijk afval: papier, glas, textiel, huisvuil, chemisch afval enzovoort. Wellicht is dit een goede gelegenheid om voortaan het afval in de groep ook gescheiden te verzamelen: papier in de papierbak en afval van fruit of brood dat over is bij elkaar!

Situatie

Kring

Buitenwerk

Bedoeling

Oud en nieuw, hetzelfde en anders (continuïteit en discontinuïteit in de eigen omgeving) (15.4.3).

Plekken in de eigen omgeving vergelijken (16.2).

Ervaringen en kennis opdoen met en van de niet levende natuur (16.7).

Materiaal

Allerlei spulletjes die in de grond gestopt worden (zie lesbeschrijving).

Materiaal om te kunnen graven (schepjes en grotere schoppen).

Eventueel glazen potten en aarde.

Organisatie

Voordat u met het lesidee begint, hebt u alle spulletjes op een tafel in de klas gelegd. Als u het materiaal buiten in de grond gaat stoppen, overlegt u met collega's over de plek waar dat het best kan.

Leerlijn

☒ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

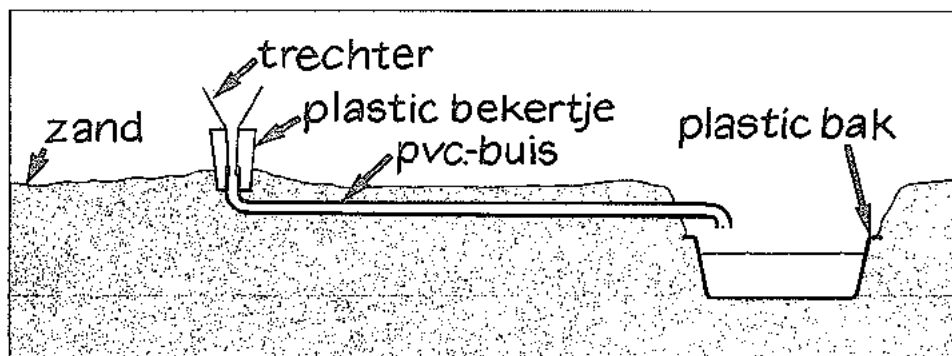
Hebben de kinderen oog voor wat je wel/niet zomaar in de natuur mag weggooien?

Kunnen ze ook uitleggen waarom je niet alles zomaar mag weggooien?

Waar blijft toch al dat water, nadat je de wc. hebt doorgetrokken of als je je handen gewassen hebt? Dat zullen de kinderen zich wel eens afvragen.

U zit met vier kinderen bij de zandtafel. U vertelt een verhaal dat ongeveer als volgt verloopt: Stel je voor dat alle mensen en kinderen net als hondjes op straat zouden poepen en plassen. Dat zou toch gaan stinken! Nee, gelukkig hebben wij een wc. Stel je voor dat die wc. gewoon op het zand staat. (U neemt een plastic bekertje zonder onderkant en zet dat in het zand.) Dan doe je een plas (u giet wat water in het bekertje) en soms een poepje (droge bruine bonen) en je gebruikt wc.-papier (propjes papier). Dan nog even doortrekken (weer wat water in het bekertje doen) en kijk nu maar eens wat er allemaal gebeurd is: het zand is helemaal nat en vies (u trekt het bekertje weg).

Dat kan zo niet, dat zou een enorme troep geven. Gelukkig hebben een paar knappe mensen daar iets op gevonden: onder de grond hebben ze buizen gelegd die aan al die wc.'s vastzitten. Aan het andere eind van al die buizen zit een grote bak. Daar komt alle viezigheid in terecht. Het water in die bak wordt schoongemaakt en kan dan opnieuw gebruikt worden om de wc.'s door te spoelen. Intussen giet u wat vies water (met bonen en papier) door een trechtertje in een pvc.-buis, waarna het in een grotere bak komt. Het vieze water kan nu gezeefd worden met behulp van een theezeeffje of een filterzakje. Daarna kan het opnieuw in de 'wc.' gegooid worden.

Nu gaan de kinderen in tweetallen aan het werk. Om de beurt onderzoeken ze de werking van het rioolstelsel. In de loop van bijvoorbeeld een week kunt u deze activiteit een aantal malen herhalen, zodat alle kinderen aan de beurt komen.

Situatie

Hoekenwerk

Bedoeling

Kennis en attitude over specifieke aspecten van gezond gedrag (17.1.2).

Materiaal

Zandtafel.
Plastic bekertje (zonder onderkant), pvc.-buis (met gebogen uiteinden), trechtertje, theezeeffje, wat droge bruine bonen, propjes wc.-papier, plastic bak, filterzakjes en koffiefilter.

Leerlijn

- ☐ Groep 1.
- ☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Realiseren de kinderen zich waar het afvalwater blijft? Wie gaat er al verstandig om met water?

Midden in de kring liggen op drie vuilniszakken drie hoopjes zand: gewone tuingrond, duinzand (of zandbakzand) en speciale potgrond. De kinderen zullen herkennen wáár de verschillende soorten zand vandaan komen. U haakt in op hun reacties:

Wat is dit voor zand? Waar kun je het vinden?

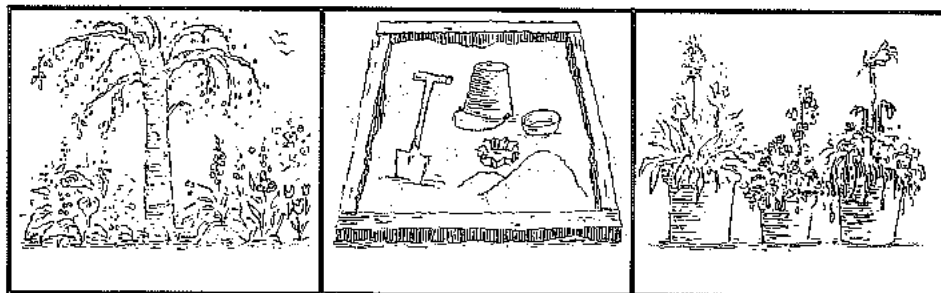
Waarvoor gebruiken we het?

Kan dat, een bloembak met duinzand? Een zandbak met potgrond?

Waarom gaat dat eigenlijk niet?

Welk zand is het meest geschikt om in te spelen?

In welke zandsoort groeien bloemen/planten het best?

Op een grote plaat heeft u drie rubrieken aangegeven. Laat boven elke rubriek ook een klein hoopje zand leggen, waar u eventueel plakplastic overheenplakt. Dan neemt u de plaatjes van doblad W17 en W18 erbij en vraagt u aan de kinderen welk zand het meest geschikt is om in te spelen. Daar wordt een passend plaatje bijgezocht. Met welk zand speel je ook weleens, maar dan niet in de zandbak? Denk aan spelen in de bossen, een 'pad' graven, steentjes leggen in het zand. Wie kan een plaatje zoeken dat bij tuingrond past? En wie kan zeggen waar dit plaatje thuishoort? Potaarde is geen speelzand. Wie kan een plaatje vinden dat we bij potaarde kunnen leggen?

Zo worden alle plaatjes gerangschikt. Probeer steeds terug te koppelen naar situaties die de kinderen herkennen. Bijvoorbeeld met vragen als:

Wat doen deze mensen?

Heb jij dat ook weleens gezien?

Waar zien we dat nog meer? (In de eigen tuin, bij opa en oma.)

Variatie

Zandbakzand door verf roeren en er dán mee verven! Er ontstaat 'structuurverf' en die verft wel even anders dan de gewone verf die de kinderen gewend zijn.

Situatie

Kring

Bedoeling

Plekken in de eigen omgeving vergelijken (16.2).

Ervaringen en kennis opdoen met en van de niet levende natuur (aarde) (16.7).

Doelbladen W17 en W18

Knip de plaatjes van tevoren los.

De drie vetomlijnde plaatjes van doblad W17 zijn bedoeld om boven de rubrieken te plakken.

Materiaal

Vuilniszakken.

Duinzand (of zandbakzand), tuingrond en potaarde.

Een groot vel papier.

Organisatie

Dit lesidee sluit goed aan bij *Grondsoorten*.

Leerlijn

☒ Groep 1.

☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Kunnen de kinderen zelf bedenken welke functie de verschillende soorten grond hebben?

Graven in de zandbak of zomaar in de tuin op zoek gaan naar mooie steentjes, stukjes hout of andere héél bijzondere dingen die je dan ineens tegenkomt: de kinderen zullen die bezigheden wel herkennen! U neemt wat kiezelstenen mee in de kring en vraagt de kinderen wat voor steentjes het zijn en waar die bij hen in de buurt te vinden zijn: op grintpaden, op een oprit of tuinpad, als bedekking van een plat dak of als versiering op de aarde van plantenbakken. Maar wáár komen die kiezelstenen nu eigenlijk vandaan?

U probeert de navolgende informatie met behulp van boeken uit het documentatiecentrum van uw school of met boeken uit de openbare bibliotheek te ondersteunen. Grotere rotsblokken raken hoog in de bergen los door de kracht van water (regen) of door de wind. Die rotsblokken storten naar beneden, waarbij ze uit elkaar vallen. De kleinere stenen worden door stromend water meegevoerd. Door al dat rollen en botsen verliezen ze hun scherpe kanten en worden ze steeds kleiner. Machines graven de stenen (en het grint) uit die vervolgens voor allerlei doeleinden gebruikt worden. Bijvoorbeeld in de wegenbouw, maar ook voor de verfraaiing van tuinen.

Als het gesprek vlot verloopt, laat u na afloop wat plaatjes zien uit de boeken die u hebt verzameld; wanneer een en ander niet zo duidelijk is voor de kinderen, introduceert u de plaatjes al tijdens uw verhaal. In de werkles kunt u de kinderen stenen laten beschilderen. Neem hiervoor wat grotere kiezelstenen en laat de kinderen die gaan schilderen eerst goed naar de vorm kijken. Wat zien ze erin? Een dier? Laat hen de steen nu zó beschilderen dat de vorm die zij erin menen te herkennen, geaccentueerd wordt. De kiezelstenen kunnen tenslotte dienst doen in de kleine bouwhoek: bij de aanleg van grintpaadjes of als bedekking van platte daken.

Variatie

Laat de kinderen hun beschilderde steen cadeau doen. Bijvoorbeeld aan een 'kei van een hulp' (bij ouderhulp) of aan een 'kei van een vader' (bij vaderdag), enzovoort.

In plaats van de stenen te laten beschilderen kunt u ze ook aan elkaar laten plakken tot een beestje. Dit beestje kan dan geverfd worden en eventueel nog voorzien van een vernislaagje.

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Ervaringen en kennis opdoen met en van de niet levende natuur (16.7).

Materiaal

Kiezelstenen.

Nelson W. Hijler en Walther Hahné, *Het hoe- en waarom-boek van gesteenten en mineralen* (Zuidnederlandse uitgeverij, Antwerpen; Centrale Uitgeverij Harderwijk).

R.F. Symes, *Goed bekeken: gesteenten en mineralen* (Hema, Amsterdam).

D. von Schweinitz, *De bergen* (Schuyt en Co N.V., Haarlem/Antwerpen).

Eventueel voor elk kind een wat grotere steen om te beschilderen.

Verfmateriaal.

Organisatie

Bekijk van tevoren of er boeken over stenen in het documentatiecentrum op school aanwezig zijn. Raadpleeg anders de openbare bibliotheek. Verzamel grotere en kleinere kiezelstenen.

Leerlijn

☒ Groep 1.

☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Kunnen de kinderen uw verhaal makkelijk volgen? Zijn de kinderen in staat het verhaal te reconstrueren aan de hand van de plaatjes in de informatieve boeken?

U maakt groepjes van vijf of zes kinderen. Iedere dag voert een ander groepje één van de drie volgende activiteiten uit.

1 Bollen planten

De kinderen bekijken de bloembollen en de afbeelding op het zakje.

Hoe zou zo'n bol in het potje moeten?

Waar groeien de wortels straks?

Waar komen de bladeren uit?

Waar komt de bloem?

Kun je nu al zien welke kleur de bloem krijgt?

Laat potjes met potaarde vullen en laat elk kind twee of drie bolletjes in een potje doen. Een scheutje water erbij en... afwachten maar!

2 Zonnebloempitten planten

U laat de kinderen een uitgebloeide zonnebloem bekijken.

Wat voor bloem is dit geweest?

Hoe zou zo'n bloem groeien?

Komt ze uit een bol of uit een zaadje?

Groeit ze aan een struik of is het een plant?

Vervolgens vertelt u dat uit al die pitten nieuwe bloemen kunnen groeien. U laat de kinderen hun bloempotje met potaarde vullen; vijf of zes zonnebloempitten erin, een beetje water erbij en... afwachten maar!

3 Stekken

Voor dit idee neemt u enkele planten mee die zich op verschillende manieren laten stekken (papyrus en chlorophytum, kindje op moeders schoot, ficus benjamini). Vertel de kinderen dat u deze planten wilt stekken.

Wie weet al wat stekken is?

Waarom doe je dat eigenlijk?

Is het altijd nodig?

Stekken gebeurt niet altijd op dezelfde manier:

De papyrus en de chlorophytum schieten wortel in een potje met water.

Het kindje op moeders schoot kan direct in de aarde.

Bij de ficus benjamini moet het stekje in potaarde met een plastic zakje worden afgesloten (broeikasje).

De kinderen kiezen nu een stekje uit. U ziet erop toe dat het stekken gebeurt op de besproken wijze.

Als alle kinderen op een van de hierboven beschreven manieren een bloempotje gevuld hebben, worden de potjes op een tafel in de (versierde) ontdekhoek gezet. U laat iedereen een kijkje komen nemen, als:

De bloembollen een eindje boven de aarde zijn gegroeid.

De zonnebloempitten al plantjes zijn.

De stekjes al een beetje wortelschieten.

Via doeblad W19 kunnen de kinderen de groei volgen.

Variatie

Laat op een aantal vaste momenten in de week de groeiprocessen tekenen. De kinderen tekenen alleen iets, als er verandering is te zien. Laat hen gebruik maken van doeblad W19.

Situatie

Werkles

Hoekenwerk

Bedoeling

Ervaring en kennis opdoen met en van planten (16.3).

Groeiprocessen volgen en verwoorden (16.3.4).

Planten verzorgen (18.3).

Doeblad W19

Materiaal

Potaarde, bloembollen (blauwe druifjes/narcissen), voor ieder kind een bloempotje, enkele glazen potjes.

Verschillende planten die zich gemakkelijk laten stekken.

Uitgebloeide zonnebloem.

Organisatie

Vraag tijdig of alle kinderen een bloempotje mee willen nemen. Zet alle materialen klaar. Afhankelijk van de groepsgrootte laat u de groepjes elke dag één activiteit kiezen of laat u alle groepjes dezelfde activiteit doen.

Jaarkalender

Het najaar en de winter zijn geschikt voor het planten van bollen; het late voorjaar voor het werken met zonnebloempitten. Stekken kan het hele jaar door.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Kunnen vorderingen in het groeiprocess onder woorden gebracht worden?

Denken de kinderen op tijd aan het bijhouden van de groeikalender?

Is er aandacht voor wat groeit en voor hoe het groeit? Ook buiten de klas?

Een kip legt bijna elke dag een ei. De meeste eieren worden verkocht in winkels. Die eieren zijn om op te eten. Sommige eieren kun je niet in de winkel kopen. Dat zijn heel bijzondere eieren. Ze veranderen in kuikentjes.

In dit lesidee bekijken de kinderen hoe een kuikentje groeit in een ei en hoe het eruit komt. U hebt hierbij de plaatjes van doeblad W20 nodig. U laat de kinderen een echt ei zien en vertelt erbij dat dit geen gewoon ei is. Uit dit ei wordt een kuikentje geboren.

Wie weet hoe dat gaat?

Welke kleur hebben veel kuikentjes?

Waarom zie je vaak een lamp bij kleine kuikentjes?

Hoe kunnen we binnen in het ei kijken?

Aan de hand van de afbeeldingen op het doeblad vertellen de kinderen wat ze zien, wat ze al weten. U kunt hun vertelsels aanvullen.

1 In het ei groeit een kuiken. Het ei moet lekker warm zijn. Daarom zit de kip erop. Dat heet broeden.

Wie heeft dat weleens gezien?

Hoe zat die kip precies?

Zie je dat vlekje midden in het geel? Dat is het begin van het kuiken.

2 Het kuikentje zit drie weken lang in het ei. Het groeit en krijgt ook al veren.

Wat zie je allemaal?

Kijk eens goed naar het puntje van de snavel.

3 Die snavel met het harde puntje heeft het kuiken nodig om uit het ei te komen. Het klopt ermee tegen de binnenkant van het ei.

Is de schaal van een ei hard?

4 Het is een heel werk geweest. Het kuiken ligt er moe en nat bij. Hoe ver is het kuikentje al?

5 Het kuikentje staat er heel flink bij. Kijk eens wat een mooie veertjes. Heel zacht dons. Hoera! We hebben er weer een kip bij. Of een haan.

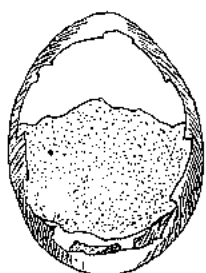
6 Grote kuikens, nog groter. Een kip of een haan?

Hoe ziet een kip eruit?

En een haan?

Variatie

Misschien hebben ze bij een van de kinderen thuis wel kuikentjes. U zou dan aan een van de ouders kunnen vragen of die met een paar kuikentjes naar school wil komen. U kunt het lesidee dan beginnen met gericht waarnemen en ontdekken. Mogen de kinderen de kuikentjes vasthouden en voelen hoe zacht ze zijn?

Situatie

Kring

Bedoeling

Groeiprocessen volgen en verwoorden (16.3.4).

Ervaringen en kennis opdoen met en van dieren (16.4).

Doeblad W20

Materiaal

Zo mogelijk echte kuikentjes; anders afbeeldingen van kuikens, kip en haan.

Organisatie

Als er bij één van de kinderen thuis kuikentjes zijn, kunt u vragen of één van de ouders met een paar kuikentjes naar school wil komen.

Jaarkalender

Het ligt voor de hand dat u dit lesidee in de lente uitvoert.

Leerlijn

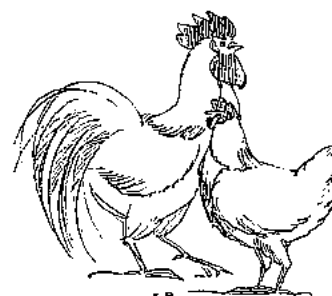
☒ Groep 1.

☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Hebben de kleuters oog voor het wonderbaarlijke van de natuur?

Zien ze hoe teer en kwetsbaar de natuur soms is?

In een tuinpak en met tuingereedschap in de hand (schoffel, handschoenen, hark, gieter, schop) komt u de klas binnen. Natuurlijk ontstaat er een gesprek over wat u allemaal bij u hebt en hoe daarmee gewerkt wordt.

Heb je ooit met dit gereedschap zien werken?

Waar werd het gebruikt en wat gebeurde ermee?

Wie heeft er zelf weleens mee gewerkt?

Wie verzorgt thuis de tuin of de planten?

Waar wordt dit gereedschap voor gebruikt?

U laat bovengenoemd gereedschap (eventueel aangevuld met snoeischaar, bollenzetter en bindtouw) door de kinderen bekijken en doorgeven. Ook laat u zien hoe met het gereedschap moet worden omgegaan. Maakt u de kinderen attent op gevaarlijke kanten, zoals de tanden aan de hark, hard en scherp materiaal (snoeischaar)! Tijdens het demonstreren besteedt u aandacht aan wat het verzorgen van de tuin zoal inhoudt: wieden, spitten, schoffelen, harken, water geven, bemesten, uitgebloeide bloemen verwijderen.

Na het gesprek wordt er natuurlijk getuinierd! Als er bij de school een tuintje is, gaan de kinderen in kleine groepjes in de tuin werken. Hulp van ouders kunt u hierbij heel goed gebruiken. Elk groepje krijgt een stukje tuin aangewezen. Werkt u liever zonder ouderhulp of hebt u onvoldoende gereedschap, laat dan per dag één groepje werken. Is er geen schooltuin, dan kan in een (tamelijk) grote plantenbak getuinierd worden.

De kinderen maken eerst de aarde los. Daarna planten ze eenjarige plantjes (afrikaantjes). Geef hun tuingereedschap op maat: een plantenschopje, kleine handharken, gietertje, handschoffel. In de volgende weken en maanden blijft het tuinieren een vast onderdeel van het weekprogramma. De tuintjes moeten immers goed worden bijgehouden. Regelmatig houdt u er met de kinderen een gesprekje over:

Wat vind je moeilijk bij het wieden en schoffelen?

Heb je diertjes in de aarde gezien?

Had je dat verwacht?

Hoe zagen die diertjes eruit?

Wat vind je leuk/niet leuk aan tuinieren?

Wat de kinderen ontdekt hebben, mogen ze tekenen. Zo komen er allerlei soorten onkruid en minidiertjes op het prikbord te hangen.

Variatie

U nodigt een echte tuinman uit om over zijn werk te komen vertellen en te demonstreren wat hij doet. De kinderen mogen natuurlijk ook vragen aan hem stellen. Wel goed voorbereiden! Het is leuk als u het gesprek houdt zoals dat gebeurt in 'De Grote Meneer Kaktusshow'. De tuinman op een kleine stoel, de vragensteller op een grote. Na elke vraag-en-antwoord: 'Een applaus voor deze kanjer!' Tenslotte wordt de tuinman met door de kinderen gemaakte bloemen bedankt.

Situatie

Kring

Buitenwerk

Bedoeling

Verzorgen van planten

(16.3.1).

Groeiprocessen volgen en verwoorden (16.3.4).

Planten verzorgen (18.3).

Materiaal

Tuingereedschap: hark, schoffel, gieter, schop, tuinhandschoenen, snoeischaar, bollenzetter, klein tuingereedschap. Indien er geen schooltuin is: enkele plantenbakken gevuld met aarde.

Eenjarige plantjes: afrikaantjes of viooltjes.

Organisatie

Het materiaal dat u nodig heeft, moet u tijdig verzamelen. Doe op tijd een beroep op ouders en maak goede afspraken over wat u van hen verlangt; kinderen zo ondersteunen en helpen dat zij zoveel mogelijk zelf doen. Maak binnen het schoolteam op tijd afspraken over het gebruik van de tuingrond en/of de plantenbakken.

Jaarkalender

Dit lesidee kan het best worden uitgevoerd in de maanden april-mei.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Komen de kinderen uit zichzelf tot de conclusie dat aangelegde tuinen en gekweekte planten door de mens verzorgd moeten worden? Veel kinderen zullen nog nooit met tuingereedschap gewerkt hebben. Vinden ze het erg onwennig? Beleven ze er plezier aan?

In de kring staat een mand of doos met daarin een paar babyspullen, wat speelgoed van u van vroeger, wat schoolattributen (schrijfgerei), een tijdschrift voor volwassenen en een serie foto's uit uw eigen jeugd. Laat enkele kinderen de spullen in de kring op de grond uitstallen en ga met de foto's de kring rond, zodat de kinderen ze goed kunnen bekijken.

Misschien ontdekken ze dat u dat 'meisje op de driewieler' bent. Anders vertelt u dat het foto's zijn van vroeger, van toen u klein was. Leg de foto's op de grond en laat de kinderen vertellen welk speelgoed bij welke foto hoort. Als een en ander is gerangschikt, volgt een gesprekje over het groeien van mensen. Dat begint als baby. Vraag of de kinderen kunnen vertellen wat baby's wel kunnen en wat ze niet kunnen. Kunnen ze uit zichzelf al ergens heen gaan? Praat over wat een baby drinkt en eet. Als je wat ouder bent geworden, noemen ze je peuter en later kleuter. Wat kun je dan allemaal al zelf? Fietsen op de driewieler, spelen in de zandbak, achter op de fiets meerijden, enzovoort. Misschien zijn er kinderen met een grotere broer of zus. Wat kunnen die al allemaal zelf? Zij mogen zelf op de fiets overal heen, ze zijn bij het voetballen of doen een andere sport. En grote mensen? Denk tijdens het gesprekje aan het leren van een beroep, over de verdeling van taken in het gezin.

Na dit kringgesprek gaat een groepje van vijf of zes kleuters tekeningen maken van de verschillende fasen in hun leven: baby, peuter/kleuter, groot kind, volwassene. Geef de vellen tekenpapier niet allemaal tegelijk, maar juist één voor één, zodat de kinderen zich goed kunnen concentreren op het maken van die tekening. Leuk is het om sheets voor een overheadprojector als tekenmateriaal te laten gebruiken. Laat de kinderen na afloop vertellen wat ze hebben willen uitbeelden. U schrijft dat erbij. Als u later de tekeningen aan de hele groep laat zien, kunnen de kinderen over hun eigen tekening vertellen of u leest hun tekst voor. Het is leuk om elke dag het laatste kwartiertje te vullen met zo'n 'diavoorstelling'. Achter elkaar wordt immers veel te veel en zo heeft de groep die getekend heeft echt 'eer' van zijn werk!

Variatie

Maak na afloop van elke serie een boekje. Probeer de kinderen eens zo'n serie tekeningen van hun eigen hond (of ander huisdier) te laten maken. Als puppie: hoe hij eet, waar je hem uitlaat, wat hij al kan, waar hij slaapt... en zo verder tot een grote hond!

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Rangschikken van gebeurtenissen en processen (15.2.2).
Beschrijven en vergelijken van gebeurtenissen toen-nu (15.4).
Leeftijd, familie, generatie (15.4.2).

Materiaal

Een serie foto's van uzelf (eventueel op een lange reep karton geplakt) als baby, peuter/ kleuter, schoolkind en volwassene.
Bij elke ontwikkelingsfase passend speelgoed.
Overheadprojector.
Voor elk kind voldoende (vier of vijf) sheets of vellen papier (A4-formaat).
Stiften.

Jaarkalender

Combineren met een les over stekken en zaaien. Of naar aanleiding van een geboorte.

Leerlijn

- ☐ Groep 1.
- ☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Verschillen de getekende poppetjes ook daadwerkelijk in ontwikkeling? (Baby, peuter, kleuter, enzovoort.)
Hoe worden hiervoor oplossingen bedacht? (Bijvoorbeeld: groter tekenen, meer details.)

Bakkertje, bakkertje,
bak je lekker brood?
Ja kind, ja kind,
het rijst ook prachtig groot.

We kijken in de kring wat de kinderen aan eten hebben meegebracht naar school (appels, liga en brood).

Kun je dat ook zelf maken?

Wat heb je daarvoor nodig?

Wat heb je nodig, als je zelf broodjes gaat bakken?

Broodjes bakken, dat gaan we doen vandaag! U wast uw handen, doet een schort voor (en een bakkersmuts op?) en mengt alle benodigde ingrediënten in de kom. Voer deze handelingen zo uit dat iedereen alles goed kan volgen. U sluit de kom af met vochtig plasticfolie en zet hem op een warme plaats. Laat elk kwartier een kookwekker aflopen. Een paar kinderen gaan dan kijken of het deeg 'gegroeid' is en zetten een streepje op de kom. Na een uur is het deeg klaar. Een groepje van vier kinderen mag er dan broodjes van vormen en die in een oventje bakken. Allemaal even proeven! Ter vergelijking met het proces van rijzen is het leuk om ook een mengsel zonder gist te maken. Als u dat ook in een glazen kom doet, kunnen de kinderen het vergelijken met het 'groeideeg'. Hoe komt dat nu dat het ene deeg wel groeit en het andere niet?

Variatie

Om het bakproces echt goed te zien is het zinvol om met de kinderen naar een bakkerij in de buurt te gaan.

Situatie

Kring

Hoekenwerk

Bedoeling

Groeiprocessen volgen en verwoorden (16.3.4).

Materiaal

Zakje droge korrelgist en wat echte gist.

Twee kleine glazen kommen, twee koppen melk of water, zes koppen meel, twee eetlepels boter.

Oventje.

Bakkersschort en -muts.

Organisatie

Vooraf materiaal klaarleggen. Oven op 16°C; baktijd ongeveer 40 minuten.

Jaarkalender

Rondom de dag van het brood (oktober).

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Hoe verwoorden de kinderen dit groeip proces?

Knip, knip... naar de kapper!

W ACTIVITEIT

Voeten groeien, benen groeien.
Oh, mijn nagels zijn te lang.
Kijk nu toch eens naar mijn haren:
ze hangen bijna op mijn wang.
Dat wordt knip, knip... naar de kapper
en dan ben ik heel veel knapper.
Nagels groeien, haren groeien.
En dat blijft maar aan de gang.

Als introductie op dit lesidee leest u het gedichtje voor. Herkennen de kinderen de beschreven situatie?
Tijdens een werkles kunt u de kinderen naar aanleiding van het thema 'kapper' in groepjes een van de volgende zes activiteiten laten uitvoeren.

1 Tekenen

Ieder kind tekent een mens met lang haar en een met kort haar. Laat de kinderen hun tekening kleuren (groep 1) of beplakken (groep 2) met stof (kleren) en wol (haren).

2 Haren wassen

Verhuis de poppenhoek naar de natte hoek en laat de haren van de poppen wassen. Laat eigen poppen meebrengen. Het is realistischer als de poppeharen echt vies zijn. Zorg voor shampoo en voldoende handdoeken.

3 Rare haren maken

Een groepje gaat uit tijdschriften plaatjes van gezichten knippen. De plaatjes worden op een A4-vel geplakt en met stiften van een raar kapsel voorzien: een gekleurde vlecht, of drie staartjes met strikjes, of aan de ene kant krullen en aan de andere kant juist niet!

4 Kappertje spelen

Maak in een leuk, ietwat afgeschermd hoekje in uw klas, een kappershoekje. Leg wat modellenboeken neer, zorg voor kammen, speldjes, gel, krulspelden en een kappersschort. Een schaar is misschien niet zo'n goed idee! Verder een spiegel en een stoel. Een groepje kinderen speelt kappertje.

5 Knutselen

Elk kind krijgt een tempexbol op een stok. Daar gaat hij/zij een pop van maken. Met verf en/of papier kan een gezicht op de bol gemaakt worden: een vierkante lap stof fungeert als jurk. Verschillende bollen wol zijn goed voor de haren. Die kunt u de kinderen meteen, of later als de kapper er is, in model laten knippen.

6 Werken met ontwikkelingsmaterialen

Kralenplank: leg een hoofd met lange/korte haren.

Ringen/stokjes: leg een hoofd met steil haar (stokjes) of krullend haar (halve ringen).

Puzzels: misschien heeft u puzzels die aansluiten bij dit onderwerp.

Variatie

Nodig een kapper/kapster in de klas uit die echt iemand (u of een kind) mag knippen. U heeft dit uiteraard eerst aan de ouders gevraagd. Spannend, maar leuk!

Groeien

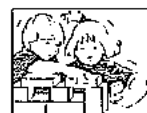
DRAAIBOEK

66

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Lichaamsverzorging (17.1).

Materiaal

Bekijk van tevoren welke activiteiten u laat uitvoeren. Leg tijdig alle spullen klaar.

Tekenmateriaal.

Shampoo, handdoeken.

Tijdschriften, knip-, plak- en tekenmateriaal.

Kappersspullen.

Tempexbollen, stokken, lappen stof, papier (of verf), wol, lijm, scharen.

Kralenplanken, ringen, stokjes, eventueel puzzels.

Organisatie

Als u een kapper/kapster in uw groep wilt uitnodigen, maak dan tijdig een afspraak. Licht de ouders in. Denk ook aan een ouder die zijn/haar kind zelf knipt.

U kunt de werkles herhalen totdat alle kinderen alle werkjes gedaan hebben. Of u laat de kinderen tijdens één werkles kiezen wat ze gaan doen. Zorg dan voor voldoende keuzemogelijkheden.

Leerlijn

☒ Groep 1.

☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Beseffen de kinderen dat verzorgen meer is dan alleen maar knippen? Wie zorgt voor wat? De ouder? Het kind zelf? Of ouder en kind samen?

Klop, klop, klop,
ben je thuis?
Mammie's buik
is je huis.
Kom eruit,
kom maar gauw.
't Is hier fijn,
kom je nou?

Uit: M. Diekmann, *Wiele wiele stap* (Querido, Amsterdam).

Is er een moeder van een kleuter in verwachting? Nodig haar dan eens uit om als stralend middelpunt te dienen van een les over een baby in de buik.

U kunt beginnen met wat meer algemene aspecten van groeien aan de orde te stellen. U gaat naast een kind staan. 'Kijk eens wat ik groot gegroeid ben. Eerst was ik ook zo klein!' U laat een foto zien uit uw eigen kinderjaren: 'Kijk hier maar eens, dit ben ik.' Zo kunt u nog meer voorbeelden van groeien bespreken. Betrek daarbij broertjes en zusjes van de kinderen. Zijn die al groot? Hoe groot? Bij wie is thuis pas een baby'tje geboren? Hoe groot is een baby? Voordat de kinderen gaan voelen en luisteren hoe het gaat met de baby in de buik organiseert u een verkennend gesprekje. Een paar uitgangsvragen zijn:

Hoe zie je dat deze mevrouw/mama een baby krijgt?

Waar zit die baby?

Is die baby al die tijd even groot?

Waar zou die baby zo van groeien?

Wat gebeurt er, als de baby klaar is met groeien?

Groeit hij daarna nog verder?

De kinderen krijgen nu de gelegenheid om voorzichtig te voelen aan de buik van de moeder. Ze mogen daarbij vragen stellen. Laat de kinderen vertellen wat ze gevoeld hebben. Als de sfeer in de groep rustig is, kan er ook geluisterd worden naar de nieuwe baby: met een houten toeter of zelfs met een closetrolletje!

Ook nu kunnen de kinderen volop vragen stellen.

De moeder geeft antwoord en vertelt wat over de tijd na de geboorte: waar het kindje dan moet slapen, wat het te eten krijgt, of het naar de dokter moet, dat het heel hard gaat groeien, over het soort voedsel dat bij elke leeftijd hoort.

Als afsluiting kunt u de kinderen op grote vellen papier zichzelf laten schilderen in de buik van hun moeder. Hang de schilderijen op in het lokaal of in de gang.

U kunt over dit onderwerp boeken verzamelen, zoals:

Bananavla met kruimels door A. van Stipriaan-Verburg (Het Spectrum, Utrecht). Verhaal 'Grote zus', bladzijde 90.

Tik tik tik hier ben ik door E. Bruneel (Infodok, Den Haag).

Zo zit het met jou door R. Ridout (Elsevier, Amsterdam). Bladzijde 16-23.

Situatie

Kring

Bedoeling

Leeftijd, familie, generatie (15.4.2).

Groeiprocessen volgen en verwoorden (16.3.4).

Materiaal

Closetrolletjes, houten toeter. Tekenpapier, schildermaterialen.

Organisatie

U nodigt zo mogelijk een moeder uit die in verwachting is.

Jaarkalender

Rond de geboorte van een baby bij een van de kinderen thuis.

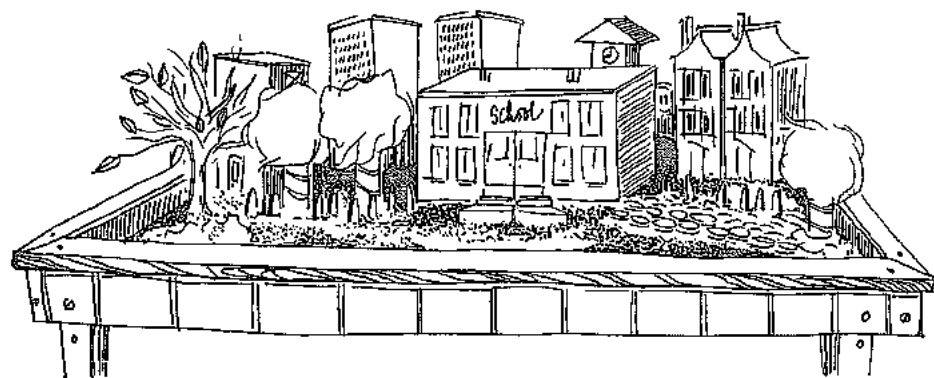
Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Wie kan het proces verwoorden dat zich afspeelt vlak na de geboorte van een kind? Welke kinderen kunnen 'stapen' maken in de tijd: baby, peuter, kind, ouder?

De kinderen gaan in dit lesidee in de omgeving van de school de groene plekken invullen.

Voordat hiermee begonnen wordt, is enige voorbereiding vereist. Deze activiteit komt het meest tot haar recht, als ze aan de orde komt in de vorm van een projectje dat meerdere dagen duurt. Daarbij kunnen ook hogere groepen worden ingeschakeld.

In de klas (of in de hal) gaan alle kleuters samen op een grote tafel de buurt rond de school nabouwen. Vooraf hebt u een plattegrond gemaakt. Alles wordt nagebouwd: huizen, straten, school, winkels... Ze gebruiken hiervoor van alles: wereldspelmateriaal, lego, kleine verpakkingen van melk, hagelslag en dergelijke. U deelt van tevoren knutselopdrachten uit en geeft aan met welk materiaal gewerkt wordt. De jongsten maken bijvoorbeeld de woonhuizen. De oudsten bekende gebouwen zoals winkels, kerk, postkantoor. En de straten moeten door een groepje 'betegeld' worden. Is een groepje klaar, dan wordt na overleg met u bepaald waar een en ander wordt opgeplakt. Kinderen uit hogere groepen kunnen bij deze knutselactiviteiten prima helpen.

Als alles klaar is, volgt een kringgesprek:

Wie kan aanwijzen waar hij/zij woont?

Waar staat de school?

Welke winkels zie je allemaal?

Waar ligt de straat voor de school?

Wat zien jullie niet?

Wat zijn we vergeten?

Er staan ook bomen en struiken; en er liggen grasveldjes in de wijk. Samen gaat u na waar die dan wel staan of liggen. De omgeving wordt met groen ingevuld. De kinderen vertellen hoe ze dat doen. Of u geeft wat suggesties:

Met de kralen van de kralenplank maken we bloemen.

Groene stroken papier zijn de grasveldjes.

Bomen maken we van closetrolletjes, watten en crêpepapier.

De kinderen gaan weer een knutselopdracht uitvoeren. Als alles klaar is, wordt het in de plattegrond geplakt. De plattegrond wordt nog eens heel goed bekeken. Wat nog vergeten is, wordt aangevuld. Eventueel maakt u eerst een wandeling in de buurt. We gaan dan heel goed kijken: wat zijn we vergeten? Wat kunnen we niet zien? (De achtertuinjes.) Terug in de klas vindt dan de aanvulling plaats.

Ter afsluiting praat u samen over:

Wat is er veel in onze buurt?

Wat kom je maar weinig tegen?

Wat zouden wij kunnen doen om van iets meer te krijgen?

Hoe kun je ervoor zorgen dat er veel groen blijft?

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Omgaan met ruimtelijke begrippen in bekende en nieuwe ruimten (14.2.1).

Ontdekken van en omgaan met relaties tussen elementen in de ruimte (14.3).

Structureren van ruimtelijke situaties in het platte vlak (14.4.2).

Oriëntatie in de ruimte naar plaats, betekenis en functie (14.5).

Materiaal

Lego, wereldspelmateriaal, allerlei verpakkingsmateriaal (hagelslag, melk, lucifers), blokken, kralen, closetrolletjes. Stroken groen papier, crêpepapier (groen) en watten.

Organisatie

Dit lesidee vraagt om een tijdige voorbereiding: het maken van een plattegrond en het verzamelen van allerlei materialen.

Omdat dit lesidee meer dan één 'les' duurt, lijkt het aardig om de hogere groepen erbij te betrekken. Het wordt dan een gezamenlijk project. Door de hogere groepen wordt dan de buurt nagemaakt (maquette), terwijl de kleuters de groenplekken invullen.

Jaarkalender

In de lente of de zomer is dit idee het best uitvoerbaar.

Leerlijn

☒ Groep 1.

☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Lukt het de kinderen om in de nagebouwde omgeving iets herkenbaars te vinden?

Hoe pakken ze dat aan? Zoeken ze vaste oriëntatiepunten?

Als ze praten over hun omgeving, spreekt daar dan zorg voor die omgeving uit?

Op de boer-de - rij, zijn al - ler - han - de
beesten. Kom toch eens kij - ken, kom er maar heen.
"Boe, boe, boe, boe" loei - en de koei - en.
"Boe, boe, boe, boe" loeit ie - de - reen.

U zit in de speelzaal in een grote kring op de grond. U zingt bovenstaand lied een paar keer. Zorg voor wat variatie door mee te klappen of te tikken. Na een paar keer kunnen de kinderen proberen mee te doen. Dan vraagt u welke dieren je nog meer op een boerderij ziet. Het liedje kan dan steeds aangepast worden door de derde en de vierde regel te veranderen:

Tok, tok, tok, tok, ka'klen de kippen,
tok, tok, tok, tok, kakelt iedereen.

Waf, waf, waf, waf, blaffen de honden,
waf, waf, waf, waf, blaft iedereen.

Miauw, miauw, miauwen de poezen,
miauw, miauw, miauwt iedereen.

Hi, hi, hi, hi, hinn'ken de paarden.
Hi, hi, hi, hinnikt iedereen.

Maak de kinderen bewust van het verschil in het benoemen van de diverse dierengeluiden. Vraag hun welke geluiden ze nog meer kennen en van welk dier die zijn.

Wie weet wat kakelen is? Welk dier doet dat?

Wie weet wat kraaien is? Welk dier maakt dat geluid?

En verder: schapen blaten, varkens knorren, vogels fluiten, slangen sissen, ganzen roepen, ezels balken, enzovoort.

Als de kinderen het liedje een beetje kennen, lopen ze rond door de speelzaal, terwijl ze het zingen en uitbeelden. U vraagt hun een beweging te maken die hoort bij het dier waar het coupletje over gaat. De koe loopt op 'handen' en 'voeten'. De kip loopt met de 'armen' langs het lichaam en de 'handen' fladderen als vleugels. De poes zit op haar 'hurken' en likt haar 'pootjes'. De duif loopt op zijn 'tenen' en de 'armen' gaan als vleugels op en neer. Laat de kinderen deze bewegingen zoveel mogelijk zelf bedenken, dat zorgt voor een levendige activiteit.

Variatie

Het lied kan ook in de kring gezongen worden. Een kind staat in het midden. Gedurende de eerste twee regels van het liedje loopt het de kring rond. Bij de derde versregel noemt het kind een dierengeluid en maakt de bijbehorende beweging. Bij regel vier doet de kring hem/haar na.

Situatie

Speelzaal

Bedoeling

Ervaringen en kennis opdoen met en van dieren (16.4).

Huisdieren, kinderboerderij (16.4.1).

Materiaal

Eventueel blok- of stemfluit te gebruiken bij het aanleren van dit liedje.

Jaarkalender

Leer dit lied aan vlak voor of na een bezoek aan een kinderboerderij.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Kunnen de kinderen de dieren-geluiden benoemen?

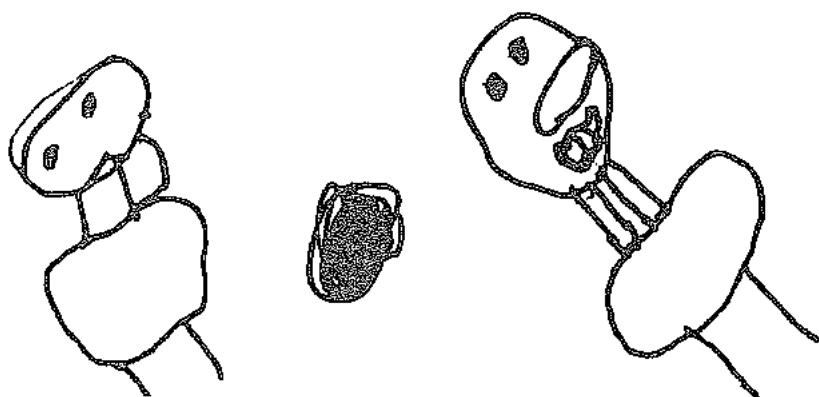
Wat maakt de Sinterklaastijd tot een gezellige tijd? Juist, die leuke liedjes die je overal en overal hoort: op school, thuis, in het winkelcentrum. En waarom is het met Kerstmis zo gezellig in de stad? Niet alleen vanwege de feestverlichting, de mooie etalages en de lekkere geur van gebak, ook de muziek draagt daaraan bij. Zet tijdens de werkles eens een niet alledaags muziekje aan: een ouverture van een opera of een fragment uit een musical. Probeer verschillende soorten muziek ten gehore te brengen: marsmuziek, symfonieorkest, klassieke liederen, moderne discomuziek. Een andere mogelijkheid is om gedurende enkele werklessen kinderen naar muziek te laten luisteren met behulp van een koptelefoon. Bijvoorbeeld in een luisterhoek. Het is van groot belang voor het slagen van de eropvolgende bewegingsles dat de kinderen de muziek herkennen. Is de muziek te vreemd, te nieuw, dan kan deze bewegingsles niet optimaal beleefd worden. Het luisteren naar de muziek geldt als voorbereiding op de feitelijke les: het bewegen op muziek.

Laat na een aantal dagen de in de klas beluisterde muziek in de speelzaal horen. Ga in een kring zitten en beluister het begin van het bandje. Zet de muziek stil en laat de kinderen vertellen waar de muziek hen aan doet denken. Welke bewegingen zouden er bij deze muziek passen? Probeer of de kinderen in staat zijn hun gevoelens in bewegingen uit te drukken. Als ze de muziek vrolijk vinden, is de huppelpas een lichte, blije gang. Of ze springen en draaien, of zwaaien met hun armen in het rond. Als je je heel klein maakt en je handen voor je gezicht doet, maak je een verdrietige indruk. Zo iets past weer bij treurige muziek. Net als lopen met je armen langs je lijf, je hoofd naar beneden, langzame passen zettend op de maat van de muziek.

Tussen de muziekfragmentjes door gaat u steeds terug naar de kring. Door de kinderen telkens even naar de muziek te laten luisteren creëert u rust in de groep en kunnen de kinderen zich beter concentreren op de bewegingen. Ze zullen zo ook eerder naar elkaar luisteren en reageren op wat de ander zegt. Hoeveel muziekfragmentjes u in één les aan bod kunt laten komen, laat u afhangen van de reacties van de kinderen.

Variatie

Laat de kinderen eens met z'n tweeën dansen. Of geef ieder kind een lint (ongeveer 2 m lang crêpepapier). Met het lint erbij worden de bewegingen vaak veel sierlijker uitgevoerd.

Situatie

Werkles

Speelzaal

Bedoeling

Kennis en attitude over specifieke aspecten van gezond gedrag (muziekbeleving; luisteren naar en bewegen op muziek) (17.1.2).

Materiaal

Cassettebandjes met verschillende soorten muziek, zoals ouverture van een opera, musicalfragment, discomuziek, klassieke liederen. Eventueel koptelefoon(s).

Organisatie

U neemt van tevoren deze verschillende soorten muziek op. Zorg voor een cassette recorder in de klas en in de speelzaal.

Jaarkalender

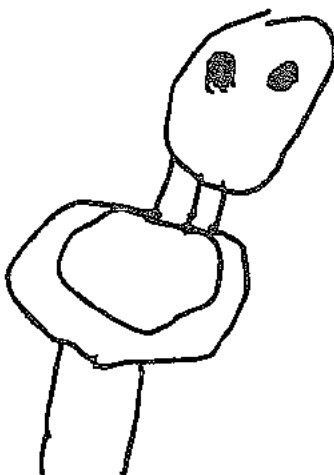
Januari, juist ná de Sinterklaas- en Kersttijd.

Leerlijn

- ☐ Groep 1.
- ☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Bewegen de kinderen zich vrij? Hoe beleven ze de verschillende muziekfragmenten? Hebben ze al enig maatgevoel?

Als introductie op dit lesidee kunt u voorlezen uit *Het meisje en de regen* van M. Lukesova (La Rivière & Voorhoeve, Zwolle).

Daarna vertelt u dat de kinderen een eigen weerjournaal gaan maken. We hebben daarvoor de poppenkast nodig en de magnetische kalender. Deze laatste kan ook zelf gemaakt worden met behulp van papieren symbolen en een flanelbord. U laat de kinderen de symbolen zien en benoemt die: zon, wolk, regen (zie 'Organisatie').

Aan het eind van iedere schooldag gaan twee kinderen in de 'tv.' (poppenkast) het weerbericht van de afgelopen dag laten zien. Eén van de twee vertelt het verhaal. De ander toont de bijbehorende symbolen van de kalender. Na afloop van het weerjournaal worden die symbolen op een magnetisch bord geplakt, zodat er na een aantal dagen een overzicht ontstaat.

Probeer de kinderen ertoe aan te zetten een echt journaal te maken met uitgebreide 'weersinformatie'. U kunt dat de eerste keer natuurlijk ook zelf doen! Misschien aardig om het weerjournaal van de kinderen op te nemen met een videocamera en naderhand af te spelen.

Variatie

Laat kinderen behalve het weerbericht andere belangrijke zaken in de 'tv.' vertellen: over zichzelf, over iets dat in de klas gebeurd is, enzovoort.

Situatie

Kring

Bedoeling

Ontdekken van en ervaringen opdoen met aspecten van tijd (tijdsbeleving, tijdsduur, volgorde) (15.1).

Anticiperen op gebeurtenissen (via observatie, verwoording en afbeelding, dagelijks tijdsbesef) (15.2).

Ervaringen en kennis opdoen met en van het weer (16.5).

Materiaal

Poppenkast, magnetische kalender (Nienhuis, Zelhem) en eventueel een videocamera.

Organisatie

U zet de poppenkast klaar, stoeltjes ervoor.

U legt de symbolen klaar en het magnetisch bord. De symbolen zijn ook eenvoudig zelf te tekenen: zon, wind, zon en wolk, regen, wolk, bliksem, hagel, sneeuw.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Zijn er kinderen die het weer van die dag kunnen verwoorden?

Begrijpt iedereen wat voor weer het was?

U gaat met de kinderen voor het raam staan en begint een gesprekje over de weersomstandigheden.

Wat voor weer is het vandaag?

Vind je dat fijn weer of juist niet? Waarom?

Waarom zie je dat het slecht weer is? (Regen, donkere lucht, het waait, niemand buiten.)

Waarom zie je dat het goed weer is? (Zon, mensen buiten, geen wolken.)

Waarom hoor je dat het goed of slecht weer is?

U vertelt de kinderen een verhaaltje over het weer, waarin allerlei geluiden voorkomen. Telkens als de kinderen zo'n 'weerwoord' horen, maken ze het bijbehorende geluid. Bijvoorbeeld:

Regen: een kind trommelt met de vingertoppen op de tafel; harde regen: twee kinderen trommelen; heel harde regen: drie kinderen trommelen.

Storm: wind nadoen met de handen aan de mond.

Wind: lucht door de tanden laten gaan.

Bliksem: bekkentjes tegen elkaar slaan.

Donder: roffelen met een groot stuk dik karton.

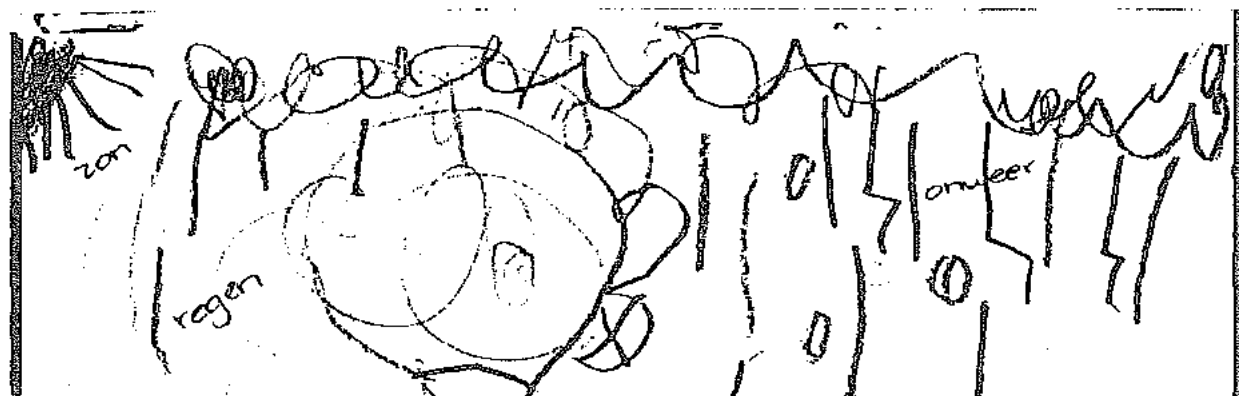
Hagel: rinkelbellen.

U deelt instrumenten uit en oefent de geluiden met de kinderen. Probeer zoveel mogelijk kinderen een geluid te laten maken; verdeel de groep eventueel in groepjes. Als schets voor een verhaaltje kunt u uitgaan van: Op een dag komt er onweer. Het waait al erg hard buiten en het regent. De lucht wordt steeds donkerder. Het lijkt wel nacht. Opeens, daar is een bliksemflits... en nog een. De donder maakt een herrie van jewelste. Het begint nu ook weer te regenen, eerst nog zacht, maar dan steeds harder en harder. Nu stortregent het verschrikkelijk. Buiten is het heel slecht weer, maar binnen is het fijn. Wat een lawaai maakt dat onweer. Boem, boem, alweer een klap. Er is nu veel bliksem in de lucht en ook de donder hoor je steeds. De wind blaast hard, het wordt een echte storm. Na een tijdje trekt het onweer weg, je hoort het nog maar zacht. De storm is er nog wel en het waait erg hard. Ook de regen is er nog en soms hagelt het even...

U kunt het verhaal natuurlijk uitbreiden en naar eigen inzicht aanpassen.

Variatie

U kunt variatie aanbrengen door de ritmes bij de verschillende geluiden aan te passen. Ook kunt u variëren in hard en zacht geluid.

Situatie

Kring

Bedoeling

Weersverschijnselen en weersveranderingen waarnemen (16.5.2).

Materiaal

Muziekinstrumenten zoals: bekkentjes, rinkelbellen.

Groot stuk dik karton.

Organisatie

U verzamelt de instrumenten, zet een paar tafeltjes en een stuk karton klaar.

Jaarkalender

Najaar/voorjaar; vooral in een periode waarin de 'weergoden' tekeergaan: wind, storm, regen, enzovoort.

Leerlijn

☒ Groep 1.

☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Zijn de kinderen erop gespitst om op het juiste moment hun geluid te maken?

Wie kan goed met de verschillende ritmes omgaan?

Ssst!! Doe allemaal je ogen eens dicht en wees eens even heel stil. De kinderen proberen allerlei geluiden op te vangen en vertellen wat ze allemaal gehoord hebben. U kunt aanvullende vragen stellen.

Hoe waren de geluiden: hard of zacht?

Was het een langzaam of een snel geluid?

Waarom zou Bennie meer gehoord hebben dan Carmen?

Wanneer hoor je alles het best?

Daarna zet u de deur van het lokaal open en herhaalt u de activiteit.

Welke (andere) geluiden heb je nu gehoord?

Vertel eens hoe die geluiden waren?

Wat zou dat geluid betekenen?

Na het gesprekje over het horen van geluiden krijgen twee kinderen de opdracht om eens heel stilletjes door het schoolgebouw te lopen en naar geluiden te luisteren. Deze kinderen krijgen een cassette recorder mee om de geluiden op te nemen. Als ze vertrekken, zet u de recorder aan. Terug in de klas doen ze verslag van hun 'luisterwandeling'. Tijdens het afdraaien van het bandje zet u de recorder af en toe stil en vraagt u aan de kinderen waar ze waren toen ze dat geluid hoorden. Ook andere kinderen mogen raden.

Na een tijdje worden twee andere kinderen op pad gestuurd.

Uiteraard wordt ook hun 'luisterwandeling' opgenomen. Terug in de klas worden beide verslagen afgeluisterd. U praat met de kinderen over de verschillen:

Waarom zouden zij dat wel en de anderen dat niet gehoord hebben?

Welke geluiden zul je soms niet kunnen horen en soms juist heel goed? Wanneer wel en wanneer niet?

Variatie

Als variatie of vervolg op deze activiteit gaat u met de kinderen een wandeling door de buurt maken. Dit gebeurt heel stilletjes. Alles wat we horen nemen we op de cassette recorder op. In de klas doen we de wandeling nog eens over aan de hand van de opname:

Waar waren we toen we dit hoorden?

Wie heeft het allemaal gehoord?

Waar kwam dat geluid vandaan?

Wie zou dat geluid gemaakt hebben?

Was het een hard of een zacht geluid?

Hoe vind je al die geluiden?

Situatie

Kring

Buitenwerk

Bedoeling

Verkennen van de omgeving; onderscheiden en benoemen (16.1).

Plekken in de eigen omgeving vergelijken (16.2).

Materiaal

Cassette recorder die op batterijen werkt; leeg cassettebandje.

Organisatie

Na het gesprek over geluiden gaan twee kinderen op pad door de school. Dit gebeurt twee keer. Het is van belang dat de kinderen op twee verschillende momenten (bijvoorbeeld tijdens de lessen en aan het begin van de pauze) door de school gaan lopen.

In de schoolkrant schrijft u een stukje over de 'luisterwandeling'. U vraagt de ouders of zij in het weekend ook eens een wandeling door de buurt willen maken om samen met de kinderen goed naar alle geluiden te luisteren. In de groep komt u daar een aantal keren op terug. Vraag ook aan de ouders om met de kinderen op verschillende plaatsen (winkelcentrum, kinderboerderij, bushalte, in huis) te gaan luisteren. Misschien wil één van de ouders een bandopname maken?

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Lukt het de kinderen om zich goed op de geluiden te concentreren?

Zijn de kinderen alert op geluidsoverlast?

In dit lesidee ervaren de kinderen in de ontdekhoek dat je geluid niet alleen kunt horen, maar ook 'zien'. Geluidstrillingen zichtbaar maken vergt enig voorbereidend werk.

Van een klein, leeg conservenblikje haalt u de bodem weg. Over de bodem spant u (goed strak) de helft van een ballon. Met een elastiek of stevig soort plakband zet u het stuk ballon vast. Op de strak gespannen ballon wordt een spiegelscherfje (ongeveer 0,5 x 0,5 cm) vastgelijmd op ongeveer een derde van de middellijn van het ronde vlak. Met behulp van een schemer- of bureaulamp kunt u nu geluid laten zien. Het licht van de lamp valt op het stukje spiegel en wordt weerkaatst op een stuk wit karton dat u aan de muur hebt gehangen (zie illustratie onder 'Organisatie').

Als nu in het blikje wordt gezongen of gepraat, gaat de ballon trillen en het spiegeltje bewegen. Het lichtplekje op het witte karton beweegt mee.

Als u de kinderen met het blikje wilt laten werken, maak dat dan ergens op of aan vast (tafel, stoel, lange stevige paal uit de speelzaal). Kinderen kunnen het blikje namelijk moeilijk stilhouden, zodat de lichtvlek op het karton ook zal bewegen als er geen geluid gemaakt wordt.

In de ontdekhoek zet u de radio aan. Er komt geluid uit. Als ik de radio uitzet, horen we niets meer. Via de radio kunnen we dus geluid opvangen. Waar zit dat geluid nu? In de lucht, maar je kunt het niet zien. Hoe weet je nu dat er in de lucht geluid zit?

Laat een kind iets in het blikje roepen. Een ander kind houdt de vingers tegen de ballon. Voel je iets? Wat voel je dan?

Dan doet u de lamp aan. Er wordt in het blikje gepraat en het lichtvlekje beweegt. Hoe komt dat nu? Wat voelde je ook alweer toen je daarnet je vingers tegen de ballon hield? De kinderen mogen nu (in duo's) gaan experimenteren: hard roepen in het blikje, op een fluitje blazen, een fietsbel laten rinkelen, samen iets in het blikje roepen, vlak voor het blikje op een trommel slaan.

Na het uitproberen in de ontdekhoek tonen de tweetallen hun leukste vondsten aan de rest.

Variatie

U kunt geluid laten 'voelen', voordat u het laat 'zien'.

De radio op een plank zetten, het geluid hard aanzetten: de plank gaat trillen.

Geluidsboxen vasthouden en de muziek hard aanzetten.

Trommels vasthouden.

Een fietsbel dicht bij je oor laten rinkelen (doet pijn).

Een telefoonspelletje: tussen twee plastic drinkbekertjes een draadje spannen. Als je door de bekertjes praat, moet de draad goed strak worden gehouden. Door de trilling (dit kun je zien en voelen) gaat de draad bewegen.

Situatie

Hoekenwerk

Bedoeling

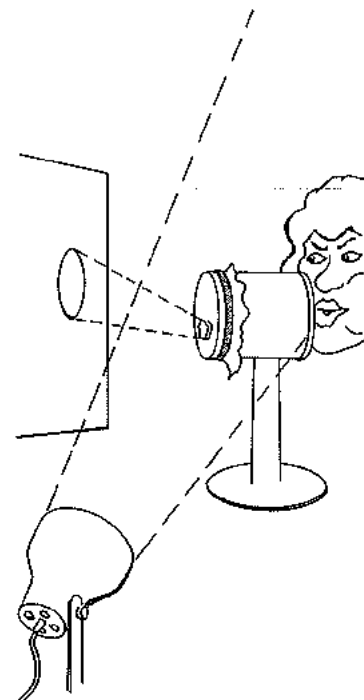
Ervaringen en kennis opdoen met en van eenvoudige natuurverschijnselen (16.8).

Materiaal

Een leeg conservenblikje, een spiegelscherfje van ongeveer 0,5 x 0,5 cm, een blikopener, een ballon, lijm, plakband of stevig elastiek, een schemer- of bureaulamp en een stuk wit karton.

Organisatie

Het apparaat om geluidstrillingen zichtbaar te maken moet van tevoren gemaakt zijn. In het lesidee wordt een beschrijving gegeven. Als u meerdere opstellingen maakt, kunnen tweetallen tegelijk in de ontdekhoek experimenteren.

Leerlijn

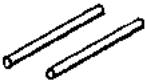
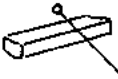
- ☐ Groep 1.
☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Leggen de kinderen verband tussen wat ze voelen aan de ballon en wat ze zien op het stuk wit karton?

Een groepje kinderen zit met een aantal instrumenten midden in de kring. U vertelt een verhaaltje afgestemd op de actualiteit, bijvoorbeeld over Sinterklaas. Met de kinderen gaat u elke scène van het verhaaltje achtereenvolgens uitbeelden. Bijvoorbeeld: de boot van Sint komt aan (enkele keren toeteren op blaasinstrument), Sint stapt aan wal en alle kinderen lopen naar hem toe (grote trom met rustige slagen, kleine trom met korte, snelle slagen), er wordt een welkomstlied ten gehore gebracht (een 'melodie' op spijkerplank), de Pieten maken ruzie en zetten de boel op stelten (een kind beweegt een steen aan een touwtje in een rammelkast heen en weer), de Pieten werpen strooigoed (met een stokje heen en weer bewegen op ribkarton).

Als de kinderen wat geëxperimenteerd hebben, stelt u voor er een eigen 'partituur' bij te maken. U tekent die op het bord of op een groot vel papier. Samen komt u tot een 'eigen uitbeelding' van wat de muzikanten moeten doen. Dit kan er dan als volgt uitzien:

	○ ○	○ ○ ○ ○	○ ○	○ ○ ○
	△ △	△ △	△ △	△ △ △
	▮ ▮	▮	▮ ▮ ▮	▮ ▮ ▮
	▬ ▬	▬ ▬ ▬	▬ ▬ ▬	▬ ▬
	□ □	□ □ □ □	□ □ □	□ □ □
	W W	W	W W W	W

Op deze manier kunt u met de kinderen allerlei situaties uitbeelden waarin geluiden een belangrijke rol spelen: mensen aan de deur (melkman, groenteman), in de supermarkt, een ongeluk, een stads- of dorpsfeest.

Variatie

Het samen musiceren kunt u variëren volgens het patroon van de illustratie. Bijvoorbeeld: per scène elk instrument eenzelfde aantal keren na elkaar laten horen (kolom 1 van boven naar beneden); per scène elk instrument een verschillend aantal keren laten horen (kolom 2); per scène meerdere instrumenten tegelijk eenzelfde aantal keren laten horen (kolom 3), meerdere instrumenten een verschillend aantal keren laten horen (kolom 4) of een combinatie hiervan (eveneens kolom 4). Door middel van een tekening op het bord of op een groot vel papier geeft u de kinderen aan welke scène ze gaan spelen.

Situatie

Kring

Bedoeling

Ontdekken van en ervaringen opdoen met aspecten van tijd (tijdsbeleving, ritme, maat, tijdsduur) (15.1).
Anticiperen op gebeurtenissen (dagelijks tijdsbesef) (15.2).
Rangschikken van gebeurtenissen en processen (15.2.2).
Ervaringen en kennis opdoen met en van eenvoudige natuurverschijnselen (blazen, trillen, schudden, schuren, geluiden) (16.8).

Materiaal

Zelfgemaakte of standaardinstrumenten (zie illustratie).

Organisatie

Een klein groepje speelt op instrumenten, de grote groep luistert kritisch en helpt zoeken naar betere mogelijkheden om een scène uit te beelden.

In het begin per scène met één instrument geluid laten maken en dit geleidelijk uitbouwen naar een samenspel van meerdere instrumenten tegelijk.

Leerlijn

- ☐ Groep 1.
- ☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Komen kinderen met eigen voorstellen om geluiden te visualiseren (bolletjes, streepjes)?

Kinderen laten zich graag horen! Volwassenen zeggen dan al gauw: 'Stil, ssst, niet schreeuwen, niet hollen, rustig zijn!' Over momenten waarop je stil moet zijn en geen drukte mag maken, praat u met de kinderen in de kring. Moedig de kinderen aan zelf voorbeelden te bedenken: bij een zieke, bij een begrafenis, bij een viering, bij een bezoek aan oma en opa, wanneer iemand aan de telefoon is, wanneer je in de auto zit in het drukke verkeer, wanneer de juf iets vertelt, of wanneer je luistert naar geluiden in de natuur.

Met de kinderen gaat u gedurende een week een 'stille-momentenkalender' bijhouden. U hangt twee grote vellen papier voor in het lokaal. Daarop komen plaatjes of tekeningen van stille momenten. Op het ene vel komen stille momenten die in de klas (in de school) voorkomen en op het andere de stille momenten buiten de school. Het doeblad geeft handreikingen om de inhoud van deze activiteit in kleine groepjes of individueel te doen. Zo oefent u meteen de namen van de dagen van de week. Na een aantal dagen neemt u met de kinderen de reeds verzamelde momenten nog eens door:

Wat was dit ook alweer?

Waarom moest je toen stil zijn?

Is het altijd vervelend om stil te zijn of vind je het zelf ook wel eens fijn dat het stil is?

Wanneer bijvoorbeeld?

Laat de kinderen evaren dat stil zijn ook heel fijn kan zijn en dat je dan dingen kunt horen of zien waar je anders aan voorbijgaat. Onderstaand versje kan een leuke afsluiting van zo'n gesprekje vormen.

Alleen

Ik ga vaak naar mijn eigen huis
Als het te druk wordt om me heen
Ik ga vaak naar mijn eigen huis
Daar ben ik helemaal alleen.
Ik ga vaak naar mijn eigen huis
waar niemand zegt: 'Niet doen, schat.'
waar niemand zegt: 'Nee laat dat',
want daar ben ik alleen.

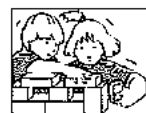
A. A. Milne. Uit: N. Kuiper, *Nu we al zes zijn* (Ploegsma, Amsterdam).

	maandag	dinsdag	woensdag	donderdag	vrijdag
 in school					
 buiten school					

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Rangschikken van gebeurtenissen en processen (15.2.2).

Plekken in de eigen omgeving vergelijken (16.2).

Kennis en ervaring opdoen van en met de omgeving waarin we leven (17.3.1).

Doeblad W21

Materiaal

Tekenmateriaal, tijdschriften om plaatjes in op te zoeken.

Organisatie

U kunt op verschillende manieren aan de weekkalender werken: als grote groep waarvan iedereen een stil moment mag inbrengen. Of een subgroepje krijgt een week de tijd om stille momenten in te brengen. Of u geeft individuele opdrachten. (Voorkom het verplichtend karakter van zo'n opdracht.)

Jaarkalender

Geschikt om rust te accentueren rond Sinterklaas of als voorbereiding op bepaalde religieuze feesten of vieringen (bijvoorbeeld Kerstmis).

Leerlijn

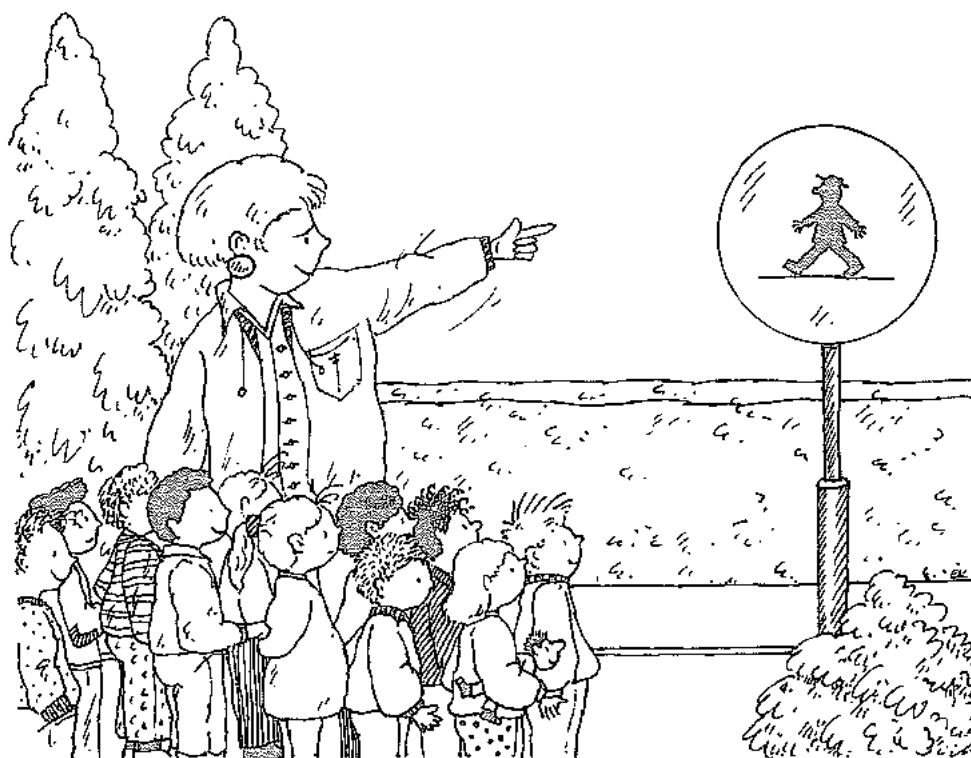
- ☐ Groep 1.
- ☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Sommige kinderen kunt u (middels een individueel gesprekje) stimuleren om ook eens een stil moment voor de kalender in te brengen.

Dit lesidee biedt mogelijkheden om aandacht te besteden aan de groepsfeer en de werksfeer.

Het werkt stimulerend wanneer uzelf ook eens een tekeningetje maakt voor de 'stille-momentenkalender'.

In dit lesidee gaat het erom ervaringen op te doen met 'points of view'. Wat gebeurt er met/in de ruimte, wat kun je er wel en niet waarnemen, als je dichtbij of verder weg gaat staan?

U maakt met de kinderen een wandeling door het schoolgebouw en buiten de school in de wijk. U loopt met de kinderen door een lange straat, door een laantje of door de gang van de school. Op een gegeven moment blijft u stilstaan en laat u een van de kinderen een beschrijving geven van iets dat in de verte te zien is. Een eindje verder stopt u weer en laat u datzelfde object nog eens beschrijven. Er zijn nu al meer details te zien. U gaat hiermee door tot de kinderen heel dichtbij gekomen zijn. Bij het geven van beschrijvingen stimuleert u de kinderen met vragen als:

Wat zie je precies?

Lijkt het groot of klein?

Is het groter dan daarnet?

Zie je nu meer dingen?

Zie je nog wel alles wat je daarnet ook zag?

Hoe zou het komen dat wat je ziet telkens iets anders lijkt?

Waarom denk je dat dat zo is?

Laat de kinderen het nog eens uitproberen!

Ging u eerst van veraf naar dichtbij, nu begint u een voorwerp van dichtbij te bekijken. Daarna gaat u er steeds verder van af staan.

Als u alles in de klas nog eens wilt nabespreken of bekijken, kunt u op elk 'standpunt' een (direct-klaar)foto maken.

Variatie

Dichtbij en veraf kunt u ook in de speelzaal laten ervaren door de kinderen steeds hoger te laten staan en dan naar beneden te laten kijken. Of van laag naar hoog. Of plat op je buik, op je hurken, op je tenen, op een trap.

Een aardige variatie is ook om aan de hand van de foto's de plekken waar die foto's gemaakt zijn weer op te zoeken.

Situatie

Buitenwerk

Speelzaal

Bedoeling

Ontdekken van en omgaan met relatie tussen zichzelf en elementen/dingen in de ruimte (14.2).

Ruimtelijke begrippen hantieren vanuit verschillende perspectieven (14.3.3).

Materiaal

Zo mogelijk een direct-klaarcamera.

Organisatie

Voordat u met de groep buiten bepaalde plekken bezoekt, is het van belang dat u die plekken zelf kent, zodat de activiteit op een veilige en rustige manier kan worden uitgevoerd. Bij de variatie-activiteit kan het handig zijn om vooraf klim- en klautermateriaal klaar te zetten.

Jaarkalender

U kunt bij de buitenactiviteit gemakkelijk de aandacht richten op allerlei seizoensinvloeden, zoals groeien, groen worden, gaan bloeien, verkleuren.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Dit lesidee sluit aan bij *Van dichtbij en ver weg* en *Op de foto*.

Observatie/evaluatie

Kijken vanuit verschillende standpunten is nogal ingewikkeld; de fotoserie kan een goed middel zijn om er nog eens gericht op terug te komen.

U heeft alle kinderen tevoren gevraagd om een foto van thuis mee naar school te brengen: een foto van zichzelf als baby of peuter. Uiteraard neemt u van uzelf ook een babyfoto mee! U schudt alle meegebrachte foto's door elkaar en geeft elk groepje evenveel foto's als het aantal kinderen in dat groepje. De kinderen gaan nu raden, combineren en uitzoeken wie er op de foto's staan.

Wie is wie?

Waarom kun je zien dat deze baby waarschijnlijk Sabine is?

De baby heeft donker haar, maar in de hele groep zijn wel vijf kinderen met donker haar. Wie zou het zijn?

Denken we in ons groepje allemaal hetzelfde of zijn we het niet met elkaar eens?

Als alle groepjes klaar zijn, gaan de kinderen om beurten bij elkaar kijken. Elk groepje vertelt wie er volgens hen op de foto's staan.

Degenen die kijken, reageren als hun foto erbij ligt of als het groepje (ten onrechte) denkt dat zij op een foto staan.

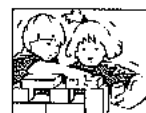
Mogelijk geven de foto's ook aanleiding om samen gemeenschappelijke dingen bij baby's, peuters en kleuters te ontdekken en zo de foto's te ordenen naar leeftijd.

Variatie

Wanneer het herkennen erg moeilijk is, bijvoorbeeld omdat er veel kinderen in de groep zitten, kunt u ook per groep met de eigen foto's (maar wel door elkaar geschud) laten werken. De kans dat de kinderen er samen uitkomen, is dan groter. Misschien moet u in dit geval afspreken dat niemand spontaan de eigen foto noemt of aanwijst, maar dat de anderen het al vragend en kijkend moeten ontdekken. Daarna kunt u alsnog proberen of het met alle foto's door elkaar (zoals boven beschreven) ook lukt.

Een andere mogelijkheid is dat u alle foto's voor de klas hangt en de groep laat raden op welke foto een bepaald kind staat.

Situatie

Werkles

Bedoeling

Leeftijd-generaties (15.4.2).

Verkennen van de omgeving; onderscheiden en benoemen (16.1).

Materiaal

Foto's van de kinderen als baby of peuter.

Leerlijn

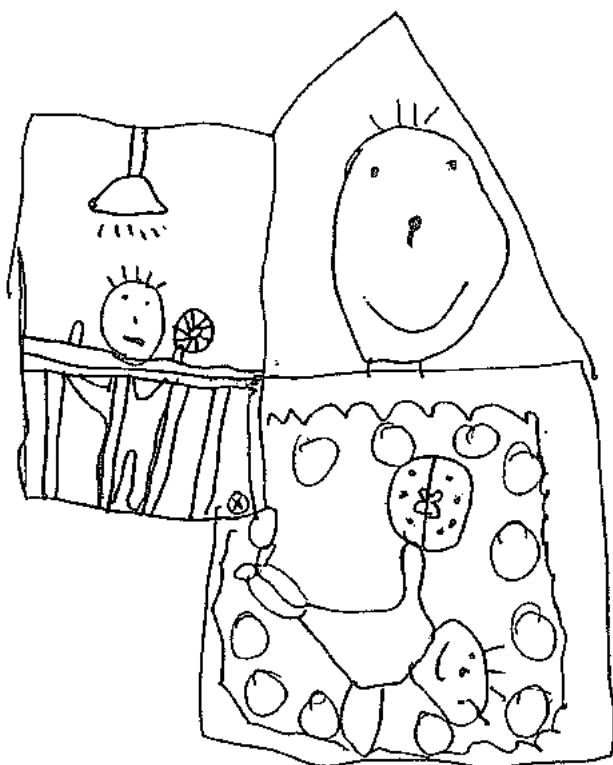
☒ Groep 1.

☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Hoe gedetailleerd nemen de kinderen waar?

Waar letten ze op bij het bekijken van de foto's?

Van mij zijn er twee,
vind je dat geen leuk idee?
Als ik in de spiegel kijk,
zie ik dat ik op je lijk:
zelfde ogen, zelfde oren,
zelfde neus zo recht van voren.
Hé, hé, van mij zijn er twee,
vind je dat geen gek idee?

Uit: PgNOB, *Natuuronderwijs in lessen* (S.L.O., Enschede 1987).

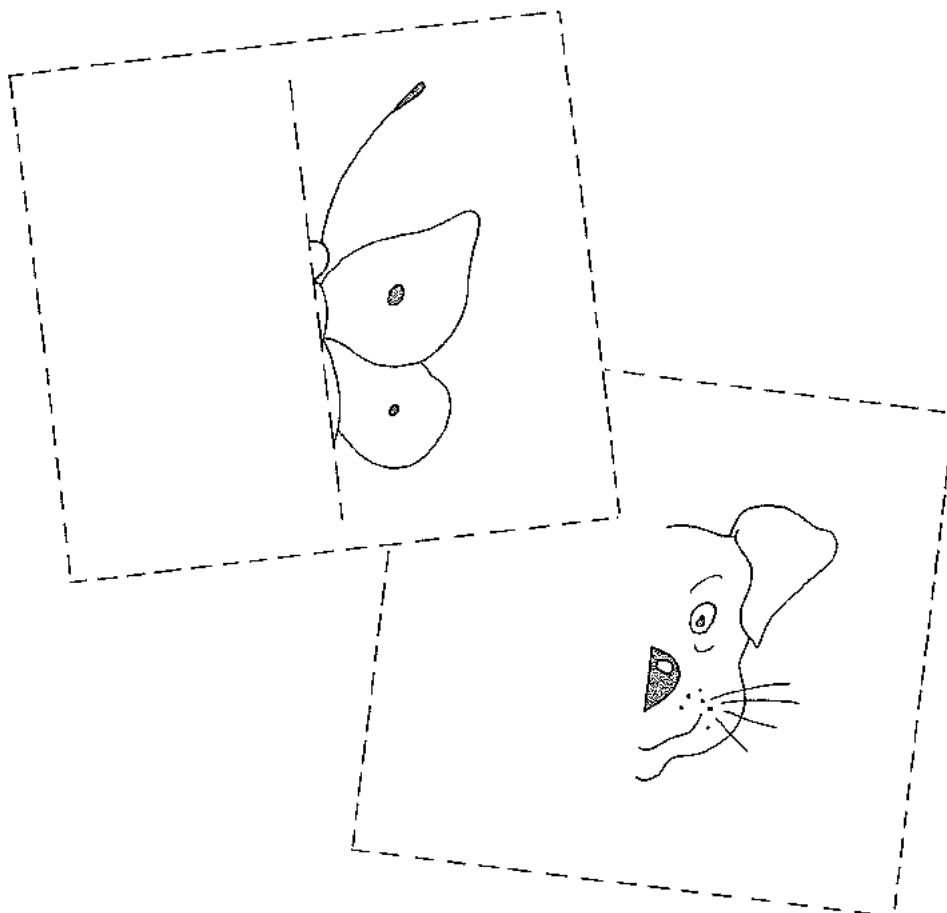
Terwijl u in een spiegel kijkt, leest u dit versje voor. Na het voorlezen haalt u een aantal spiegels en spiegellende voorwerpen te voorschijn. De kinderen mogen met de spiegels spelen: zichzelf bekijken, samen met iemand anders voor de spiegel staan, een stukje van het lokaal in de spiegel 'vangen'. Geef hun de tijd om allerlei ervaringen op te doen. Daarna gaat u er met de groep over praten:

Wat heb je met de spiegels gedaan?
Wat gebeurt er, als je dichtbij gaat staan?
Wat als je verder weg gaat staan?
Wat heb je allemaal in je spiegel kunnen vangen? Doe dat nog maar eens voor en vertel wat je ziet.

Na het gesprek speelt u met de kleuters (in groepjes van twee) het spel met de spiegelkaarten. U hebt hiervoor doeblad W23 nodig.

Variatie

Met omtrekfiguren kunnen de kinderen op een blad met een verticale of horizontale lijn zelf spiegelkaarten maken.

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Verkennen van de omgeving; onderscheiden en benoemen (16.1).

Ervaringen en kennis opdoen met en van eenvoudige natuurverschijnselen (16.8).

Doeblad W23

Materiaal

Allerlei soorten spiegels: grote en kleine; bolle en platte.

Speciale spiegels: koplampspiegel (sloperij); passpiegel (kledingzaak); buigbare spiegel (dunne aluminiumplaat of folie).

Per tweetal: spiegeltje van 10 x 15 cm (voor de spiegelkaarten).

Spiegellende voorwerpen (lepel, deksel, folie).

Organisatie

Voor u met dit lesidee begint, doen de kinderen allerlei ervaringen op met spiegels. Het is daarom wellicht een goed idee om in uw lokaal een 'spiegelhoek' in te richten met allerlei spiegels en spiegellende voorwerpen.

Zorg voor veilige spiegels!

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Het doeblad is minder geschikt voor jongste kleuters.

Observatie/evaluatie

Gebruik de ervaringen die de kinderen zelf opdoen als basis voor het nagesprek (het 'vangen' in de spiegel, spiegelbeeld, diepte).

Hoe ziet je oog er precies uit? De kinderen gaan in dit lesidee aandachtig ogen bekijken. Ze zullen ontdekken dat elk oog anders is: Verschillende kleuren.

Adertjes.

Korte of lange wimpers.

Dikke of dunne wenkbrauwen.

Dit lesidee kunt u het best met groepjes van vier kinderen uitvoeren. U gaat met de kinderen rond een tafel zitten. Op de tafel liggen loepen, vergrootglazen en scheerspiegels. U vraagt aan de kinderen of ze weten welke kleur ogen ze hebben? De kinderen zullen wel allerlei kleuren noemen, maar de meesten weten niet precies welke kleur ogen ze hebben. De kinderen gaan nu door een vergrootglas of loep elkaars ogen bekijken. Ze moeten heel goed kijken. Daarna mogen ze vertellen wat ze gezien hebben. Tijdens het vertellen kunnen ze aanwijzen wat ze gezien hebben. U vraagt of ze ook weten hoe we die 'dingen' noemen:

Wimper.

Ooglid.

Wenkbrauw.

Pupil (op een scheerspiegel laten aanwijzen).

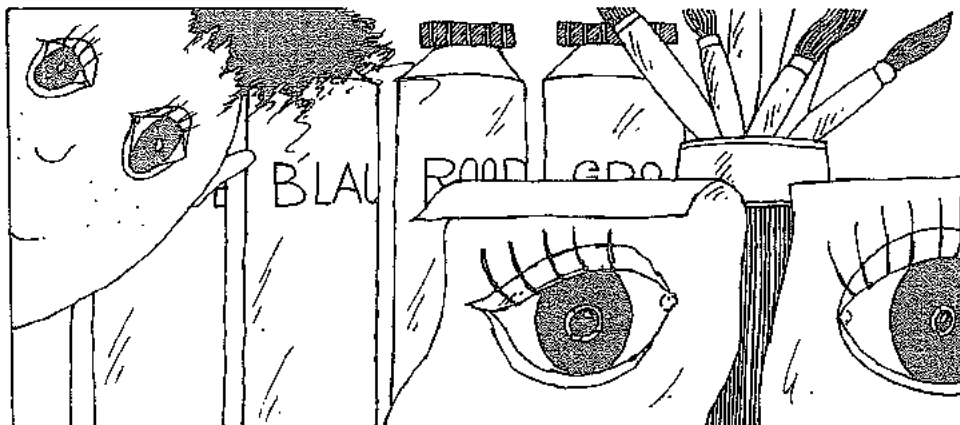
Uiteraard komt nu ook de vraag: Welke kleur heeft je oog? Alle kinderen mogen zelf in een scheerspiegel heel nauwkeurig hun oog bekijken. Ze zien dan vast ook de fijne adertjes in het oog. Laat hen nog eens bij andere kinderen kijken, ze zullen ontdekken dat er verschillen zijn.

Na dit onderzoekje houdt u met de kinderen een gesprek over het waarom van wimpers, oogleden en wenkbrauwen. U stelt vragen als: Wat zou er kunnen gebeuren, als je geen oogleden had? Zou je dan lekker kunnen slapen?

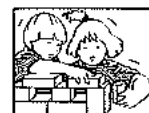
Ter afsluiting gaan alle kinderen met waterverf, heel groot en in de juiste kleur, hun eigen oog schilderen. Alles wat ze ontdekt hebben, wordt in de tekening verwerkt. Als ze zich tijdens het verven niet meer precies herinneren hoe hun oog eruitziet, kunnen ze nog eens in de scheerspiegel kijken.

Variatie

Met de kinderen speelt u het spelletje 'Welke ogen passen het best?' Op een paar grote kaarten hebt u een aantal gezichten gemaakt, zonder ogen. Op aparte kaartjes tekent u paren ogen. De kinderen mogen vertellen waarom ze vinden welke ogen het best in welk gezicht passen.

Situatie

Werkles

Bedoeling

Kennis en beleving van het eigen lichaam (via directe ervaring en waarneming) (13.1).

Materiaal

Vergrootglazen (vijf of zes), loepen.

Scheerspiegels (vanwege het vergrotingseffect).

Waterverf, penselen, grote vellen wit papier.

Organisatie

Dit lesidee kunt u het best met groepjes van vier kinderen aan één tafel uitvoeren.

U zorgt ervoor dat alle materialen op de tafel klaarliggen.

Jaarkalender

Op een aantal scholen heeft de jeugdarts er een goede gewoonte van gemaakt om vóór het onderzoek van de oudste kleuters, eerst in de groep met alle kleuters samen een gesprekje te hebben. Indien dit bij u op school ook het geval is, past het lesidee goed in de periode waarin de jeugdarts op uw school is.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☒ Groep 2.

Wanneer de zon schijnt, komen er allemaal donkere plekken (schaduwen) op de grond, op de muur, op de tafel. In dit lesidee gaan we die schaduwen onderzoeken.

Wie ziet schaduwen?

Waar zie je ze?

Wanneer zie je ze wel/niet?

Hoe zien ze er precies uit?

Waar zijn grote, waar kleine schaduwen?

Schaduwen zijn spannend genoeg om ze eens verder te gaan onderzoeken. U zorgt dat ieder kind van de groep een vel wit papier heeft met daarop een klein voorwerp: een bloempotje, een kopje, een blok, een popje of iets dergelijks.

Wanneer nu het zonlicht op die voorwerpen valt, gaan de kinderen experimenteren met de schaduwen. In het begin of tijdens de activiteit helpt u hen een beetje op weg met vragen als:

Kun je de schaduwen goed zien?

Wat kun je doen, als er op jouw tafel toevallig geen schaduw te zien is?

Kun je aan een schaduw zien waar die bij hoort?

Wat gebeurt er, als je het voorwerp van je papier optilt?

En als je het voorwerp op het papier verschuift?

Welke kleur hebben schaduwen?

Alle schaduwen zitten aan dezelfde kant! Hoe kan dát nou?

Nu ik hier ga staan, is op jouw tafel de schaduw weg. Hoe kan dat?

Hoe kan ik de schaduw weer terug laten komen?

Na wat experimenteren en overleggen probeert iedereen op het eigen vel papier eerst het voorwerp om te trekken. U maakt duidelijk dat dit zo moet gebeuren dat de schaduw van het voorwerp zoveel mogelijk op het papier blijft. Laat de kinderen ontdekken dat dan het voorwerp moet verschuiven. Als ze het voorwerp later per ongeluk verschuiven, weten ze aan de hand van de getekende schaduwomtrek weer snel waar het moet staan. Wanneer ze de schaduw van het voorwerp grijs maken en de omtrek van het voorwerp een andere kleur geven, kunnen de schaduwen in het nagesprek goed vergeleken worden.

Variatie

De kinderen kunnen buiten experimenteren met schaduwen van bomen, struiken, een muurtje, een speeltoestel, de school en vooral zichzelf. Met stoepkrijt trekken ze de contouren die ze zien om. Laat hen in groepjes van twee werken.

Met een projector de hoofden van enkele kinderen op een groot vel papier projecteren en die omtrekken. Daarna de anderen laten raden van wie welk hoofd is.

Een laken spannen voor een projector en achter dat laken voorwerpen houden die de kinderen moeten raden.

Situatie

Werkles

Buitenwerk

Bedoeling

Verkennen van de omgeving; onderscheiden en benoemen (16.1).

Ervaringen en kennis opdoen met en van eenvoudige natuurverschijnselen (16.8).

Materiaal

Eenvoudige voorwerpen die in het lokaal aanwezig zijn en die eenvoudige schaduwen geven. Stapel wit tekenpapier en kleurpotloden.

Stoepkrijt.

Diaprojector, laken, grote velen papier, stiften.

Organisatie

De activiteit kan ook in de kring worden uitgevoerd: een klein groepje experimenteert en de anderen kijken kritisch toe.

Jaarkalender

De zon moet schijnen en bij voorkeur laag staan; de winter of het vroege voorjaar zijn zeer geschikte seizoenen.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Worden de kinderen nieuwsgierig?

Willen ze zelf echt experimenteren en dingen ontdekken?

Komen er veel vragen?

Met welke ontdekkingen gaat u een volgende keer verder?

In dit lesidee ervaren de kinderen dat je zonder te kijken toch voorwerpen kunt herkennen met behulp van andere zintuigen. U laat de kinderen goed om zich heen kijken en stelt de volgende vragen:

Wat zie je allemaal?
Hoe ziet het eruit?
Welke vorm heeft het?
Welke kleur?

De kinderen beschrijven alles zo goed mogelijk. Eventueel mogen anderen eerst raden wat het is. ('Ik zie, ik zie... en het is rond en het is blauw.')

Na deze introductie zorgt u voor een serie voorwerpen onder een doek of in een voeldoos. Hoe kunnen we nu zonder onder deze doek of in die doos te kijken toch te weten komen wat eronder/erin ligt?

De kinderen bedenken mogelijkheden als:

Je kunt aan die bobbel zien dat daar een bal ligt.

Je kunt gaan voelen.

Enkele kinderen gaan iets betasten en beschrijven en laten anderen raden wat het is.

U hebt in de klas een sterk geurende bloem verstopt. U vraagt aan de kinderen hoe ze erachter kunnen komen waar die bloem verstopt zit. Je kunt hem onmogelijk zien! Welke andere dingen kun je op de reuk herkennen? (Fruit.) Enkele kinderen mogen nu met een blinddoek om aan dingen ruiken en raden wat dat voor dingen zijn. De kringactiviteit sluit u af met het spelen van blindemannetje.

Variatie

U vraagt aan de kinderen of ze nog andere manieren weten om dingen te herkennen (kijken, ruiken en voelen mag niet). Probeer met de kinderen uit of je door te proeven (smaak) vruchten kunt onderscheiden en of je ook door iets alleen maar te horen kunt vertellen wat het voorstelt.

Situatie

Kring

Bedoeling

Verkennen van de omgeving; onderscheiden en benoemen (16.1).

Materiaal

Voorwerpen uit de klas in een voeldoos of onder een doek.
Enkele sterk geurende vruchten en bloemen.
Enkele etenswaren.
Een paar voorwerpen die geluid maken: belletje, muziekinstrument.
Blinddoek.

Organisatie

Voordat u met dit lesidee begint, moet u de volgende voorbereidingen hebben getroffen: spulletjes onder een doek of in een voeldoos leggen, een sterk geurende bloem verstopten en wat fruit gereedleggen. Tijdens de fruitkring kunt u het spelletje uitbreiden door het fruit op smaak of geur bij elkaar te laten zoeken. Let op: de kinderen mogen tijdens dit lesidee van de dingen proeven. Waarschuwt u hen wel dat ze nooit zomaar van onbekende spullen mogen proeven. Het mag vandaag alleen, omdat u weet dat er geen gevaarlijke spullen worden gebruikt.

Leerlijn

- ☒ Groep 1.
- ☒ Groep 2.

W ACTIVITEIT

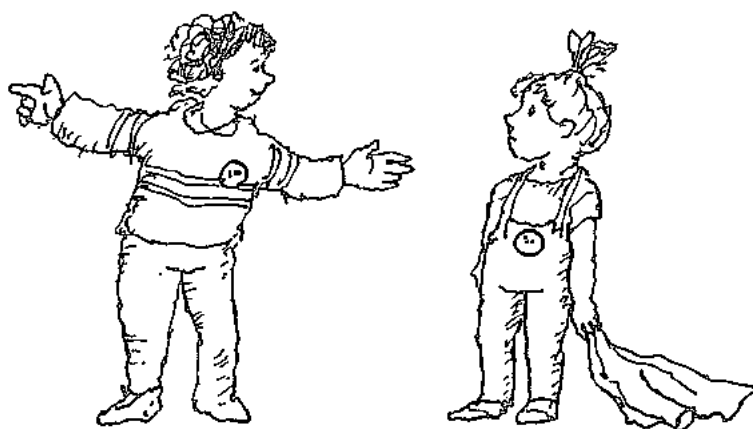
Juf!
Juffrouw!
Ju-uf!
Juf...frouw!
Wanneer kom je nou...?

In dit lesidee gaan de kinderen van elkaar leren. De suggestie is vooral bedoeld voor die kinderen die net in groep 1 komen. Zij gaan van de kinderen die al wat langer op school zitten een aantal 'regels' leren! De oudere kinderen vertellen:

Waar het aanrecht is.
Waar de wc.-kettingen hangen.
Hoeveel kinderen in de hoeken mogen.
Waar de melkbeker moet staan.
Waar de gymzak moet hangen.
Wat je met je kleren moet doen bij het gymmen.

U geeft het 'nieuwe' kind een 'maatje', een oudste kleuter die als taak krijgt de nieuwkomer een week lang te 'begeleiden'. Om goed zichtbaar te maken dat beide kleuters voor een poosje bij elkaar horen, krijgen ze allebei eenzelfde button opgespeld. Het is de bedoeling dat het oudere kind een beetje verantwoordelijkheid leert dragen. Probeer dit ook te sturen door hem of haar een hint te geven, wanneer u ziet dat het 'nieuwe' kind niet meer weet waar de puzzel moet staan of zijn/haar melkbeker of sjaal vergeet mee te nemen. En prijs beide kinderen, als ze elkaar inderdaad niet 'in de steek laten'!

Tot slot enkele ideeetjes voor het maken van buttons. Niet iedereen zal over een buttonmachine kunnen beschikken. U kunt het oudere kind twee dezelfde tekeningetjes laten maken op een klein, rond kartonnetje. U plastificeert dit en voorziet het aan de achterzijde van een speldje. Een andere mogelijkheid is om twee leuke (plak)plaatjes op een dun kartonnetje of viltje te bevestigen en dat te voorzien van een brochespeld.

Variatie

U maakt op het schoolbord of op een groot vel papier enkele tekeningetjes van 'regels' die de kinderen elkaar leren, zoals: het aanrecht, de wc.-ketting, de melkbekers, enzovoort. Als ook de jongste kleuter weet wat er met een tekeningetje wordt bedoeld, laat u hen samen (de jongste en de oudste kleuter) het plaatje kleuren.

Situatie

Werkles

Spelles

Bedoeling

Zelfredzaamheid (18.1).

Materiaal

Serie van steeds twee identieke buttons.

Organisatie

Uitleg kan in de kring aan de hele groep gebeuren. De twee kinderen die bij elkaar horen, voeren verder alles zoveel mogelijk gezamenlijk uit.

Jaarkalender

Op alle momenten waarop nieuwe kinderen in uw groep komen.

Leerlijn

- ☐ Groep 1.
- ☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Zijn de oudste kleuters zich bewust van hun verantwoordelijkheid?

Denken ze op tijd aan hun groepsgenootje?

In dit lesidee beelden de kinderen een levenslijn uit. De verschillende levensfasen van de mens worden op een rijtje gezet. In elke fase gaat u met de kinderen na wat er wordt geleerd. De levensfasen zijn op grote vellen papier in beeld gebracht. In de uitwerking gaat u vooral in op de eerste levensfasen.

U zit samen met de kinderen in een kring. Aan de hand van allerlei beeldmateriaal uit de verschillende levensfasen (baby, kleuter, kind, tiener, enzovoort) gaat u nu met de kinderen de levensfasen 'vullen'.

Kun je je nog herinneren wanneer je leerde lopen?

Weet je nog over het alleen eten?

Jezelf aankleden?

Samen wordt besproken dat je sommige dingen pas leert, als je iets anders al kunt. Bijvoorbeeld eerst kruipen, daarna rechtop staan en dan lopen. Alle fasen worden op deze manier doorgenomen. De kinderen geven voorbeelden van wat ze allemaal kunnen in de verschillende fasen. In de levenslijn kunt u aandacht schenken aan verschillende fasegebonden aspecten.

Buik: je bent nog bij je mama in de buik.

Baby: bij mama drinken, de fles krijgen, slapen, lachen, plassen in je luiert, huilen.

Peuter: kruipen, lopen, box, kinderstoel, zitten, 'krom' praten, leren op de pot gaan zitten, naar de wc. gaan, eten met je handen, eten met een lepel, naar de televisie kijken (Tik Tak, Sesamstraat), meer woorden zeggen, in de tuin spelen.

Kleuter: aankleden, eten, brood klaarmaken, tafel dekken, naar school gaan, versjes leren, tekenen, steppen, in de buurt spelen, fluiten, hardlopen, springen, opruimen, televisie en radio aanzetten, enzovoort.

Kind: leren lezen, schrijven en rekenen, voorlezen, klok kijken, alleen bij een vriendje/vriendinnetje gaan spelen, iets gaan kopen, met de bus meegaan, kleren uitzoeken, jezelf wassen, enzovoort.

Ouder: groot/volwassen, alleen wonen, werken, geld verdienen, brommer/auto rijden, op reis gaan, geld hebben.

Nadat in de kring zoveel mogelijk vaardigheden genoemd zijn, worden de fasen op grote vellen papier aangegeven door middel van plaatjes uit die verschillende levensfasen. De vellen papier worden later in het lokaal opgehangen. De kinderen mogen, in groepjes van drie of vier, plaatjes gaan zoeken in allerlei tijdschriften. Ze knippen die uit en plakken ze op. Ook mogen ze zelf tekeningen maken.

Als alle fasen zijn 'ingevuld', gaat u er samen naar kijken en over praten. Tijdens dit nagesprek kunt u ingaan op de mensen die we allemaal nodig hebben om iets te leren: andere kinderen, papa en mama, mensen op school, enzovoort.

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Ontdekken van en ervaringen opdoen met aspecten van tijd (15.1).

Rangschikken van gebeurtenissen en processen (15.2.2).

Materiaal

Zes grote vellen papier. Voor elke levensfase een vel. Op het vel papier wordt bovenaan met behulp van een plaatje aangegeven om welke fase het gaat.

Plaatjes van: aanstaande moeder, baby, peuter, basisschoolkind, tiener en volwassene.

Allerlei tijdschriften.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Niet iedereen leert alles op dezelfde tijd. Sommige kinderen zullen nog niet alles kunnen wat hun groepsgenootjes al wel kunnen. Als u merkt dat sommige kleuters daar moeite mee hebben, gaat u er dan op in in de trant van: 'Dat is heel goed mogelijk en helemaal niet raar.'

Pietje Smeerpoets

Ga je toch eens wassen, Pietje Smeerpoets!
 Domme, domme Piet, waarom was jij je ... niet?
 Piet, Piet, wat een verdriet!

U zingt het liedje met de kinderen, waarbij ze telkens een woord invullen (haren, handen, voeten, buikje). Er volgt een gesprekje over wassen. Piet Smeerpoets waste zich nooit.

Wanneer was jij je? Kinderen noemen tijdstippen, u structureert en vult eventueel aan: voor het eten, na het gebruik van de wc., na het spelen in de zandbak, voor het naar bed gaan, 's morgens bij het opstaan, enzovoort.

Moet je je eigenlijk wel wassen? Waarom? Ook op deze vraag laat u de kinderen allerlei reacties geven: anders word je steeds viezer, anders ga je stinken, anders zie je er niet mooi uit, anders kun je ziek worden.

U probeert, zonder daarbij de kinderen angstig te maken, uit te leggen dat je je regelmatig moet wassen. Anders kunnen kleine ziekmakertjes in je lichaam komen. Je moet dus op bepaalde momenten van de dag je handen wassen, ook al lijken die niet eens vies. Stel je voor: je steekt eerst je handje in het zand en daarna ga je eten of stop je je vingers in je mond. Daar kun je ziek van worden! Wanneer je je regelmatig wast, word je minder gauw ziek.

Hoe moet je je handen wassen?

U laat één kind dit eens demonstreren. U let daarbij op:

Wat hebben we nodig bij het handen wassen?

Wat doen we eerst en wat daarna (volgorde)?

U deelt nu de strook 'handen wassen' van doeblad W25 uit. U laat de kinderen over de plaatjes vertellen en u stimuleert het ontdekken van de logische volgorde. Eén strook plakt u boven de kraan. Daarna mag een van de kleuters het handen wassen nog eens demonstreren. De rest van de groep volgt de handelingen nauwgezet. Boven alle wastafels die ze regelmatig gebruiken, plakt u zo'n strook. U spreekt af dat iedereen er goed op let om regelmatig de handen te wassen. Wanneer kinderen elkaar daarop wijzen, belooft u dit door een positieve opmerking.

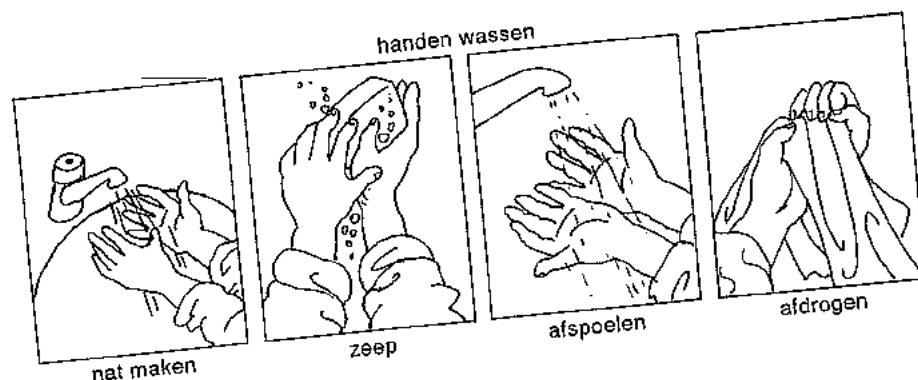
De andere strook van het doeblad kunt u op soortgelijke wijze introduceren. Let bij elke strook steeds op drie vragen:

Wanneer?

Waarom?

Hoe?

De kinderen kleuren de stroken en nemen deze mee naar huis.

Situatie

Kring

Bedoeling

Kennis en beleving van het eigen lichaam (13.1).

Kennis en attitude over specifieke aspecten van gezond gedrag (hygiëne) (17.1.2).

Zelfredzaamheid (18.1).

Doeblad W25

Materiaal

De aanwezige wastafels.

Organisatie

Wanneer uzelf of een kind iets voordoet, is het belangrijk dat u zorgt voor:

Het vestigen van de aandacht op de activiteit;

Het helder verwoorden van de activiteit;

Een rustige sfeer (neem er de tijd voor!).

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Zijn er kinderen die extra aandacht op dit punt nodig hebben (incontinentie bijvoorbeeld)?

Geeft u de kinderen op school voldoende gelegenheid voor activiteiten ter bevordering van de lichaamshygiëne? Jonge kinderen imiteren graag. Hoe is het voorbeeld dat uzelf stelt?

Misschien kan dit lesidee extra bijdragen om de hygiënische situatie op school eens door te lichten (aanwezigheid van zeep en papier, reinheid van de wasgelegenheid). Ook een prima aanleiding voor een thema in het kader van oudercontact.

Op een grote paddestoel,
rood met witte stippen,
zat kabouter Spillebeen
heen en weer te wippen.
'Krak!' zei de paddestoel...

Kabouter Spillebeen, wat is die toch aan het doen? Zomaar op een paddestoel zitten wippen. Die gaat dan natuurlijk kapot. De kinderen bekijken een paddestoel (champignon) van dichtbij. Er zijn verschillende delen te zien: hoed, steel en soms de kraag. Voorzichtig kan de champignon horizontaal en verticaal in stukjes gesneden worden. Laat de kinderen voelen, ruiken, proeven en vertellen wat ze zien.

Er volgt een gesprekje. Enkele vragen die steun kunnen bieden:
Groeien deze paddestoelen in het bos?
Wie heeft wel eens paddestoelen in het bos gezien?
Zien die er net zo uit als deze paddestoelen?
Zouden die wel of niet giftig zijn?
Mag je die plukken? Omtrappen?
Wie hebben iets aan die paddestoelen?
Wat mag nog meer niet in het bos?

Om duidelijk te maken dat champignons wel eetbaar zijn, kan nu met de stukjes iets lekkers gemaakt worden. Ze kunnen gebakken worden. Er kan soep van worden gemaakt (water, een bouillonblokje, champignons, tijdje laten koken). Smakelijk!

Als afsluiting kunt u het verhaal 'Rood met witte stippen' uit 101 verhalen voorlezen.

Situatie

Kring

Bedoeling

Bekijken en vergelijken van onderdelen van planten (16.3.3).

Materiaal

Bakje champignons.
Mesje(s), pan en kookplaatje.
Plaatmateriaal (tijdschrift) van verschillende paddestoelen.
Eventueel vergrootglas.

Organisatie

Stoelen in de kring.
Plaatmateriaal verzamelen.
Kookopstelling.

Jaarkalender

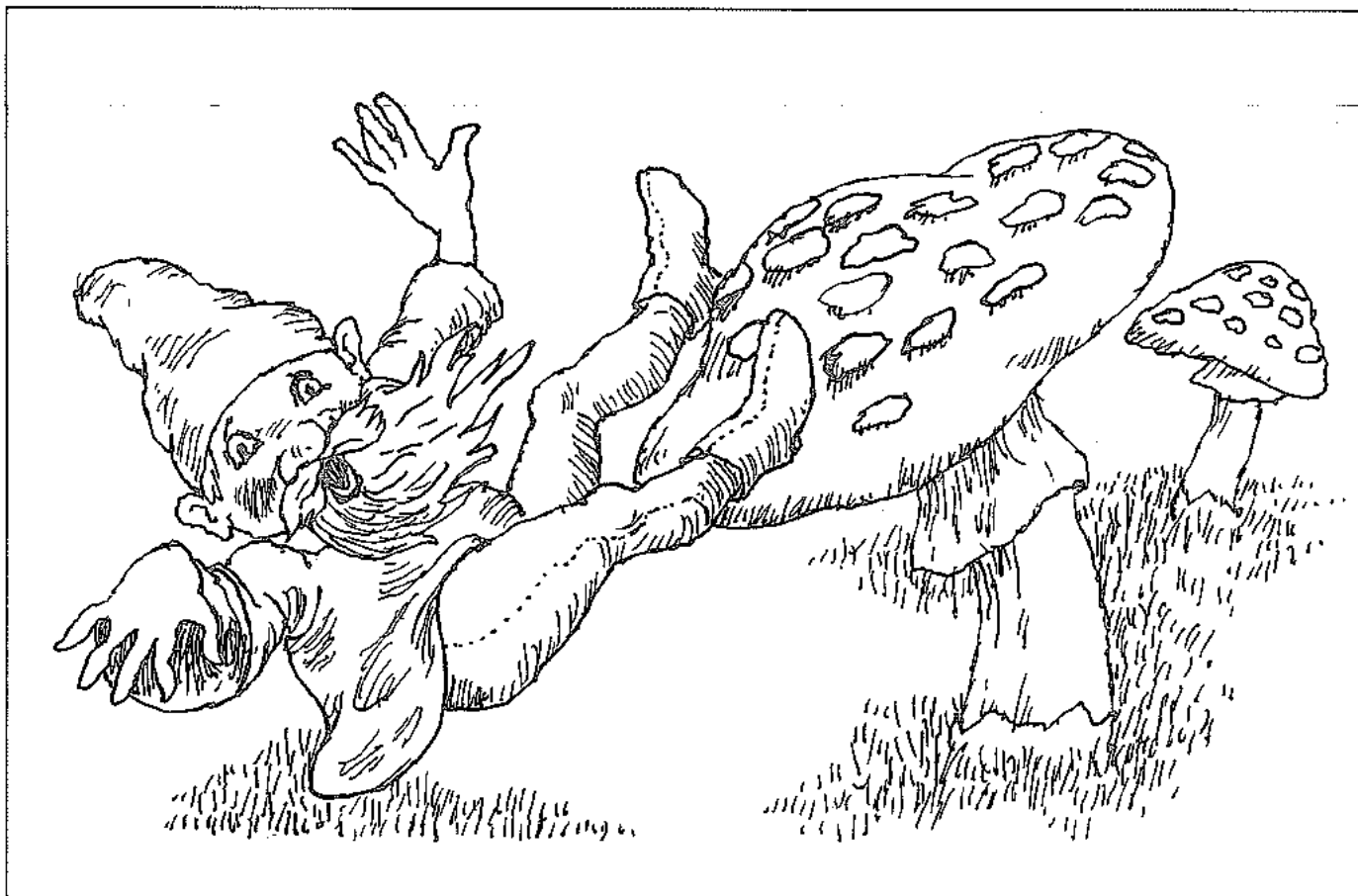
Zeer geschikt vóór een herfstwandeling.

Leerlijn

☒ Groep 1.
☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Welke kinderen zijn al wat milieubewust?

U zit met de kinderen in de kring en vertelt dat ze naar dieren gaan kijken. U heeft plaatmateriaal (foto's/dia's) verzameld van dieren die gewone dingen doen: een blaffende hond, een vliegende vogel, een poes die melk likt. U laat de eerste foto zien. Vragen die u kunt stellen zijn:

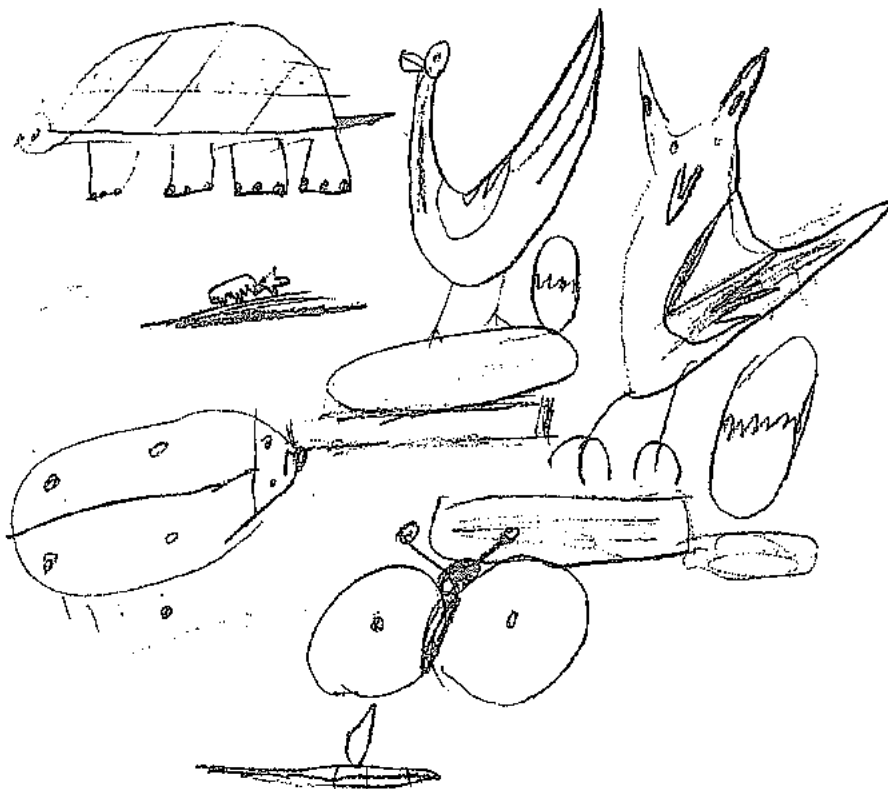
Welk dier is dit?

Wat kan het dier?

Van wie zou het dat geleerd hebben?

Laat de kinderen zelf zoveel mogelijk ontdekken, daarna kunt u hen op dingen wijzen. Zo bekijkt u samen alle foto's. Daarna probeert u samen met de kinderen tot een soort samenvattende conclusie te komen: dieren doen die 'kunstjes' niet zomaar. Ze hebben ze nodig om te kunnen eten, vliegen, waarschuwen, vluchten, enzovoort.

Hierna kunt u tijdens een werkles een groepje kinderen laten werken aan een boekje. Ze verzamelen (eventueel thuis) dierenfoto's uit tijdschriften en plakken die in. De boekjes komen in de boekenhoek, zodat de kinderen ze later nog eens kunnen bekijken.

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Ervaringen en kennis opdoen met en van dieren (16.4).

Materiaal

Verzameld plaatmateriaal: foto's en/of dia's.

Eventueel: diaprojector en -scherm.

Organisatie

Vooraf plaatmateriaal verzamelen.

Zonodig diaprojector en -scherm klaarzetten.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Zien de kinderen wat er zo knap is aan gewone dingen van dieren?

We gaan op de speelplaats of in de speelzaal met behulp van een verkeersbrigadier oversteken. Er is een straat 'aangelegd' en op die straat is een zebrapad getekend. Dit met behulp van krijstrep en papierstroken. Eén kind wordt uitgedost als brigadier. Op de stoep staat een groepje kinderen te wachten om over te kunnen steken. Een aantal kinderen speelt 'verkeer': voetgangers, auto's en fietsers. U kunt hierbij van het buiten-speelmateriaal gebruik maken. Het spel wordt enkele keren gespeeld. Na elke keer wordt met de groep nabesproken hoe het ging:

Wat ging er goed? Bijvoorbeeld het verkeer stopzetten of het fluitsignaal geven.

Wat lukte nog niet zo goed? Bijvoorbeeld het verzamelen van het groepje of het vlot gelijktijdig oversteken.

Door steeds door te vragen laat u de kinderen kritischer nadenken over het oversteken:

Waarom laat de brigadier niet steeds één kind tegelijk oversteken?
 Waarom ga je als groepje naast elkaar en niet achter elkaar staan?
 Waarom draagt de brigadier een oranje jas?
 Er wordt met een fluitje gewerkt. Zou het ook anders kunnen?
 Waarom is dit beter?

Na het oversteekspel gaan de kinderen in groepjes aan doeblad W26 werken. U geeft hun daarbij de volgende opdracht: eerst de plaatjes uitknippen, daarna in de goede volgorde leggen en tenslotte in onderling overleg binnen je groepje tot één goede volgorde komen. Na het groepswerk laten de kinderen hun resultaat zien. Is het goed of fout en waarom?

Ter afsluiting kunt u aan het einde van de schooltijd met de kinderen een echte straat gaan oversteken. Vraag hierbij de hulp van enkele schoolbrigadiers of ouders.

Situatie

Spelles

Speelzaal

Bedoeling

Verkeersbrigadiers: functie, betekenis en toepassingen (18.5.4).

Doeblad W26

Materiaal

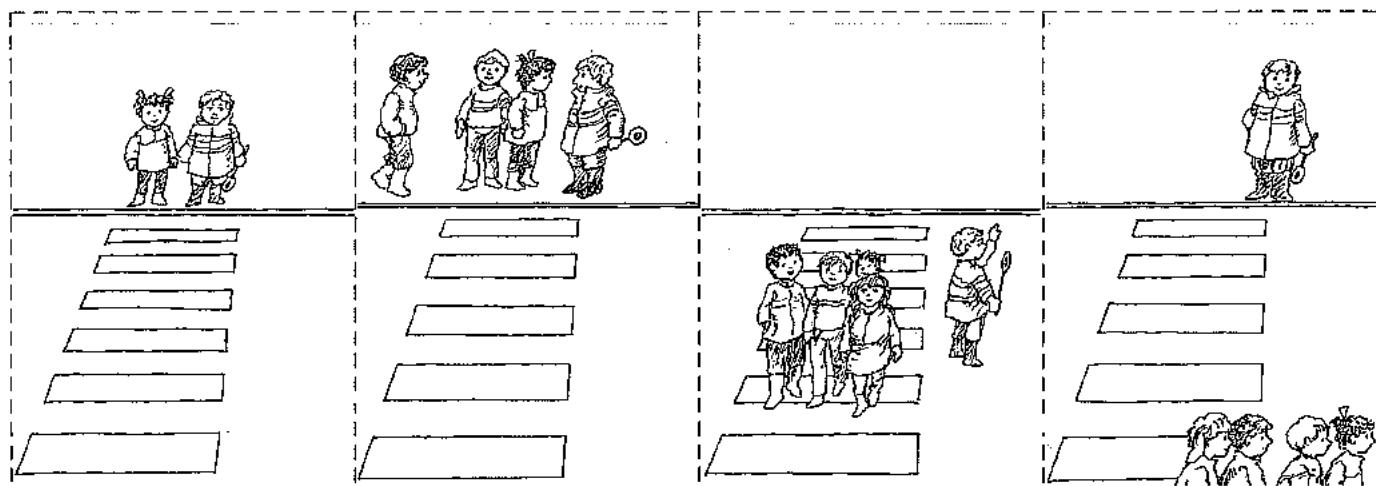
Krijt, stroken papier (om een 'echt' zebrapad te maken).
 Buitenspeelmateriaal.

Organisatie

Voor u met dit lesidee start, moet de 'straat' gemaakt zijn op de speelplaats of in de speelzaal.

Leerlijn

- ☐ Groep 1.
☒ Groep 2.

Juf, mijn tand zit los, voel eens! Ergens tussen hun vijfde en zevende levensjaar beginnen de meeste kinderen met het wisselen van hun melkgebit. Nogal wat kinderen in groep 2 zullen hun eerste losse tand voelen. Een belangrijke gebeurtenis!

U houdt met de kinderen een gesprekje over het gebit:

Toen je geboren werd, had je toen al tanden?

Wanneer kreeg je ze? Allemaal tegelijk?

Heb je al losse tanden nu? Wie heeft er al een uit?

Hoe ging dat, hoe voelde dat?

Wie heeft er al een nieuwe tand?

Wat gebeurt er met je kiezen?

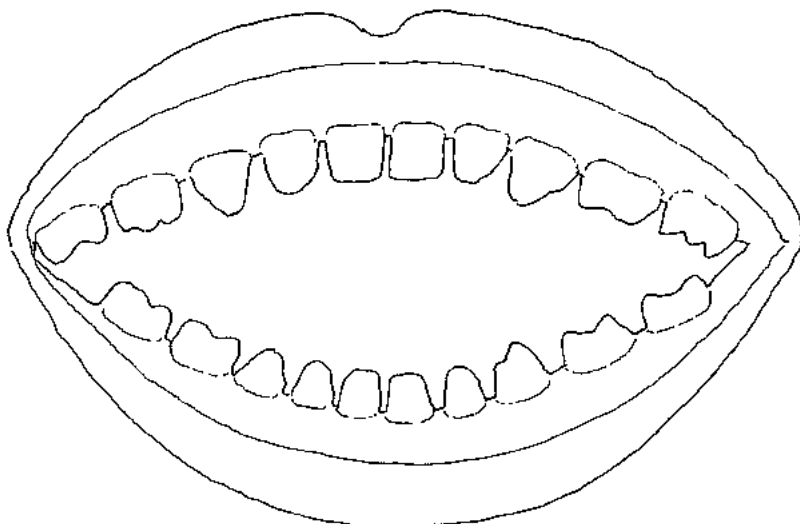
U kunt wat foto's verzamelen die het gesprek kunnen ondersteunen: van een baby zonder tanden, een peutertje met nog maar enkele tanden, een kleuter met een volledig melkgebit, en een kind dat volop aan het wisselen is. (Misschien foto's van uzelf?)

De kinderen krijgen doeblad W27. U kunt naar eigen keuze met een kleine of grote groep aan het werk gaan. Het doeblad wordt op een stevig papier geplakt of op karton gekopieerd. Daarna prikken de kinderen op de dikke lijnen de mond uit. Het kaartje wordt uitgeknipt. De lippen en het tandvlees kunnen gekleurd worden. Alle monden worden met de mondhoezen op een gekleurd vel papier geplakt, de kaartjes eronder. U bewaart alle gekleurde vellen papier in de 'gebittenmap'. Zodra er bij een kind een tand uitgaat, wordt de map te voorschijn gehaald, het kaartje ingevuld én de betreffende tand weggeknipt. Dat kan zich nogal wat keren herhalen in een schooljaar. De map staat op een plaatsje waar de kinderen bij kunnen om te kijken hoe het er met de gebitten van de groep voorstaat. Als er een tand uit is gegaan, laat u dat kind een tandendoosje vouwen, waarin de tand op een watje bewaard kan worden.

Variatie

Ook als er nieuwe tanden doorkomen, kunt u daarop inspelen. De papieren mond wordt te voorschijn gehaald, het kaartje wordt ingevuld. Op de lege plaats maakt u een sneetje in het tandvlees waar van achteren een nieuwe tand (stukje wit papier) door geschoven kan worden.

U kunt de monden op een tijdbalk in de klas hangen. De mond van het kind dat begint met wisselen, hangt vooraan (links), dan komt de volgende, enzovoort. Alle monden die (nog) niet wisselen, hangen in een groepje achteraan.

Situatie

Werkles

Bedoeling

Beschrijven en vergelijken van gebeurtenissen toen-nu (ontluikend historisch tijdsbesef)

(15.4).

Volgorde van gebeurtenissen verwoorden met tijdsbegrippen (15.4.1).

Doeblad W27

Materiaal

Stevig papier, gekleurd papier (A4).

Prikkennen, priklappen, scharen, lijm.

Multomap (23-rings).

Verzameling foto's.

Organisatie

Doeblad kopiëren.

Materiaal verzamelen.

Foto's verzamelen.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Wie begrijpt dat ook een gebit kan veranderen als je groter wordt?

Wie kijkt zo nu en dan nog eens in de map?

Kleuters van groep 2 kunnen al een zekere ordening aanbrengen in de tijd. Deze keer gaat u samen met de kinderen in de kring uw levensloop bespreken. Dit kan aan de hand van foto's van uzelf die u aan de kinderen laat zien. Bij iedere foto is het belangrijk dat u jaar, leeftijd, jaargetijde, kortom tijdsbegrippen benadrukt. Het is de bedoeling dat de kinderen aan het einde van uw verhaal een beeld hebben van een levensloop.

Daarna probeert u hen het een en ander over henzelf te laten vertellen. Dat zal best lukken, ook al spreekt het vanzelf dat ze in hun korte leventje minder meegemaakt hebben dan u. U kunt hen helpen de gebeurtenissen in de juiste tijdsvolgorde te plaatsen door kaarten te maken. Daarop komen cijfers van bijvoorbeeld 0 tot en met 6 of symbolen als een wieg, een stukje speelgoed, een schoolbankje, enzovoort. Onderwerpen voor dit gedeelte van het gesprek kunnen zijn:

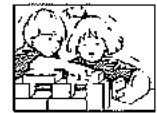
- Geboorte van de kinderen zelf.
- Geboorte van een broertje of zusje.
- Verjaardag.
- Familiefeest.
- Peuterspeelzaal.
- Voor het eerst naar de basisschool.
- Ziek zijn.

U werkt met een klein groepje kleuters aan een tijdbalk. Alle kleuters hebben zeven vellen papier. De kinderen zetten daar, net als op de kaarten die bij het kringgesprek zijn gebruikt, de cijfers 0, 1, 2, 3, 4, 5 en 6 op. De cijfers geven de leeftijd aan (3 = drie jaar). Daarna krijgen ze de opdracht om op ieder vel iets over zichzelf te tekenen of te plakken dat te maken heeft met die leeftijd. Wanneer het nog moeilijk is om de kinderen zelf te laten tekenen, gebruikt u doblad W28. Zijn ze klaar met het uitbeelden van de gebeurtenissen, dan worden de vellen papier (of de uitgeknipte plaatjes van het doblad) in de goede volgorde aan elkaar geplakt (bijvoorbeeld in de vorm van een harmonica).

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Volgorde van gebeurtenissen verwoorden met tijdsbegrippen (15.4.1).

Doebblad W28

Materiaal

Foto's van uzelf, fotoalbum. Zeven kaarten met daarop de cijfers 0 tot en met 6. Eventueel per kind zeven vellen papier. Tekenmateriaal.

Organisatie

Het kringgesprek gaat vooraf aan de verwerking!

Leerlijn

- ☒ Groep 1.
- ☒ Groep 2.

Voor groep 1 kunt u volstaan met het gesprek in de kring; de verwerking is goed geschikt voor groep 2.

Observatie/evaluatie

Zijn de kinderen in staat om aan de hand van een door henzelf gemaakte 'levensloop' de gebeurtenissen in de juiste tijdsvolgorde te plaatsen en dit te verwoorden?

Hé, m'n konijn is doodgegaan
- ja, zielig voor 't konijn -
maar ook voor mij; 't was mijn konijn
en weet je: 't doet pijn.
Een and're pijn dan als je valt,
't zit in je buik of zo;
ik voel verdriet, al krijg ik straks
een nieuw konijn kado.

Uit: Hans Peters jr., (B.V.P. Music, Hilversum).

Nadat u dit versje hebt voorgelezen, vraagt u wie zoiets ook weleens heeft meegemaakt. U geeft de kinderen de gelegenheid hun ervaring aan de groep te vertellen. De poes is weggelopen, de hond van oma is dood of de cavia van de burens was eerst ziek en is toen doodgegaan. De dood van een dier kan een kind heel verdrietig maken. Je mist zijn aanwezigheid, je kunt hem niet meer knuffelen, niet meer verzorgen, zijn hok of kooi blijft leeg.

Heel anders is dat bij bloemen of planten. U laat de kinderen wat zaadjes zien, een bol of misschien een stukje van een plant uit de tuin, die u met wortel en al heeft uitgestoken. Laat de kinderen vertellen of ze weten wat uit zo'n bol of uit die wortels groeit. Een plant! Maar waar is de plant (in het geval van de bol!) nu dan? Die is van de winter doodgegaan. Dat is dus een ander doodgaan!

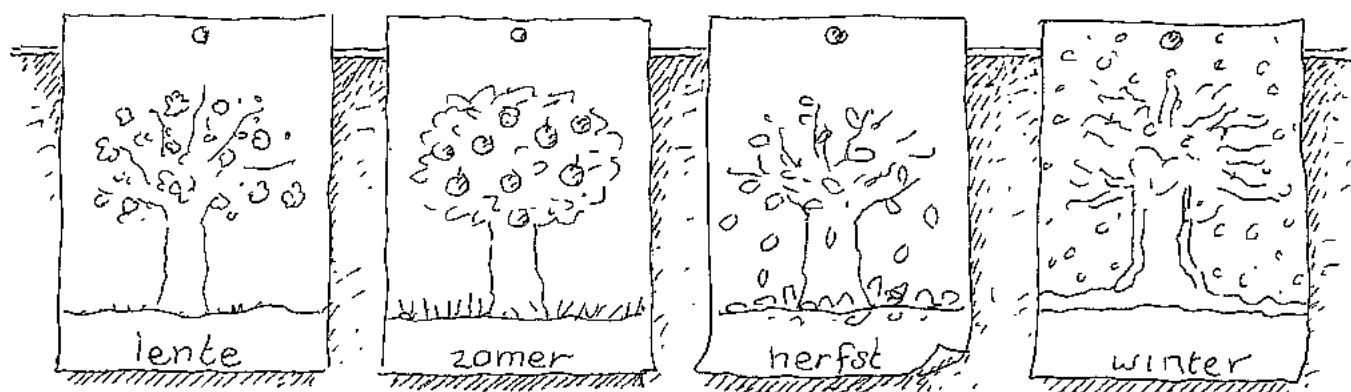
Afsterven van planten is een ander doodgaan dan het doodgaan van een dier. Hetzelfde plantje bloeit in het voorjaar weer opnieuw.

Hetzelfde dier komt nooit meer terug!

In de werkles kunnen de kinderen een tekening maken van een tuin (schooltuin of particuliere tuin) die u met hen bezocht heeft. Dat kan in de zomer, de herfst, de winter en de lente. Laat steeds dezelfde planten/bloemen natekenen. Bewaar van elk kind de vier tekeningen bij elkaar. Zo ontstaat een 'seizoenboekje'.

Variatie

Als er een schooltuin is, kunt u na een bezoekje die tuin in het betreffende seizoen laten uitbeelden. Dat kan ook als u een particuliere tuin mag bezoeken, waar u de kinderen wijst op een plant die u de vorige keer ook aanwees. Wat is er veranderd? Plakt u deze vier seizoentekeningen van de plant in een map, dan heeft u een seizoenboek van die plant.

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Ervaringen en kennis opdoen met en van planten (16.3).

Het wisselen van de seizoenen (16.5.1).

Materiaal

Wat zaad van een plant (vingerhoedskruid, vergeet-mij-niet).

Een bol (tulp, blauwe druif).

Een vaste plant (puntwaderik, vrouwenmantel).

Jaarkalender

Het gesprek kan zowel in de lente als in de herfst plaatsvinden.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Merken de kinderen het verschil tussen het doodgaan van huisdieren en dat van planten?

Weten de kinderen uit eigen ervaring al iets over het overwinteren van planten?

Kennen ze verschillende manieren van overwinteren?

Soms worden kleuters geconfronteerd met het overlijden van een oma of opa of van een van de ouders. Het geeft het kind een gevoel van verbondenheid, als u het in de gelegenheid stelt dat verdriet samen met de groep te beleven. Een mogelijkheid tot verwerking is een kringgesprek waarin het kind herinneringen ophaalt. Probeer u hem of haar niet alleen de nare herinneringen (over het doodgaan) te laten vertellen, maar vooral ook de fijne en leuke dingen uit het verleden. Zo kunnen de volgende onderwerpen aan bod komen:

Het ziek zijn, het ongeluk.

Eventueel de begrafenis of crematie; de gemaakte tekening.

De woning en de woonomgeving van opa en oma.

De logeerpartijtjes daar.

Opa en oma thuis op bezoek.

Opa en oma die komen oppassen.

Een feest met oma en opa.

Zorgt u er (omzichtig) voor dat ook andere kinderen hun ervaringen kunnen inbrengen.

Als afsluiting van het kringgesprek kunt u afspreken dat de kleuter samen met een ander iets gaat maken voor de opa of oma die nu alleen is.

Het samen beleven van deze nare ervaring kan ook heel goed door middel van het voorlezen van een thematisch boek in de vertelhoek, bijvoorbeeld *Hoe het was toen Heins opa doodging* van M. Gidal (Kosmos, Utrecht). U leest het verhaal voor en laat de illustraties zien. Daarna laat u de kinderen reageren op de inhoud. U kunt het gesprek wat sturen door gerichte vragen te stellen.

Waar wonen opa en oma?

Moet je erheen met de bus, met de trein of met de auto?

Hoeveel opa's heeft Hein? En jullie?

Wonen die nog allebei in een gewoon huis?

Wat is een bejaardenhuis?

Mag Hein wel eens gaan logeren?

Waar speelt hij dan?

Waar wonen jullie opa en oma?

Wie mag daar wel eens logeren?

Jammer dat opa Stoffels ziek werd; weten jullie wat er gebeurde?

Hein mocht op bezoek in het ziekenhuis. Zijn jullie daar ook wel eens geweest?

Oma Stoffels is heel verdrietig, als opa dood is. Wat gaan Hein en oma samen doen?

Tussen deze vragen door kunnen kinderen hun eigen ervaringen vertellen. Probeer u hen te stimuleren.

Situatie

Kring

Hoekenwerk

Bedoeling

Inleven in gevoelens en gedachten van anderen en hiermee rekening houden (17.2.4).

Materiaal

Voorleesboek.

Organisatie

Laat de kinderen zo zitten dat ze de illustraties goed kunnen zien.

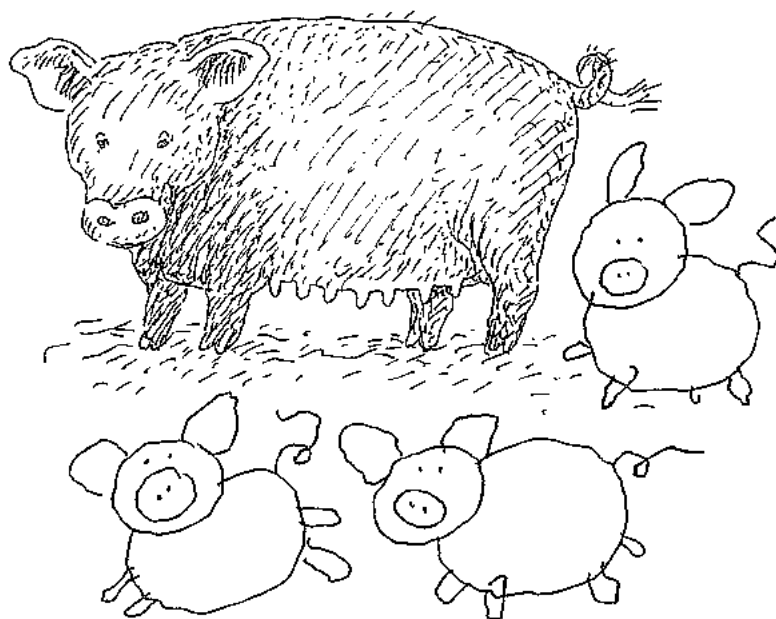
Leerlijn

☒ Groep 1.

☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Let u vooral op de reacties van het kind dat opa of oma verloren heeft.

U verzamelt enkele boeken waarin afbeeldingen staan over het onderwerp 'geboorte'. U gaat met de kinderen in de kring zitten en vertelt dat het gesprek van vandaag gaat over 'geboren worden'. U kiest enkele duidelijke afbeeldingen en laat die aan de kinderen zien. U vraagt of ze weten wat geboorte is. Veelal zal er geantwoord worden dat baby's geboren worden, dat ze uit de buik van de moeder komen. U gaat daarop in met een keuze uit de volgende vragen:
 Welke dieren dragen hun jong in de buik?
 Bij welke dieren gaat dat anders? Weet je ook hoe? (Ei.)
 Hoe komen die jongen ter wereld?
 Wie maakt de schaal kapot? Hoe gaat dat?
 Hoe noemen we het als een moederdier een jong in de buik draagt? (Het dier is drachtig.)
 Hoeveel dieren kunnen er in de buik van het moederdier? (Bij een koe meestal één, bij varkens wel acht tot tien en vogels leggen meerdere eitjes.)

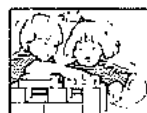
Laat tijdens het gesprek plaatjes zien uit de verschillende boeken. Na afloop van het gesprek laat u de kinderen een tekening maken van een moederdier met haar jong. Bespreek wat ze zoal kunnen tekenen en let erop dat de kinderen de namen van de jonge dieren kunnen benoemen. (Big, veulen, kuiken, lammetje, kalf, puppie.) De kinderen kunnen een veulen tekenen dat drinkt bij de moeder, een vogel die wormpjes brengt aan haar jongen in het nest, een zeug met acht biggetjes die bij haar drinken. Alle tekeningen bij elkaar vormen dan het 'dierenbabyboek'.

Variatie

De kinderen kunnen uit een tijdschrift een plaatje van een dier knippen, dit opplakken en er vervolgens een jong dier bijtekenen. Ook de omgeving mag getekend worden: een wei, een hok of het nest. Als u hiervoor een natuurtijdschrift kiest (*Natuur aan de basis* of *Grasduinen*), zal het plaatjes zoeken niet zoveel tijd in beslag nemen.

Wellicht kunt u een bezoek aan de kinderboerderij brengen in de periode dat daar jonge dieren zijn.

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Ervaringen en kennis opdoen met en van dieren (16.4).

Materiaal

De volgende boeken zijn geschikt:

M. Dekkers, *Het grote moment*. Hoe dieren geboren worden (Meulenhoff Jeugd, Amsterdam).

H. Rensenbrink, *Wonderen van het jonge leven* (Amsterdam Boek b.v., Amsterdam). Kluitman dierenserie, *Moeder en haar kleintjes* (Kluitman, Alkmaar).

Tekenmateriaal.

Eventueel natuurtijdschriften (*Natuur aan de basis*, *Grasduinen*).

Organisatie

Kijk of de boeken in het documentatiecentrum te vinden zijn; informeer anders even bij de plaatselijke openbare bibliotheek; zij stellen op aanvraag een collectie voor u samen.

Leerlijn

- ☐ Groep 1.
- ☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Weten de kinderen het verschil tussen de geboorte van een zoogdier en de geboorte van een vogel?

In dit idee geven we een viertal suggesties over materiaal en voedsel waarmee we in het winterseizoen voor de vogels kunnen zorgen. Het best kunt u met een groepje tijdens de werkles uit de volgende suggesties een keuze maken.

1 Voederplank maken

De bodem maakt u van een plank van ongeveer 40 x 60 cm. Rondom die plank spijkert u latjes (2 x 2 cm), zodat het zaad niet weg kan waaien. De latjes mogen in de hoeken niet helemaal aansluiten, zodat het overvloedige water weg kan lopen. De voederplank spijkert u vast op een twee meter lange paal, die tot een diepte van 50 cm in de grond wordt gezet (eventueel om de plank een stukje gaas, zodat er geen katten bij kunnen).

2 Pinda's rijgen

Aan een stuk dun ijzerdraad prikken en rijgen de kinderen ongebrande pinda's. Aan de uiteinden buigen ze een oogje, zodat ze de draad kunnen ophangen. Vooral mezen zullen hierop afkomen!

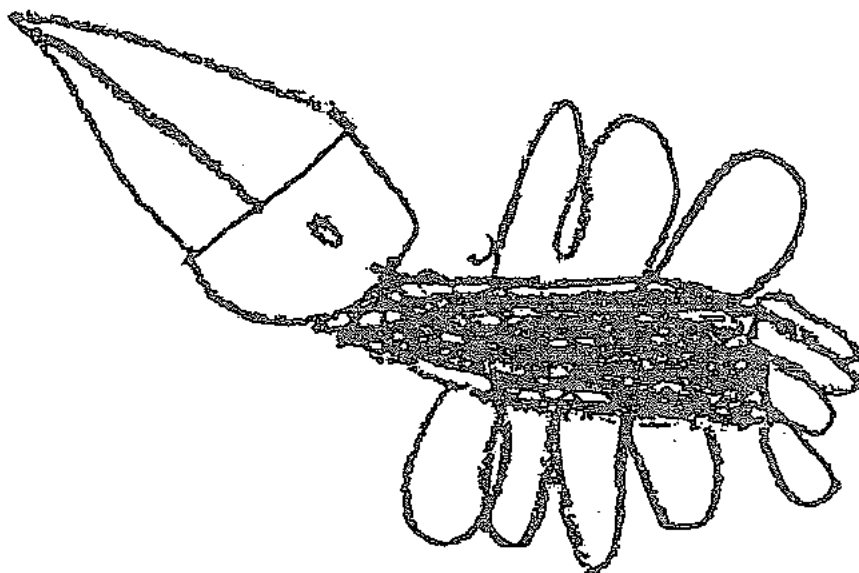
3 Kokosnoot ophangen

Een hele kokosnoot, waarin u aan de zijkant een gat boort, wordt geleidelijk door de vogels helemaal leeggepikt. Het gat moet een doorsnede van ongeveer 4 cm hebben. De mezen kunnen de noot dan helemaal uithollen.

4 Vetkegels maken en vetbollen ophangen

Dennekegels kunt u in vet dopen en ophangen. Vetbollen kunt u tegenwoordig beter kopen dan zelf maken. Zorg wel voor bollen waar allerlei soorten zaad in zitten (gemengd zaad, volièrezaad, zaad met zonnepitten).

De kinderen vinden het misschien wel leuk om zelf wat hout en voer mee naar school te nemen. Geniet met hen van de dankbare vogels, er zullen er genoeg op afkomen!

Situatie

Werkles

Kring

Bedoeling

Bekijken en vergelijken van vruchten en zaden (16.3.2).

Verzorgen van dieren op school (16.4.2).

Bekijken en vergelijken van dieren rondom de school (16.4.4).

Ervaringen en kennis opdoen met en van voedsel (16.6).

Materiaal

Plank van 40 x 50 x 1 cm;
twee latjes van 40 x 2 x 2 cm;
twee latjes van 50 x 2 x 2 cm.

Een paal van ongeveer twee meter lang of een reeds aanwezige paal of boom.

Een stuk gaas van 100 x 30 cm.

Spijkers, hamer, zaag.

Een kokosnoot met aan de zijkant een gat van ongeveer 4 cm.

Dennekegels en gemengd zaad.

Rundvet voor dennekegels en eventueel zelf te maken vetbollen.

Een stuk dun ijzerdraad; ongebrande pinda's.

Organisatie

Regelmatig gaat u tijdens de werkles met een groepje met een van de suggesties aan de slag.

Jaarkalender

Tijdens koude wintermaanden.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Kunt u de kinderen enthousiast maken voor het meebrengen van materialen en voedsel?

Tá-tú-tá-tú... Elke keer schrikken we weer van een ziekenauto met loeiende sirene. Ook op de kinderen maakt zo iets veel indruk. Waarom die sirene? Wat kan er gebeurd zijn? U houdt met de groep een gesprek over hun ervaringen met ongelukken.

Wat was er gebeurd? Hoe kwam dat?

Was je gewond? Erg?

Hoe ziet een ziekenauto er van binnen en van buiten uit?

Waar brachten ze je naartoe?

Moest je daar lang blijven?

Was je daar alleen?

Wie kwam er op bezoek?

Na het gesprekje gaat u met de groep naar de speelzaal. Drie kinderen spelen een rollenspel. Een kind rijdt met de fiets tegen een muur. Het blijft versuft op de grond liggen. U belt een ziekenauto: de dokter en de verpleger springen erin en rijden met loeiende sirene naar de plaats van het ongeluk. Ze leggen de gewonde op een brancard en rijden met loeiende sirene terug naar het ziekenhuis. Daar wordt de gewonde op een bed gelegd en uitvoerig door de dokter onderzocht. De verpleger assisteert de dokter, hij geeft allerlei spullen uit de e.h.b.o.-kist aan. Om het spannend te maken mankeert de gewonde natuurlijk heel wat: een gebroken been, een open wond aan de arm en ook nog een hoofdwond. Alles moet goed verbonden worden, het been moet misschien wel gespalkt. Als de patiënt verbonden is, vertelt de dokter hoe lang hij nog in het ziekenhuis moet blijven. De verpleger brengt iets te eten en 's middags komt mama op bezoek. U speelt voor mama. U kunt aan de patiënt allerlei vragen stellen over wat de dokter gedaan heeft en hoe het ongeluk gebeurde.

Na een korte nabespreking (waarom gebeurde er een ongeluk?)

kunnen er nog twee situaties gespeeld worden:

Een kind brandt zich aan kokend water (moederdagthee).

Een kind valt van het klimrek, nadat het uit stoerdoenerij veel te hoog geklommen is.

Na deze spelsituaties is het goed om in een gesprekje na te gaan hoe zulke ongelukken voorkomen hadden kunnen worden.

Wat had je moeten doen, of juist niet?

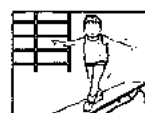
Wat heb je er nu van geleerd?

Ter afsluiting kan een groepje kinderen van een doos een ziekenauto maken: met wit papier omplakken, een rode streep erover, een brancard erin.

Situatie

Kring

Speelzaal

Bedoeling

Kennis en attitude over lichamelijk welzijn en vermijden van riskant gedrag (17.1.1).

Materiaal

Dunne speelmat (brancard), dikke mat (ziekenhuisbed).

E.h.b.o.-kist of dokterssetje (Fisher Price).

Ontwikkelingsmateriaal: *Communicatie*, situatie 10: het ziekenhuis (Rolf, Ochten).

Puzzel Jaklien, een ongeluk, 64-delig (Rolf, Ochten).

Lego, Duplo, Napper (ziekenhuis, ziekenauto).

Organisatie

U zorgt ervoor dat de 'rollenspelers' weten wat er van hen verwacht wordt.

Een korte uitleg van de inhoud van de e.h.b.o.-kist is wel nodig.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Wie herkent de situaties als gevaarlijk?

Wie heeft een idee hoe je die situaties kunt voorkomen?

Wie komt er tot verbaal spel?

Er zijn periodes in een schooljaar waarin een groot aantal kinderen ziek wordt. Griep, waterpokken of een poliklinische behandeling door de k.n.o.-arts, dat zijn voor de kleuters speciale ervaringen. Ze komen, al dan niet voorbereid, in aanraking met mensen die zij in hun gewone leventje niet zomaar zullen ontmoeten. Bovendien krijgen ze te maken met een voorgeschreven behandeling, die anders is dan de dagelijkse verzorging door de ouders. Om te beginnen is er het onderzoek. Wat gaat de dokter met je doen? Welke dingen heeft hij in zijn tas zitten en wat doet hij daarmee? Samen met andere kleuters over deze dingen praten, kijken naar materialen die een dokter gebruikt en horen waar die voor nodig zijn, is voor de kleuter een goede ervaring om wat minder op te zien tegen een bezoekje aan een dokter/ziekenhuis en om opgedane angstgevoelens te verwerken. In een kringgesprek kunt u de kinderen informeren over wat een dokter nu eigenlijk doet en welke instrumenten hij/zij daarbij gebruikt. Het is belangrijk dat u van tevoren allerlei spullen verzameld heeft die bij dit onderwerp horen. Neem daarover contact op met de G.G.D., de kruisvereniging of een huisarts. Het is de bedoeling dat u allerlei instrumenten in bruikleen krijgt die een arts voor een gewoon onderzoek bij kinderen gebruikt. Ga bij dit kringgesprekje vooral uit van eigen ervaringen van kinderen. Probeer de instrumenten op een centrale plaats in de kring neer te leggen en gebruik ze op het juiste moment. Bij keelpijn wordt er in je keel gekeken. De arts gebruikt daarvoor een spatel.

Bij oorpijn moet er wel eens met een lampje in je oor gekeken worden. En je oor moet wel eens schoongemaakt worden. Ben je erg verkouden, dan luistert de arts naar je ademhaling, je longen. Waar doet hij dat mee? Heeft de kleuter zelf wel eens mogen luisteren?

Als je koorts hebt, moet deze gemeten worden. Er zijn verschillende koortsthermometers. Bekijk ze samen en vertel hoe ze gebruikt moeten worden.

Bloedonderzoek, wat gebeurt er dan? U kunt hier volstaan met het aan de orde stellen van de prik in de vingertop. Als kinderen hiermee uitgebreider ervaring hebben, laat u hen daar natuurlijk over vertellen.

Buikpijn, de arts voelt dan aan je buik.

Als je ziek bent, moet je weer snel beter worden. De arts schrijft dan wel eens medicijnen voor op een recept. Wat is een recept en wat doet je vader/moeder met dat recept? Medicijnen, welke soorten medicijnen zijn er? Pillen, drankjes, zalfjes, soms krijg je zelfs een prik! Hoe moet je al die medicijnen gebruiken? Vertelt u hier nadrukkelijk dat medicijnen er alleen zijn voor degene die ziek is. Gezonde kinderen zouden juist ziek worden, als ze zomaar een medicijn gebruikten. Op het etiket staat precies wat je doen moet. Er kan een kind in uw groep zitten, dat zelf medicijnen moet gebruiken. Laat dat kind erover vertellen. Overleg met de ouders of de medicijnen bekeken mogen worden.

Nare ervaringen over 'ziek zijn' kunnen heel goed via een rollenspel in de poppenhoek verwerkt worden. Richt u de poppenhoek eens zo in, dat de kinderen er 'ziekenhuisje' kunnen spelen. Er is vast wel iets van het materiaal dat u bij het kringgesprek hebt gebruikt dat nu in de poppenhoek dienst kan doen. We denken dan aan weggooimateriaal en een verouderd instrument. Veel instrumenten zijn ook als speelgoed nagemaakt! Mogelijk dat een kleuter daar iets van meebrengt om een poosje in de poppenhoek te gebruiken.

Situatie

Kring

Hoekenwerk

Bedoeling

Kennis en attitude over lichamelijk welzijn (17.1.1).

Materiaal

Allerlei doktersspulletjes.

Beddegoed.

Dokters-/verpleegsterskleding.

Organisatie

Zet de doktersspulletjes goed zichtbaar midden in de kring. Kleed de poppenhoek aantrekkelijk aan, zodat de kinderen uitgenodigd worden tot het gewenste rollenspel.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Laat vooral kinderen aan het woord die nare ervaringen hebben met ziek zijn.

Probeer u in te leven in de rollen die in de poppenhoek gespeeld worden. Dan kunt u het spel beter stimuleren!

Een bosje fresia's, een hyacint, wat takjes citroenmelisse of een blaadje van de citroengeranium..., het maakt niet uit wat u kiest om de kinderen te attenderen op een geurtje aan een bloem of plant. Laat alle kinderen even ruiken en begin een gesprek over geuren. Bloemen ruiken vaak heel lekker, zodat insecten, die niet zulke goede ogen hebben, ze tóch kunnen vinden. Vlinders bijvoorbeeld komen op de geur af.

Vertel de kinderen dat u hen, net als vlinders, heel graag aan verschillende soorten bloemen en planten wilt laten ruiken, maar dat het zonde is om al die bloemen te plukken en mee naar school te nemen. Het is veel leuker om op bezoek te gaan bij een tuinder. U kunt een kruidentuin, een bloementuin of een kwekerij bezoeken. Richt u op hetgeen in de buurt van de school te vinden is. Een grote bloementuin van een ouder kan natuurlijk ook voor 'groepjesbezoek' (zes of zeven kinderen tegelijk) in aanmerking komen. Het gaat erom dat de kinderen ervaren dat bloemen en planten door hun geuren van elkaar zijn te onderscheiden. Evenals door hun vorm, hun kleur of de grootte van hun bloemen. Laat de kinderen een tekening maken van een bloem of plant die lekker ruikt en probeer de betreffende bloem/plant met hen te drogen. Als u alle tekeningen en gedroogde bloemen/planten bij elkaar doet, heeft u er een 'geurboek' in uw boekenhoekje bij.

Als afsluiting kunt u de hele groep trakteren op een kopje kruidenthee, zoals pepermuntthee, citroenmelissethee, appelbloesemthee. Zo kunnen de kinderen ook proeven dat planten een bepaalde smaak hebben.

Situatie

Kring

Buitenwerk

Bedoeling

Verkennen van de omgeving; onderscheiden en benoemen (16.1).

Ervaringen en kennis opdoen met en van planten (16.3).

Bekijken en vergelijken van onderdelen van planten (16.3.3).

Materiaal

Een sterk geurende bloem of plant.

Na de excursie: tekenmateriaal, een stapel oude boeken of verschillende bloemenpersen om de bloemen/planten te kunnen drogen.

Eventueel kruidenthee.

Organisatie

Bekijk van tevoren welk bedrijf (kwekerij/tuinderij) in aanmerking kan komen voor een bezoek. Maak een afspraak.

Jaarkalender

Mei tot en met september.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Herkennen de kinderen een bepaalde smaak of geur?

Leggen ze de relatie met eten?

Elke dag eet en drink je veel verschillende dingen. Op speciale dagen, zoals een verjaardag, wordt meestal iets lekkers klaargemaakt en vaak brengen de gasten iets mee om te eten. In de kring staat een tafel met daarop een flinke doos. Daarin zitten allerlei soorten eten. Een kind wordt geblinddoekt en bij de doos gezet. U spreekt af dat de kinderen in de kring niets mogen verraden. Die kinderen zingen: 'Ik ruik het al, ik ruik het al, of ik dit straks weer eten zal.' (Op een bestaande of verzonnen wijs.) U kiest nog een kind uit de kring die het geblinddoekte kind gaat assisteren. Dit kind pakt een schaalje met eten uit de doos en laat dat door het kind met de blinddoek uitgebreid besnuffelen. Weet hij/zij, afgaand op de geur, wat het is? Er mag daarna ook geproefd worden. U stelt vragen als:

Hoe smaakt het? Zoet, zuur, zout?

Waar denk je aan als je dit proeft?

Heb je het al eens eerder gegeten? Wanneer?

Is dat lang/kort geleden?

Wat was er toen te doen? Wie waren erbij? Wat werd er gevierd?

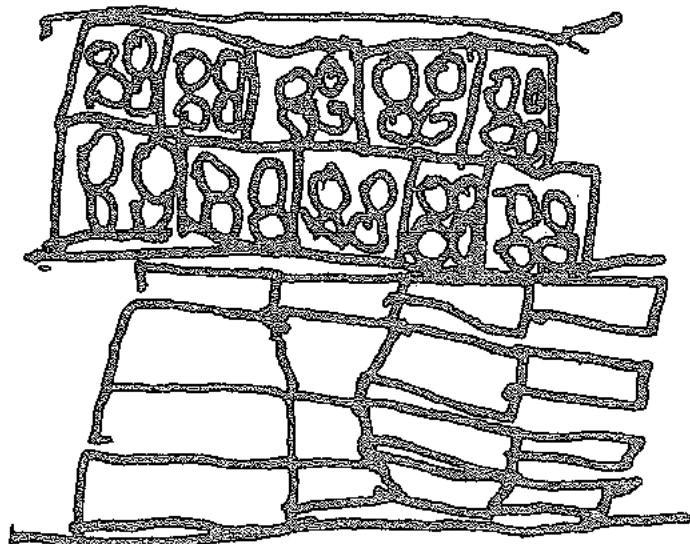
Waarom eten de kinderen/grote mensen dat dan?

Na dit vraaggesprekje laat u een tweede kind iets eetbaars uit de doos ruiken en proeven, weer met assistentie van een ander. De hele groep zingt nog eens het liedje. Als de doos leeg is, mag de groep alle etenswaren opeten. Wat is er zoal geschikt voor in de 'eetdoos'? Beschuit met muisjes, gekookte aardappel, fruit, lollie, augurk, chips, cake, bietje, kaas, yoghurt, suiker, slagroom, paprika. De verschillende etenswaren legt u op schoteltjes of in schaalpjes om te voorkomen dat ze in de doos door elkaar raken.

Variatie

Het geblinddoekte kind mag de uitgekozen etenswaren niet proeven, alleen ruiken. Terwijl hij/zij raadt wat het is, mogen de kinderen in de kring helpen: 'Je eet het bij een verjaardag en er kunnen kaarsjes op.'

Om het extra moeilijk te maken (voor groep 2) moet het kind niet raden wat het ruikt of proeft, maar bij welke gebeurtenis het eten hoort. Bijvoorbeeld het kind proeft een beschuit en vertelt aan de kring dat hij/zij die op zondagmorgen bij het ontbijt eet.

Situatie

Kring

Bedoeling

Relaties binnen tijd en tijdsbe-
grippen (15.2.1).

Materiaal

Flinke doos.

Blinddoek.

Allerlei etenswaren (zie lesbe-
schrijving). Uitbreiding of aan-
passing hiervan is natuurlijk
mogelijk.

Leerlijn

☒ Groep 1.

☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Wie weet al welke speciale ge-
rechten er bij bepaalde gebeur-
tenissen horen? (Bijvoorbeeld
bij een geboorte.)

Wie kan al aangeven wanneer
zo'n gebeurtenis heeft plaats-
gevonden?

Geurtje hier,
luchtje daar...
Weet je het al?
Zeg het maar!

Heel veel plekken hebben hun eigen geur: gras dat ligt te drogen, slijpsel van een puntenslijper, een pas bemest weiland, de lucht aan zee, de wc. met de geur van toiletverfrisser, bloemen, enzovoort. U start dit idee met een kringgesprek over (on)aangename geurtjes. De kinderen komen spontaan met voorbeelden van 'ruikplekken'. Met de groep loopt u vervolgens een door uzelf uitgezette 'ruikroute', waarbij de kinderen van plek naar plek gaan. De route kan worden uitgezet binnen de school, buiten het schoolgebouw of een combinatie van beide lokaties betreffen. Enkele suggesties voor de 'binnenroute' zijn: wastafel, zandtafel, plant, plakhoek, keukentje, toiletten, handvaardigheidslokaal, kapstok, enzovoort. Voor de 'buitenroute' kunnen in aanmerking komen: zandbak, schooltuin, struikgewas, fietsenhok, bomen, trapveldje, straat, winkel, enzovoort.

Terwijl u van plek naar plek gaat, praat u over:

Wat zie je op deze plek?

Waar is deze plek? (Op de gang, bij het raam, enzovoort.)

Hoe ruikt het op deze plek? (Vies, lekker, het ruikt naar... enzovoort.)

Bij elke 'ruikplek' stopt u in een filmrolkokertje, dat u sluit met aluminiumfolie voorzien van een gaatje, iets dat de geur van die plek weergeeft (een stukje zeep, een stukje van een wc.-bloc, een stukje van een bloem of wat blaadjes, wat potloodslijpsel, een beetje lijm, een beetje koffie, zand uit de zandtafel). De kinderen zien en ruiken op deze manier de werkelijkheid, terwijl de geur kan worden meegenomen.

Terug in de klas worden de meegenomen 'ruikpotjes' op een kijktafel gezet. De kinderen kunnen nu bij de verschillende geurtjes passende afbeeldingen uit tijdschriften gaan verzamelen. Die afbeeldingen kunnen ze op grote vellen papier plakken. Tijdens dit werken kunt u met een klein groepje kinderen een gesprekje houden over positieve en negatieve ruikervaringen.

Situatie

Kring

Werkdes

Bedoeling

Ontdekken van en omgaan met relaties tussen zichzelf en elementen in de ruimte (14.2). Manipuleren met begrippen van plaats en richting (14.3.2). Plekken in de eigen omgeving vergelijken (16.2).

Kennis en ervaring opdoen van en met de omgeving waarin we leven (17.3.1).

Materiaal

Potjes met geuren die passen bij de door u uitgezette 'ruikroute'.

Tijdschriften.

Organisatie

Van tevoren moeten de 'ruikplekken' voor de route worden vastgesteld. Leg her en der wat ruikspulletjes neer. Ook de inhoud van de ruikpotjes moet dan worden aangepast.

Leerlijn

☒ Groep 1.

☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Hoe gaan de kinderen in de gesprekjes met de positieve en negatieve ruikervaringen om? Besteed hieraan in het kring- en nagesprek aandacht.

Bah! Er zit een luchtje aan!

W ACTIVITEIT

Wat ruik ik toch, wat ruik ik toch?
Wat stinkt er nu toch weer?
Dat ruikt nu echt niet lekker, hoor.
Ik eet het maar niet meer.

Een vergeten stukje appel of boterham kan een aanleiding zijn voor dit idee. U houdt het stukje appel in de hand en leest bovenstaand versje voor. Dan vraagt u aan de kinderen wat er met het appeltje gebeurd is.

Denk je dat je het nog kunt eten?
Zou je er ziek van worden?

We gaan nu eens een paar eetspullen expres niet opeten, maar een tijdje op de vensterbank leggen. Achtereenvolgens legt u (of een kind) neer: drie stukjes fruit (banaan, appel, druif), een stukje liga, drie stukjes brood (met kaas, ham of jam), een schoteltje melk, een met yogidrink en een met water. Afhankelijk van de houdbaarheid van de etenswaar (stank!) laat u deze dingen daar gedurende één tot vijf dagen liggen, liefst op schoteltjes of in open glazen potjes. Elke dag bekijken twee kinderen wat er met de spullen op de vensterbank gebeurd is. Die kinderen brengen verslag uit in de kring. U stelt daarbij de volgende vragen:

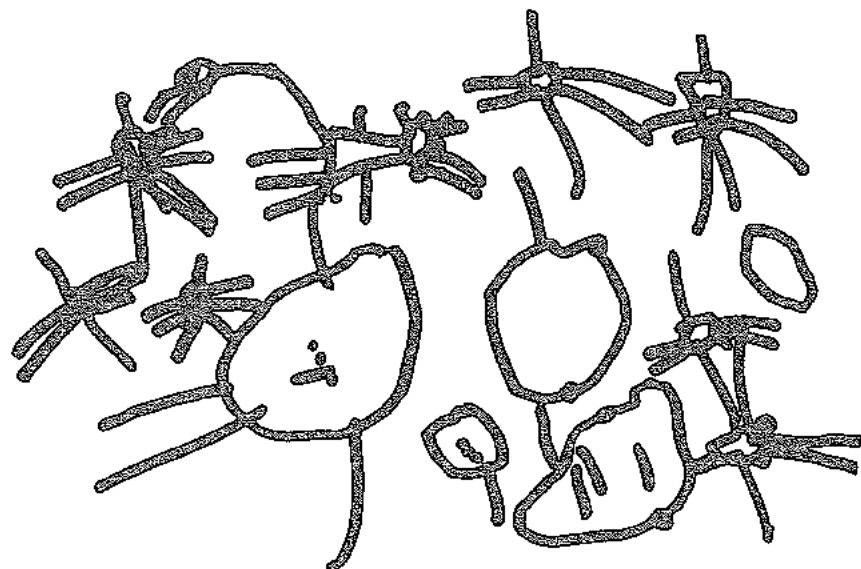
Wat ruik je?
Hoe ziet het eruit?
Zou je het nog kunnen eten?
Waarom wel/niet?

Variatie

Ingaan op vragen als: Waarom bederft dat? kan ook bij kleuters. U kunt alle verzamelde etenswaren tweemaal uitstallen: een keer op schoteltjes, een keer in afgesloten potjes. Er dan kan vergeleken worden welke etenswaren langer houdbaar zijn. U kunt ook ingaan op het feit dat bacteriën de houdbaarheid van voedsel beperken.

Maak er geen te ingewikkeld verhaal van!

Dit lesidee kan ook aanleiding zijn om met de kinderen eens na te gaan hoe je door te ruiken gewaarschuwd wordt tegen gevaar: brandlucht, gaslucht, geur van gevaarlijke stoffen (chloor, petroleum, enzovoort).

Ruiken/proeven

DRAAIBOEK

100

Situatie

Kring

Bedoeling

Kennis en attitude over specifieke aspecten van gezond gedrag (17.1.2).

Materiaal

U kiest uit de etenswaren die de kinderen meebrengen ongeveer tien kleine stukjes en een klein beetje van het meegebrachte drinken. Schoteltjes, open en afsluitbare potjes (ongeveer tien).

Leerlijn

- ☐ Groep 1.
- ☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Wie weet dat je van bedorven voedsel ziek wordt?
Wie weet hoe je voedsel moet bewaren?

Sommige dieren hebben een sterk ontwikkeld reukorgaan. Een dier dat de kinderen aan zal spreken, is de hond. U vertelt eerst een verhaaltje en daarna gaat u samen met de kinderen praten over het reukorgaan bij honden.

Snuffel is de hond van Joris. Het is een echte speurhond. Als Snuffel ergens aan heeft geroken en Joris heeft het daarna verstopt, dan weet Snuffel het toch altijd weer te vinden. Dit keer verstopt Joris de speelstok van Snuffel. Snuffel zit in de schuur te wachten tot Joris hem eruit haalt. Joris loopt door de tuin om een moeilijk plekje te zoeken.

U vertelt over plekken als de vijver, dicht struikgewas, het grasveld, de zandbak enzovoort. Natuurlijk vindt Snuffel de stok!

In het gesprekje hierna kunt u eerst in het algemeen wat over het verhaaltje praten en daarna specifieker ingaan op het ruiken van de hond. De volgende onderwerpen kunt u dan aan bod laten komen: Als honden op straat lopen, snuffelen ze overal aan. Ze willen dan weten of er andere honden op die plaats geweest zijn. Die hebben daar hun spoor nagelaten door te plassen.

Soms krijgt een hond een lekkere kluif. Die kluif gaat hij op een gegeven moment begraven. Later snuffelt hij hem weer op en graaft hem uit.

Als er voor een hond vreemde mensen in huis komen, besnuffelt hij hen eerst.

Sommige honden krijgen een training om door te ruiken dingen op te sporen. De politie heeft zulke honden.

Als afsluiting kunt u de kinderen een liedje leren over de snuffelhond. U kunt er een zangspelletje van maken. In het coupletje wordt de naam van een van de kinderen gezongen. Dat kind mag de hond zijn die knuffelt en snuffelt, totdat er weer een andere naam gezongen wordt.

Snuffelhond

Kinderen: (tempo niet te snel)

Zang

De - ze hond kan knuf - fe - len, de - ze hond kan

snuf - fe - len. Hij heeft een neus - je om te rui - ken, om te

rui - ken en dat kun - nen wij ge - brui - ken als we zoe - ken naar on - ze Jan.

Uit: Herman Broekhuizen, *Loetje de Hoedjesman* (De Toorts, Haarlem).

Situatie

Kring

Bedoeling

Luisteren naar een verhaal (10.2.7).

Verzorgen van dieren op school (16.4.2).

Materiaal

Tekst verhaal; tekst liedje.

Organisatie

Zorgt u ervoor dat er na het vertellen en het gesprekje voldoende speelruimte in de kring is voor het zangspelletje.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Welke kinderen kunnen (een gedeelte van) het verhaal in samenhang navertellen?

Welke kinderen nemen actief deel aan het gesprekje?

Zijn er kinderen bang om bij het zangspelletje hun 'honde-rol' te spelen?

Een 'proef-proefje': een kind heeft een blinddoek om en stopt een stukje appel in de mond, terwijl het de neus dichtknijpt. Omdat het niets kan zien of ruiken, zal het kind moeilijk kunnen raden wat er in zijn mond zit: een stukje ui of appel? Raadt het niet wat het is, dan mag het aan het stukje appel ruiken en nog eens proberen. U praat daarna met de kinderen over hoe belangrijk het voor ons is dat we met onze neus kunnen ruiken:

Je kunt ruiken wat je eet.

Je kunt ruiken of wat je eet goed/bedorven is.

Je kunt vreemde geurtjes ruiken: waarschuwing voor brand, stank, enzovoort.

De neus is heel bijzonder. We gaan er eens goed naar kijken:

Wat kun je allemaal met je neus doen? (Neusvleugels bewegen, optrekken, rimpelen, dichtknijpen, tegen het raam platduwen.) Doe het maar!

Iedereen moet wel eens zijn neus snuiten. Wat komt er dan uit je neus? Wanneer moet je erg veel snuiten?

Wat kan er nog meer uit je neus komen? (Stof, zand en ook wel eens bloed.)

Bekijk elkaars neus eens goed. Wat zie je allemaal? (Een bepaalde vorm, neusgaten, vleugels, brug.)

Wat zie je aan de binnenkant? (Adertjes, haartjes.)

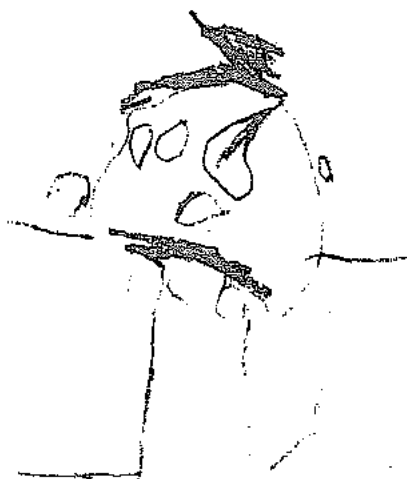
Stop je vinger eens (voorzichtig) in je neus. Wat voel je? (Neusgang, tussenschot.)

De kinderen bekijken elkaars neus en kunnen in de spiegel naar hun eigen neus kijken.

Na het gesprek in de kring gaan ze in groepjes aan het werk met verschillende opdrachten. Een paar kinderen krijgen een feestneus mee. Ze zetten die op en bekijken zichzelf in de spiegel. Op een groot vel papier schilderen ze zichzelf na. Andere groepjes kinderen gaan uit tijdschriften neuzen knippen en maken samen een collage. De neuzen worden gesorteerd op klein, groot of gek. Natuurlijk wordt alles in de klas tentoongesteld. De kinderen krijgen ook een opdracht mee naar huis: kijk eens heel goed naar de neus van je moeder, vader, broer of zus en vertel morgen hoe die neuzen eruit zien.

Variatie

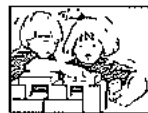
'Neuzenspel': een kind zet het dekseltje van een lucifersdoosje op de neus. Dit wordt via de neus op een andere neus gezet. Zo gaat het dekseltje de kring rond. Wie het doosje laat vallen, is af.

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Kennis en beleving van het eigen lichaam (via directe ervaring, waarneming of voorstelling) (13.1).

Materiaal

Blinddoek, stukje appel, stukje ui.

Materiaal om te knippen, te plakken en te verven.

Feestneuzen, tijdschriften en eventueel een aantal kleine spiegels.

Organisatie

U zorgt ervoor dat voor het werken in de kleine groepen alles gereed ligt, zodat de kinderen meteen aan de slag kunnen.

Let u bij het observeren van elkaars neuzen op hygiëne (snuiten, handen wassen).

Leerlijn

☒ Groep 1.

☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Kunnen de kinderen verwoorden waarom je neus heel belangrijk is?

Valt het de kinderen op hoe verschillend neuzen qua vorm zijn?

Juffrouw, ik verveel me zo,
ik zit maar wat te kniezen.
Speelgoed heb ik, kasten vol,
wat moet ik nu toch kiezen?

De kinderen zijn in een lege speelzaal.
Wat moeten we hier nu toch doen?
Er is helemaal niets te spelen!

In plaats van niet kunnen kiezen uit een enorme berg speelgoed draaien we de boel hier eens om. Kunnen jullie toch spelen, ook al is er geen speelgoed? U laat de kinderen bedenken wat ze wel kunnen doen. Laat hen met ideeën komen, zoals kruiwagen spelen, tikspel, overloopspel. Andere mogelijkheden zijn:

1 Doorkruispel: één kind gaat met de benen wijd staan, een ander kruipt er onder door en gaat zelf voor de eerste staan. Dan kruipt de volgende er onder door, totdat er een lange slang van kinderen is ontstaan.

2 Tikspel 'De heks en de soep': de kinderen worden in vier groepen verdeeld. Elke groep gaat in een hoek van de speelzaal staan. Een groep is de peper, een het zout, de derde de peterselie en de laatste groep is de maggi. De heks (leerkracht) roert in de soep (krijtcirkel op de grond), maar mist de peper. Alle peperkinderen rennen nu door de zaal. De heks probeert hen te vangen en stopt hen in de soep. Zo gaat het spel verder. Niet alle kinderen worden gevangen; als de heks, na gedane arbeid, een dutje doet, mogen zij de 'soepkinderen' gaan vrijtikken.

3 Zitspel: u kunt kinderen met bepaalde herkenbare kledingstukken opdrachten geven. Bijvoorbeeld: kinderen met veters in hun schoenen gaan snel zitten. Of: alle kinderen met iets roods aan gaan achter elkaar zitten.

Situatie

Speelzaal

Bedoeling

Kennis en ervaring opdoen van en met de omgeving waarin we leven (17.3.1).

Materiaal

Krijtje.

Organisatie

Vooraf houdt u met de groep een kort gesprek. Voor 'De heks en de soep' verdeelt u de kinderen in vier groepen en trekt u een krijtcirkel op de grond.

Jaarkalender

Gebruik dit idee vooral, als de kinderen zich eens ontzettend vervelen.

Leerlijn

- ☐ Groep 1.
- ☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

In een nagesprekje kan duidelijk worden dat je niet veel nodig hebt om toch leuk te kunnen spelen.

Daar zit u dan! Met op uw schoot uw oude beer, uw trein of pop van toen. Van vroeger, toen u klein was.

De kinderen zullen ongetwijfeld vragen hoe u aan dat mooie speelgoed komt. U legt uit dat u daar vroeger, toen u een klein meisje/jongetje was, graag mee speelde. Dat dit uw lievelingsspeelgoed was. Dat u het altijd heel goed bewaard heeft. De kinderen zullen zelf ook dingen kunnen noemen waar ze graag mee spelen. Probeer er achter te komen of zij ook nog speelgoed van vroeger hebben. Iets waar ze graag mee speelden, toen ze baby of peuter waren en dat ze nu niet meer gebruiken, omdat ze er te groot voor zijn.

Vraag hun of ze dat 'oude' speelgoed mee willen brengen. Verzamel het op een groepstafel, waarop u tevens drie grote tekeningen (of platen uit tijdschriften) van een baby, een peuter en een kleuter hebt neergelegd. Het meegebrachte speelgoed ordent u samen met de kinderen. In het gesprek vraagt u van alles over het 'afgedankte' speelgoed.

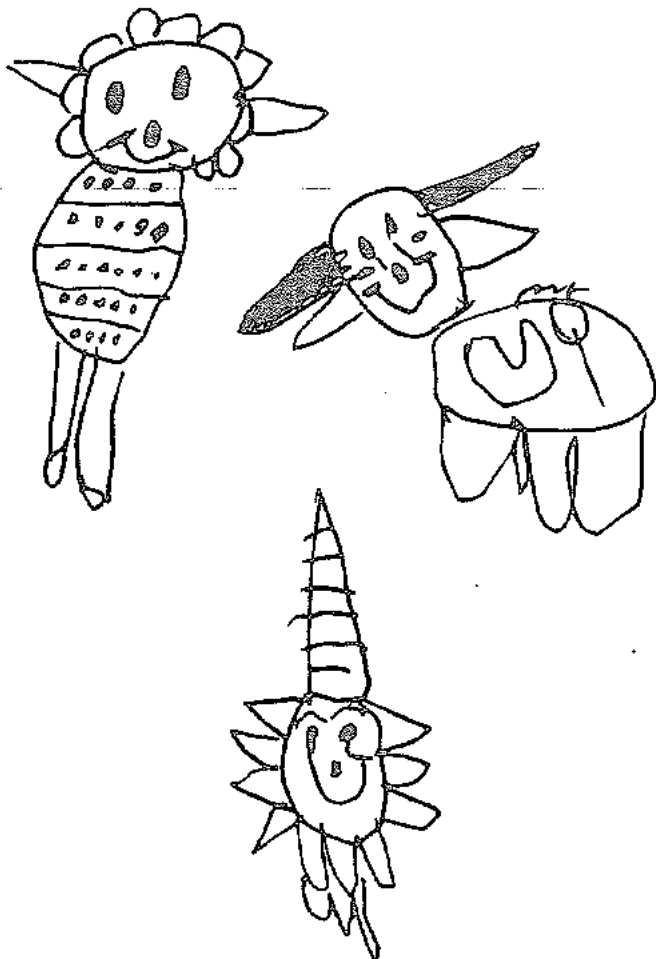
Waar gebruikt een baby een bijtring voor?

Waarom gebruik je je driewieler niet meer?

Waar bewaar je je 'oude' speelgoed?

Variatie

Het meegebrachte speelgoed kan meegenomen worden op 'verjaardagsvisite' in de poppenhoek. De pop is jarig en krijgt nu echte cadeautjes.

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Ontdekken van en ervaringen opdoen met aspecten van tijd: tijdsbeleving, vroeger, leeftijd, ouderdom, jonger dan (15.1).

Materiaal

Speelgoed van een baby, een peuter en een kleuter.

Speelgoed van uzelf als kind.

Drie afbeeldingen van een baby, peuter en kleuter op een kartonnen bord.

Organisatie

Geef de kinderen enkele dagen de tijd om zelf speelgoed mee te brengen en speel het ordeningsspel ook pas dan, als ieder wat bij zich heeft.

Maak een groepstafel vrij waarop u de drie borden neerzet.

Leerlijn

☒ Groep 1.

☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Hoe staat het met de ontwikkeling van het tijdsbesef? Denk aan begrippen als *jonger dan/kleiner dan/ouder dan*.

Kunnen de kinderen goede zinnen maken met 'Toen ik klein was,...'?

Welke kinderen gebruiken woorden als *vroeger*, *toen*, *oud*?

Kraakje Pluimstaart zorgt voor later,
hij voelt dat het kouder wordt.
Daarom zoekt hij beukenootjes
en 's winters komt hij niets te kort.

U hebt van tevoren tijdens een wandeling met de kinderen allerlei
materiaal verzameld. Die wintervoorraad ligt uitgestald op een
kijktafel. Praat er met de kinderen over.

Wat ligt er allemaal?

Wat is een voorraad?

Welke dieren leggen een wintervoorraad aan?

Waarom doen ze dat?

Daarna gaan vier kinderen een spel spelen. Ze leggen een
wintervoorraad aan, net als eekhoorns doen.

Er staan zes potten op tafel met daarin: eikels, kastanjes, bladeren,
eikelhoedjes, beukenootjes, denneappels, van elk minstens tien
stuks. Elke pot heeft een kleur die overeenkomt met een van de
kleuren van de kleurendobbelsteen.

Elk kind heeft een eigen speelbord. De cirkel is de kuil voor de
wintervoorraad. De bedoeling is nu dat het eerste kind met de
dobbelsteen gooit, uit de pot met diezelfde kleur iets pakt en dat op
het betreffende rondje van de cirkel legt. Dan is de volgende aan de
beurt. Bijvoorbeeld: een kind gooit rood, pakt een kastanje uit de
rode pot en legt die op een rood rondje van de cirkel. Wie het eerst de
cirkel vol heeft en dus zijn/haar wintervoorraad binnen heeft, heeft
natuurlijk gewonnen.

Situatie

Hoekenwerk

Bedoeling

Bekijken en vergelijken van
vruchten en zaden (16.3.2).

Materiaal

Eikels, eikelhoedjes, kastan-
jes, beukenootjes, bladeren en
denneappels.

Kleurendobbelsteen.

Zes potjes die u de kleuren
geeft van de dobbelsteen.

Een zelfgemaakt speelbord
van stevig papier, 30 x 30 cm.
(Zie illustratie.) U kleurt de
rondjes in de kleuren van de
dobbelsteen.

Organisatie

Vooraf legt u de tijdens de
herfstwandeling verzamelde
materialen klaar, evenals het
spelmateriaal.

Dit spel heeft een plaatsje in
de spelletjeshoek, als onder-
deel van een activiteitscir-
cuit. Vier kinderen spelen het
spel, de rest van de groep is
aan werktafels/in hoeken be-
zig met herfstmateriaal.

Jaarkalender

Na een herfstwandeling.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Kennen de kinderen de kleu-
ren?

Weten ze de namen van de
herfstspulletjes?

Met een groepje van ongeveer zes kinderen gaat u allerlei voorwerpen van een schuine plank naar beneden laten bewegen. U hebt allerlei dingen verzameld: blokken, een lucifersdoosje, ballen, kralen, stuiters, viltstiften, rietjes, jampotdeksels, steentjes, potloden. De kinderen leggen de voorwerpen bovenaan op de plank.

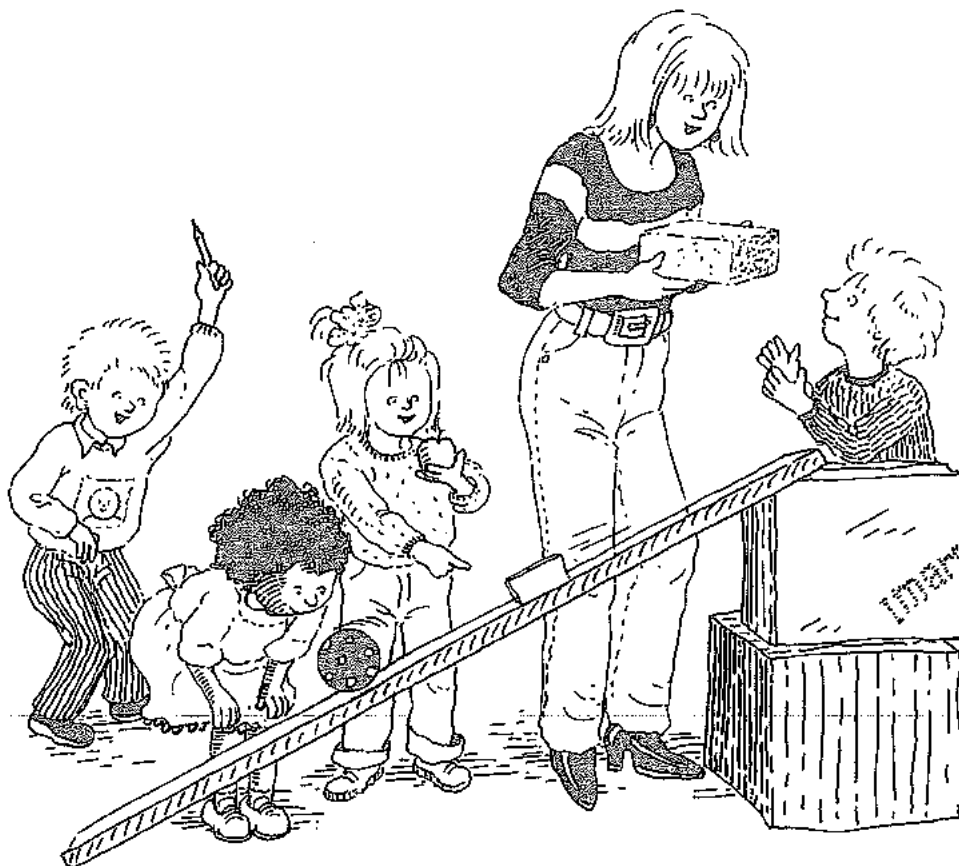
Wat gaat het snelst naar beneden?

Waarom gaat het ene voorwerp vlugger omlaag dan het andere?

Heeft de vorm er iets mee te maken?

Welke woorden gebruik je? (Rollen, glijden, vallen.)

Hoe schuin moet de plank staan om de niet ronde voorwerpen naar beneden te laten schuiven?

Als er twee planken worden gebruikt, kan een wedstrijdje worden gehouden: welk van de twee voorwerpen is het eerst beneden? Na het uitproberen gaan de kinderen de voorwerpen in twee groepen verdelen: rond en niet rond, glad en stroef, vierkant en niet vierkant. Vervolgens doet u een proefje: een doos wordt over het tafelblad vooruitgeschoven. Een andere doos wordt vooruitgeschoven over rietjes die als rolletjes fungeren.

Wat is het verschil?

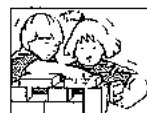
Wat gaat gemakkelijker?

In het nagesprek komt u met de kinderen tot de conclusie: aan de vorm van een voorwerp kun je zien of het gemakkelijk zal gaan rollen of glijden. En: rollen gaat gemakkelijker dan glijden.

Variatie

Het 'hellingproefje' kunt u ook op de speelplaats doen, als daar een glijbaan staat. De kinderen experimenteren door er van alles vanaf te laten rollen en glijden. Vooral de jongste kleuters zullen dit schitterend vinden.

Situatie

Werkles

Bedoeling

Ervaringen en kennis opdoen met en van bewegende voorwerpen (16.9).

Materiaal

Planken, dozen.

Allerlei voorwerpen: blokken, lucifersdoosje, rietjes, kralen, ballen, stuiters, steentjes, viltstiften, potloden, jampotdeksels.

Organisatie

Het ontdekkende kan vooral naar voren komen, als u met een klein groepje werkt. De anderen zijn zelfstandig bezig en kunnen op een later tijdstip deze activiteit doen.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Maken de kinderen de koppeling tussen de vorm van het voorwerp en het wel/niet kunnen glijden of rollen?

Merken ze dat het verschil maakt, als een voorwerp zwaarder is of dat de helling van de plank er toe doet?

Uit: Corry C. Meeboer, *De tweede vrolijke kring* (Muusses, Purmerend).

Zwarte Pieten? Wat die allemaal kunnen? Op daken klimmen, van 't ene naar het andere huis springen, van de regenpijp glijden, op het randje van de dakgoot lopen...

U staat met de kinderen in een grote kring in de speelzaal. Als u de muziek van het liedje heeft, draait u die een aantal keren achter elkaar, terwijl u duidelijk meezingt. Zonder muziek kunt u het liedje natuurlijk ook een aantal keren zingen.

Alle Pieten kunnen dansen, alle Pieten op het dak.
Alle Pieten kunnen dansen, alle Pieten met gemak.
En spring, en spring en spring en spring en spring.

De kinderen zullen dit eenvoudige liedje vrij snel met u mee kunnen zingen. Hierna kunt u overgaan tot het bewegen. Bijvoorbeeld bij 'En spring' gaan we allemaal springen. Dat zullen alle kinderen enthousiast meedoen.

U vraagt hun andere bewegingen te bedenken, zoals: buigen, klappen, knielen, hurken en strekken. Steeds zingt u het liedje met een andere bewegingsvorm: en buig, en buig, en klap, en klap, en strek, en strek.

Om het wat moeilijker te maken, noemt u vervolgens een lichaamsdeel waarmee een beweging gemaakt moet worden.

Bijvoorbeeld:

Arm: zwaaien, draaien, buigen en strekken.

Hoofd: knikken, schudden, draaien.

Benen: buigen, tikken, draaien.

Voeten: springen, strekken, draaien.

Op deze wijze kan het liedje een groot aantal keren herhaald worden.

Variatie

Doe alle kinderen een 'pietenkraag' om of zet hun een 'pietenbaret' op. En met een kurk die u even in een brandende lucifer houdt (en ook enkele seconden laat afkoelen) krijgen alle kinderen een zwarte veeg op hun wangen of neus. Dan zijn het echte Zwarte Pieten. En die kunnen pas goed dansen...!

Situatie

Speelzaal

Spelles

Bedoeling

Kennis en beleving van het eigen lichaam (via directe ervaring, waarneming of voorstelling) (13.1).

Kennis en beleving van de positie van het eigen lichaam in de ruimte en van lichaamsdelen onderling (13.2).

Materiaal

Indien mogelijk de muziek van 'De Konijnenpolka' uit: Corry C. Meeboer, *De tweede vrolijke kring* (Muusses, Purmerend).

Baretten, kragen en voor alle kinderen schmink (kurk en lucifers).

Organisatie

U staat met alle kinderen in de speelzaal en start met het zingen van of luisteren naar 'De Pietenpolka'.

Jaarkalender

Sinterklaastijd.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Wie heeft er moeite met: tweezijdige bewegingen, enkelzijdige bewegingen en/of tegengestelde bewegingen?

Kunnen de kinderen hun evenwicht bewaren?

Spelletjes uit andere landen

W ACTIVITEIT

In dit lesidee gaan we een Antilliaans en een Marokkaans spel spelen. In alle landen worden spelletjes gespeeld. Vaak zien we dat spelletjes uit andere landen veel met elkaar gemeen hebben. Andere spelletjes zijn weer typisch voor een bepaald land. Dit laatste geldt voor het Marokkaans spel.

1 Ban, Ban pas 'un rondu (Antilliaans lied)

Ban, ban pas' un ron - du, un ron - du, un ron - du.

Ban, ban pas' un ron - du, pa nos su mu - cha - nan.

(Laten we een rondedansje maken.)

- 2 Kende nos ke tuma, ke tuma, ke tuma.
Kende nos ke tuma, pa nos tu muchanan.
(Maar wie zullen we daarvoor kiezen?)
- 3 Nos ke tuma, tuma, ke tuma, ke tuma.
Nos ke tuma, tuma, pa nos su madranam.
(We kiezen daarvoor hem en haar.)

Uit: Wim Westerman, *Wij maken een kring*. Spelletjes uit 30 landen (Intro, Nijkerk).

In een kring staan zes tot twintig spelers. Eén kind staat in het midden. Het liedje wordt gezongen. Tijdens het zingen van het derde couplet kiest het kind dat in het midden staat iemand uit de kring. Dit kind komt nu ook in het midden staan. Het liedje wordt opnieuw gezongen en het kind dat als laatste in het midden kwam, kiest weer een ander. Zo gaat het spel verder. In het midden ontstaat een kring. De buitenkring wordt steeds kleiner. De binnenkring draait tijdens het zingen in een richting die tegengesteld is aan die van de buitenkring.

2 De stok valt (Marokkaans spel)

Bij dit spel zitten de kinderen in een kring rond een bergje zand, waar een stokje in is gestoken. Om beurten halen de kinderen voorzichtig een handje zand weg. Als een kind het stokje laat omvallen, krijgt dat kind een opdracht. Deze opdracht wordt gegeven door het kind dat rechts van de pechvogel zit. Na het uitvoeren van de opdracht gaat het spel weer verder.

Variatie

Er zijn verschillende bundels met spelletjes uit andere landen in omloop, waaronder:

Projektkrant 9 van Samen Wonen Samen Leven, Rotterdam.

W. Westerman, *Wij maken een kring*. Spelletjes uit 30 landen (Intro, Nijkerk).

Spelen. Een bundel liedjes uit verschillende landen, gegroepeerd rond het spelende kind (Molenaars Muziekcentrale, Wormerveer).

Juf, doen we ook eens een spelletje uit mijn land? (R.P.C.Z. Middelburg).

C. Gieben e.a., *Muziek en dans*. Spelletjes en kinderliedjes van de Molukken (PgOOM, Hoewelaken).

Spelen

DRAAIBOEK

108

Situatie

Buitenwerk

Spelles

Bedoeling

Zich inleven in gevoelens en gedachten van anderen en hiermee rekening houden (17.2.4).

Materiaal

Stokjes en een zakdoek.
Eventueel als uitbreiding de genoemde interculturele spelletjesbundels.

Organisatie

Voordat de kinderen het Marokkaanse spel gaan spelen, zorgt u ervoor dat in de zandbak voldoende hoopjes zand gemaakt zijn.

Leerlijn

- ☐ Groep 1.
- ☐ Groep 2.

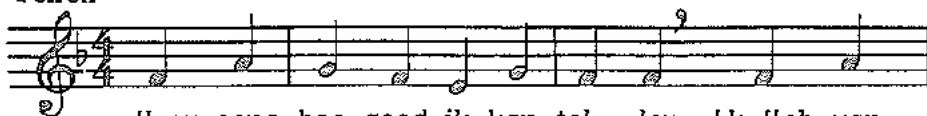
Observatie/evaluatie

Hoe vinden de allochtone kinderen de belangstelling voor de spelletjes uit het land van hun ouders?

Kennen zij deze spelletjes?

Strand, zwembad of bad; het zijn vooral deze plekken waar jonge kinderen hun eigen lichaam ontdekken en ervaren. Schelpen aan je vingers, zand tussen je tenen, water in je oren en schuim op je neus. Voeg daarbij het plezier aan beweging en ze zijn helemaal in de sfeer om een actieliedje uit te voeren.

Tellen

Hoor eens hoe goed ik kan tel - len. 'k Heb van

al - les aan mijn lijf. Als je wilt, mag jij ook

mee - doen. Let goed op: Ik tel tot vijf.

1, 2, 3, 4, 5 ... (vertragen)

2 'k Heb 1 hoofd en
'k heb 1 mondje
en 1 hele dikke buik.
'k heb 1 rug en
'k heb 1 halsje
en 1 neus, waarmee ik ruik.

3 'k Heb 2 ogen, 'k heb 2 oren
en 2 benen om te staan.
'k Heb 2 schouders,
'k heb 2 handen
en 2 voeten om te gaan.

4 Ieder handje heeft 5 vingers
met 5 nageltjes erbij.
Ied're voet heeft weer 5 tenen
met 5 nagels op een rij.

Uit: M. Wiersema, *Mondjesmaat* (Voorhoeve, Den Haag).

Aansluitend op het liedje knippen de kinderen de verschillende lichaamsdelen van het poppetje op doeblad W30 uit. Ze doen dit in de volgorde, zoals de plaatjes van de dobbelsteen die aangeven. Ze knippen ook de dobbelstenen (doeblad W29) uit en zetten die in elkaar. U helpt hen even door een scherp voorwerp langs een liniaal over de vouwlijnen te trekken.

In kleine groepjes proberen de kinderen om beurten dobbelend het poppetje compleet te maken. Wanneer een kind na een worp een deel kan leggen, moet het eerst precies vertellen, welk deel dat is en waar het uit bestaat. Bijvoorbeeld: het is een hand met vijf vingers of een hand met vier vingers en een duim.

Variatie

U kunt het spel vereenvoudigen door een niet uitgeknipte kopie als ondergrond te laten gebruiken.

Situatie

Kring

Werkjes

Bedoeling

Kennis en beleving van het eigen lichaam (via directe ervaring, waarneming of voorstelling) (13.1).

Kennis en beleving van de positie van het eigen lichaam in de ruimte en van lichaamsdelen onderling (13.2).

Ontdekken en leren kennen van het eigen lichaam (14.1).

Doebleden W29 en W30

Materiaal

Kleurpotloden en kleur stiften.

Organisatie

U werkt naar keuze met de hele groep of met een deel ervan.

Jaarkalender

In principe het hele jaar. Bij voorkeur in de zomermaanden (strand).

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Héél geschikt voor jonge kinderen.

Observatie/evaluatie

Zijn er kinderen die moeite hebben met links-rechtsoriëntatie?

Laat hen vooral bij zichzelf en bij elkaar aanwijzen en benoemen wat ze in het dobbelspel leggen.

Spetter spat, spetter spat.
Kijk, ik maak mijn handen nat.
Vraag je waarom doe je dat?
Omdat ik vieze handen had!

U staat bij het aanrecht uw handen te wassen, terwijl u dit versje opzegt. Onder het afdrogen houdt u een kort gesprekje:

Wanneer moet je je handen wassen? (Voor het eten, als ze vies zijn, als je naar de wc. bent geweest.)

U nodigt twee kinderen uit hun handen te komen wassen, één kind met zichtbaar vieze handen, één kind met schone. Ze krijgen beiden een vergrootglas en bekijken hun handen van heel dichtbij. Ook de schone handen blijken dan nog best vies te zijn! Dus ook al zie je dat op het eerste gezicht niet altijd, handen kunnen echt vies zijn. Praat ook eens over bacteriën en ziektes. Om echt schone te handen te krijgen moet je ze zó wassen:

Niet te veel zeep gebruiken, liefst geen vloeibare zeep, want daar gaan gemakkelijk bacteriën inzitten.

Heel goed afspoelen.

En erg goed afdrogen, dan zijn je handen pas echt goed schoon.

Nu gaan we allemaal onze handen wassen. Eerst natuurlijk met het vergrootglas kijken hoe vies ze zijn. Afhankelijk van de grootte van de groep kunt u de kinderen om de beurt in kleine groepen bij het aanrecht laten wassen. U kunt ook zorgen voor plastic bakken, zodat alle kinderen tegelijk, in tweetallen, hun handen kunnen wassen. U hebt dan wel veel stukjes zeep nodig en voldoende handdoeken. Na de wasbeurt wordt natuurlijk met het vergrootglas gecontroleerd of de handen goed schoon zijn.

Situatie

Kring

Bedoeling

Kennis en attitude over specifieke aspecten van gezond gedrag (17.1.2).

Materiaal

Stukje(s) zeep, handdoeken, eventueel een nagelborsteltje. Een aantal vergrootglazen.

Leerlijn

- ☒ Groep 1.
☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Welke kinderen wassen na een tijdje zelf hun handen, als die vies zijn? Bijvoorbeeld als ze naar de wc. zijn geweest?

Eenden kunnen kinderen boeien met hun waggelende gang, hun spetteren, duiken en kwekken. Vooral jonge eendjes trekken vaak de aandacht.

In de kring vertelt u een verhaal over een eendenfamilie. Het verhaal gaat ongeveer zo.

Vader en moeder eend zijn op zoek naar een woonplekje. De eierschalen gaan open en er komen vier eendjes uit. Na een poosje trekken pa en ma met hun gezin naar een grotere waterplas. Tijdens deze tocht verdwaalt het kleinste eendje, dat achteraan loopt. Gelukkig vinden twee kinderen het verdwaalde eendje en brengen het naar de waterplas, waar pa en ma eend met veel kabaal hun vreugde uiten. De vreugde wordt helemaal compleet, wanneer de kinderen ook nog brood strooien.

Na het verhaal gaat u met de kinderen naar een plekje in de buurt (vijver in het park of misschien bij de ouders van een van de kinderen) om eenden te bekijken en te voeren. (Als er geen eenden in uw buurt te vinden zijn, vertoont u een diaserie of (video)film over eenden.)

Van tevoren en tijdens de wandeling spoort u de kinderen aan goed te letten op dingen die ze ook in het verhaal hebben gehoord.

Zie je een paar (pa en ma eend)?

Zie je een eend op zijn kop in het water naar voedsel zoeken? ('Grondelen' noemen ze dat.)

Zie je hoe een eend neerkomt op het water? (Vaak raakt hij het water eerst een paar keer, voordat hij definitief neerkomt en dat spettert flink.)

Zijn er eenden die een nest hebben en aan het broeden zijn?

Zijn er jonge eendjes? Zie je de zwemvliezen aan hun poten? Is er misschien een piepend eendje dat naar zijn ouders zoekt?

Zie je ook hoe een eend de druppels van zich afschudt en (droog) verder wandelt?

Hoe pakken eenden met hun grote snavel de stukjes brood?

Terug in de klas doen de kinderen de waggelende en duikende eendjes na. Uw liedbundel bevat vast wel een toepasselijk lied dat daarbij gezongen kan worden.

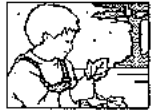
Variatie

De kinderen maken op tekenpapier 'wasco-eenden' of 'wasco-eendeveren'. Wanneer ze de tekeningen onder de druppende kraan houden, kunnen ze de druppels er later afschudden, net zoals eenden dat doen.

Situatie

Kring

Buitenwerk

Bedoeling

Anticiperen op gebeurtenissen (via observatie, verwoording en afbeelding) (15.2).

Bekijken en vergelijken van dieren rondom de school (16.4.4).

Materiaal

Tekenpapier en wasco.

Organisatie

Het is aan te bevelen het verhaal enigszins voor te bereiden.

Sluit met vragen tijdens de wandeling aan bij wat de kinderen ontdekken. Die vragen zijn waarschijnlijk belangrijker dan de richtvragen uit de les!

Jaarkalender

Voorjaar maart - mei.

Leerlijn

- ☐ Groep 1.
- ☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Ontdekken de kinderen uit zichzelf van alles over het gedrag van eenden? Wat dan? Is het nodig dat u richtvragen stelt?

De sloot is een boeiende samenleving van planten en dieren. In dit lesidee halen we slootdiertjes in de klas. Als er in de buurt van de school een sloot ligt, is het mogelijk om daar met de kinderen zelf slootwater en diertjes te gaan halen. Bij een aquariumspeciaalzaak kunt u overigens vrijwel alle slootdiertjes kopen. Voordat u de diertjes haalt of koopt, richt u een aquarium in. U zorgt voor een ruim, glazen (of plastic) aquarium, zand en grind voor op de bodem, enkele waterplantjes en (lieft echt) slootwater. In de bak doet u een paar waterdiertjes zoals: stekelbaarsjes, watervlooien, watertorren, waterslakken. Lukt het u niet om aan een stekelbaarsje te komen, dan kunt u ook rode cichliden (aquariumvissen) kopen. Qua gedrag is deze vissoort te vergelijken met de stekelbaars. Het water in de bak mag niet te koud zijn, ongeveer twaalf graden Celsius. Het water dat u overhoudt, bewaart u om de bak later wat bij te kunnen vullen. In de ontdekhoek gaan de kinderen naar het aquarium kijken. U stimuleert hen om gericht te kijken:

Let eens goed op hoe de diertjes eruitzien: pootjes, vleugels, kleur. Ga eens uit van je eigen lichaam. Zie je: ogen, mond, oren, een neus? Hoe komen de diertjes vooruit?

Let eens goed op de ademhaling van de visjes. Wij halen adem door onze mond. Daarbij gaat onze borstkas op en neer. Zie je bij de vissen iets aan de kop bewegen? Is de bek open of dicht?

Wat zie je de vissen opeten (watervlooien)?

Terwijl één groepje naar het aquarium kijkt, laat u een paar andere groepjes met vergrootglazen naar het slootwater kijken. Dat slootwater hebt u hiertoe op een aantal witte borden uitgeschept. De beestjes zijn dan heel goed te zien.

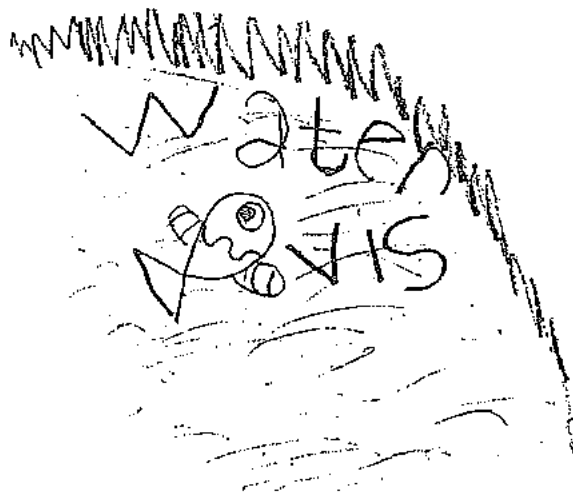
Wat voor beestjes zie je allemaal?

Hebben ze pootjes, vleugels, lange lijfjes, een grote of een kleine kop?

Met wat extra slootwater en waterplantjes kunt u de waterdiertjes een paar dagen in de klas houden. Zorgt u er wel voor dat alles weer op tijd terug wordt gezet in een sloot of in een echt aquarium!

Variatie

Als het geregend heeft, laat u een paar kinderen met een pollepel water uit een plas op het schoolplein scheppen. Het 'plaswater' wordt in de ontdekhoek bestudeerd. Aan de kinderen die gaan scheppen vraagt u ook om eens heel stilletjes bij een waterplas te gaan zitten en goed te kijken naar wat er in, boven en om de plas allemaal te zien is.

Situatie

Buitenwerk

Hoekenwerk

Bedoeling

Verkennen van de omgeving; onderscheiden en benoemen (16.1).

Ervaringen en kennis opdoen met en van dieren (16.4).

Materiaal

Slootwater.

Glazen (plastic) bak (aquarium).

Slootdiertjes: stekelbaarsjes, watertorren, watervlooien, waterslakken en (eventueel) rode cichliden.

Vergrootglazen; witte bordjes. Pollepel.

Organisatie

Als u met de kinderen water uit de sloot gaat scheppen, hebt u hulp nodig van ouders. Stekelbaarsjes hebben veel zuurstof nodig. Zet het aquarium dus op een lichte plaats (niet in de zon) en zorg voor voldoende waterplanten. Ze eten alleen levend voer: watervlooien en muggelarven. Deze kunt u bij een aquariumspeciaalzaak kopen. Eventueel geeft u ze fijngesneden regenwormen.

Jaarkalender

Lente en zomer zijn de meest geschikte seizoenen.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Zijn de kinderen in staat om hun ervaringen goed onder woorden te brengen?

Merken ze verschillen in voortbeweging op?

Druppel hier, druppel daar,
Flip, flap, floep.
Druppel hier, druppel daar,
Blip, blap, bloep.
Druppel hier, druppel daar.
Ik ben klaar!

Druppels fascineren ieder kind. Ze komen op je neus, tegen je wang, ze vallen langs het vensterglas of komen uit de kraan. Kun je zelf ook druppels maken? Zeker!

Een groepje kinderen zit rond een tafel. Op de tafel staan een paar glazen water en er liggen enkele stukken zacht en hard karton. (De boven- en onderkant van een schrijfblok zijn hiervoor zeer geschikt.) Er liggen ook dunne en dikke rietjes bij. U start een gesprekje en stimuleert de kinderen door vragen te stellen.
Hoe krijg ik het water van het ene in het andere glas?
Hoe zou ik druppels kunnen maken?

U laat hen om beurten iets proberen. Dan laat u zien dat u water in het rietje vast kunt houden door met een vinger- of duimkussentje het rietje aan de bovenkant dicht te drukken. Zo kun je steeds een beetje water ergens naar toe brengen, zonder te knoeien! Laat hen maar experimenteren! Wanneer het 'overhevelen' lukt, gaat het groepje op twee stukken karton druppels 'maken'. Dit geeft op poreus karton prachtige ronde vlekken. Op glad karton blijven de druppels heel lang liggen (misschien wel tot de volgende dag). Laat de kinderen nu experimenteren en hun bevindingen vertellen: Overhevelen uit een voller glas geeft meer (grotere) druppels. Een dunner rietje geeft een kleinere druppel; een dik rietje zorgt voor een grotere druppel.
Op een stuk karton laat u een bepaald aantal druppels maken. Wat zie je de volgende dag op het poreuze karton?
Wat gebeurt er als je het rietje niet dichthoudt of als het omknikt?

Variatie

Water een kleurtje geven met behulp van ecoline (extra effect, druppels blijven zichtbaar) of met gekleurd karton laten werken. Gekleurde verfdruppels of druppels van Oostindische inkt op papier met een rietje uit elkaar blazen. Zo ontstaan allerlei vormen.

Situatie

Kring

Hoekenwerk

Bedoeling

Structureren van ruimtelijke situaties in het platte vlak (14.4.2).

Anticiperen op gebeurtenissen (via observatie, verwoording en afbeelding, dagelijks tijdsbesef) (15.2).

Ervaring en kennis opdoen met en van de niet levende natuur (aarde, water, lucht, vuur) (16.7).

Materiaal

Bekers/glazen (doorzichtig), dikke en dunne rietjes. Stukken karton (glad en poreus).

Organisatie

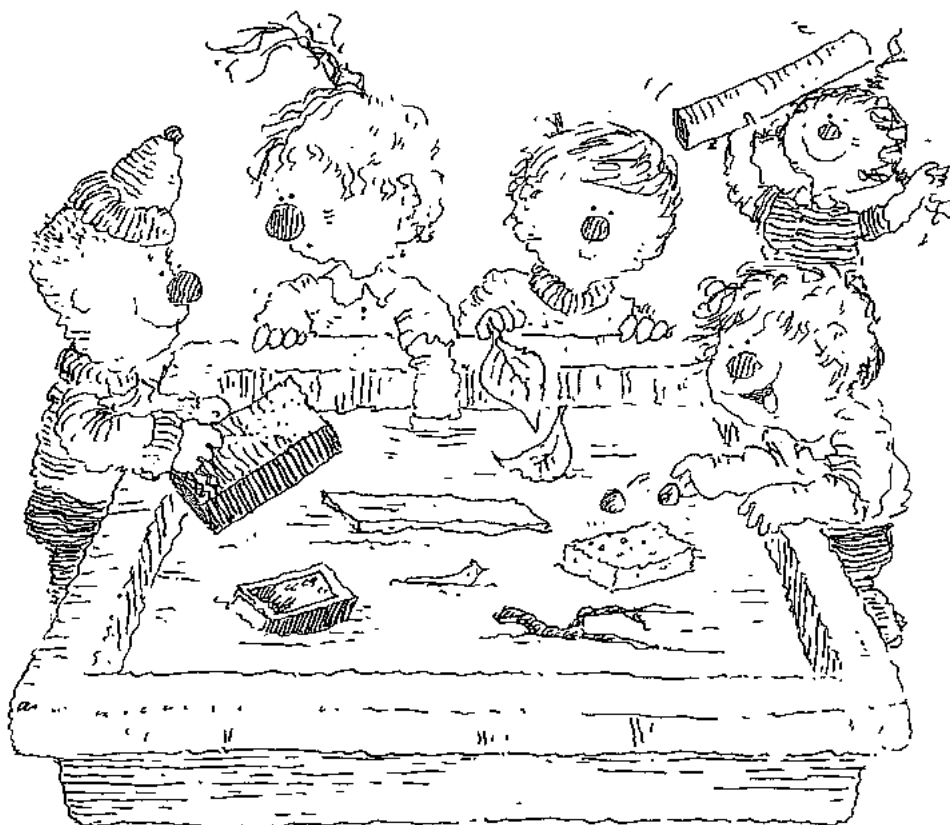
Wanneer u de kinderen vrij wilt laten experimenteren, kunt u hen beter per groep in de natte hoek laten werken.

Leerlijn

- ☒ Groep 1.
- ☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Wie gaat helemaal op in het spel met de druppels en wie richt zich op de precieze uitvoering van de opdracht?

De watertafel is helemaal gevuld. Een aantal kinderen (drie of vier) gaat experimenteren. Wat blijft drijven? Wat zinkt? De kinderen kunnen hiervoor allerlei materiaal gebruiken: kurken, lucifersdoosjes, bladeren, takjes, papier, zand, knikkers, kralen, bekertjes, stukjes tempex, enzovoort. Het materiaal kunnen ze zelf zoeken in de klas en buiten op de speelplaats.

Als ze een poosje geëxperimenteerd hebben, begint u een gesprekje: Wat zie je gebeuren?

Wat blijft op het water liggen (drijven)?

Welk materiaal gaat onder (zinkt)?

Hoe zou dat komen, denken jullie?

U geeft ook een aantal opdrachten:

Probeer eens hoeveel water er in een bekertje kan, voordat het zinkt. Hoeveel spullen kun je op een drijvend latje leggen, voordat dat latje naar de bodem zakt?

Maak eens golven als er een heleboel dingen in het water liggen. Wat gebeurt er?

Wat gebeurt er als je iets tegen de bodem duwt en daarna loslaat?

Geef ook opdracht om de spulletjes in twee groepen te verdelen: een 'drijfgroep' en een 'zinkgroep'. Ter controle laat u de kinderen uit elke groep een aantal spullen pakken en in het water leggen: was de indeling goed? Wat gebeurt er met dingen die heel nat zijn geworden?

Als afsluiting mogen de kinderen in tweetallen een spelletje doen. Ieder kind krijgt een bekertje, gevuld met knikkers en zet dat in het water. Door te blazen moeten de kinderen proberen hun bekertje naar de overkant van de bak te krijgen. Maar let op: botsen mag niet!

Situatie

Hoekenwerk

Bedoeling

Ervaringen en kennis opdoen met en van eenvoudige natuurverschijnselen (drijven, zinken) (16.8).

Materiaal

Takjes, bladeren, bekertjes, knikkers, houten latjes, lucifersdoosjes, kurken, stukjes papier, veertjes, kwasten, metalen voorwerpen, ballons, eikels.

Organisatie

U hebt een aantal materialen bij de watertafel gelegd. De kinderen mogen zelf op zoek gaan naar allerlei ander materiaal.

Leerlijn

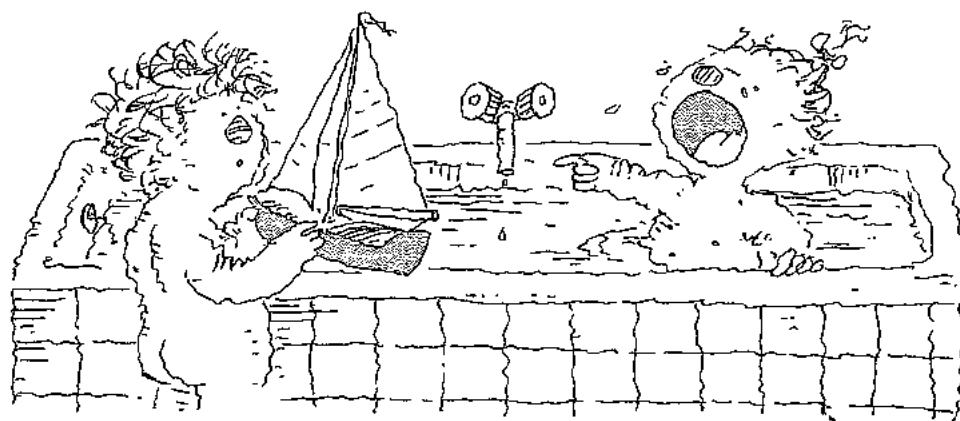
☒ Groep 1.

☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Kunnen de kinderen de begrippen *zwaar* en *licht* gebruiken in relatie met drijven en zinken?

Zien ze dat het al dan niet blijven drijven van bepaalde voorwerpen te maken heeft met het feit dat het water beweegt of juist niet?

Spetter, pieter, pater,
lekker in het water.
Ga maar vast naar huis;
ik kom een druppel later.

Van de c.d. *Alfred Jodocus Kwak* door Herman van Veen (Polydor b.v.).

U neemt een handdoek, een stukje zeep en een washandje mee in de kring en doet even alsof u onder de douche staat. De kinderen zullen uw 'act' vlug herkennen. Vraag hun of ze kunnen vertellen wanneer ze zich thuis (moeten) wassen en wat ze daarbij gebruiken. De een zal 's morgens onder de douche gaan, de ander 's avonds in bad. Wie wast zich 's morgens aan de wastafel en gaat 's avonds onder de douche of in bad? Wie spettert maar een beetje met het water (omdat hij wassen niet leuk vindt)?

Wat doe je in bad? Schuim, speelgoed, met broertje/zusje, spelen, zitten, liggen of op je knieën?

Wat doe je in de douche? Gaat lekker snel, je blijft staan, je hebt minder/geen speelgoed.

De kinderen zullen al vertellend wel een hoop verschillen kunnen noemen. In elk gezin zal het 'in bad gaan' anders verlopen. Binnen elk gezin zal het ook niet iedere dag op dezelfde manier verlopen: op zondag gaat het soms een beetje anders... of als er iemand komt logeren. En het gaat natuurlijk anders, als je bij oma bent of uit logeren gaat. Op welke dagen was je je? Wanneer was je je niet? Zo kunt u de dagen van de week met de kinderen 'oefenen'.

Waaróm was je je eigenlijk? Omdat je vies bent, want je hebt in de zandbak gespeeld. Omdat je heel erg bezweet bent en dan is een douche of bad lekker verfrissend.

Tijdens de werkles kunt u de kinderen een teken-, knip en/of plakopdracht geven naar aanleiding van het thema 'Zo was ik me'. Als dat wassen 's ochtends duidelijk anders gebeurt dan 's avonds, kunt u overwegen de opdracht in tweeën te delen, waardoor dat verschil extra zichtbaar gemaakt wordt. Noteer er de woorden *ochtend* en *avond* bij. En welke dag is het?

Variatie

Misschien hebben de kinderen foto's van 'wasmomenten'. Die kunt u verzamelen en op een grote plaat plakken.

Als u een babybadje, wat handdoeken, washandjes en stukjes zeep in de poppenhoek legt, kunnen de poppen eens echt in bad. U kunt de 'washoek' naar eigen inzicht uitbreiden.

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Ontdekken van en ervaringen opdoen met aspecten van tijd (tijdsbeleving, dagelijks tijdsbesef) (15.1).

Lichaamsverzorging (17.1).

Materiaal

Handdoeken, washandjes en stukjes zeep.

Tekenmateriaal.

Knip- en plakmateriaal.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Is er bij de kinderen in uw groep voldoende aandacht voor lichaamsverzorging?

Is er begrip voor elkaars situatie?

Herkennen ze ook veranderingen in hun eigen 'washandelingen', als ze in een andere situatie komen? (Bij oma, op de camping, enzovoort.)

U vraagt één van de kinderen om de kraan open te draaien. Hé, er komt geen water uit! Hoe kan dat nou? Laten we eens een andere kraan proberen: bij de toiletjes, bij de wasbakken. Ook al niets. Misschien weet één van de kinderen wat er gebeurd is. U vertelt dat u een andere kraan (hoofdkraan) hebt dichtgedraaid. Met de kinderen gaat u in de waterput kijken. Daar zien ze de hoofdkraan. Ze zien ook dat er allerlei pijpen uit de grond komen. Water komt uit de kraan. Ja natuurlijk! Maar hoe komt dat water nu in de kraan? Hierover gaan we in dit lesidee praten. En we gaan zelf een waterleiding aanleggen.

In de klas hebt u een slang aan de kraan van het aanrechtje vastgemaakt (dit is het waterleidingbedrijf). Het andere uiteinde van de slang steekt u in een jerrycan met een kraantje (dat is het huis). U zet de jerrycan op een verhoging op de watertafel. De kinderen mogen nu kopjes en bakjes met water vullen.

Aan de hand van deze opstelling legt u aan de kinderen uit dat het water ergens vandaan komt, voordat het de school en de huizen binnenstroomt. Op het bord staat in grote lijnen de waterleiding in het lokaal of die in de school getekend. De kinderen zien op de tekening dat er allerlei pijpen door en onder het gebouw lopen. Die pijpen komen vanaf de straat het gebouw binnen en eindigen bij verschillende kranen.

Het water uit de kraan komt dus via allerlei pijpen binnen. Maar waar komen die pijpen vandaan? U gaat nog eens terug naar het aanrechtje met de slang aan de kraan: het waterleidingbedrijf. U vertelt de kinderen dat het water uit de grond wordt opgepompt en in een grote fabriek (waterleidingbedrijf) schoongemaakt (gezuiverd). Vanuit het waterleidingbedrijf wordt het water naar de huizen gepompt. Als het water gebruikt is, loopt het ook weer via pijpen en buizen weg.

In groepjes gaan de kinderen nu een waterleiding onder huizen aanleggen. Voor elke groep hebt u nodig: een grote kartonnen doos, een aantal kleinere doosjes (yoghurtpak, luciferdoosjes), strookjes papier en lege rolletjes (toiletpapier, keukenpapier). Eerst worden, boven de grond, de huizen gebouwd, daarna wordt het buizen- en pijpenstelsel aangelegd.

De pijpen die het water naar binnen brengen, worden blauw geverfd, de uitgaande pijpen rood.

Variatie

Schoonmaken (zuiveren) van water: u gooit in een emmer water wat stukjes kurk, blaadjes, steentjes en dergelijke. Over een andere (lege) emmer spant u een stuk fijne vitrage. De kinderen gooien het water van de ene emmer in de andere. Het vuil blijft op het stuk vitrage achter. Het resultaat is: schoon water!

Situatie

Kring

Werkdes

Bedoeling

Oriëntatie in de ruimte naar plaats, betekenis en functie (14.5).

Kennis en ervaring opdoen van en met de omgeving waarin we leven (17.3.1).

Materiaal

Grote kartonnen dozen (voor elk groepje één); kleinere dozen: verpakkingen van melk, lucifers, liga; lege rollen van toilet- en keukenpapier; stroken papier van verschillende kleuren.

Lijm, scharen en verf materiaal.

Organisatie

Voor u met dit lesidee begint, moet u eerst de hoofdkraan van het water - in elk geval voor uw afdeling - dichtdraaien. Vergeet u niet uw collega's daarover te informeren. Denkt u er ook aan om de kranen die worden opengedraaid zonder dat er water uitkomt, weer dicht te draaien. En zet de hoofdkraan weer open.

Op de achterkant van het bord hebt u in grote lijnen de waterleiding in de school getekend.

Leerlijn

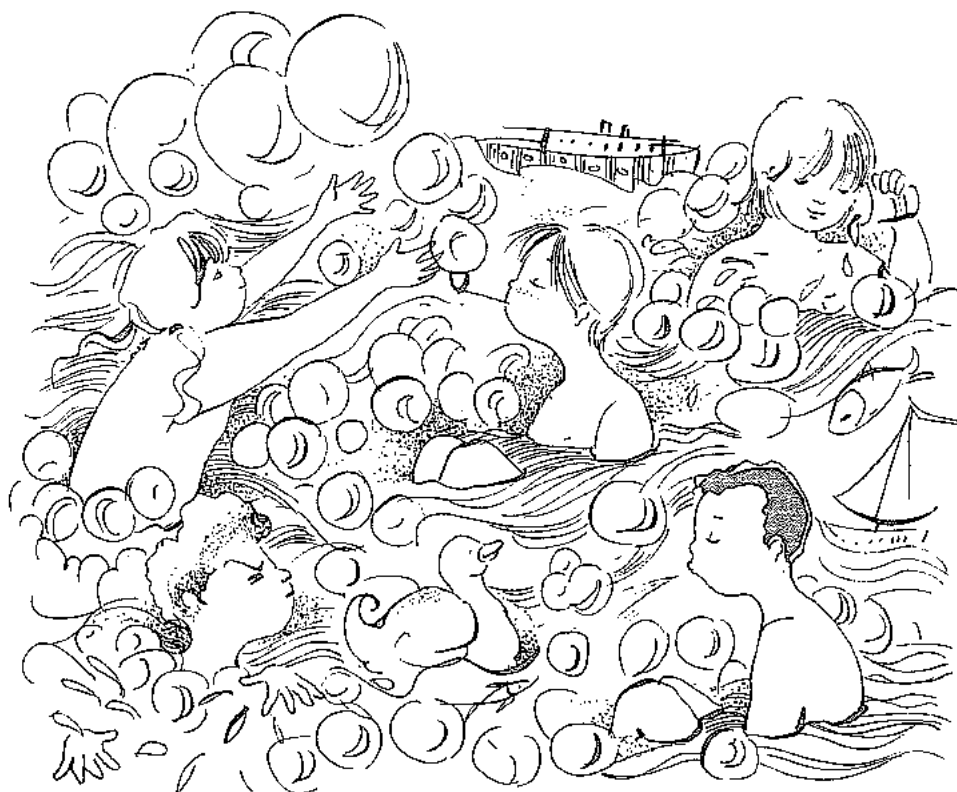
☒ Groep 1.

☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Leggen de kinderen het verband tussen de pijpen die ze in de waterput uit de grond zien komen en de pijpen die onder het gebouw lopen?

Begrijpen de kinderen dat het water ook weer afgevoerd moet worden?

Ik bubbel maar wat,
ik bubbel in bad.
Ik blaas met een riet,
zie je dan niet:
die belletjes gaan
hoog naar de maan!

U staat met een groepje kinderen bij de watertafel. Daarin staan verschillende glazen of doorzichtige plastic bakjes en bekertjes. We gaan experimenteren:

Giet vanaf een bepaalde hoogte (staand, arm zo hoog mogelijk) water in een bakje in de watertafel.

Nu nog eens, maar niet zo hoog (ongeveer 30 cm).

Dan blazen we door een stukje tuinslang eerst hard (en daarna zacht) in de bak met water.

En nu hetzelfde met een rietje.

We gaan het water een kleurtje geven met behulp van aanmaaklimonade of een theezakje.

De bovenstaande proefjes doen we nog eens, maar nu gebruiken we eerst melk, daarna yoghurt en tenslotte doen we afwasmiddel in het water.

Vanzelfsprekend hoort bij al deze proefjes een vragenpakketje.

Wat zie je gebeuren?

Is dat iets anders dan wat je daarvoor zag?

Zijn er veel of weinig belletjes?

Zijn ze groot of klein?

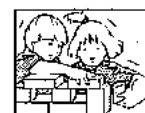
Gaan ze langzaam of snel?

Welke kant gaan ze op?

Zie je ook wel eens belletjes bij andere dingen?

Als afsluiting van dit lesidee gaat u met de groep naar buiten om op de speelplaats bellen te blazen, met echte bellenblaaspijpjes of in bekertjes met een beetje zeepsop en een rietje.

Situatie

Werkles

Hoekenwerk

Bedoeling

Ervaringen en kennis opdoen met en van eenvoudige natuurverschijnselen (16.8).

Materiaal

Glazen of (doorzichtig) plastic bakken, bakjes en bekertjes.
Stukje tuinslang en rietjes.
Aanmaaklimonade, theezakje, melk, yoghurt.
Afwasmiddel.
Bellenblaaspijpjes, bekertjes en rietjes voor de hele groep.

Organisatie

Zorgt u ervoor dat de spullen in de watertafel klaarliggen?

Jaarkalender

Op een dag dat de kinderen ook naar buiten kunnen.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Kunnen de kinderen begrippen als *snel* en *langzaam* hanteren in relatie tot de gebruikte vloeistof?

Zwieren, zwaaien,
lekker draaien,
schommel hoog
in een boog;
een speeltuin,
fijn om daar te zijn.

Nadat kinderen naar de speeltuin zijn geweest, kunt u met hen een gesprekje houden over de speeltoestellen die daar zijn. En over wat je ermee kunt doen.

Schommels: dan zweef je door de lucht.

Wippen: je vliegt door de lucht.

Glijbaan: je bent zó beneden.

Draaimolen: het lijkt weer of je zweeft.

Kabelbaantje: je gaat vliegensvlug.

De kinderen gaan in een werkles aan de slag. U heeft van tevoren allerlei materiaal verzameld, eventueel samen met de kinderen (stokjes, lapjes, touw, dik papier, rolletjes, groot stuk karton, lucifersdoosjes, enzovoort). De kinderen krijgen de opdracht om één speeltoestel te maken. U kunt elke dag een groepje van twee tot vier kinderen aan de beurt laten komen. Hoe kun je de speelattributen maken?

De kinderen hebben waarschijnlijk hulp nodig bij het omhoog zetten van hun speeltoestel. Ook biedt u hulp als er stokjes aan elkaar moeten worden gebonden. Probeer de kinderen te stimuleren hun eigen ideeën uit te voeren. Als er nog ander materiaal nodig is, probeert u daarvoor te zorgen.

Als alle speeltoestellen klaar zijn, wordt op de grote kartonnen onderplaat een speeltuin ingericht. Ter verfraaiing van het geheel kunnen de kinderen eventueel nog bomen maken. Kinderen die met het in elkaar zetten van de toestellen niet goed uit de voeten konden, kunnen nu de speeltuin helpen inrichten. Komen de ouders de speeltuin bewonderen?

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Ervaringen en kennis opdoen met en van bewegende voorwerpen (16.9).

Materiaal

Lijm, scharen, touw, plakband, gekleurd papier.
Stokjes, takjes, lapjes, lege rolletjes (wc.-papier), lucifersdoosjes, enzovoort.
Grote kartonnen onderplaat.

Organisatie

Let u op kinderen die tijdens de werkles niet tot resultaat komen. Biedt u voldoende hulp?

Jaarkalender

Na een bezoek aan de speeltuin, bijvoorbeeld in voor- of najaar.

Leerlijn

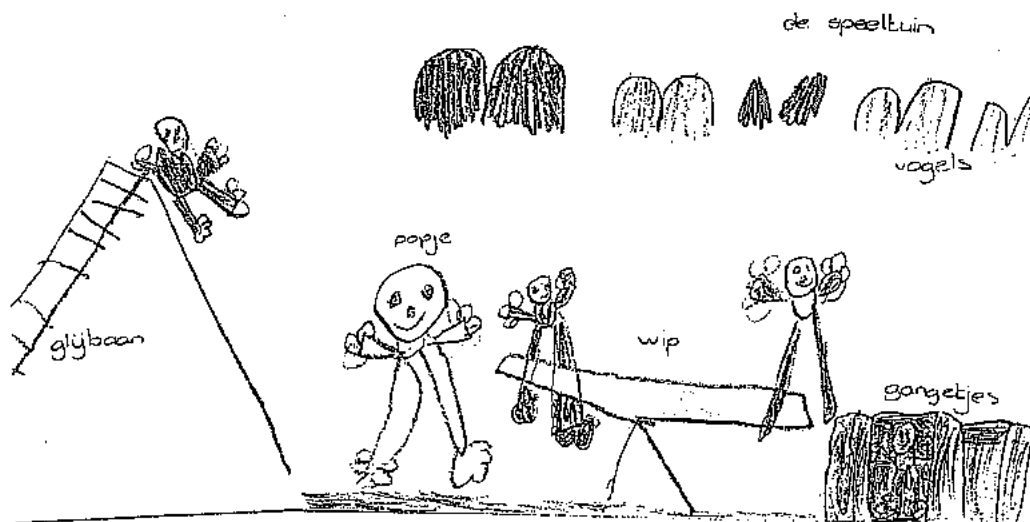
- ☒ Groep 1.
- ☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Welk groepje komt tot echt 'bewegend' resultaat?

Wie kan al in een groepje werken?

Wie gebruikt nog ander, zelfgezoekt, materiaal?

Nog drie nachtjes slapen en dan... ben ik jarig! Heerlijk zo'n vooruitzicht. En spannend ook! Kinderen tellen vaak de dagen af en kunnen zich enorm verheugen op feesten die gaan komen. In dit lesidee proberen we de feesten waarop we ons dit schooljaar kunnen verheugen 'in kalender' te brengen.

U heeft van tevoren op twaalf vellen papier de namen van de maanden van het jaar geschreven. Het is zinvol en duidelijk om bij iedere maand een tekening te (laten) maken of plaatjes te zoeken die passen bij die maand.

Juli: zwemmende kinderen.

November: kale bomen en vallende bladeren.

Februari: bollen uit de grond.

De maanden hangt u aan een touw. Zorg dat u ze kunt verplaatsen/verschuiven. Voor dit idee hangt u de maanden vóór de kring, bijvoorbeeld aan een lange rij tafels, te beginnen met de maand waarin u dit lesidee uitvoert. Een grote (echt héél grote) doos tovert u of een van de kinderen om tot een 'tijdmaschine' door die te voorzien van veel zilverpapier, snoeren, kokers en knoppen. In de doos legt u verkleedkleden/-spullen die te maken hebben met de feesten en gebeurtenissen die dit jaar op het programma staan. Sinterklaas: mantel, staf, baard, grote boek, eventueel Pietkleden; Kerstmis: kerstslingers, kaars, stal met kerstfiguren; Pasen: mandje met eieren, kroon/masker van de paashaas.

Maar u kunt ook spullen verzamelen die van pas komen bij een herfstwandeling (takken, denneappels, tas met bladeren) of de kinderverjaardagen (een kroon, doosje met namen en geboortedata van alle kinderen).

De tijdmaschine zet u aan het eind van de rij tafels waar de kalender aan hangt. Eén kind mag erin om spullen van een feest aan te trekken of mee te nemen naar de kring. Maak het moment waarop het kind de tijdmaschine binnengaat extra spannend door met de groep het volgende rijmpje op te zeggen:

Kom eens kijken, kom dat zien...
'Frits' stapt in de tijdmachien.

En als 'Frits' klaar is en weer naar de kring kan, zegt u:

Daar is-ie weer, daar is-ie weer.
Welk feest is het dit keer?

De kinderen zullen geen moeite hebben om te zien om welk feest het gaat. Ga op hun reacties in door te vragen:

Wanneer vier je dit feest?

Is het dan warm?

Kun je dan zonder jas buiten lopen?

Is het dan misschien winter?

Zitten er dan nog bladeren aan de bomen?

Is het dan nog lekker warm buiten?

Kun je dan nog 's avonds buiten spelen?

Omdat u de plaat van de maand waarin u zich tijdens het uitvoeren van dit lesidee bevindt vooraan heeft gehangen, kunnen de kinderen makkelijk vooruitkijken/denken in de tijd. Na afloop hangt u de kalender aan de muur. U kunt hem op verschillende momenten nog verder aanvullen: met platen, namen van jarigen, enzovoort.

Situatie

Kring

Bedoeling

Ontdekken van en ervaringen opdoen met aspecten van tijd (besef van tijd) (15.1).
Rangschikken van gebeurtenissen en processen (15.2.2).
Het wisselen van de seizoenen (16.5.1).

Materiaal

Twaalf vellen A4-papier.
Enorm grote doos als tijdmaschine.
Verkleedspullen en attributen die met bepaalde feesten te maken hebben.

Organisatie

Schrijf de namen van de maanden van het jaar op de twaalf vellen papier. Hang ze vóór de kring naast elkaar aan een rij tafels. Maak de tijdmaschine zó, dat u de beide zijanten voorziet van deuren. Dan kun je echt in de tijdmaschine kruipen (en er ook weer uit).

Jaarkalender

Augustus (begin schooljaar).

Leerlijn

- ☐ Groep 1.
- ☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Kunnen de kinderen uitleggen wanneer in het jaar de feesten gevierd worden?
Leggen ze daartoe relaties met bijvoorbeeld het weer, hun kleding?

In het voorjaar hebben de kinderen kennis gemaakt met de vogels rondom de school. In de zomer kunt u het accent leggen op de soorten vogels en hun eigenschappen. Dat betekent dat er niet alleen over vogels uit de omgeving van de kinderen gesproken wordt, maar ook over vogels buiten op de velden en in de bossen. Zelfs vogels uit andere landen kunnen ter sprake komen.

U start met een kort gesprekje over vogels. Dit gesprekje vindt plaats in de kijkhoek. Daar heeft u een verzameling illustraties van vogels neergelegd. Mogelijk heeft u er ook een aantal opgezette vogels neergezet. Hoe reageren de kinderen? Letten ze op snavels, veren, poten? En op kleuren? In het gesprekje komen de volgende onderwerpen kort aan bod:

Soorten vogels.

Vogels rondom het huis, in het veld, in de bossen.

Vogels buiten Nederland.

Lichaamsbouw van vogels.

Eetgewoontes van vogels.

Na dit korte gesprekje en het bekijken van de vogels legt u de kinderen uit dat ze samen een vogelboek gaan maken. Ieder kind dat mee wil doen, krijgt een vel papier waarop het een eigen vogel gaat maken. U herhaalt nog enige kenmerken die tijdens het gesprekje aan de orde zijn gekomen, zodat alle kinderen voldoende informatie hebben.

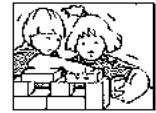
Er zijn verschillende mogelijkheden om een vogel te maken: tekenen; schilderen; contouren uit papier/lapjes knippen en daarna opplakken; vouwen, enzovoort. Daarnaast kunnen kinderen uit verschillende tijdschriften vogels knippen en op een vel papier plakken.

Van alle vellen met vogels wordt door u een boek gemaakt. Dit boek komt op de kijktafel te liggen bij de rest van de vogelverzameling. U spoort de kinderen aan om thuis te zoeken naar afbeeldingen van vogels. De meegebrachte spullen worden ook aan de verzameling op de kijktafel toegevoegd. Op een geschikt moment bespreekt u de nieuwe aanwinsten.

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Onderscheiden van hoofdgroepen van dieren (16.4.3).

Materiaal

Illustraties van vogels; opgezette vogels.

Knippapier, vouwblaadjes, lapjes, tekenmateriaal, schildermateriaal, tijdschriften. Voor elk kind een groot vel papier.

Organisatie

U richt een vogelkijkhoek in. U legt alle materialen klaar, zodat u meteen na het kringgesprek kunt starten met het maken van het vogelboek.

Jaarkalender

Deze activiteit kan het best plaatsvinden in de zomer.

Leerlijn

☒ Groep 1.

☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Zijn er kinderen die extra gestimuleerd moeten worden om voldoende belangstelling voor dit onderwerp op te brengen? Welke specifieke vogelkenmerken verwerken de kinderen in hun werkje?

De lucht in onze omgeving is niet altijd even fris. Het inademen van een niet fris luchtje is niet plezierig, maar hoeft nog geen bedreiging te zijn voor onze gezondheid. Helaas komt het voor, dat de ingeademde lucht wel gevaarlijk is. Over dit laatste willen we met de kinderen gaan praten.

Een directe aanleiding om dit kringgesprek te starten kan een fikse brand zijn in de eigen omgeving of een waarvan op de tv. beelden worden getoond. Brandweerlieden dragen tijdens het bluswerk meestal een zuurstofmasker om zich te beschermen tegen het inademen van gevaarlijke lucht. Laat de kinderen de afbeeldingen op doekblad W31 bekijken. Met als doel hen bewust te maken van het feit dat niet alle in te ademen lucht gezond voor hen is, kunt u bij de vijf afbeeldingen gerichte vragen stellen.

1 Bij het gasfornuis:

Wat gebeurt er, als je aan een knop van het fornuis draait?

Moet je gas aansteken?

Kun je gas zien? En ruiken?

Mag je aan die gasknoppen komen?

2 Bij de auto met uitlaatgassen:

Als je voor een stoplicht moet wachten, stinkt het dan wel eens? Hoe komt dat?

Zijn uitlaatgassen vies? En gevaarlijk? Kun je ze zien?

Heb je wel eens zere ogen gekregen, als je lang bij een rij auto's met lopende motor moest staan wachten? Of moest je hoesten?

3 Bij de sigaretterook:

Waarom hangt er op school een bordje waarop staat dat er niet gerookt mag worden?

Is roken ongezond?

Mag er alleen op school niet gerookt worden?

Hoe merk je dat mensen van sigaretterook ziek worden?

4 Bij de fabriek met de rokende schoorsteen:

Is de lucht buiten gezond?

Kun je het zien als die lucht ongezond is?

Hoe komt het dat de lucht buiten wel eens ongezond is?

5 Bij de brandweerman met het zuurstofmasker:

Heb je wel eens een brandweerman met een zuurstofmasker gezien?

Weet je wat dat is, zo'n masker? En waarom de brandweerman het draagt?

Waarom moeten de mensen die in de buurt van de brand wonen hun ramen sluiten en binnen blijven?

Als verwerking kunnen de kinderen het laatste vak van het doekblad zelf intekenen.

Variatie

Misschien is een ouder brandweerman of heeft een ouder contacten met het brandweerkorps. Via deze ouder is het wellicht mogelijk een brandweerruitrusting in de klas te demonstreren. De kinderen kunnen dan zelf ervaren hoe je moet ademen met behulp van een zuurstoffles.

Heeft u een carapatiëntje in de groep, laat dit kind dan zoveel mogelijk vertellen over zijn/haar ervaringen in verschillende situaties.

Situatie

Kring

Bedoeling

Kennis en attitude over specifieke aspecten van gezond gedrag (17.1.2).

Attitude-ontwikkeling met betrekking tot zorg voor onze omgeving (17.3.2).

Doekblad W31

Materiaal

Een brandweerruitrusting.

Organisatie

De sfeer van het gesprek dient informatief te blijven, niet beleidend.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Lukt het om de jongsten blijvend bij het onderwerp te betrekken?

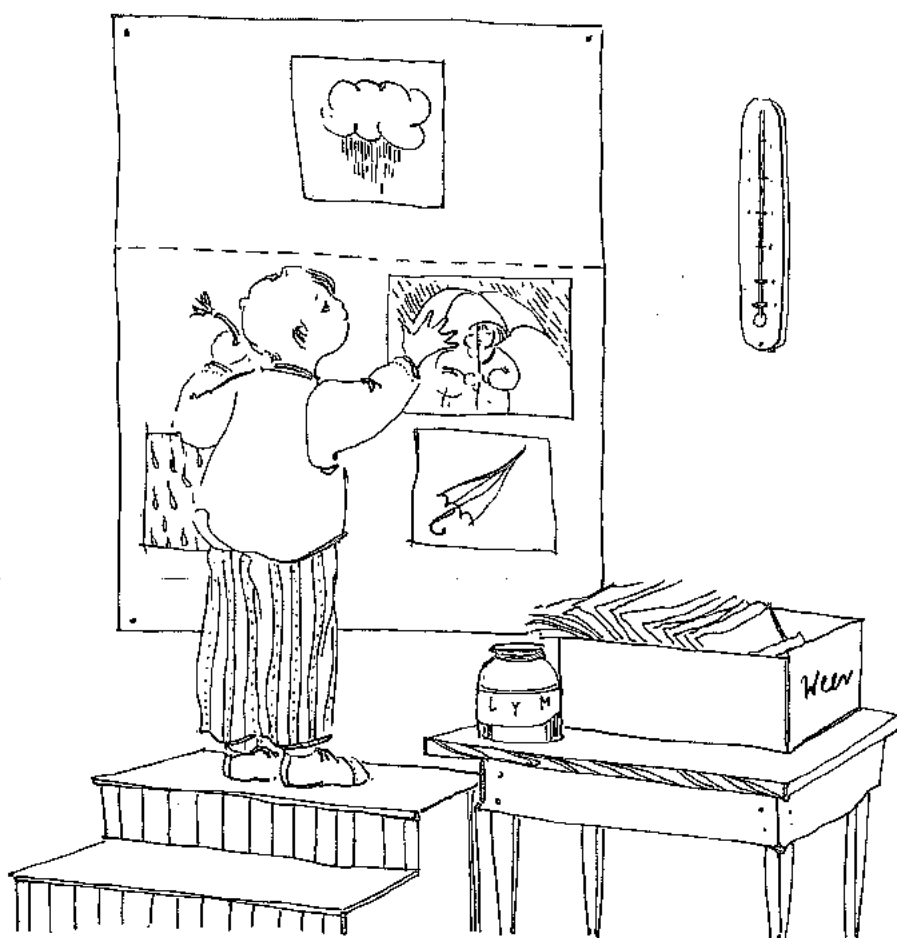
Stellen de oudsten vragen?

Stimuleer dat.

Is er iets veranderlijker dan het weer? We kunnen eens nagaan of het weer inderdaad zo wispelturig is door het een poosje goed bij te houden met behulp van een eigen 'weerstation'.

U bespreekt de tekeningen van doeblad W32 met de kinderen. U laat hen de plaatjes uitknippen en in een doosje leggen bij een prikbord (eventueel stuk tempex) dat tot weerstation wordt omgetoverd. Gedurende een aantal dagen houdt de 'weerman van de groep' het bord bij. U kunt dit in een groepje laten doen.

Bovenaan het prikbord (de lucht) komen de weersymbolen, onderaan (op de grond) komt een passende afbeelding uit een tijdschrift. Bij regenweer past bijvoorbeeld een afbeelding van een figuurtje met laarzen en een paraplu. De groepsgenootjes houden kritisch in de gaten of de 'weerman' de juiste symbolen gebruikt (die passen bij het weer van de dag).

Variatie

In plaats van 'het weer van de dag' in beeld te brengen probeert de 'weerman' het weer van de volgende dag te voorspellen. Iedereen is dan natuurlijk benieuwd of de voorspelling ook uitkomt.

U kunt tijdens deze periode regelmatig als afwisseling met de kinderen een liedje zingen dat bij dit onderwerp past. Bijvoorbeeld 'Na de regen' van Karel Eykman en Harry Bannink uit *Spoken onder mijn bed en andere liedjes* (Harlekijn, Westbroek) pagina 24. Of 'Wat waait het weer' van Herman Broekhuizen uit *Loedje de hoedjesman* (De Toorts, Haarlem) pagina 19.

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Structureren van ruimtelijke situaties in het platte vlak (14.4.2).

Anticiperen op gebeurtenissen (via observatie) (15.2).

Weersverschijnselen en weersveranderingen waarnemen (16.5.2).

De relatie weer-kleding (16.5.3).

Doeblad W32

Materiaal

Schaar en kleurmateriaal.

Prikbord of stuk tempex en punaises.

Organisatie

Zorg ervoor dat de voorstellingen op het doeblad vanaf het begin duidelijk zijn (eerst bespreken in de kring).

Wanneer u het aantal symbooltekeningen op doeblad W32 te gering vindt, maakt u er zelf enkele bij. Deze kunt u uit tijdschriften knippen en op karton plakken. U kunt eventueel gebruik maken van een bestaande 'weerkalender' (Jegro, Nienhuis).

Jaarkalender

Het hele jaar, maar vooral in perioden waarin het weer nogal wisselvallig is.

Leerlijn

- ☐ Groep 1.
- ☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Hoe worden situaties als 'geheel bewolkt' uitgebeeld? Kommen de kinderen dan op het idee om heel veel wolkjes op te prikken?

Lukt de associatie tussen weersymbool in de lucht en voorstelling op de grond?

In de ontdekhoek laten we kinderen ervaren wat koud en warm aanvoelt en proeft.

Er staan twee voeldozen. In de ene doos zitten allemaal koud aanvoelende dingen, zoals een koelelement, metaal, glazen flesje, steen, kruik met koud water. In de andere doos zitten allemaal warm aanvoelende zaken, zoals stoffen, hout, kruik met warm water, veren en bont. De kinderen steken hun arm eerst in de ene voeldoos en daarna in de andere. Terwijl ze voelen, mogen ze aan elkaar vertellen hoe het aanvoelt.

Hierna worden de voorwerpen uit beide doos door elkaar gelegd. De kinderen proberen vervolgens de voorwerpen in de juiste doos te leggen. Ze overleggen samen: Waarom doe je dat in die doos? Vind je het erg koud/warm?

Na het voelen kunnen de kinderen warm en koud gaan proeven. Op een tafeltje staan: warm en koud water, een warme en een koude aardappel, warme en koude melk.

Nadat een groepje in de ontdekhoek heeft gewerkt, krijgen deze kinderen de opdracht om in de klas te zoeken en te voelen naar warme en koude materialen. Zij noemen de materialen en u schrijft ze op.

Ter afsluiting kunnen de kinderen plaatjes zoeken of tekeningen maken van warme en koude 'dingen'. Deze worden verzameld in het 'Warm en Koud-boek'. Dit is een grote ordner of ringmap met een afdeling 'warm' en een afdeling 'koud'.

In een nagesprek in de kring laat u de kinderen fantaseren over het warm of koud hebben. Waar zou jij het ontzettend koud/warm van krijgen? Overdrijven mag en is leuk. Eventueel kunt u er een verhaal van maken dat steeds wordt aangevuld:

Ik heb het koud, als ik met mijn blote voeten op de tegels in de badkamer sta.

En dan die koude wc-bril tegen mijn billen aan.

Als het raam openstaat, bibber ik.

Een koude wind blaast dan op mijn rug.

Mijn moeder legt een koude hand in mijn nek.

Ik krijg het weer lekker warm, als ik mijn trui aantrek.

Gelukkig lagen mijn wanten op de verwarming.

Variatie

U kunt het verhaal ook opschrijven. Zo ontstaat het tweede deel van het 'Warm en Koud-boek'. Als het later nog eens wordt voorgelezen, is het echt lachen geblazen. Het is ook mogelijk dat u het verhaal op een bandje laat inspreken.

Een andere afsluiting kan zijn dat u alle kinderen, afhankelijk van het seizoen, iets kouds of warm te eten of te drinken geeft.

Situatie

Kring

Hoekenwerk

Bedoeling

Verkenning van de omgeving; onderscheiden en benoemen (16.1).

Materiaal

Voor dit lesidee hebt u koude en warme voorwerpen en drankjes nodig.

Twee voeldozen; een réchaud om dingen warm te houden bij het proeven.

Voeldoos koud: koelelement, stukje metaal, glazen flesje, koud water in een kruik. Alles eerst in de koelkast leggen voor extra koud-effect.

Voeldoos warm: stoffen, hout, warm water in een kruik, veren, bont. Alles eerst op de verwarming leggen voor extra warm-effect.

Proeven: warme en koude dingen, zoals aardappel, ei, melk en water. Warm houden op een réchaud.

Afbeeldingen van warme en koude dingen.

Lijm, schaar, papier om 'Warm en Koud-boek' te maken.

Organisatie

Dit lesidee vraagt om enige voorbereidende activiteiten. Zie hiervoor onder 'Materiaal'.

Jaarkalender

U kunt dit lesidee in alle seizoenen uitvoeren. Met name in de koude seizoenen zal het verschil warm-koud het sterkst gevoeld worden. Aan den lijve merk je dan hoe koud het buiten is en hoe lekker warm het binnen aanvoelt.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Dit lesidee past goed bij Warm- en koudwoordjes.

Observatie/evaluatie

Blijkt dat voelen een subjectieve gewaarwording is?

Op uw hoofd hebt u een 'kroon' met twee zelfgemaakte voelsprietten. U roept de kinderen bij u in een kring. U gaat naar enkele kinderen toe en betast hen met uw voelsprietten. Weten de kinderen welk dier zo doet?

In een gesprek daarover gaat u met de kinderen in op de volgende mogelijkheden:

Dieren kunnen ermee voelen.

Dieren kunnen ermee ruiken.

Dieren voelen ermee dat de lucht in beweging is.

Sommige dieren hebben grote, andere weer kleine, korte voelsprietten.

In de kring worden zo mogelijk afbeeldingen van dieren met voelsprietten bekeken. U bespreekt met de kinderen de verschillen tussen de dieren.

Na het kringgesprek gaan de kinderen aan verschillende opdrachten werken. Er is een ontdektafel ingericht, waaraan de oudste kleuters in groepjes van drie à vier goed kijken naar afbeeldingen van voelsprietten. Deze afbeeldingen vindt u in allerlei dierenboeken. U kunt hierbij (eventueel) ook gebruik maken van kistjes met opgeprikte dieren. Met vergrootglazen bekijken de kleuters de dieren goed.

Zie je verschil in kleur?

Waar zitten de voelsprietten?

Hoeveel voelsprietten zie je?

Zijn ze lang of kort?

De oudste kleuters die nog niet in de ontdekhoek werken, gaan samen met de jongste kleuters aan keuze-opdrachten werken.

Dieren met sprietten kleien: met bezemharen worden de voelsprietten gemaakt.

Dieren met voelsprietten knutselen.

Voelsprietten maken die je zelf aan/op kunt doen.

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Bekijken en vergelijken van dieren rondom de school (16.4.4).

Materiaal

Materiaal om zelf voelsprietten te maken: chenilledraad of ijzerdraad dat met crépepapier omwikkeld wordt. De 'voelspriettenkroon' maakt u als volgt: neem een brede reep papier die als een band om uw hoofd gaat; neem twee dunne ijzerdraadjes, buig ze licht om en maak ze met stevig plakband vast op de 'band'; met een andere reep werkt u het plakband weg; aan de uiteinden van de draden maakt u een wattenbolletje vast. Eventueel kleuren met viltstiften. Dierenboeken uit het documentatiecentrum of de bibliotheek. Vergrootglazen. Eventueel kistje met opgeprikte dieren.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Terwijl u langs de groepjes loopt, is het goed om te letten op hoe de kinderen, met name de oudste kleuters, aan elkaar vertellen wat ze zien. U kunt hen stimuleren om door te redeneren door bepaalde vragen te stellen: waarom zou dat dier zulke lange sprietten hebben?

Situatie

Kring

Speelzaal

Bedoeling

Ervaringen en kennis opdoen met en van dieren (16.4).

Organisatie

Als u dit lesidee in de speelzaal uitvoert, zijn er meer mogelijkheden om allerlei situaties uit te beelden: weglopen, weggroepen, springen en dansen.

Als u diersmaskers bij de hand hebt, kunt u die bij het uitbeelden heel goed laten gebruiken.

Jaarkalender

Ofschoon dit lesidee niet gebonden is aan een bepaalde periode in het jaar, kan dieren dag een aanleiding zijn om met de kinderen over gevoelens bij dieren te praten.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Als u wilt bereiken dat de kinderen zich realiseren dat dieren gevoel hebben, zult u hen attent moeten maken op signalen die dieren uitzenden. Ze zullen er alleen wat van begrijpen, als ze de signalen kunnen interpreteren. Teruggrijpen naar eigen ervaringen met gevoelens is een goede invalshoek.

In dit lesidee staan gevoelens van dieren centraal. We praten over hoe je kunt merken dat dieren pijn, verdriet, angst, honger en kou hebben. En over wat ze doen als ze zich blij, veilig, lui, ziek, boos, uitgelaten of opgewonden voelen.

Dieren geven daar op allerlei manieren uitdrukking aan: snorren, spinnen, knorren, brullen, grommen, sissen, een dikke staart maken, met de ogen draaien, kwispelen met de staart, springen, bijten, krabben, kopjes geven.

U vertrekt vanuit de eigen ervaringen van de kinderen rondom vrolijk, droevig, boos en verdrietig zijn. Laat kinderen van elk eens voorbeelden geven, uitbeelden, een verhaal vertellen.

Hoe laat je zien dat je boos bent?

Wie doet het eens voor?

Waarom kon je merken wat er aan de hand was?

Wat zag of hoorde je?

Als je pijn voelt of blij bent, kunnen anderen dat zien. Dat is bij dieren ook zo. Laat kinderen eens voordoen wat dieren doen. Begin bijvoorbeeld bij huisdieren als een poes of een hond. Een van de kinderen doet vreugde, blijdschap of verdriet van een dier voor. De andere kinderen raden wat het is. Voordat de kinderen gaan uitbeelden, zeggen ze eerst welk dier ze zijn.

Wat zag je?

Wat hoorde je?

Wat zou het dier gevoeld hebben?

Als afsluiting praat u met de kinderen over diergedrag en de reactie van kinderen erop.

Als de poes kopjes geeft, wat doe je dan?

Als de hond opspringt, wat doe je dan?

Wanneer aai je even? En wanneer niet?

Neem je dieren op schoot?

Kun je een dier ook troosten?

Een kind is gevallen en komt binnen met een schaafwond aan de knie. Dat komt vast wel eens voor. Houd dit idee in het achterhoofd om het op zo'n moment uit te voeren.

Allereerst troost u natuurlijk het kind dat zich bezeerd heeft. Een accepterende houding past hierbij. 'Ik zie dat je gevallen bent. Dat kan best veel pijn doen. Ik zou om zoiets ook moeten huilen.'

Sommige kinderen schamen zich ervoor dat ze huilen van de pijn. Zeker jongens willen deze gevoelens nogal eens verbergen. Anderen zijn (ogenschijnlijk) kleinzerig. Door een open houding laat u aan deze kinderen merken dat u erkent dat ze pijn voelen en dat ze dat ook mogen laten zien. Het gesprek kan daarna gaan over pijn voelen:

Wanneer voel je pijn?

Wat is er dan gebeurd?

Hoe voelt pijn eigenlijk?

Wie voelt er vlug pijn? Wie niet?

Voelen we allemaal evenveel pijn?

Hoe kan de pijn weer weggaan?

Wat kun je doen om de pijn te laten verdwijnen?

U betreft zoveel mogelijk kinderen bij het gesprek en vraagt door naar wat ze zelf hebben meegemaakt. Probeer geen vragen te stellen die alleen met ja of nee beantwoord kunnen worden, maar juist de subjectieve pijngevoelens in het gesprek te betrekken.

U sluit het gesprek af met een versje over hoe je pijn kunt laten verdwijnen:

Aaihandjes, aai, waar is de pijn gebleven?

Aaihandjes, aai, de pijn is weggewreven!

Plakpleisters, plak. Waar doet het ergens zeer?

Plakpleisters, plak, zo voel je het niet meer!

Als verwerking tekenen de kinderen zichzelf in de situatie waarin ze het laatst pijn gevoeld hebben: een kapotte knie, de vingers tussen de deur, een bult op een hoofd, een korstje eraf. Van alle tekeningen maakt u een collage of u prikt ze bij elkaar op. In het midden schrijft u met grote letters: Au! U kunt na enige tijd, vooral als dit onderwerp erg aanspreekt, van alle tekeningen kopieën maken en die als 'Au!-boekje' mee naar huis geven.

Situatie

Kring

Bedoeling

Gevoelens uiten en gedachten weergeven (17.2.1).

Kennis nemen van elkaars gevoelens en ervoor openstaan (17.2.2).

Materiaal

Tekenpapier, kleurpotloden of stiften.

Groot vel papier en lijm.

Leerlijn

☐ Groep 1.

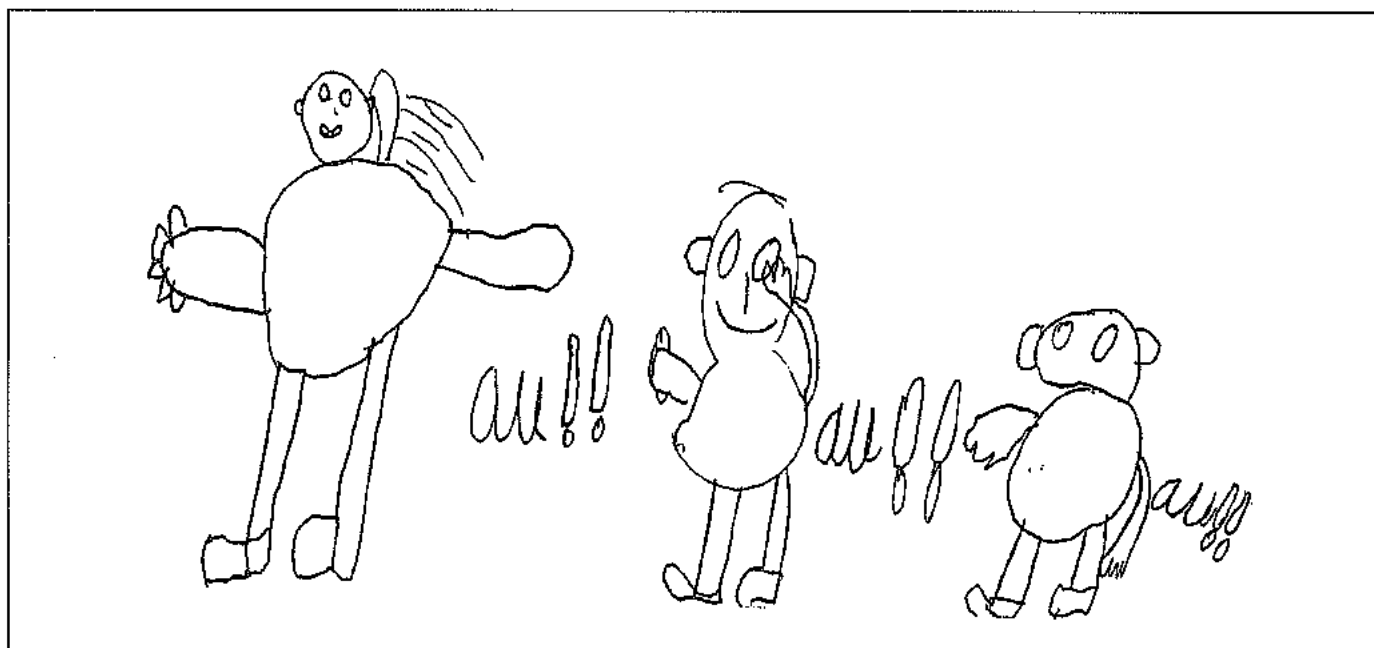
☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Zijn er kinderen die hun gevoelens inhouden?

Zijn er kinderen die overdreven stoer doen ('Daar voel je niks van!')?

Is de sfeer in het gesprek zodanig dat ook de kinderen pijngevoelens van anderen erkennen en accepteren?

In dit lesidee begeleidt u een groepje van drie tot vijf kinderen bij een 'gezelschapsspel' over gevoelens. Tijdens het dagritme komen regelmatig situaties voor waarin u aandacht schenkt aan beleving en uiting van gevoelens: bij een omgevallen blokkentoren, een ruzietje over een pop, een valpartij op de speelplaats. Niet altijd heeft u dan de tijd en/of de mogelijkheid om daar voldoende aandacht aan te schenken. Ook in een grote kring is het vaak moeilijk om iedereen aan bod te laten komen. Vandaar dat u deze activiteit het best in een groepje kunt doen. Elk kind krijgt een speelveld, gooit op zijn beurt met de dobbelsteen en verzet zijn/haar pion volgens het aantal geworpen ogen. Zodra een speler op een plaatje komt, pakt hij/zij de twee opdrachtkaartjes, vertelt eerst iets over het plaatje en beeldt het daarna uit. U zit er bij om:

Onduidelijkheden toe te lichten, bijvoorbeeld: eerst zeggen dan uitbeelden.

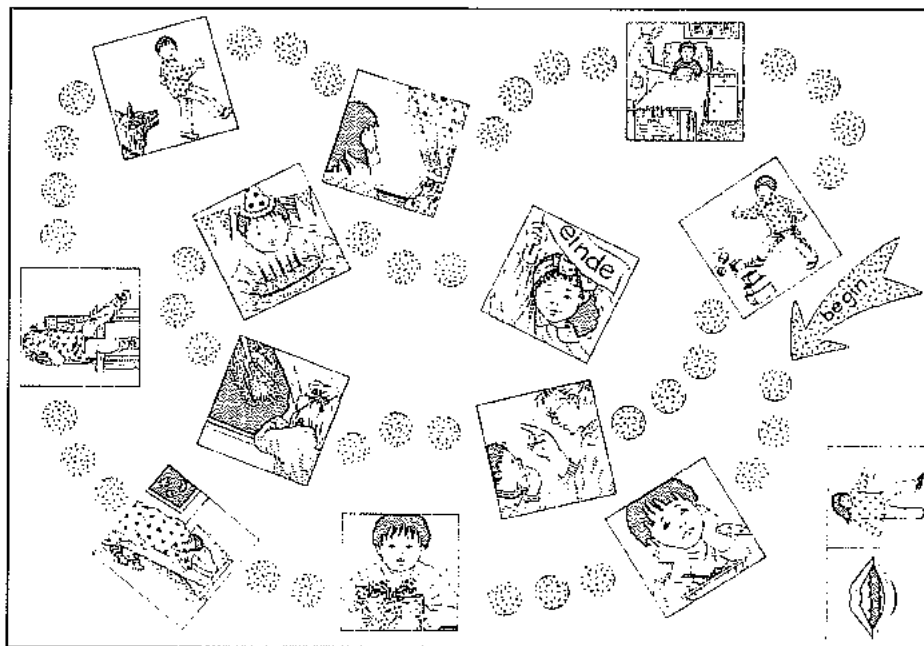
De kinderen op weg te helpen door een goede startvraag te stellen: Wat valt je op het plaatje op? Wat is er gebeurd?

De kinderen te stimuleren eigen gevoelens te uiten en die op elkaar te betrekken. Hoe zou dat gekomen zijn? Hoe is dat bij jou wel eens gebeurd? Denk je daar nog wel eens aan? Sander zegt dat hij wel eens van een enge boef gedroomd heeft. Vertel eens Karin, heb jij ook wel eens een enge droom gehad? (op elkaar betrekken)

Te zorgen dat naast de negatieve gevoelens ook de positieve gevoelens voldoende aan de orde komen.

Variatie

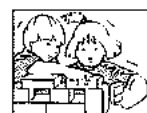
Wanneer u de kaartjes van de doebladen W33 en W34 vergroot tot A5- of A4-formaat, kunt u het spel ook als vloerspel in de kring spelen. De rondjes geeft u aan met krijt of papier. In plaats van pionnen gebruikt u dan kegels.

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Gevoelens uiten en gedachten weergeven (17.2.1).

Kennis nemen van elkaars gevoelens en gedachten en ervoor openstaan (17.2.2).

Doebladen W33 en W34

Materiaal

Pionnen en dobbelsteen.

Bij het vloerspel heeft u nodig: kegels, grote dobbelsteen, uitgeknipte kaartjes van de (ver-grote) doebladen.

Organisatie

Als u met de kleine groep werkt, moet u ervoor zorgen dat de anderen zelfstandig werken, zodat u deze groep veel aandacht kunt geven.

Leerlijn

- ☐ Groep 1.
- ☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

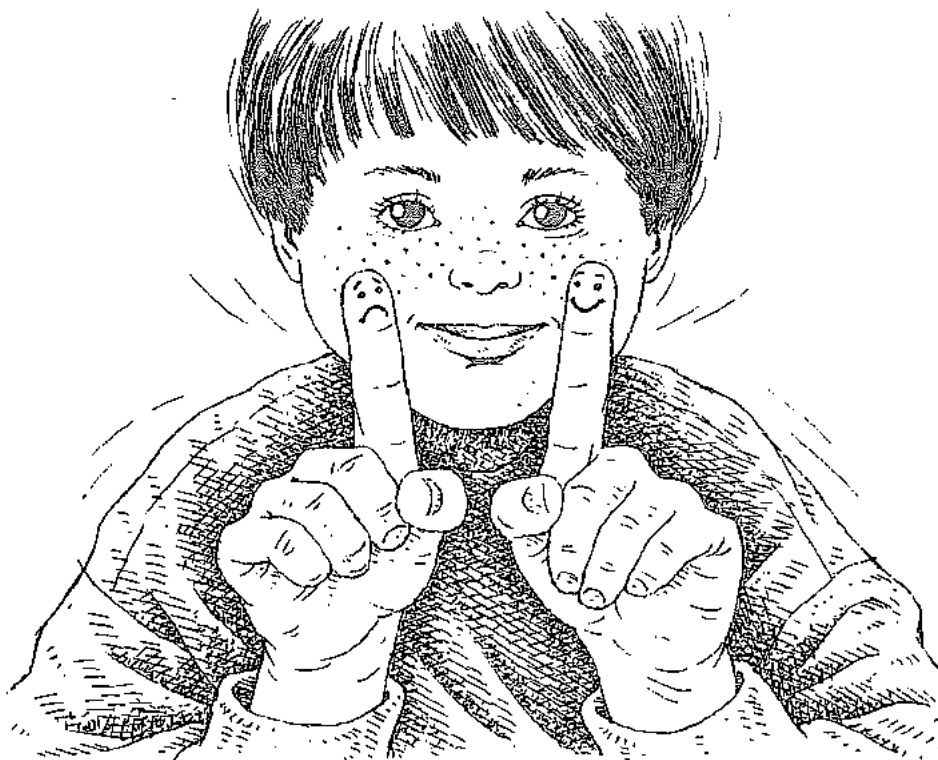
Zijn er kinderen die extra aandacht nodig hebben? Misschien eens onder vier ogen? Huisbezoek?

Lukt het om te voorkomen dat het slechts een 'afstandelijk gezelschapsspelletje' wordt? Denk bijvoorbeeld aan:

Stellen van open vragen in plaats van 'ja-/nee-vragen'. Uitlokken, maar niet dwingen tot spreken.

Een ander eens laten herhalen wat iemand zei.

De tijd nemen: niet alles volpraten, maar ook stiltes laten spreken.

Twee vingers van ieder kind gaan voorwerpen in de klas zoeken die fijn of niet fijn aanvoelen. Een groepje van vier tot zes kinderen gaat dit doen. U tekent bij elk kind met viltstift gezichtjes op twee vingertoppen: een blij gezichtje en een droevig. De vingerpopjes die zo ontstaan zijn, krijgen een naam van het kind. De voelvingertjes gaan nu aan iets voelen. Voel maar eens met het blij gezichtje aan een watje en het droevige gezichtje aan een stukje schuurpapier. Wat voor verschil voel je? Wat voelt fijn en wat voelt niet fijn?

Hierna gaan de voelvingertjes dingen in de klas zoeken die fijn en niet fijn voelen. Josje met het blij gezicht voelt alleen aan fijne dingen. Basje die zo treurig kijkt, voelt alleen aan niet fijne dingen. Er zijn veel voorwerpen nodig waaraan gevoeld kan en mag worden. Die zijn gewoonlijk in voldoende mate aanwezig in de klas. U kunt hierbij denken aan voorwerpen met verschillen in oppervlakte, in kenmerken als hard/zacht, koud/warm, ruw/glad, bot/scherp, stomp/spits. Veel natuurlijk materiaal is geschikt: steen, hout, stof, touw, glas, plastic, zand, bladeren, planten. Betrek ook gewone spulletjes uit de klas erbij: een schaar, een prikpen, de spijkertjes van de kralenplank, geometrische lichamen, lijm, potloden. Ook de muur, de mat en de meubeltjes komen in aanmerking.

Als de voelvingers genoeg gevoeld hebben, gaan de kinderen bij elkaar zitten. Ieders voelvingers mogen het fijnste en het minst fijne ding noemen dat zij gevoeld hebben. Deze voorwerpen worden (voor zover mogelijk) op twee 'voeltafels' neergelegd, zodat later iedereen kan gaan voelen.

Variatie

Het sorteren van de 'voel dingen' kunt u ingewikkelder maken door niet alleen te laten ordenen op fijn of niet fijn, maar ook op kenmerken als hard, zacht, glad, scherp, enzovoort. U zou met twee tafels kunnen beginnen en het aantal later uitbreiden. Dit is juist zo moeilijk, omdat de kenmerken elkaar niet uitsluiten: een voorwerp kan hard én glad én scherp zijn.

Situatie

Werkles

Bedoeling

Verkennen van de omgeving; onderscheiden en benoemen (16.1).

Materiaal

In de beschrijving van het les-idee is al iets gezegd over materiaal; het is de bedoeling dat er diverse voorwerpen zijn met verschillen in oppervlaktekenmerken. Misschien is het nodig om spullen die al in de klas zijn, aan te vullen. Viltstift.

Organisatie

Tijdens de werkles laat u deze activiteit uitvoeren door een groepje van ongeveer vijf kinderen. Iedere dag kan zo een ander groepje aan de beurt komen.

Leerlijn

- ☒ Groep 1.
- ☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Voelen de kinderen het onderscheid tussen fijn en niet fijn?

Lukt het om de gevoelde structuur te benoemen?

Wat doen je ouders eigenlijk overdag, als jij op school zit? Vaak realiseren kleuters zich niet dat hun ouder(s) van alles te doen hebben, terwijl zij op school werken. We gaan vandaag eens denken en praten over wat die papa's en mama's nou de hele dag doen. Op veel scholen wordt met dagritmekaarten gewerkt (Nienhuis, Zelhem). Deze kaarten kunnen kleuters helpen om enig inzicht te krijgen in de tijdsindeling van het schoolgebeuren. We gebruiken de kaarten nu om een beeld te krijgen van de werkzaamheden van de ouders.

Een klein groepje (ongeveer vier) kinderen zit in de 'beroepenhoek'. Daar krijgen ze doekblad W35. Op dat blad staat een dagritme voor de kinderen getekend. U bekijkt het blad samen en praat over wat erop staat. In de middelste kolom staan vakjes waarin de werkzaamheden van papa getekend moeten worden. Wat zou daar allemaal kunnen staan?

Eerste vak: papa komt op zijn werk en doet zijn jas uit.

Tweede vak: papa metselt een muur.

Derde vak: papa eet zijn boterham op.

Vierde vak: papa haalt nieuwe stenen met de kruiwagen.

Vijfde vak: papa doet zijn jas aan om naar huis te gaan.

U vergelijkt de werkzaamheden van papa steeds met die van de kinderen. In de onderste vakjes kunnen 'mama-werkjes' worden getekend.

Eerste vak: mama doet haar jas aan om te gaan werken.

Tweede vak: mama speelt met de peuters op de speelzaal.

Derde vak: mama eet fruit met de peuters.

Vierde vak: mama gaat naar huis.

Vijfde vak: mama drinkt thee en wacht op kind.

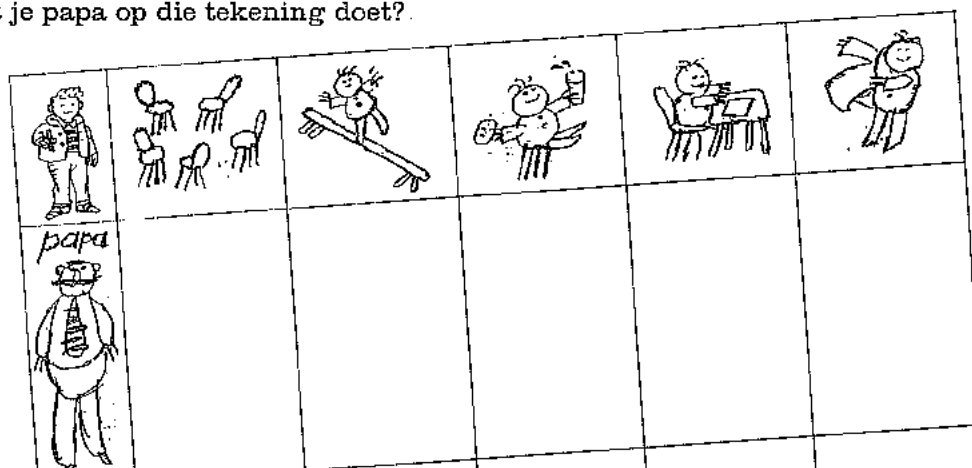
Dit zijn natuurlijk slechts voorbeelden van werkzaamheden. De kinderen vertellen zelf wat zij denken dat hun ouders overdag doen. U kunt met het oog op de lokale of regionale situatie ook bepaalde beroepen een accent geven. U geeft de kinderen doekblad W35 mee naar huis. Het is de bedoeling dat ze samen met hun ouders tekeningen maken over wat papa en mama overdag doen. Het is wellicht nodig om een begeleidend briefje mee te geven over wat u van de ouders en de tekeningen verwacht (bijvoorbeeld niet te gedetailleerd tekenen). Als alle kinderen voor het gesprek in de 'beroepenhoek' aan de beurt zijn geweest en alle doekbladen weer terug zijn in de klas, houdt u nog een gezamenlijk afsluitend kringgesprek.

Wat staat er allemaal op je doekblad getekend?

Wie had gedacht dat mama die dingen overdag doet?

Wie heeft zelf meegewerkt met tekenen?

Vertel eens wat je papa op die tekening doet?

Situatie

Kring

Hoekenwerk

Bedoeling

Ontdekken van en ervaringen opdoen met aspecten van tijd (tijdsbeleving, besef van tijd, ritme, maat en dagelijks tijdsbesef) (15.1).

Doekblad W35

Materiaal

Dagritmekaarten (Nienhuis, Zelhem), indien op school aanwezig.

Tekenmateriaal.

Organisatie

Deze activiteit komt het best tot haar recht in een kleine groep.

U hangt de dagritmekaarten op in de volgorde van die dag.

U kunt deze activiteit goed doen na *Ik doe een mama-ding*.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Wie heeft al enig idee van de werkzaamheden die zijn ouders uitvoeren?

Wie kan de tekeningen goed verwoorden?

U zit met de kinderen in de kring en vertelt dat er elke dag een heleboel mensen naar hun werk gaan. Waar werken de vaders en moeders van de kinderen? Waar werken andere mensen die ze kennen? Probeer daarbij door te vragen:

Wat moet hij/zij daar doen?

Werkt hij daar alleen?

Werkt ze dan binnen of buiten?

Maken ze dan iets?

Verzorgen ze daar de mensen?

Wat gebruiken ze bij dat werk?

Kunnen kinderen dat ook?

Weten kinderen zelf wat ze elke dag moeten doen?

Als afsluiting kunt u de kinderen vragen om in groepjes tekeningen te maken over verschillende 'werkplekken'. Bijvoorbeeld over de school, het kantoor, de winkel, de garage. Als de groepjes bezig zijn, loopt u langs en vraagt u of de kinderen ook weten wat er bij het werk op die plek hoort.

Zijn er veel mensen of weinig?

Wat wordt daar gemaakt, wie wordt daar verzorgd?

Zijn er speciale spullen nodig of niet?

Wordt er binnen of buiten gewerkt?

Variatie

Nodig eens iemand uit om te komen vertellen over een beroep. U laat de kinderen over de tekeningen vertellen. De gast vult een en ander aan.

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Plekken in de eigen omgeving vergelijken (16.2).

Kennis en ervaring opdoen van en met de omgeving waarin wij leven (17.3.1).

Materiaal

Voor elk groepje een groot vel papier en tekenmateriaal.

Leerlijn

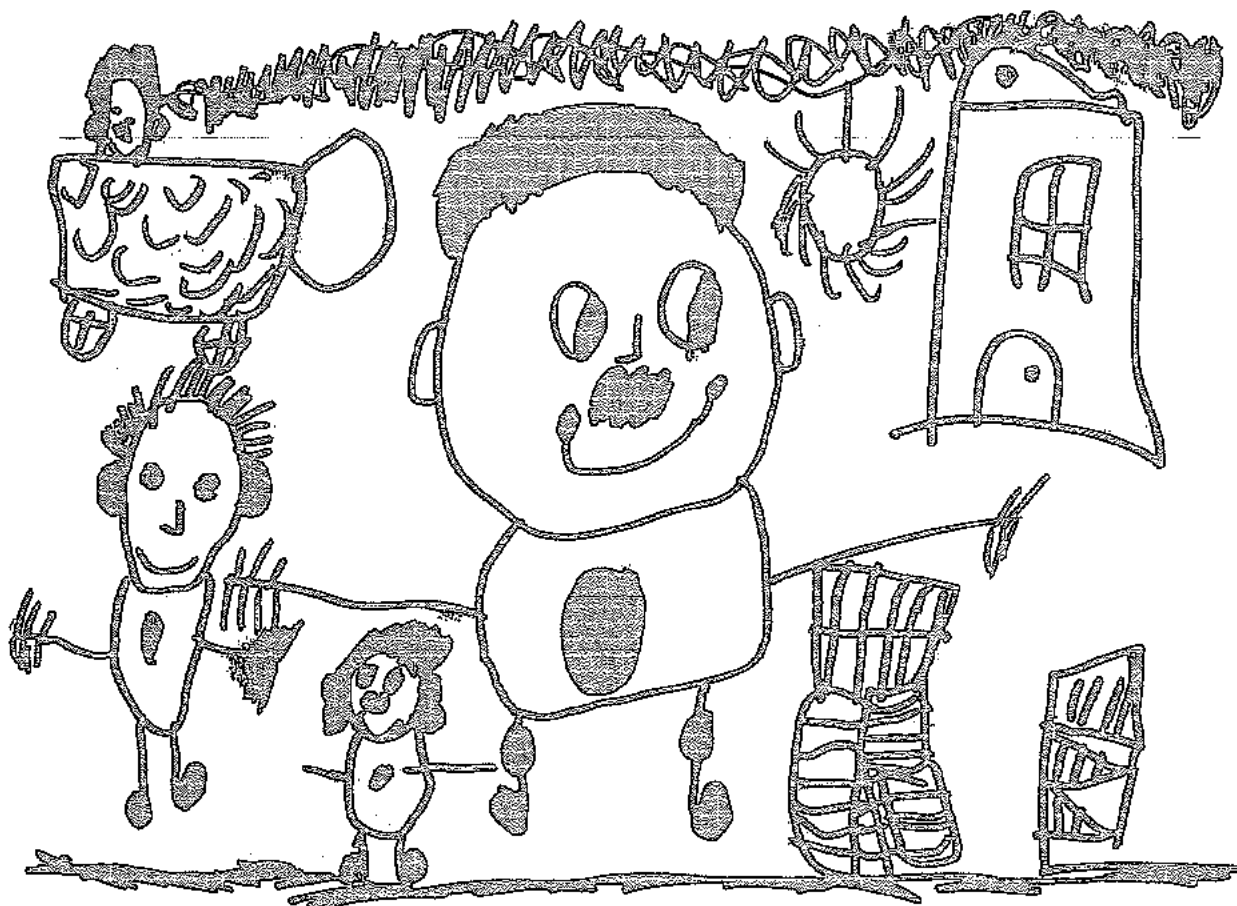
☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

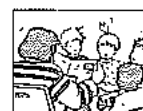
Hebben de kinderen enig idee wat 'grote mensen' doen?

Maken ze al onderscheid tussen meer producerend bezig zijn en meer verzorgend?

Situatie

Kring

Hoekenwerk

Bedoeling

Samenleven (17.2).

Kennis en ervaring opdoen van en met de omgeving waarin we leven (17.3.1).

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Wie kan de beroepen van zijn ouders al omschrijven?

Wie kan zich inleven in een andere rol?

Hoe verloopt het rollenspel?

In boeken en in tekenfilms komen nog (te) weinig roldoorbrekende activiteiten voor. En als u het de kinderen in de groep vraagt, zult u vaak horen dat hun vaders en moeders vaste, rolbevestigende beroepen of werkzaamheden hebben. Ook binnen gezamenlijk te vervullen taken als het huishouden zijn de werkjes dikwijls volgens een vast patroon aan vader of moeder toebedeeld. In de kring praten we over wat de vaders en moeders van de kinderen zoal doen.

Welk beroep heeft je moeder?

Wat doet je vader overdag?

Waarom werkt jouw papa?

Kun je wat je vader doet omruilen met het werk van je moeder?

Wat doet je moeder als ze thuis is?

Wat doet je vader als hij thuis is?

Doen ze allebei evenveel?

Zijn er dingen die je moeder nooit doet?

Wat wil je vader niet graag doen thuis?

We gaan nu spelen dat meisjes 'papa-dingen' doen en jongens 'mama-dingen'. Laat de kinderen eerst vertellen wat ze typische 'papa-' of 'mama-dingen' vinden.

Elke dag komt nu een groepje kinderen aan de beurt om in de poppenhoek die 'rolverwisseling' te spelen. De poppenhoek wordt nu dus een 'rollenspelhoek'. Er liggen diverse attributen:

doktersspullen, make-upspullen (echte?), poetsspullen, gereedschap.

De rollen worden zo verdeeld dat een meisje de dokter is, een jongen een meisje opmaakt, een meisje de tv. komt repareren, enzovoort. Het verdient aanbeveling om zo'n rollenspel ook eens in de kring te laten spelen en dan met de groep na te bespreken.

Kinderen moeten leren omgaan met de materialen die in de klas aanwezig zijn. Meestal zal dat zonder kleerscheuren gaan. Eén groep materialen zult u echter met de grootste zorg moeten introduceren: die materialen die bij verkeerd gebruik gevaar kunnen opleveren voor de kinderen (schaar, naalden, prikpenen, hamer, nijptang en spijkers). U kunt deze materialen onder de aandacht brengen met behulp van het verhaal van Meneertje Bijdehand en een gesprek waarbij u de materialen laat zien.

Meneertje Bijdehand is niet tevreden. Hij heeft pijn in zijn nijptangkop! Komt dat doordat al die spijkers daar zitten? Nee hoor, hij heeft pijn in zijn kop, omdat hij zich zorgen maakt. Weten de kleuters nu echt wel hoe ze zijn spullen moeten gebruiken? Misschien zijn die spullen wel veel te moeilijk. Misschien passen hun vingers niet in de schaar of kunnen ze de hamer of de nijptang niet goed vasthouden. Hij weet het echt niet meer! En intussen blijven alle spulletjes van meneertje Bijdehand maar in de kast liggen: de scharen in het scharenblok, de hamer, de nijptang en de spijkers in de timmerkist en de naalden met de gekleurde draadjes in het doosje. Maar gelukkig, meneertje Bijdehand hoeft niet zo lang ongerust te blijven. Juf roept net de kinderen in de kring. Ze gaat hun vertellen hoe ze moeten knippen, hoe ze met de naalden en de draadjes mooie dingen kunnen maken en ook hoe ze de timmerspullen moeten gebruiken. Meneertje Bijdehand is heel blij om te horen dat de juf tegen de kinderen zegt dat ze heel voorzichtig moeten zijn met al die spullen. Want als je niet goed nadenkt, dan is er gevaar! De kinderen kunnen zichzelf of anderen pijn doen. Maar als ze precies doen wat de juf zegt, dan kunnen ze er leuke dingen mee maken. Meneertje Bijdehand is weer helemaal opgelucht! Nu weten de kinderen dat ze zijn spulletjes ook mogen kiezen.

Met dit verhaaltje als inleiding kunt u een gesprekje starten over het gebruik van genoemde materialen. Hierbij gaat u uit van uw eigen opvatting over hoe er met die materialen moet worden gewerkt. Het is de bedoeling dat u alle materialen laat zien, de werking ervan beschrijft en een van de kinderen die werking laat demonstreren. Tijdens dit gesprekje legt u vooral de nadruk op:

- Het opbergen van de materialen op hun vaste plaatsen in de kasten.
- Het vasthouden van de materialen.
- Het hanteren van de materialen.
- De mogelijke gevaren.

Daarna komt doblad W36 aan de orde. De kinderen zitten weer aan hun tafeltjes. U herhaalt de opmerkingen over het gebruik van het materiaal. Telkens als u een voorwerp bespreekt, kleuren de kinderen dat op hun blad. Alle 'meneertjes' worden tenslotte opgehangen als herinnering aan het verhaal en het gesprekje.

Situatie

Kring

Hoekenwerk

Bedoeling

Kennis en attitude over specifieke aspecten van gezond gedrag (17.1.2).
Werkhouding (18.2).

Doebblad W36

Materiaal

Hamer, nijptang, spijkers, schaar, naald en draad.

Organisatie

Zorg dat de kinderen in de kring het materiaal goed kunnen zien.

U kunt deze activiteit ook heel goed met een kleiner groepje in de vertelhoek uitvoeren; neem dan vooral de kinderen die nog veel over materiaalgebruik moeten leren.

Jaarkalender

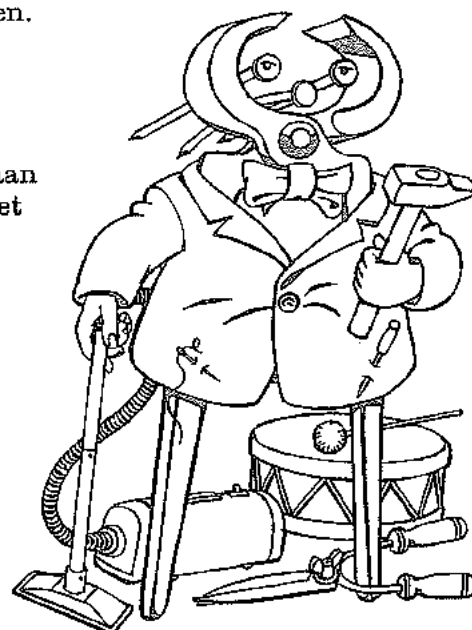
Deze activiteit is erg geschikt, als er nieuwe vierjarigen in de groep gekomen zijn.

Leerlijn

- ☒ Groep 1.
- ☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Onderkennen de kinderen het gevaar van het materiaal?

Een knoop van een broek is weg, een veter is gebroken, een bladzijde van een prentenboek is gescheurd. Allemaal ongelukjes die in iedere groep weleens voorkomen.

De kinderen verzamelen een week lang allerlei kapotte spulletjes.

Een verfkwest waarvan de steel breekt.

Een poppejurkje waar een scheur in komt.

Een puzzel die incompleet is.

Een plastic hoes die scheurt.

Een houten doos waarvan de deksel losgaat.

Een stukje plastic dat ergens afbreekt.

Een zaklamp waarvan de batterij leeg is geraakt.

Een kartonnen doos waarvan de rand loslaat.

Maak voor iedere dag een aparte 'dagdoos', waar de spullen van die dag in verzameld worden. Noteer de naam van de betreffende dag op de doos. Zet alle dozen op een groepstafel. Na een week zet u die tafel in de kring. Op welke dag ging veel stuk? Welke 'dagdoos' is leeg (die van zaterdag, zondag)? Vraag aan de kinderen of ze bij elkaar kunnen leggen wat nog te repareren is en wat niet meer. Oefen tegelijkertijd de namen van de dagen. Wat gooi je weg als het niet meer te repareren valt of versleten is? En waar laat je het dan? We kennen vast wel namen van verzamelplaatsen voor afval:

Glascontainer.

Papiercontainer.

Container voor batterijen en chemisch afval.

U kunt even ingaan op het nut van het verzamelen van dit afval: slecht voor het milieu. Bij alle spullen die nog te repareren zijn, stelt u vragen in de trant van:

Hoe komt het dat dat stuk is gegaan?

Wat is er precies stuk? Hoe zag het er eerst uit?

Is het kapotgegaan, omdat het gewoon oud is (verweerd) of omdat het veel gebruikt is (versleten)? Waaraan kun je dat zien?

De begrippen *verweerd* en *versleten* zullen niet direct bekend zijn bij de kinderen. Vraag of ze iets over de inhoud van het woord *verweerd* kunnen zeggen. Geef eventueel zelf het voorbeeld van rubber dat zijn veerkracht verliest (elastiekje), van een douchegordijn waar het 'weer' in is gekomen, van kozijnen die hun bescherm laag (verf) verliezen. Kijk of u soortgelijke voorbeelden moet aandragen om het begrip *versleten* nader in te vullen.

Hierna organiseert u een 'reparatiemiddag' waarop met de hulp van ouders de spulletjes weer gemaakt worden. De kinderen kijken toe en doen, als dat mogelijk is, mee. U brengt vooral de werkvolgorde (eerst dit, dan dat) onder woorden.

Variatie

Herhaal deze activiteit enige keren per jaar, desnoods door gebruik te maken van verzamel dozen met een vignet dat het thema 'verweerd/versleten' uitdrukt. U draagt hiermee bij aan het vergroten van het verantwoordelijkheidsgevoel van de kinderen ten aanzien van het gebruik van materialen.

Gebruik 'dagdozen' om de namen van de dagen in te oefenen (bijvoorbeeld elke vrijdag) door ze te gebruiken als verzamelplekjes of ten behoeve van weekoverzichten en dergelijke.

Wie organiseert een ophaalactie van oude batterijen?

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Ontdekken van en ervaringen opdoen met tijdsbesef (15.1).

Werkvolgorde-actievorgorde (15.3.1).

Oud en nieuw, hetzelfde en anders (continuïteit en discontinuïteit in de eigen omgeving) (15.4.3).

Attitude-ontwikkeling met betrekking tot zorg voor onze omgeving (17.3.2).

Materiaal

Allerlei kapotte spullen.

Dagdozen (schoendozen) met daarop de namen van de dagen.

Organisatie

Een week (of twee) van tevoren verzamelt u spullen die kapot zijn. U legt die bij de 'hele' spulletjes in het lokaal.

Leerlijn

☒ Groep 1.

☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Kunnen de kinderen verwoorden waarom iets niet meer te repareren is?

Komen de kinderen uit zichzelf ook met de vraag of iets gerepareerd kan worden?

Wie kent de namen van de dagen van de week op volgorde?

Met een beetje hulp kunnen kinderen eigen instrumenten maken. Ze kunnen die gebruiken om 'eigen stemmen' te laten horen of om een optreden te begeleiden. Er zijn verschillende soorten instrumenten: blaasinstrumenten, slaginstrumenten, rasp- en wrijfinstrumenten en schudinstrumenten. Als u met de kinderen regelmatig aan onderstaande ideetjes werkt, bouwt u een eigen 'instrumentarium' op. Als u zorgt voor leuke dozen, dan kunnen de kinderen hun instrument zelf opbergen. Van elk van de vier eerdergenoemde soorten geven we hier enkele voorbeelden.

1 Blaasinstrumenten

Een blaasinstrument is gauw gemaakt door een slangetje over een pijpje van een trechtertje te schuiven of een slangetje in een gaatje in een plastic beker te steken.

2 Slaginstrumenten

Een leuk instrument is een spijkerplank. In een dikke plank slaan de kinderen dunne spijkers. Elke spijker telkens iets dieper. Met een grote spijker of stopnaald (eventueel in een kurk geduwd) kunnen ze de ingeslagen spijkers aantikken.

Een rammelkast maken de kinderen van een lege schoendoos, waarin op de bodem allerlei voorwerpen worden geplaatst: een omgekeerde beker, een glas, een blikje, een stuk aluminium of een kopje. In de bovenzijde komt een gleuf, waardoor een touwtje met een steentje eraan vastgeknoopt heen en weer kan worden bewogen. Trommels kunnen de kinderen maken door lege draagkartons, vaatjes van wasmiddelen, blikjes of kartonnen kokers met cellofaan te overspannen.

3 Rasp- en wrijfinstrumenten

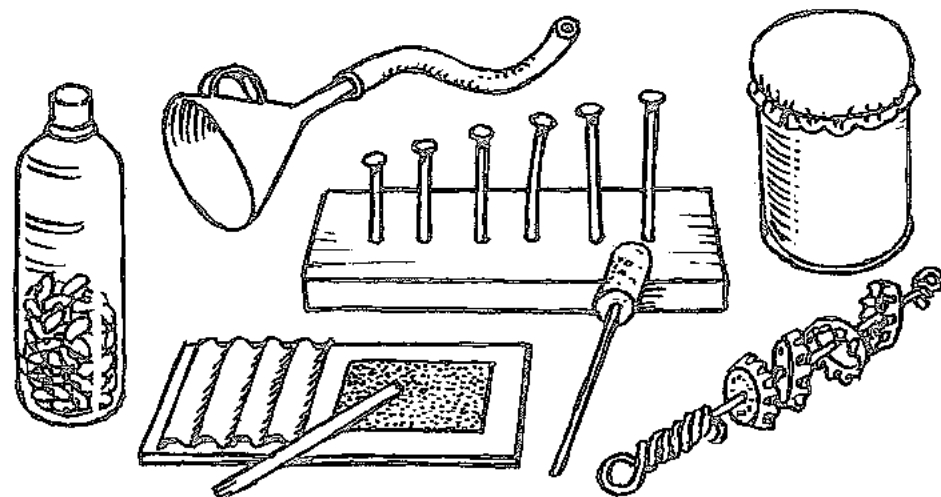
Stukjes schuurpapier op twee luciferdoosjes plakken en de doosjes over elkaar wrijven.

Op een plankje een stuk schuurpapier en een stuk ribkarton plakken. Daarna met stokjes over het schuurpapier, over het ribkarton of over beide schrapen (geribde blikjes zijn ook geschikt).

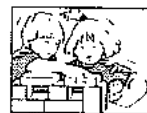
4 Schudinstrumenten

Rammelstokken maakt u door met een spijker een gat te slaan in metalen doppen en dekseltjes en door alle gaatjes een stukje ijzerdraad te steken. De uiteinden van de draad ombuigen! Van een plastic fles gevuld met bonen, kralen of kiezelsteentjes is snel een rammelfles gemaakt.

Instrumenten maken op zich is al leuk, maar er ook echt mee spelen is nog leuker.

Situatie

Werkles

Bedoeling

Ontdekken van en ervaringen opdoen met tijdsbeleving (ritme, maat, tijdsduur) (15.1).

Rangschikken van gebeurtenissen en processen (werkvolgorde) (15.2.2).

Ervaringen en kennis opdoen met en van eenvoudige natuurverschijnselen (blazen, trillen, schudden, schuren) (16.8).

Materiaal

Trechtertjes en bekertjes. Ribkarton, schuurpapier en plankjes (20 x 10 x 2 cm), lijm. Spijkers, kurk, hamer, grote spijker of stopnaald.

Schoendoos, een glas, blikje, stuk aluminium, kopje, touwtje met steentje eraan.

Draagkarton, vaatje, blik, cellofaan.

Metalen doppen, dekseltjes, ijzerdraad.

Plastic fles, bonen, kralen, kiezelsteentjes.

Organisatie

U kunt regelmatig voor een groepje kinderen materiaal klaarleggen.

U kunt ook allerlei subgroepjes tegelijk verschillende instrumenten laten maken. Dit vraagt wel meer organisatie.

U kunt vooraf afspraken maken of juist meer experimentelerend laten werken.

Jaarkalender

Zeer geschikt rond feestdagen als verjaardag, Sinterklaas, stads- of dorpsfeest.

Leerlijn

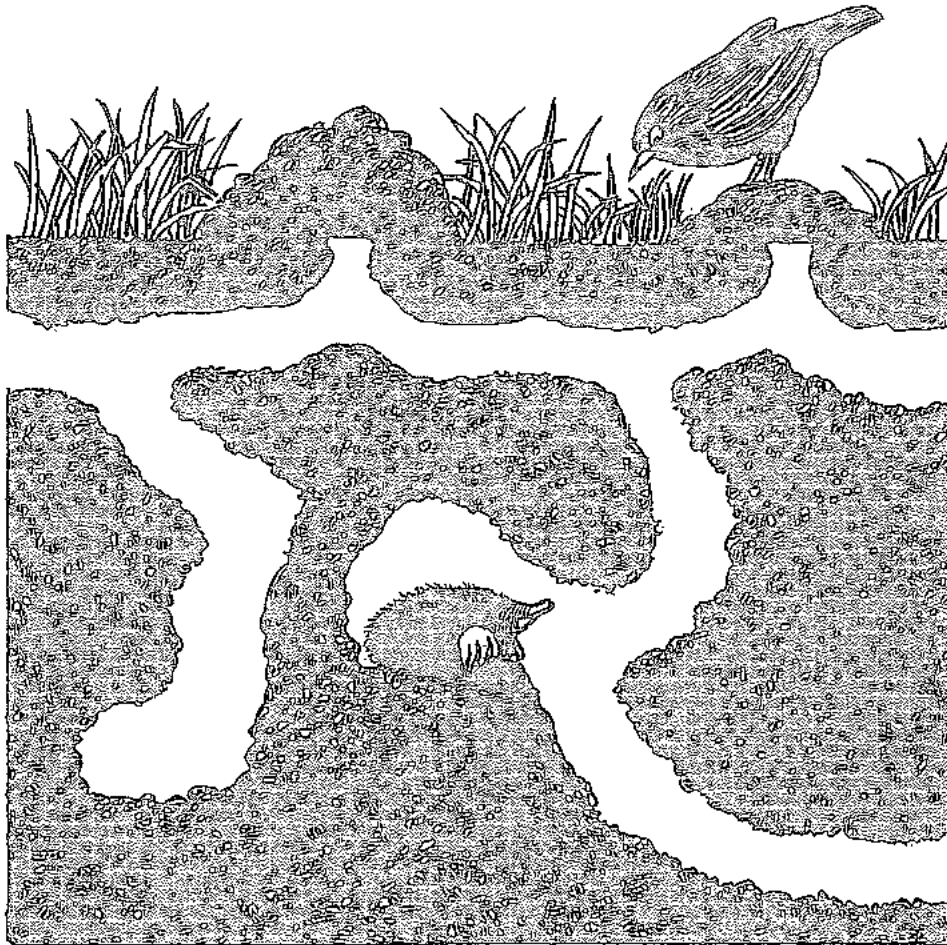
☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Kunnen de kinderen zelf tot resultaat komen of is structureren van de werkvolgorde noodzakelijk?

Zijn er kinderen die opvallend zelfstandig kunnen werken? Ontstaan er eigen 'uitvindingen'?

Vogels kunnen nestjes bouwen in een boom, een heg of zelfs bovenop een schoorsteen. Hoe doen ze dat toch? Mollen graven gangen en lopen onder de grond van links naar rechts. Hoe weten ze nou waar ze uitkomen? Bevers kunnen dammen bouwen. Ze gebruiken daar heel lange boomstammen voor. Hoe krijgen ze dat allemaal voor elkaar?

Het is onmogelijk dit alles aan de kinderen duidelijk te maken zonder gebruik te maken van aanschouwelijk materiaal. Kijk daarom in het documentatiecentrum van uw school en zoek boeken met duidelijke illustraties. De illustraties gaan steeds over knappe prestaties van dieren. Dia's zijn natuurlijk ook heel geschikt. U verzamelt het materiaal op een groepstafel die u in het midden van de kring heeft gezet. Spreek uw bewondering uit over iets dat u heel knap van de dieren vindt. Stel daarna vragen in de trant van:

Waarom zal een ... dat zó doen?

Waarom denk je dat ze dit materiaal gebruiken?

Is dat voor de veiligheid of om een andere reden?

Beschermst het dier iets? Zichzelf misschien of zijn jongen?

Waarom zoekt een dier beschutting? Alleen tegen de regen? Tegen slecht weer? Waartegen nog meer?

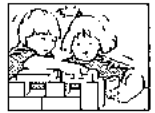
Tijdens de werkles kunt u de boeken in het boekenrek plaatsen, zodat ze nog eens bekeken kunnen worden. Het is zinvol om de kinderen een collage te laten maken van/over dieren. Laat hen hiervoor plaatjes uit tijdschriften halen. Een verdere specificatie van het thema 'dieren' is natuurlijk ook mogelijk: 'dieren om het huis', 'dieren in het bos' en 'dieren in het water'.

In plaats van een collage kunt u ook een 'dierenboek' of een grote dieren-kijkplaat laten maken.

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Ervaringen en kennis opdoen met en van dieren (16.4).

Materiaal

Boeken en diaserie's uit het documentatiecentrum van uw school of van de openbare bibliotheek.

Organisatie

Bekijk van tevoren welk materiaal er op school aanwezig is én geschikt voor uw groep.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Zijn de kinderen verbaasd te zien wat dieren zoal kunnen maken?

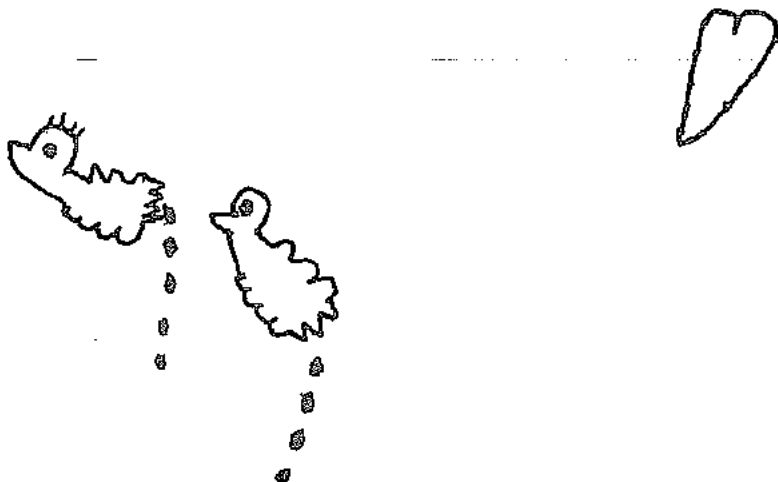
Hebben ze concrete ervaringen met eigen dieren?

Begrijpen ze waarom een en ander juist op die manier gemaakt wordt?

In het voorjaar gaan de vogels op zoek naar plekjes waar ze kunnen nestelen. Rondom de school wordt er ook gezocht naar broedplekjes. Voor kinderen is het een hele ervaring om dit van dichtbij te kunnen meemaken. U kunt beginnen met een kringgesprek over vogels uit de omgeving van de school. Kunt u aan een oud nest komen, dan is het leuk om eens goed te kijken waar dat van gemaakt is en hoe kunstig het in elkaar zit. Ook een nestkastje kunt u bespreken. De volgende onderwerpen kunnen in het gesprek aan bod komen:

- Welke vogels zie je buiten?
- Hebben alle vogels dezelfde naam?
- Hoe zien vogels eruit?
- Zijn er ook mannetjes en vrouwtjes?
- In het voorjaar leggen vogels eitjes. Hoeveel?
- Waar leggen ze die eitjes?
- Hebben alle eitjes dezelfde grootte en dezelfde kleur?
- Hoe zien vogelnestjes eruit?
- Maken alle vogels hun eigen nestje?
- Wat eten jonge vogeltjes?
- Wie zorgt er voor het eten?

Na dit kringgesprek gaan we timmeren. Meesjes nestelen graag in kastjes. Deze nestkastjes kunt u samen met de kinderen maken. De losse onderdelen moeten van tevoren wel op maat gezaagd worden. Daarna kunnen de kleuters in de timmerhoek onder uw begeleiding of met de hulp van 'timmerouders' zelf aan de slag. Het dakje en het vlieggat zullen nog wel te moeilijk zijn. Vergeet niet dat het dakje er na de broedperiode afgehaald moet kunnen worden, want dan moet het kastje worden schoongemaakt. Als de kastjes klaar zijn, worden ze buiten opgehangen. En nu maar afwachten of de woonruimte betrokken wordt! Het is natuurlijk ideaal, als je vanuit de klas de vogels kunt zien.

Situatie

Kring

Hoekenwerk

Bedoeling

Bekijken en vergelijken van dieren rondom de school (16.4.4).

Materiaal

Afbeeldingen van vogelnestjes. Kijkt u eens wat er in het documentatiecentrum staat. Materiaal en gereedschap voor het maken van nestkastjes.

Organisatie

Zorg dat de afbeeldingen duidelijk zijn, alle kinderen in de kring moeten die goed kunnen zien.

Hebt u een timmerhoek? Het voorbereide materiaal moet klaarliggen.

U zult de kinderen in de timmerhoek regelmatig moeten helpen; ouderhulp is een geschikte oplossing.

Jaarkalender

Dit is een activiteit voor in het voorjaar.

Leerlijn

- ☒ Groep 1.
- ☒ Groep 2.

De activiteit in de timmerhoek is vooral geschikt voor kinderen van groep 2.

Observatie/evaluatie

Hebben de kinderen de informatie opgenomen?

Nemen ze actief deel aan het gesprek?

Met de kinderen maakt u een wandeltochtje langs een paar winkels in de buurt. Een aantal ouders kan ook met een groepje kinderen op stap gaan. Voordat de wandeltocht begint, bespreekt u een aantal attentiepunten:

Goed kijken naar wat er allemaal in de etalages staat.

Weten wat je in die winkels zo ongeveer kunt kopen.

Zijn er speciale namen voor de winkels? (bakkerij, groentewinkel, kledingzaak, kruidenierszaak, enzovoort.)

Terug in de klas deelt u reclamefolders, catalogi en tijdschriften uit. De oudste kleuters krijgen de opdracht om (in groepjes) uit te zoeken wat nodig is om:

een maaltijd te kunnen bereiden (eten te koken);

een huis of deel ervan (slaapkamer) in te richten;

in huis te zorgen voor muziek en 'beeld';

jezelf te wassen, je kleding te wassen, het huis schoon te maken.

De opdrachten die u geeft, zijn afhankelijk van het soort winkels in uw schoolomgeving. Elk groepje krijgt dezelfde opdracht: uit het materiaal alles verzamelen, dat uitknippen en tenslotte opplakken bij de gegeven opdracht.

Als alles verzameld is, bespreekt u met de kinderen in welke winkel in de buurt dit allemaal gekocht kan worden. Tijdens het gesprekje koppelt u steeds terug naar wat de kinderen in de etalages hebben gezien.

De jongste kleuters krijgen een brede strook papier. Dat is de 'boodschappenlijst'. Uit de folders, tijdschriften en catalogi mogen ze allerlei dingen knippen die ze leuk, fijn, lekker of mooi vinden. Alles wordt op de brede strook papier geplakt. Na afloop vertellen ze wat ze allemaal hebben uitgeknipt.

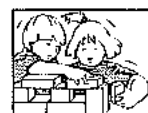
De oudste kleuters maken een 'winkelatalage' op grote vellen papier. De lokale situatie bepaalt opnieuw het soort etalages.

Variatie

Als u niet met de kinderen de buurt in wilt trekken, kunt u met foto's of dia's van winkels in de omgeving werken. De kinderen bekijken deze en vertellen welke winkels het zijn. Ook vertellen ze waar die winkels staan en wat je er allemaal kunt kopen.

In de klas wordt een winkel ingericht, waarvan de inventaris steeds verandert. Het gaat dan wel om winkels die in de buurt staan. In de bouwhoek kunnen de kinderen ook aan de slag met het bouwen van hun supermarkt. Het wereldspelmateriaal kent een volledige supermarkt in hout.

Situatie

Werkklas

Buitenwerk

Bedoeling

Zelfredzaamheid (18.1).

Materiaal

Folders van winkels, catalogi van postorderbedrijven, tijdschriften.

Brede stroken en grote vellen papier.

Organisatie

Hulp van ouders is noodzakelijk voor de wandeltocht langs de buurtwinkels. Met deze ouders moet u de bedoeling goed doornemen. Zij moeten ook bereid zijn en tijd hebben om in de klas verder te helpen. Als u een winkel in de klas wilt inrichten, heeft u spulletjes nodig die in die winkel te koop zijn.

Leerlijn

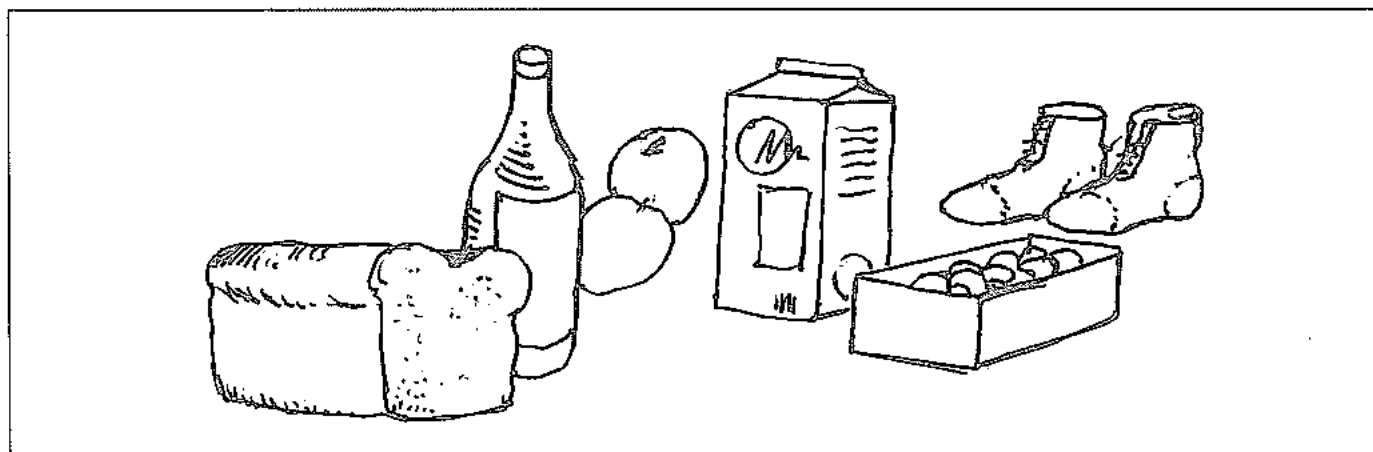
☒ Groep 1.

☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Lukt het de jongste kleuters om bij het maken van de boodschappenlijst de goede plaatjes bij de juiste opdracht te zoeken? Waarom gaat het soms fout?

Lukt het de oudste kleuters soort bij soort te plakken in de winkelatalage?

Weg met de poppenhoek!

W ACTIVITEIT

Er is iets gek in onze klas.
We zien het allemaal:
Die ene hoek, de poppenhoek,
de poppenhoek is kaal.
Weg zijn alle meubeltjes,
de kleren en de poppen.
Omdat er nu een winkel komt,
moesten we die verstoppen.

U zit met de kinderen in de kring, zo dicht mogelijk bij de poppenhoek die u leeggeruimd heeft. Nadat de ergste 'schrik' voorbij is, vertelt u dat de spulletjes van de poppenhoek voor een poosje zijn weggezet. We gaan er nu een echte winkel van maken. Bijvoorbeeld een schoenwinkel; daar staan de spullen niet op de grond.
Wie heeft er een idee om dat op te lossen?
Wat kun je gebruiken om spulletjes op te zetten?
Moet je in een winkel de hele tijd blijven staan?
Mag je de spullen die je wilt hebben zomaar meenemen?

Vervolgens trekken alle kinderen de schoenen uit en zetten die netjes naast elkaar in de 'winkel'. U kunt de schoenen laten ordenen naar:

Het materiaal waarvan ze gemaakt zijn (leer, plastic, stof, hout).
De verschillende sluitingen (veterschoenen, klitbandschoenen, schoenen met gespen).

Bedenk van tevoren welke categorieën u wilt gebruiken en maak daarvan duidelijke tekeningen. De kinderen lopen de rest van die dag op hun gym schoenen.

Als afsluiting spelen de kinderen een rollenspel 'In de schoenwinkel'. Dit doet u met drie of vier kinderen. De rest van de groep is even publiek. Eén kind is de verkoper/verkoopster; u speelt ouder van twee kinderen die nieuwe schoenen nodig hebben:

'Goedemorgen, meneer.'

'Dag, mevrouw. Kan ik u helpen?'

'Ik denk het wel. Zij komen allebei voor nieuwe schoenen. Ze kunnen zelf wel vertellen wat ze willen.'

De kinderen vertellen nu welke schoenen ze graag willen passen. Let erop dat de verkoper/verkoopster de kopers een zitplaats aanbiedt. Na afloop van het rollenspel bespreekt u met de kinderen hoe de gesprekjes verliepen. Natuurlijk herhaalt u het spel met andere kinderen.

Variatie

De 'schoenwinkel' is in een mum van tijd een 'plantenshop', als u alle planten uit uw klas in die hoek verzamelt. Of een 'boekhandel', als u er allerlei boeken en schrijfgerei neerlegt.

Winkelen

DRAAIBOEK

138

Situatie

Spelles

Bedoeling

Uitingsvaardigheden (18.4.4).

Materiaal

Folders van winkels, catalogi van postorderbedrijven, tijdschriften.

Een stoel, een kassa, enkele tafels, planken en kistjes om van de poppenhoek een winkel te maken.

Organisatie

Leg tijdig de planken en kistjes klaar. Zorg voor wat tafels die een tijdje in de winkel kunnen blijven staan.

Maak van tevoren een paar schetsjes van kenmerken van schoenen (materiaal, sluiting, functie). Deze zijn nodig om alle kinderschoenen te kunnen ordenen.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Gaan de kinderen met elkaar om als verkoper en klant?

De klas lijkt wel een reclamebureau: overal liggen folders, foto's uit weekbladen en kranten, stickers en zonnekleppen met reclameboodschappen erop. U laat in de kring enkele reclameplaten zien.

Wat is daarop allemaal te ontdekken?

Welke foto's heb je wel eens eerder gezien?

Wat staat erop?

Heb je het 'ding' waarvoor de reclame gemaakt wordt wel eens thuis gehad?

Zou je het willen hebben?

U legt aan het eind van het gesprek uit wat reclame is: iemand die iets gemaakt heeft, wil aan anderen laten weten: dit moet je kopen! Er worden foto's in bladen en kranten voor gebruikt, maar ook spotjes op de radio en de tv. Hierna laat u een STER-videobandje zien. U heeft de voorwerpen die in de filmpjes worden aangeprezen in de klas staan: een leeg pak sap, een potje chocoladepasta, een wikkel van snoep. De kleuters zullen bij het zien van de reclamefilmpjes uit zichzelf wel reageren: dit hoort daarbij, dat daarbij. Misschien moet u hen hier even wat sturen.

Wat vind je het allerlekkerste of allerleukste?

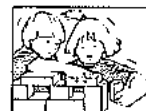
Welke reclame op de tv. vind je de leukste of de beste?

U sluit af met een werkles: de jongste kleuters zoeken uit folders en bladen dezelfde soort voorwerpen bij elkaar. Een kind zoekt alleen maar schoenen, een ander dingen om jezelf mee te wassen, een volgend fruit. Ze maken er een collage van. De oudste kleuters doen mee of zoeken uit de weekbladen en folders een plaatje uit van iets dat zichzelf heel mooi vinden. Ze knippen het uit, plakken het op en versieren het zo mooi dat iedereen het wel zou willen hebben. Wie verzint er een slagzin bij?

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Kennis en ervaring opdoen van en met de omgeving waarin we leven (17.3.1).

Materiaal

Reclamemateriaal: folders, foto's, stickers, enzovoort. Een video-opname van de STER-reclame. U neemt diverse spotjes op die kinderen aanspreken.

Doosjes, potjes, flesjes van produkten die voorkomen op de door u opgenomen reclame-spotjes.

Scharen, lijm, papier, plakfi-guurtjes, kleurtjes.

Organisatie

Het papieren reclamemateriaal kan goed door de kinderen van thuis worden meegebracht. Dat geldt ook voor de doosjes, potjes en flesjes. De videoband zult u van tevoren zelf moeten opnemen.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Wat vinden de kinderen van de reclame? Is er iets te bespeuren van een kritische consument?

De markt! Ieder kind is er wel eens geweest. De kinderen gaan samen een 'marktkraam' inrichten. Daarvoor gaan ze gedurende een aantal werklessen aan de slag. Aan het einde van de week hebben ze spullen genoeg om een marktkraam te vullen, zodat ze er de week erna mee kunnen werken.

Probeer er in een kringgesprek achter te komen of de kinderen verschillende soorten groenten en fruit kunnen noemen. Laat hen vertellen wanneer ze die eten. Mandarijntjes zijn er niet het hele jaar door. Spruitjes, aardbeien en peren evenmin. U heeft verschillende groenten en fruit meegebracht en laat die aan de kinderen zien. Van het fruit en de groenten die u niet kunt kopen, probeert u plaatjes te vinden. Laat de kinderen fruit bij fruit en groente bij groente leggen. Na dit gesprekje laat u één groepje tijdens de werkles fruit of groente kleien, óf u laat hen dat vervaardigen van papier-maché. Het echte fruit en de echte groenten dienen hierbij als 'documentatiemateriaal'. De kinderen zullen naar hartelust aan de slag gaan. Let er bij deze opdracht op dat de kinderen het fruit en de groenten zo goed mogelijk namaken. Een bal is nog geen appel en een banaan hoeft geen pistool te lijken! Wijs hun gerust op kleine details. De produkten zullen wel even tijd nodig hebben om te drogen. Laat de kinderen ze daarna in de juiste kleuren verven en lakt u ze af.

Dan rest nog het maken van de kraam. Eén of twee tafeltjes naast elkaar die u op de hoeken van latjes voorziet. U spant er een laken overheen en klaar is de kraam. Samen met de kinderen richt u hem in en u heeft een heus decor voor een rollenspel 'Op de markt'. Het rollenspel: zorg voor geld (fiches) en laat de kinderen in de marktkraam met de kinderen van de poppenhoek samenspelen. De gekochte waar kan mee naar 'huis' (poppenhoek) genomen worden. Spreek af dat ze voorzichtig moeten zijn en dat ze voor ieder stuk fruit of groente een fiche moeten betalen, zodat ze echt 'koper' en 'verkoper' zijn. Zo kan in iedere werkles een ander groepje aan de beurt komen voor het 'marktspel'.

U stelt de kinderen vragen bij hun spel, zoals:

Wat hoor je, als je op de markt bent?

Waarom zullen de marktverkopers dat doen?

Wat zou jij nu kunnen roepen?

Wat wil je verkopen?

En jij, wat zou jij willen verkopen?

Hoe vraag je dat?

Wil je zure appels of zoete?

Wil je een tros bananen of maar twee?

Situatie

Werkles

Spelles

Bedoelling

Kennis en attitude over specifieke aspecten van gezond gedrag (voeding) (17.1.1).

Uitingsvaardigheden (18.4.4).

Materiaal

Enkele schoenendozen zonder deksel.

Klei, papier-maché, verf, vernis.

Spullen voor het maken van een marktkraam.

Diverse soorten groente en fruit of afbeeldingen daarvan.

Organisatie

Na de opening in de kring heeft u meerdere werklessen nodig.

Het rollenspel kan gespeeld worden, als de groenten en vruchten klaar zijn.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Gaan de kinderen met elkaar om als verkoper en klant?

Jan Klaassen en Katrijn gaan naar de winkel. Naar de speelgoedwinkel. Jan mag iets uitzoeken omdat hij morgen jarig is. Hij vindt het moeilijk om iets te kiezen, dus Katrijn helpt hem. Maar bij alles wat Katrijn uitzoekt, roept Jan: 'Heb ik al...' Zelfs bij de mooiste, grootste dingen hoort Katrijn: 'Heb ik al...'

Katrijn begrijpt er niets van, maar ze verzint een plannetje. Jan Klaassen gaat een beetje verdrietig en teleurgesteld naar huis: geen cadeau gevonden voor zijn verjaardag.

Op de ochtend van Jans verjaardag staat Katrijn vroeg op. Jan slaapt gelukkig nog. Ze versiert de kamer en zet de verjaardagstaart klaar. En natuurlijk ook haar verrassing: het cadeau, een heel klein pakje.

Jan komt slaperig de kamer binnen. Hij ziet de slingers en de taart, maar het cadeau ziet hij over het hoofd. Het is ook zo klein. Als hij het uiteindelijk ontdekt, is hij een beetje boos. Het is veel te klein. Katrijn vertelt dan dat hij alles heeft wat zijn hartje begeert. Hij kan zelfs in de speelgoedwinkel niets nieuws meer vinden. Dus heeft ze besloten dat hij dit jaar maar eens wat anders moet krijgen.

Jan pakt zijn cadeau uit. Er zit een papiertje in. Daarop staat: Jan, jij bent de allerliefste schat van de hele wereld. Ik kan je nooit missen! Kus, kus, kus!

Eerst vindt Jan het wel een beetje gek. Dan bedenkt hij dat hij nog nooit voor iemand de allerliefste schat van de hele wereld was! Samen dansen Jan en Katrijn zingend door de kamer.

U kunt dit spel alleen spelen, maar ook met de hulp van een collega/stagiaire. Na het poppenkastspel houdt u een nagesprek met de kinderen.

Wat vonden ze van het verhaal?

Waarom kon Jan niets vinden in de winkel?

Heeft iemand van de kinderen dat ook wel eens?

Waarom was Jan niet blij met een klein pakje?

Waarom was hij er later wel blij mee?

Heeft iemand van de kinderen wel eens zo'n soort cadeau gehad?

Met welke kleine cadeaus kun je toch heel tevreden zijn?

In de werkles laat u een groepje kinderen minipakjes maken met een eenvoudige inhoud. Een tekening bijvoorbeeld. Ze kunnen die pakjes aan anderen geven, in de groep of aan een jarige oma, buurman...

Als u dit thema nog wat verder uit wilt breiden, kunt u het verhaal 'Lees je al?' voorlezen uit: J. Vriens, *Geen schoenen voor Bram* (Van Holkema & Warendorf, Bussum).

Situatie

Kring

Speelzaal

Bedoeling

Gevoelens uiten en gedachten weergeven (17.2.1).

Kennisnemen van elkaars gevoelens en gedachten en ervoor openstaan (17.2.2).

Materiaal

Poppenkast; Jan Klaassen en Katrijn.

Als achtergrond een huiskamer en een winkel.

Kleine attributen: een slingertje, een taart, een minipakje.

Organisatie

De poppenkastachtergronden en de attributen maakt u van tevoren.

Als u de voorstelling in twee groepen wilt spelen, overlegt u met uw collega.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Spreekt het thema de kinderen aan?

Hebben zij een wezenlijke inbreng in het gesprek?

Zoals dieren voorraden voor de winter aanleggen (hamsteren), zorgen ook planten dat ze op een goede manier de winter doorkomen. In dit lesidee gaan we praten over hoe planten 'zorgen voor straks'. Planten maken in de wintertijd een periode van rust door. De bollen, knollen en zaden lijken dood. Uit een bol of zaad kan weer een plant met bloemen groeien. Kleuters vinden dit heel verrassend.

U start rondom een tafel waarop allerlei bollen, zaden en vruchten met zaden (noten, appels) liggen. In een groepje van vijf à zes kinderen worden die heel goed bekeken. De kinderen houden ze vast, besnuffelen en vergelijken ze. Samen met de kinderen praat u over vorm, kleur en geur van de bollen, zaden en vruchten.

Een paar bollen snijdt u door, zodat de kinderen ook het inwendige goed kunnen bekijken. Ook kraakt u een paar noten. Als de kinderen alles goed hebben bekeken en erover hebben gepraat, gaat u samen na:

Waar vind je ze (bos, tuin)?

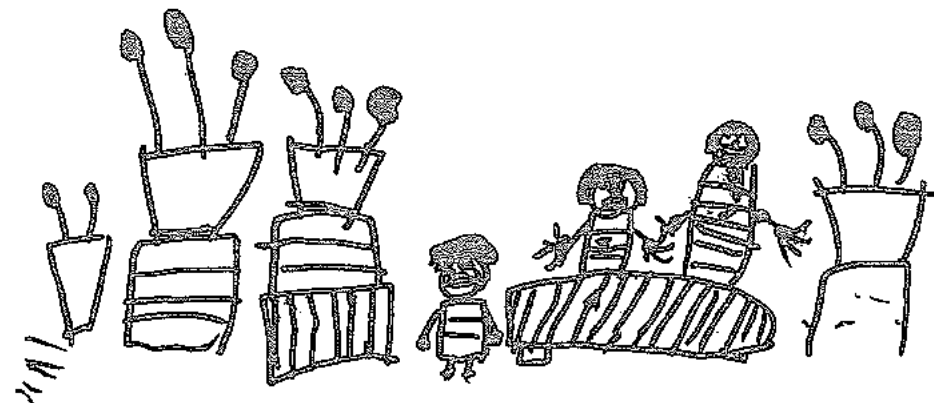
Waarvoor zijn ze eigenlijk (nieuwe planten)?

Waarom komt er niet meteen een nieuwe plant uit?

Vooral op deze laatste vraag gaat u wat dieper in. Er komt niet meteen een nieuwe plant uit, omdat het te koud is en te donker. De planten moeten nog wat wachten (overwinteren). Om goed te kunnen overwinteren hebben ze een prima verpakking: een dikke schil, veel vellen (rokken). Alles wordt heel goed beschermd. Voel nog maar eens hoe hard een noot is. Kijk nog maar eens hoeveel vlees er rondom de zaden in een appel zit.

Ter afsluiting worden enkele (voorbehandelde) bollen door elk groepje geplant. Regelmatig wordt samen gekeken naar wat er verandert. Let u er bij het planten wel op dat de bollen niet juist in een vakantie gaan bloeien. Dat zou jammer zijn.

Achtergrondinformatie: de plant heeft een voedselvoorraad nodig om in het voorjaar weer te kunnen uitlopen. Die voorraad kan op verschillende manieren worden opgeslagen: in wortels, knollen en bollen. Volledig nieuwe planten ontwikkelen zich uit zaad. Ze doen dit gewoonlijk pas, nadat er sprake is geweest van een echte rustperiode: kou, weinig licht. Door bollen al in het najaar een dergelijke behandeling te geven, kunnen ze in de winter 'kunstmatig' tot bloei worden gebracht. De bollen worden eerst een tijdje in de koelkast bewaard en daarna in vochtige aarde in een warme kamer. Op de verpakkingen staan meestal aanwijzingen. Een bol zoals een ui is eigenlijk al een complete plant: een hele korte stengel met allemaal dikke blaadjes bovenop elkaar en wat wortels aan de onderkant.

Situatie

Werkles

Bedoeling

Bekijken en vergelijken van vruchten en zaden (16.3.2).

Groeiprocessen volgen en verwoorden (16.3.4).

Materiaal

Allerlei soorten bollen, zaden en vruchten.

Een aantal bloempotten (voor elk groepje één) en aarde om bollen in te kunnen planten.

Organisatie

Eventueel kunt u met de kinderen verschillende zaden en vruchten gaan verzamelen, voordat u met dit lesidee begint.

Jaarkalender

Dit lesidee wordt in de herfst uitgevoerd.

Leerlijn

☒ Groep 1.

☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Veel planten 'zorgen voor straks' door middel van bollen en knollen. Ook vruchten zijn vaak rond. Valt dit de kinderen op?

Hebben de kleuters oog voor de verschillende kleuren die ze bij het uitlopen kunnen zien?

In dit lesidee staat één vertrek in huis centraal: de slaapkamer. De kinderen gaan een droomslaapkamer maken. U laat hen die in de poppenhoek bouwen. Eerst vertellen de kinderen over hun eigen slaapkamer: hoe die eruitziet, wat er allemaal in staat, wat ze het fijnst vinden aan hun kamer, enzovoort.

Daarna vertellen ze wat er allemaal in de droomslaapkamer komt: een bed, een kast voor je kleren en andere spulletjes, een speel-/werkhoekje, speelgoed, leuke dingen aan de muur. Niet alles kan op één dag gemaakt of gebouwd worden. Daarom werken de kinderen in groepjes aan verschillende onderdelen. Elke dag is er iets klaar. In de groepjes overleggen ze hoe een en ander eruit zal zien. We geven hier een viertal suggesties:

1 Een bed wordt gebouwd met behulp van groot constructiemateriaal, blokken, kisten en planken van het buitenspeelmateriaal. Het is ook leuk om een echt bed te maken: een matras op de grond met een ombouw van sjouwkasten, speelplanken en dergelijke. Iets erboven en het wordt een hemelbed. Natuurlijk zijn er ook lakens nodig. Met aardappelstempels kan een oud laken bedrukt worden. Oude slopen, bestempeld en daarna gevuld met stukken/snippers krantepapier, kunnen dienst doen als kussens.

2 Een kast wordt gemaakt uit een grote wasmachinedoos: op zijn kop zetten, flappen naar buiten en iets zwaars erop voor de stevigheid. Er komen deuren in, legplanken en een ophangstang (stok uit de speelzaal). De buitenkant wordt beplakt en beschilderd. Natuurlijk wordt de kast ook ingeruimd met kledingstukken (verkleedkleren? kleren van thuis?).

3 De speel-/werkhoek is dé plaats om te spelen, te tekenen en te schilderen. Er is een lekker plekje waar je kunt zitten lezen of spelen. Heerlijk op een groot kussen. De plank om aan te werken wordt gemaakt van een speelplank, die we op twee autobanden leggen. Eventueel kan de speelkist worden gebruikt.

4 De wandbekleding van de slaapkamer bestaat uit collages en schilderijen. Ook plantjes en vloerbedekking horen erbij. Alle kinderen worden betrokken bij de opdrachten in groepjes. U bewaart de meer eenvoudige opdrachten voor groep 1: verven, stempelen, thuis iets zoeken voor de droomslaapkamer. Groep 2 krijgt wat gecompliceerdere opdrachten: het maken van een stevig bed, lakens en kussens. Bij het maken van de kast zal uw hulp nodig zijn.

Als de slaapkamer helemaal klaar is, gaat u met de kinderen kijken en erover praten.

Is het echt een heel fijne droomslaapkamer?

Is er iets dat je mist?

Zou je hier graag willen slapen, spelen, dromen?

Wat zou je nog een ander plekje willen geven?

Als het geheel stevig gemaakt is, kan de slaapkamer best een tijdje blijven staan. In de droomslaapkamer kunnen allerlei fantasie- en rollenspellen gespeeld worden.

Variatie

Naast het inrichten kunt u ook praten over verschillende 'slaapkamers': slaapkamer thuis, slaapkamers op vakantie (tent of caravan), logeerkamer bij oma. Wat zijn de verschillen?

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Ontdekken van en omgaan met relaties tussen elementen in de ruimte (14.3).

Hanteren van ruimtelijke begrippen in toepassingen en ruimtelijke probleempjes oplossen (14.3.1).

Werkhouding (onder andere: bezig blijven, opruimen, dingen klaarzetten) (18.2).

Materiaal

In de beschrijving van de activiteit worden veel materialen genoemd. Het materiaal dat u niet in de klas hebt, zoals een grote wasmachinedoos, kledingstukken, oude lakens en slopen, een matras en kussens, zal bij elkaar gezocht moeten worden.

Organisatie

Al het materiaal heeft u van tevoren verzameld, zodat de groepjes meteen aan de slag kunnen.

Leerlijn

☒ Groep 1.

☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Hebben de kinderen bij het inrichten oog voor wat wel/niet bij elkaar past (qua stijl, kleur)? Wordt in de groepjes ingegaan op elkaars ideeën?

U vraagt of de kinderen een foto mee kunnen brengen waarop hun woonhuis redelijk goed te zien is. Misschien lukt het om er van alle huizen een te verzamelen. Ook zorgt u van tevoren voor allerlei illustratiemateriaal (prentenboeken, tijdschriften) dat zoveel mogelijk past bij de woonomgeving van de kinderen uit uw groep. In de kring vertellen de kinderen over de plek waar ze wonen. U helpt hen daarbij met structurerende vragen als:

Waar staat jullie huis (straat, winkelstraat, 'buiten')?

Hoe ziet het huis eruit?

Wie wonen er allemaal?

Wat staat er allemaal dichtbij?

Zie je op deze afbeeldingen (illustraties) een huis dat op jullie huis lijkt?

Wat is er leuk? Wat is er niet zo leuk?

Wat zou je anders willen?

Als de kinderen een foto hebben meegebracht, laat u hen niet alleen vertellen, maar ook aanwijzen (foto eventueel doorgeven in de kring) wat er allemaal bij en aan hun huis te zien is.

Hierna gaan de kinderen individueel of in kleine groepjes (kinderen uit dezelfde woonomgeving laat u samenwerken) op een groot vel papier een collage maken. In het midden van de collage is een/de foto of een/het silhouet van de eigen woning aangebracht. Met behulp van beeldmateriaal uit tijdschriften of gekleurd papier (knippen en scheuren) richten de kinderen hun eigen 'droomomgeving' in. In het kringgesprek heeft u daar reeds aandacht aan geschonken. Alleen wanneer ze moeilijk op gang kunnen komen, helpt u hen met wat suggesties. U laat hen zo veel mogelijk zelf dingen verzinnen.

Na afloop worden de collages met wasknijpers aan een touw opgehangen en met de hele groep besproken. U bent dan vooral benieuwd naar de 'ecologische' en 'alternatieve' wensen die de kinderen ten aanzien van de woonomgeving blijken te hebben. Er zullen zeker verrassende ideeën bij zijn!

Variatie

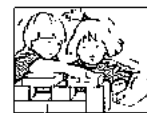
Probeer uit een aantal tijdschriften eens allerlei woonvormen met de kinderen te inventariseren. Een grote collage vol tenten, vrachtwagens, stacaravans, huizen, flats, bejaardencentrum, enzovoort kan een fraai resultaat zijn.

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Ontdekken van en omgaan met relatie tussen zichzelf en elementen/dingen in de ruimte (14.2).

Zich inleven in gevoelens en gedachten van anderen en hiermee rekening houden (17.2.4).

Kennis en ervaring opdoen van en met de omgeving waarin we leven (17.3.1).

Materiaal

Verzamelde foto's van de woonhuizen van de kinderen.

Een groot vel karton voor ieder 'collagegroepje'.

Illustratiemateriaal (tijdschriften, folders) en/of gekleurd papier.

Schaar en plakmiddelen.

Wasknijpers en touw.

Organisatie

Vooraf de foto's en het illustratiemateriaal verzamelen en klaarleggen.

Probeer u zich in te leven in de woonsituaties van de kinderen, zodat u het gesprek goed kunt leiden.

Houdt in het kringgesprek rekening met bijzondere omstandigheden of grote verschillen in de woonsituaties van de kinderen.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Bij groep 1 legt u de nadruk op het gesprek, de afbeelding en eventueel op het 'bijplakken' van passende voorstellingen. Het inrichten naar eigen 'wensen' krijgt dan wat minder accent.

Observatie/evaluatie

Bewaak in het gesprek het respect voor en het accepteren van het verschillend waarden van woonsituaties.

U gaat even met een kind de klas uit. Op de gang trekt het kind spullen aan die van tevoren zijn klaargelegd: een overall, een bouwvakkershelm, wat bouwgereedschap in de hand. Dan loopt u weer samen naar de kring. De kinderen zullen u wel kunnen vertellen waar die spullen bij horen. Bij de 'bouw'! Het zijn spullen van een bouwvakker. Alle kinderen zullen zich ongetwijfeld een beeld kunnen vormen van wat er zoal op de 'bouw' gebeurt. Vraag hun of ze weten wat er allemaal nodig is om een huis te bouwen. Wat is de fundering? Waarvan is die gemaakt? Wat gebruiken ze om muren te maken? Hoe krijgen ze die zo mooi recht omhoog? Waar is die dikke laag 'watten' voor? (Isolatie.) Hoe kun je zien waar de ramen komen? Hoe heten die dingen waar de ramen in komen? (Kozijnen.) Is zo'n kozijn altijd van hout? Welk materiaal gebruiken ze voor het dak?

Daarna introduceert u door uzelf verzamelde foto's van een bouwproject (liefst van een huis). Probeer met de kinderen tot een juiste chronologische volgorde te komen. Leg de foto's dan op een rij. De kinderen kunnen zelf zien of de foto's goed liggen. Op de achterkant van de foto's heeft u nummers geschreven en het overeenkomstige aantal stippen getekend. Zo kunnen de foto's makkelijk op de juiste volgorde worden gelegd.

U kunt in de werkles die hierop volgt een groepje kleuters een huis laten knutselen. Praat met de kinderen over de plaats van de ramen en deuren en vraag hun hoe het schuine dak er nu op moet. Of heeft het huis misschien een plat dak? Met een doos, ribkarton, papier en verf zullen de kinderen vast en zeker in staat zijn een mooi huis te maken.

Variatie

Als u een bouwvakker in de klas kunt uitnodigen die van échte stenen een muurtje of iets dergelijks kan metselen, wordt het voor de kinderen extra aantrekkelijk.

Als u hiertoe niet in de gelegenheid bent, kunt u in de bouwhoek eens wat andere materialen laten gebruiken: grote stukken zachtboard, hout en grote lappen stof of dekens. Door deze 'nieuwe' materialen zullen de kinderen ongetwijfeld uitgedaagd worden om weer eens heel andere hutten te bouwen dan ze gewoonlijk doen.

Situatie

Kring

Bedoeling

Rangschikken van gebeurtenissen en processen (15.2.2). Werkvolgorde-actievorgorde (15.3.1).

Materiaal

Bouwvakkersspullen (eventueel kleding, gereedschap). Ongeveer vijf foto's/afbeeldingen van verschillende fasen in een bouwproject. Op de achterkant van de foto's schrijft u cijfers en zet u het overeenkomstige aantal stippen, zodat de kinderen in staat zijn te controleren of de chronologische volgorde waarin ze de foto's leggen ook de juiste volgorde is.

Leerlijn

- ☐ Groep 1.
- ☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Kunnen de kinderen de werkvolgorde begrijpen en onder woorden brengen?

In een huis voor bodemdiertjes is heel veel te zien en te ontdekken. In de ontdekhoek hebt u een glazen bak neergezet die is ingericht als een huis voor 'minidiertjes'. In de bak zitten stenen, vermolmd hout, blaadjes, aarde, maar nog geen diertjes. De kinderen bekijken de inrichting van de bak, zonder dat ze weten waar de bak voor bedoeld is.

U neemt de kinderen mee naar buiten om jampotjes te gaan ingraven (tot aan de rand). U vertelt nog niet waarom u dat doet. De potjes worden op verschillende plaatsen ingegraven: in zand (zandbak), in de grond, in gras, onder een struik, onder een tegel. De potjes worden ingegraven zonder deksel, maar met een plankje op twee kiezelsteentjes erboven. Dit voorkomt inregenen. Onderin de potjes ligt een stukje brood of fruit.

De volgende ochtend houden de kinderen bij het binnenkomen hun jas aan en gaat u samen de potjes weer ophalen. U moet wel onthouden welk potje waar stond: na afloop van de activiteit worden de diertjes namelijk weer op dezelfde plek losgelaten. Het is waarschijnlijk het meest eenvoudig om op de potjes een sticker te plakken. Op de potjes schroeft u een deksel waarin u gaatjes hebt gemaakt. In de klas zetten de kinderen de potjes op een tafel en bekijken ze wat er allemaal in zit. Waarschijnlijk zijn de volgende beestjes 'gevangen': regenwormen, slakken, mieren, rupsen, lieveheersbeestjes, kevers, spinnen, pissebedden en duizendpoten. De diertjes worden goed bekeken en besproken:

Welke kleur hebben ze?

Hoeveel poten zie je?

Zijn er ook diertjes bij die vleugels hebben?

Zie je er een die zijn huis bij zich heeft?

Kijk eens hoe ze bewegen.

Wie kent de naam van de diertjes?

Uit elk potje haalt u een paar diertjes die in het 'minihuisje' (glazen bak) worden gezet. Kijk eens goed wat ze doen!

De andere diertjes worden weer vrijgelaten op de plek waar u ze gevangen hebt. Kijk samen nog eens goed naar de plek waar de diertjes wonen: wie woont waar? Laat de kinderen goed kijken naar wat de diertjes doen als ze losgelaten worden. Rennen ze weg? Gaan ze zich ingraven? Vliegen ze weg? Blijven ze stil zitten?

Het 'minidiertjeshuis' blijft een poosje in de ontdekhoek staan. U moet het wel vochtig houden en af en toe wat verterend voedsel in de bak doen: bladeren, afval van fruit. Regelmatig wordt de bak bekeken en besproken in de ontdekhoek. Natuurlijk worden na een poosje ook de dieren uit het 'minihuisje' weer vrijgelaten.

Situatie

Hoekenwerk

Kring

Bedoeling

Bekijken en vergelijken van dieren rondom de school (16.4.4).

Materiaal

Een (vrij) grote glazen bak (aquarium); kleine steentjes, blaadjes, een stuk vermolmd hout, aarde en potgrond. Jampotjes met deksels; kleine stukjes hout (plankjes).

Organisatie

Richt het 'minidiertjeshuis' een paar dagen voor het uitvoeren van dit lesidee in. U doet er een beetje geheimzinnig over, zodat de nieuwsgierigheid van de kinderen geprikkeld wordt.

Jaarkalender

Dit lesidee kan niet in de winter uitgevoerd worden.

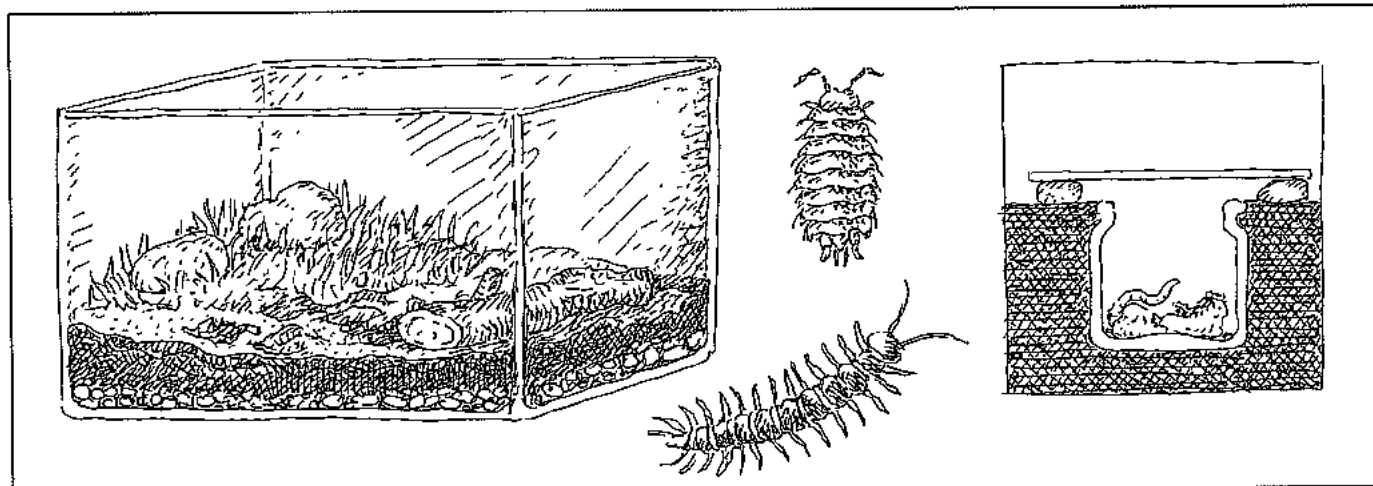
Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Zien de kinderen verschillen tussen de dieren qua vorm en manieren van bewegen? Zijn er kinderen bij die de diertjes eng vinden? Hebben de kinderen regelmatig aandacht voor de diertjes? Denken ze er bijvoorbeeld aan dat er voedsel in de bak moet?

Veel kinderen hebben een huisdier of willen er graag een. De keuze is meestal een emotionele, want... wat weten kinderen in feite over de verzorging van hun huisdieren?

Om te voorkomen dat de kinderen alleen maar praten over hun eigen huisdier, kunt u met behulp van doeblad W37 proberen hun belangstelling te verbreden. Het doeblad bestaat uit twee gedeelten. Op het ene gedeelte staan afbeeldingen van huisdieren en op het andere gedeelte de woonruimten van die dieren. Het is de bedoeling dat de kinderen alle afbeeldingen uitknippen en vervolgens het juiste dier bij de juiste woonruimte plakken. Als dat gebeurd is, tekenen ze bij ieder dier het voer dat dat dier eet. Na afloop hangt u alle doebladen in het lokaal op.

U kiest nu een tijdstip waarop u met de kinderen over de dieren op de doebladen gaat spreken. Zorgt u ervoor dat de kinderen in de kring hierbij hun eigen blad kunnen zien. In dit gesprekje gaat het vooral over de verzorging van de dieren. Aandachtspunten kunnen zijn:

De leefruimte van het dier.

Het schoonhouden van die leefruimte.

De eetgewoonten van het dier.

Wie verzorgt het dier en wanneer?

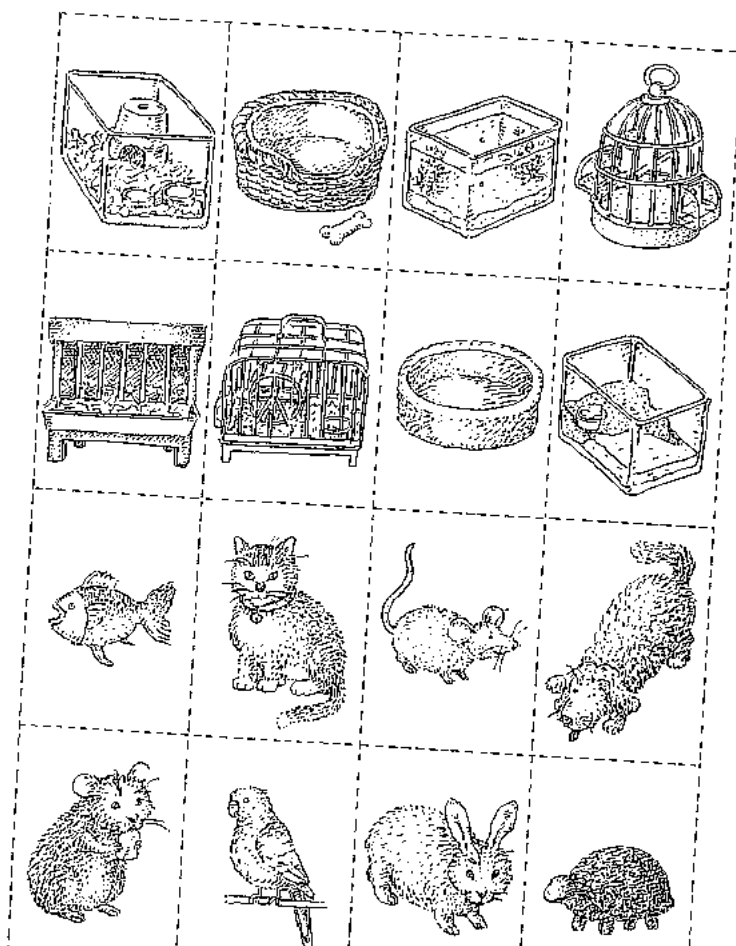
Als je het dier niet leuk meer vindt, wat gebeurt er dan?

Wat vindt het dier leuk en/of fijn?

Mag je de dieren uit hun kooi halen?

Mag jouw huisdier loslopen en waar?

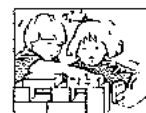
Laat de kinderen zoveel mogelijk praten vanuit eigen ervaringen. Er zijn vast kinderen in de groep die zelf geen huisdier hebben. Laat deze kinderen vooral praten over hun doeblad. Welk dier op het doeblad kennen zij?

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Huisdieren (16.4.1).

Doeblad W37

Materiaal

Potloden.

Schaar, lijm.

Organisatie

Na het werken hangt u alle doebladen aan een 'waslijn'. De bladen moeten zichtbaar zijn in de kring.

Het kringgesprek moet gepland worden na het werken met het doeblad.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Welke kinderen doen niet actief mee? Waarom niet?

Zijn er kinderen die angst hebben voor een specifiek dier? Waarom?

Is er een kind aan te wijzen dat veel weet over een huisdier? Misschien heeft het een huisdier? Organiseer een vervolgesprek met dit kind in een hoofdrol.

Voordat u met deze activiteit begint, is het goed om met alle kinderen of met een groepje naar buiten te gaan en naar de muren van de school te kijken. U houdt een kort gesprek met hen over de soort stenen die gebruikt zijn, over hoe die stenen op elkaar blijven zitten en hoe ze precies gemetseld zijn (verbanden). Bij terugkomst in de klas zingt u op de melodie van 'Vader Jacob' met de kinderen:

Bouw een huisje, bouw een huisje,
doe maar mee, doe maar mee.
O, wat wordt dat prachtig,
o, wat wordt dat prachtig.
Doe het met z'n twee,
doe het met z'n twee.

Vervolgens gaan de kinderen in groepjes aan de slag met allerlei opdrachten, vrij of gebonden, waarvoor hier zes suggesties volgen.

1 De kinderen gaan van klei bakstenen maken. Ze vullen een groot aantal lucifersdoosjes met klei en laten die een dag drogen. De 'kleitabletjes' worden uit de doosjes gehaald en eventueel in de klei-oven gebakken. De kinderen bouwen een muur met hun eigen stenen. Eventueel verse klei gebruiken voor cement. Deze activiteit neemt meerdere werkmomenten in beslag. Als er genoeg stenen zijn, kunnen de kinderen ook een huis bouwen.

2 Deze groep krijgt opdrachtkaarten van doeblad W38. Zij maken de grote bouwsels met behulp van blokken.

3 Deze groep krijgt ook opdrachtkaarten van doeblad W38. Zij maken de kleine bouwsels met legostenen.

4 Deze groep bouwt met dozen van kosteloos materiaal. U geeft de kinderen geen uitgewerkte opdracht, maar vertelt alleen dat ze met de dozen, en eventueel lijm, touw en karton een huis moeten bouwen.

5 Deze groep maakt bouwstenen van zachtblijvende klei (bijvoorbeeld Creatherm) en kleistokjes en bouwt daarna een school, een huis, een fantasiekamer.

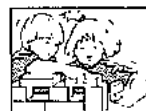
6 Deze groep kunt u van tevoren platte kiezelstenen laten verzamelen en hiermee een huis laten bouwen. Blijven de stenen zó op elkaar liggen of moet er cement (Creatherm) tussen?

De overgebleven kinderen van de groep verdeelt u in drie tekengroepen: één groep gaat met kleurpotlood een indianentent tekenen, de tweede groep gaat met vetkrijt een hut tekenen, de laatste groep gaat met wit krijt op zwart papier een iglo tekenen. U praat met de kinderen eerst over hoe deze 'huizen' eruitzien en over de 'andere' manier waarop ze gebouwd zijn: er worden nu geen stenen gebruikt!

U kunt de opdrachten natuurlijk naar eigen inzicht makkelijker of moeilijker maken. U kunt deze werkles gedurende een week elke dag laten terugkomen, zodat tenslotte alle kinderen aan vier of vijf activiteiten hebben deelgenomen.

Als afsluiting richt u samen met de kinderen een tentoonstelling in. Andere groepen worden uitgenodigd om te komen kijken. Ook de ouders?

Situatie

Werkles

Kring

Bedoeling

Hanteren van ruimtelijke begrippen in toepassingen en ruimtelijke probleempjes oplossen (14.3.1).

Doeblad W38

Materiaal

Lucifersdoosjes, natuurklei.
Lego.
Grote houten blokken.
Dozen van kosteloos materiaal, lijm, touw, karton.
Zachtblijvende klei (Creatherm van Nienhuis of Zelhem).
Kleistokjes.
Platte kiezelstenen.

Organisatie

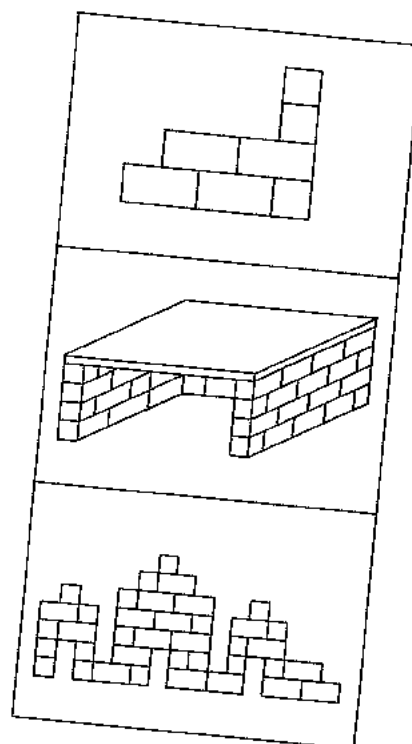
Zorgt u van tevoren voor de materialen?

Leerlijn

- ☐ Groep 1.
- ☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Kunnen de kinderen 'in verband' bouwen?
Zijn ze in staat om zelfstandig met de opdrachtkaarten te werken?

'Dag beuk, ik kom eens met je praten,'
flood Tsjilpertje, de merelman;
'mijn oude nest zit vol met gaten,
zo groot, dat 'k ze niet meer stoppen kan.
Ik weet niet, wat ik moet beginnen,
de wind waait door de kieren heen,
de regen regent zo naar binnen,
de kou gaat me door merg en been.
Ik zou zo graag een nieuw nest bouwen,
want weet je wel, wat of ik wil?
'k Wil met een merelmeisje trouwen,
als 't even kan nog vóór april.'
'Ik heb wel plaats voor honderd nesten,'
ruiste de beuk, 'zoek zelf maar uit
en kies gerust de allerbeste
voor jou en voor je merelbruid.'
Natuurlijk koos hij 't mooiste plekje
en is meteen aan het werk gegaan;
met stro en takjes in zijn bekje
vloog hij aan één stuk af en aan.
Straks, als de mooie dagen komen
woont Tsjilpertje daar met zijn bruid.
Hij zingt voor haar hoog in de bomen,
zij broedt op 't nest de eitjes uit.

Uit: Mies Bouhuys, *Het Schepnet* (Kok, Kampen).

Bij de plaatselijke I.V.N.-natuurgidsen en in de openbare bibliotheek zult u ongetwijfeld informatie kunnen krijgen over de manier waarop dieren hun nest maken, met welk materiaal ze dat doen en waar ze die nesten bouwen.

U probeert allerlei verschillende nesten in de klas te verzamelen en met de kinderen te bekijken en te vergelijken. Natuurlijk is het het aardigst om echte nesten te bekijken, maar duidelijke platen of foto's voldoen ook heel goed. U kunt denken aan een vogelnest, een wespenest, een bijenkorf (= nest), een mierennest en een vogelkastje.

Waar is het van gemaakt? Welke materialen zie je erin?
Is het door mensen gemaakt of door het dier zelf?
Wie zie je aan de buitenkant? En aan de binnenkant?
Kun je bedenken waarom het nest juist die vorm heeft?
Waar vinden we zo'n nest? Zijn er ook andere plaatsen?
Waarom vinden we die nesten juist daar?
Mag je zo'n nest pakken? Waarom niet?
Welke nesten mag je wel weghalen?

Ter afsluiting kunt u een diaserie, een prentenboek of fotoboek laten zien over het maken van nesten, over hoe dieren 'wonen', enzovoort. Misschien is er in een volgende werkles tijd om de kinderen met klei en takjes zelf een vogelnestje te laten bouwen.

Variatie

Nodig eens een imker uit om in de groep over zijn werk te komen praten. Misschien kunt u met de hele groep en een I.V.N.-gids eens op pad gaan, als er vogelkastjes worden opgehangen.

Situatie

Kring

Bedoeling

Verkennen van de omgeving; onderscheiden en benoemen (16.1).

Ervaringen en kennis opdoen met en van dieren (16.4).

Materiaal

Verschillende nesten (of foto's/platen van nesten).
Eventueel klei en takjes voor het maken van nesten.
Diaserie uit de schoolmedia-theek.

Organisatie

Informeer tijdig bij een I.V.N.-gids/bibliotheek of er materiaal (nesten, foto's, plaatjes, boeken) voorradig is.

Jaarkalender

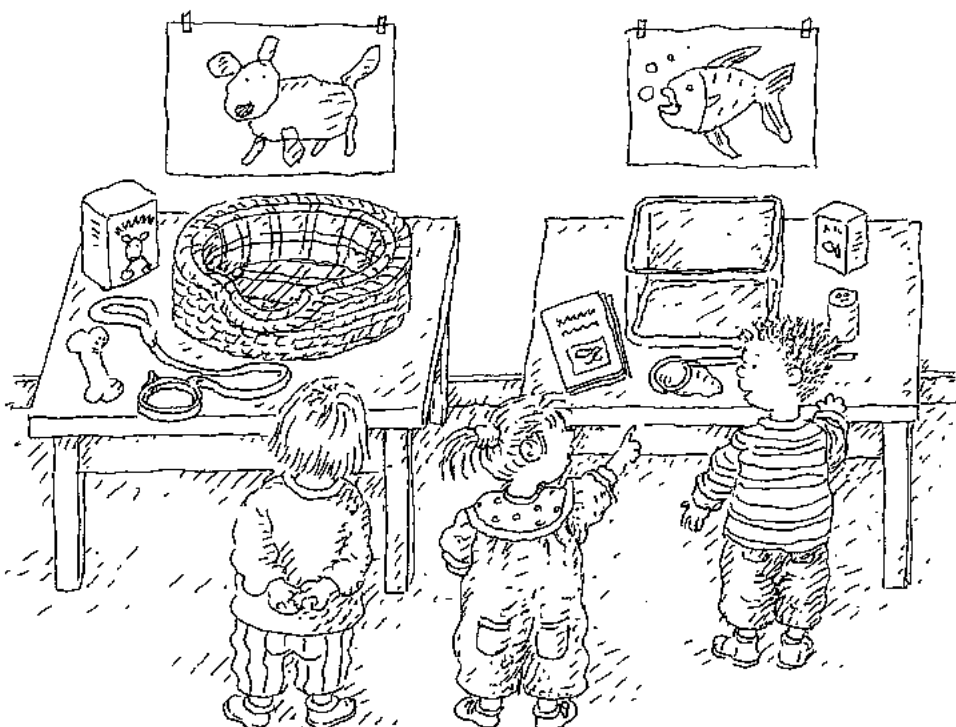
Voorjaar/begin zomer (als dieren gaan nestelen).

Leertijl

- ☐ Groep 1.
- ☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Weten de kinderen waarom bepaalde materialen door het dier gekozen worden voor het maken van een nest?

Alsierendag (4 oktober) nadert, zal in de groep meer dan anders over dieren gesproken en gewerkt worden. We gaan in dit lesidee eens in op de verschillende 'woningen' (hokken, huizen en bakken) van huisdieren.

Het fijnst is natuurlijk, als u met de hele groep (met hulpouders) een bezoek kunt brengen aan een dierenwinkel. Daar is vaak een groot assortiment aan hondemanden, poezemanden, konijnehokken, aquaria, hamsterkooien en dergelijke te vinden. U kunt de verkoper vragen om uitgebreid uitleg te geven over deze verschillende 'huisjes' en hun bewoners. De kinderen kunnen vragen stellen: Welk dier hoort er in de mand? Gaan vissen ook slapen? Waarom kan een vogel niet in een konijnehok? Hoe vaak maak je een caviakooi schoon? Heeft een konijn ook een slaaphok?

Als het niet mogelijk is om een dierenwinkel te bezoeken, probeer dan een paar van bovengenoemde hokken te lenen en bekijk ze samen in de klas.

Metierendag laat u de kinderen geen knuffel of huisdier meenemen, maar alle spullen die ze thuis van hun huisdier hebben: honderiem, etensbak, hondebrokken, mand, speelkluis, poezebak, speelmuis, poezebrokkjes, krabpaal, vogelkooi, leeg aquarium (van iemand die eens een vis had), caviakooi. In de kring mag een van de kinderen zijn/haar meegebrachte spullen toelichten en vertellen hoe het 'huisdierhuis' er thuis uitziet. De andere kinderen stellen vragen zoals hierboven beschreven staan.

Als afsluiting stelt u met de kinderen op een aantal tafels eenierendagtentoonstelling samen. Per tafel worden door een groepje kinderen de behuizing en andere spullen van één bepaald huisdier uitgesteld. De kinderen van dat groepje maken als groepswork ook een groot vingerverfwerk van dat huisdier en zijn huis. Dat wordt als achtergrond bij de tentoonstellingstafel opgehangen.

Situatie

Buitenwerk

Kring

Bedoeling

Huisdieren, kinderboerderij (16.4.1).

Spreekdurf (18.4.3).

Materiaal

Alle genoemde dierenbenodigdheden, zo mogelijk uitgebreid.

U leent eventueel de dierenhokken.

Vingerverf, schorten, verf, verfpapier 50 x 65 cm.

Organisatie

Kunt u naar de dierenwinkel, dan zorgt u voor voldoende ouderbegeleiding.

U informeert bij de ouders welke kinderen spullen van hun huisdier mee naar school mogen brengen; opierendag nodigt u ook die ouders uit.

De verfspullen liggen klaar.

Jaarkalender

Net voor of opierendag (4 oktober).

Leerlijn

☐ Groep 1.

☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Wie kan al relevante vragen stellen?

Wie kan wat over zijn eigen huisdier vertellen?

Hoe richten de groepjes hun tentoonstellingstafel in?

Naar aanleiding van een verhaal uit een prentenboek (bijvoorbeeld: *Heeft iemand Pimmetje gezien?* of *Monkie*) gaat u met de kinderen na waaraan mensen elkaar kunnen herkennen, als ze elkaar kwijt zijn.

Zou ik zelf iets weten, als ze mij dat zouden vragen?

Heb ik mezelf weleens goed bekeken?

Waaraan kun je mij goed herkennen?

U spoort de kinderen aan om allerlei voorbeelden te bedenken: een vlekje op het gezicht (moedervlek, litteken), zwarte krulharen, een blonde staart, sproeten, smal of rond gezicht, enzovoort.

In kleine groepjes gaan de kinderen zichzelf met behulp van spiegels heel precies bekijken. Ze zoeken naar iets dat typisch bij hen past. Ze praten daar samen over. Ieder probeert op het eigen doekje dat aan te geven wat kenmerkend is voor het eigen uiterlijk.

In de verslagkring kan het resultaat bekeken en vergeleken worden. Eventueel geeft u, terwijl elk kind een kenmerk noemt, dit aan op een vergroot exemplaar van het doekje. Zo wordt het resultaat van alles wat de kinderen aan zichzelf hebben ontdekt nog eens bijeengebracht. Wanneer de kinderen bijvoorbeeld bruine, zwarte en blonde haren noemen, geeft u dit aan op het grote vel.

Variatie

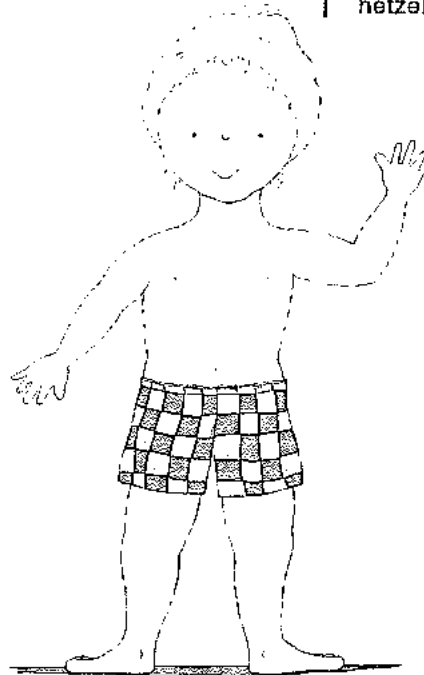
In plaats van bezig te zijn met het eigen signalement kunt u ook denken aan het signalement van een ander. U laat de kinderen knuffels meebrengen van thuis. De knuffels worden door elkaar op een doek in de kring gelegd. Om beurten geeft een kind een beschrijving van zijn/haar knuffel. De groepsgenoten mogen raden om welke knuffel het gaat.

U kunt het lesidee nog wat 'aankleden' met het volgende gedichtje.

Geen stukje meer
te zien van Beer
geen plukje van zijn haar.
Ze zoeken en ze zuchten
wat erg, wat erg, wat naar.

Ze roepen: Beer, waar ben je dan,
maar niemand die hem vinden kan.
Tot Karin zegt:
ik weet het weer
kijk, daar is Beer.

Uit: Nannie Kuiper, *Nog even zwaaien* (Leopold, Amsterdam).

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Kennis en beleving van het eigen lichaam (via directe ervaring, waarneming of voorstelling) (13.1).

Doeblad W39

(Eventueel vergroot)

Materiaal

Spiegels.
Prentenboek.
Viltstift.

Organisatie

Het is aan te bevelen om in het lokaal een paar grote pas-spiegels te hebben (bijvoorbeeld op een deur of wand gelijmd).

Voordat u dit lesidee start, moet u een geschikt prentenboek voor de introductie en voldoende veilige spiegels klaar hebben liggen.

Leerlijn

- ☐ Groep 1.
- ☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Komen de kinderen tot het noemen van echt kenmerken-de dingen of wordt heel vaak hetzelfde genoemd?

Zoek, zoek, zoek,
kijk goed om je heen.
De stoel is van hout
en de muur is van ...

U verdeelt de kinderen in groepjes van zes of zeven en laat hen per groepje in een kring zitten. U deelt de voor deze activiteit verzamelde voorwerpen aan de verschillende groepjes uit. U vraagt vervolgens of de kinderen kunnen zeggen waar het voorwerp van gemaakt is. U geeft de eerste groep een blok (hout). U geeft de tweede groep een brief (papier). U geeft de derde groep een verfschort (stof). U geeft de vierde groep een lijmpotje (plastic).

Hierna geeft u aan alle kinderen de opdracht om in de klas op zoek te gaan naar voorwerpen van hetzelfde materiaal en die te verzamelen. Als u merkt dat de kinderen klaar zijn (na tien tot vijftien minuten), vraagt u hun één grote kring te maken en alle gevonden voorwerpen in het midden op de grond te leggen. Bekijk alle spullen en laat elk groepje erover vertellen. Stel vragen in de trant van:
Is het nodig dat dit van hout is?
Zou het ook van steen/plastic kunnen zijn?
Waarom niet/wel?
Wat is handiger?

Tijdens het gesprek zullen ongetwijfeld termen als *zwaar*, *licht*, *kan buigen* of *dat breekt* aan de orde komen. De kinderen zullen zich bewust worden van de keuze van bepaalde materialen voor het vervaardigen van bepaalde voorwerpen.

Wanneer alle voorwerpen besproken zijn, introduceert u het doeblad (W40) waarmee verschillende verwerkingsopdrachten mogelijk zijn. Een rubriceeroefening: de plaatjes uitknippen en alles wat van hout gemaakt is bij elkaar plakken. Dezelfde oefening kunt u laten doen met alle plaatjes van voorwerpen van stof. De kinderen van de houtgroep gaan de verschillende plaatjes in de klas neerleggen bij voorwerpen van hout; die van de stofgroep leggen ze bij stoffen voorwerpen, enzovoort.

Situatie

Kring

Hoekenwerk

Bedoeling

Voorwerpen sorteren en groeperen op grond van een kwaliteit.
Verkennen van de omgeving; onderscheiden en benoemen (16.1).

Doeblad W40

Materiaal

Voorwerpen van verschillende materialen: van hout, van stof, van plastic, van ijzer, van papier.

Organisatie

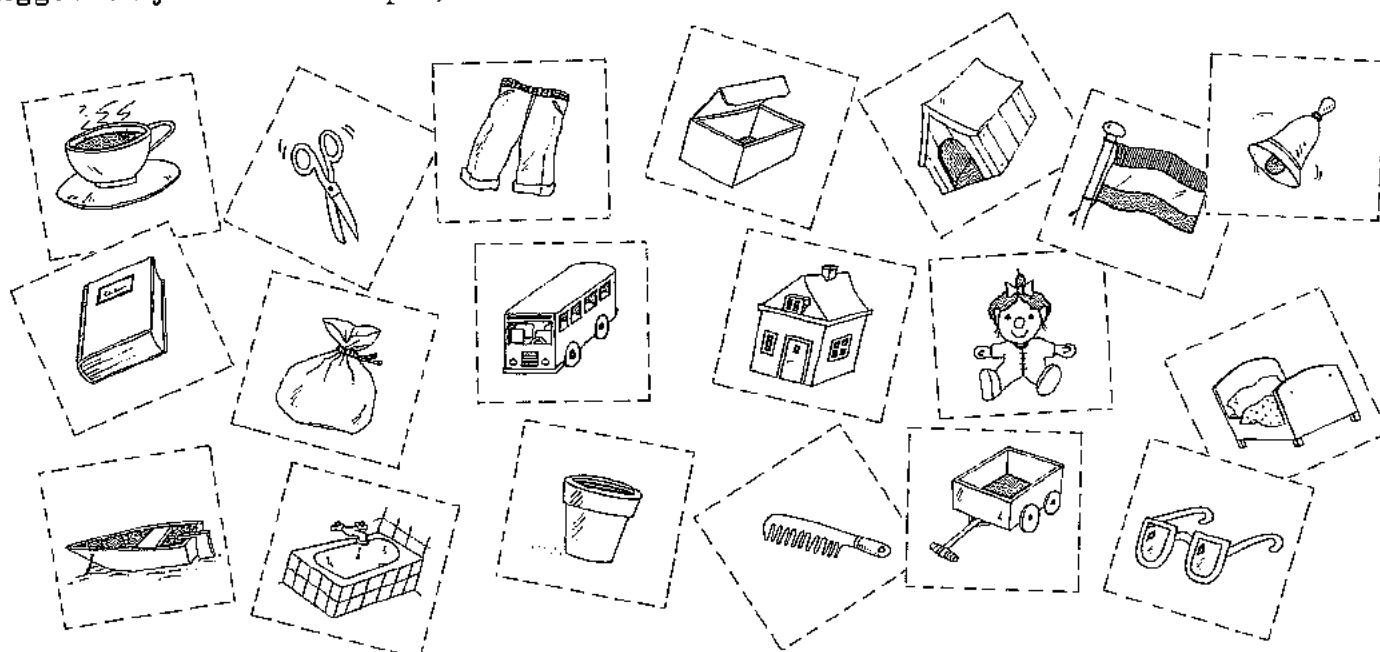
Kleine groepjes in de klas.
Dit lesidee vraagt enige voorbereiding met betrekking tot het bijeenzoeken van materiaal.

Leerlijn

- ☐ Groep 1.
- ☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Kunnen de kinderen uitleggen waarom bepaalde materialen juist voor die voorwerpen gekozen zijn?
Komen eigenschappen als *buigen*, *breken*, *scheuren*, *slap*, *sterk*, *zwaar*, *licht* in het gesprek naar voren?

Wie heeft onze poes gezien? Ze heeft een zwart kopje en een gevlekt lijf met witte pootjes. Ze heet: Maukje. Zie je haar, bel dan de familie Brekkie. Telefoonnummer: 23987.

Uit de krant of een streekblad leest u een paar 'zoekertjes' of enkele berichten voor. U zorgt voor berichten over verloren voorwerpen en kwijtgeraakte dieren. Na elk bericht praat u met de kinderen over hoe erg het is voor die mensen die iets kwijt zijn geraakt. De kinderen mogen zelf ook vertellen over iets dat ze kwijt zijn (geweest). Ze vertellen erbij hoe vervelend ze dat vonden of hoe verdrietig ze waren. En ook of ze het zelf teruggevonden hebben. Of dat het teruggebracht werd.

Als kinderen aangeven dat ze verdrietig waren, bespreekt u met hen waarom ze dat waren.

Ging het om iets dat je echt nodig had?

Was je iets kwijt waar je veel van hield?

Was het iets dat je niet kon missen?

Hierna stuurt u het gesprek in de richting van hoe je te werk kunt gaan, als je iets bent kwijtgeraakt. U praat samen over wat je kunt doen om het terug te vinden. U helpt de kinderen op weg.

Waar ben je gaan zoeken?

Waarom daar?

Hebben anderen je geholpen?

Wat deden die dan?

Er wordt gepraat over een 'zoekplan', terugredeneren en hulp van anderen.

Ter afsluiting maakt u samen met de kinderen een zoekplan voor bijvoorbeeld een zoekgeraakt muziekinstrument. Het instrument is in de voorafgaande dagen op verschillende plaatsen gebruikt:

in het eigen lokaal bij een liedje;

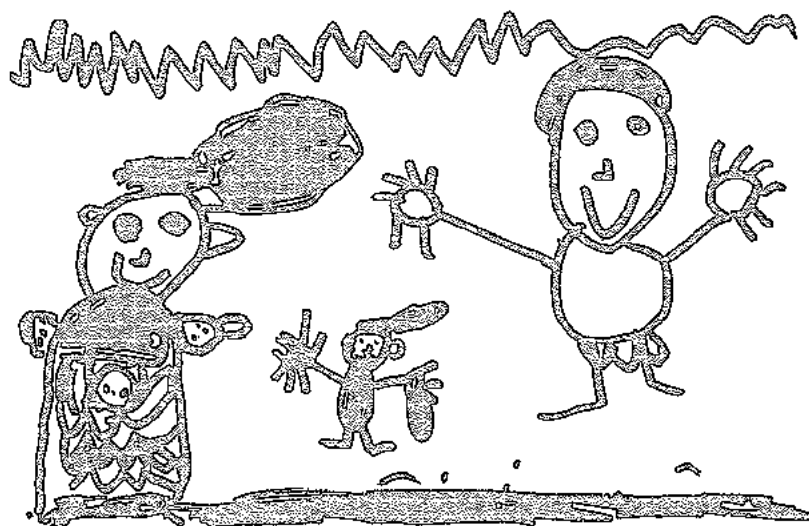
in de speelzaal;

Door de kinderen in de poppenhoek.

Bij een gezamenlijke viering met de groepen van de onderbouw.

Geleend door de meneer van groep 3.

Bij de keuze van het zoekgeraakte voorwerp is het van belang dat de kinderen de gelegenheid krijgen om terug te redeneren. Deze situatie is in scène gezet, maar wellicht kunt u met de kinderen een zoekplan opstellen voor iets dat echt zoek is geraakt.

Situatie

Kring

Bedoeling

Mondigheid, zelfvertrouwen en assertiviteit (18.4).

Probleempjes oplossen (18.4.1).

Materiaal

Krant of streekblad waarin 'zoekertjes' of berichten over gevonden voorwerpen of kwijtgeraakte dieren staan.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Dit lesidee start met het voorlezen van (een fragment uit) het sprookje van Klein Duimpje of Hans en Grietje. Ook kinderen beleven allerlei emoties, als ze iemand kwijt zijn of als ze verdwaald zijn, zoals in het verhaal van Klein Duimpje.

Na het voorlezen praat u met de kinderen over wat ze voelen en meemaken, als ze vader of moeder kwijt zijn geraakt. Allerlei emoties kunnen hierbij aan de orde komen: bang zijn, zich onveilig voelen, niet meer weten wat te doen, verdrietig zijn, boos op de ouders zijn, zich alleen voelen.

Wie is zelf weleens verdwaald of is zijn/haar vader of moeder kwijtgeraakt?

Wat dacht of voelde je toen?

U praat met de kinderen over wat ze beleefden in die situatie. Omdat kinderen in allerlei verschillende situaties verdwaald kunnen zijn, gaat u in het gesprek ook in op plaatsen waar je allemaal kunt verdwalen. Je kunt ergens binnen verdwalen (in een winkel, in een onbekend huis, in een school) of buiten (op straat, aan het strand, in het bos, op de markt). Er zullen een heleboel verhalen over 'verdwaald zijn' verteld worden.

Na deze verhalen gaat u met de kinderen in op wat je allemaal kunt doen, als je verdwaald bent.

Wat deed je, toen je verdwaald was? (De weg vragen? Huilen?)

Wist je je eigen adres?

Heb je geprobeerd om zelf op te bellen?

Hoe kwam alles weer in orde?

Ter afsluiting speelt u een situatie na waarin een kind iemand kwijt is geraakt. Gelukkig, er komt hulp opdagen! In groepjes gaat u dit voorbereiden. Je bent aan het strand met je vader en moeder. Opeens ben je hen kwijt. Je begint te huilen en roept de naam van je moeder. Daar komt de strandwacht aan. Wat ga je allemaal aan de strandwacht vertellen? Hij brengt je terug bij je ouders.

Na de voorbereiding in groepjes wordt het spel in de kring gespeeld.

Variatie

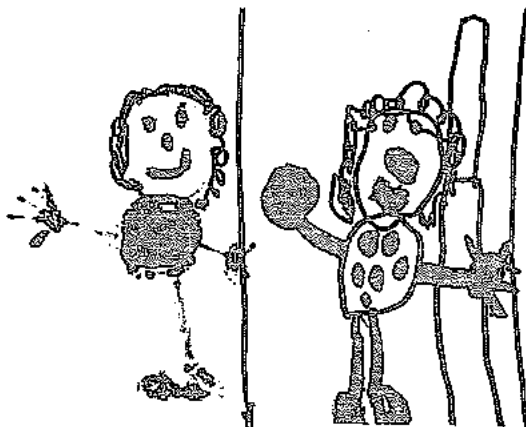
In plaats van het spel te spelen, kunt u met de kinderen praten over wat je allemaal doen kunt om te voorkomen dat je verdwaalt:

Bij je ouders of begeleider blijven;

Afspreken waar je naar toe gaat, als je iemand kwijt bent;

Altijd naar de uitgang, de auto, een ... gaan;

Goed opletten waar je loopt, letten op bepaalde herkenningspunten (brievenbus, telefooncel, winkel, kerk, bijzonder huis, dikke boom, open plek in het bos, groentekraam, friteskraam).

Situatie

Kring

Speljes

Bedoeling

Oriëntatie in de ruimte (14).

Zelfredzaamheid (18.1).

Mondigheid, zelfvertrouwen en assertiviteit (18.4).

Materiaal

Sprookjesboek.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Verdwaald zijn of iemand kwijtraken kan voor kinderen een heel nare ervaring zijn. Misschien zitten er kinderen in uw groep die een en ander als iets heel vervelends hebben ervaren. Het is goed als u, wanneer u dit merkt, deze kinderen ook de kans geeft om erover te praten.

Hoe lossen kinderen 'kwijt zijn' op?

Beestje, wat doe jij?

W ACTIVITEIT

Beestje, klein beestje, wat doe jij daar
onder stenen, op blaadjes, op takken?
Beestje, klein beestje, wat doe jij daar?
Zoeken... zoeken... en voorzichtig pakken!

De kinderen gaan buiten zoeken naar heel kleine diertjes. Zoek onder stenen en tegels, onder bladeren en aan takjes. Als je iets gevonden hebt, ga je om de beurt heel goed door het vergrootglas kijken. Vertel aan de andere kinderen van je groepje precies wat je ziet. Daarna moet je het beestje vangen en voorzichtig in het potje doen.

Diertjes vangen die in struiken zitten, gaat goed door een strak gespannen laken onder die struik te houden en de struik vervolgens te schudden.

Terug in de kring onderzoeken de kinderen het beestje nog eens.

Laat hen praten over wat ze zien.

Waarom heeft het beestje zo'n kleur?

Wat moet het eten?

Waar loopt het naar toe?

Hoe ziet het er precies uit?

Hoeveel pootjes zie je?

Wat is zijn huisje, denk je?

Omdat dit in de kring plaatsvindt, kunnen alle kinderen de beestjes zien en erover meepraten. Het vergrootglas kan hierbij natuurlijk ook gebruikt worden. Als afsluiting worden de beestjes vanzelfsprekend weer vrijgelaten.

Variatie

Als afsluiting van dit lesidee kunt u ook *Rupsje Nooitgenoeg* van Eric Carle 'voorlezen'.

Zoeken

DRAAIBOEK

155

Situatie

Buitenwerk

Kring

Bedoeling

Bekijken en vergelijken van dieren rondom de school (16.4.4).

Materiaal

Zes glazen potjes met deksel.
Zes vergrootglazen.
Kijkpotten.

Organisatie

De groep indelen in zes groepjes.

Kijk van tevoren of op het schoolplein of in het parkje mieren lopen, of er pissebedden te vinden zijn, enzovoort.

Jaarkalender

Herfst of voorjaar.

Kan aansluiten bij een natuurwandeling.

Leerlijn

☒ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Wie kan al nauwkeurig vertellen wat hij ziet?

Wie is bang voor beestjes?

'Er was eens, heel lang geleden, een meisje dat Assepoester heette...'
Hierna leest of vertelt u het sprookje van Assepoester. Als het verhaal uit is, zegt u tegen de kinderen: 'We gaan ons nu verkleden zoals de mensen zich heel lang geleden ook kleedden. We hebben daarvoor spulletjes nodig uit de verkleedkist. Niet alle spulletjes zijn daarvoor te gebruiken. Je moet heel goed zoeken.'

Twee kinderen worden nu uitgenodigd om zich te verkleden. De kinderen in de kring mogen aanwijzingen geven:

Pak eens dat hoedje.

Die jas is niet goed.

Misschien die bruine schoenen?

Ook nog een tas.

Als de kinderen verkleed zijn, worden ze eerst uitgebreid bekeken. Er volgt een gesprekje over wat oud is. Om het gesprek op gang te helpen, kunt u vragen stellen:

Waarom heb je dat aangetrokken?

Denk je dat de mensen er vroeger, heel lang geleden, zo uitgezien hebben?

Hebben wij ook zulke kleren aan?

Vervolgens vraagt u twee kinderen om zich verschillend te verkleden: de een zoals de mensen er vroeger uit zagen (ouderwets), de ander zoals de mensen er nu uit zien (modern).

Ook hierbij mag de kring commentaar geven.

Als afsluiting worden deze twee kinderen door de groep goed bekeken en vergeleken.

Wat is anders?

Wat is hetzelfde?

Mogelijk kunnen de verklede kinderen een ronde door de school maken.

Situatie

Kring

Bedoeling

Beschrijven en vergelijken van gebeurtenissen toen-nu (ontluikend historisch tijdsbesef) (15.4).

Oud en nieuw, hetzelfde en anders (continuïteit en discontinuïteit in de eigen omgeving) (15.4.3).

Materiaal

De door u en/of de kinderen verzamelde kleding (klompen, pet, schortje, tas).
Verkleedkist.

Organisatie

Van tevoren moet wat kleding verzameld worden.

De verzameling wordt in de verkleedkist gedaan en klaar-gezet.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Wie heeft al enig idee van begrippen als *vroeger*, *nu*, *oud* en *modern*?

In dit lesidee laat u de kinderen ervaren dat er verschillen zijn tussen situaties waarin het licht en donker is. U start in de kring met een gesprekje over licht en donker.

Is er vandaag veel licht?
 Schijnt de zon?
 Zijn er wolken?
 Maakt het verschil of de zon wel of niet schijnt? Ja? Wat is dan het verschil?
 Hoe donker vind je het met je ogen dicht?
 En als je nu je hand eens voor je ogen houdt? Zie of merk je dan verschil? Wat is het verschil?
 Als je 's avonds naar bed gaat en het licht gaat uit, is het dan elke avond even donker?
 Is de maan altijd even groot?
 Als het niet donker is, komt er ergens licht vandaan. Komt dat licht van de zon of van de maan?
 Wat geeft er nog meer licht behalve de maan?

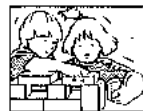
We gaan nu wat spelen met licht en schaduw. De klas wordt een beetje donker gemaakt door de gordijnen dicht te doen of de zonwering naar beneden te laten. Laat de kinderen zeggen hoe donker/licht het is. We maken nu licht met een zaklantaarn en schijnen op de muur. We zien ook schaduwen. Licht en schaduw horen bij elkaar. Experimenteer ermee. Houdt iets voor de zaklantaarn en let op de reacties van de kinderen.

Ter afsluiting speelt u een schaduwspel. Een kind gaat voor de klas staan met het gezicht naar de muur. Een ander kind houdt iets in de lichtbundel van de zaklantaarn (potlood, schaar, lijmpot, hand, enzovoort). Het kind voor de groep ziet alleen de schaduw en moet proberen te vertellen wat er in de lichtbundel gehouden wordt. Als u een wat sterkere lichtbundel wilt hebben, kunt u ook een diaprojector gebruiken.

Situatie

Kring

Werkies

Bedoeling

Verkennen van de omgeving; onderscheiden en benoemen (16.1).

Materiaal

Een zaklantaarn of diaprojector.
 Alledaagse voorwerpen zoals schaar, potlood, lijmpot.

Jaarkalender

Dit lesidee is het gemakkelijkst uit te voeren in de maanden december en januari. Het verschil tussen licht en donker is dan het best waarneembaar voor de kinderen. Ook is het dan makkelijker om het lokaal enigszins te verduisteren.

Leerlijn

- ☒ Groep 1.
☐ Groep 2.

In de speelzaal ('piratenzee') zijn vijf schatten (lucifersdoosjes) begraven. De piraten moeten die schatten zien te vinden. Eén schat is de echte. Luister maar, als je ermee schudt en het maakt geen geluid, dan is het een valse schat. Als het een hard geluid maakt, is het de echte schat. (U laat dat natuurlijk even aan de kinderen horen.) Als de echte schat gevonden is, is het spel uit en kunnen alle schatten opnieuw verstopt worden voor een volgende ronde.

Er zijn niet alleen piraten in het spel. Er zijn ook apen. Zij willen niet dat de schat gevonden wordt. Ze lopen rond en bekogelen de piraten met kokosnoten (pittenzakjes). Als een piraat geraakt is, moet hij terug naar het schip (bank). Ook zijn er kleine eilandjes (zes matten) waar piraten kunnen uitrusten. Op die eilandjes mogen ze niet met kokosnoten gegooid worden. Er zijn net zoveel apen als piraten. Aan het begin van het spel zitten de piraten in hun schip, terwijl de apen rondlopen. Het spel is uit, als de schat gevonden is of als alle piraten weer terug zijn op het schip.

De spelregels zijn dus de volgende:

Een piraat mag uitrusten op een eiland en kan dan niet afgegooid worden.

Als een piraat door een kokosnoot geraakt wordt, gaat hij terug naar het schip.

Het spel kan meerdere keren achter elkaar gespeeld worden. Het verstopten van de schatten kan door een kind gebeuren.

Het is aan te raden om de les in de speelzaal te besluiten met een wat rustiger activiteit, omdat dit een vrij druk spel is.

Variatie

Het spel kan ook buiten op de speelplaats gespeeld worden. Het is dan zaak om van tevoren met de kinderen het gebied van de piratenzee duidelijk af te bakenen.

Situatie

Speelzaal

Buitenwerk

Bedoeling

Oriëntatie in de ruimte (14).

Materiaal

Zes speelmatten.

Pittenzakjes.

Vijf lucifersdoosjes: vier gevuld met zand, één met kralen.

Schouderlinten voor piraten.

Klim- en klautermateriaal.

Organisatie

Klim- en klautermateriaal uitzetten en matten neerleggen.

Doosjes verstopten.

Mand met pittenzakjes klaarzetten.

Apen en piraten verdelen.

Start: piraten zitten in het schip, apen lopen door de zaal.

Jaarkalender

Bij voorkeur als een groepje 4-jarigen pas kort op school is om hen te laten wennen aan de ruimte van de speelzaal.

Leerlijn

☒ Groep 1.

☐ Groep 2.

Omdat er niet te veel spelregels zijn en omdat er niet moeilijk geklommen hoeft te worden, is deze activiteit zeer geschikt voor groep 1.

Weet je dat ik alles kan?
Ik kan mijn schoenen zelf al aan
En strikken, dáár kan ik wat van.
Vind je ze niet prachtig staan?

U laat de kinderen dit versje horen. Vandaag gaan jullie eens alles zelf doen! Eerst mag een groepje van vier kinderen laten zien wat ze zelf al kunnen. Denk aan schoenen aandoen, veters strikken, jas aandoen, knopen dichtmaken. De andere kinderen in de kring mogen suggesties geven wat ze nog meer kunnen. Vraag ook eens wat ze thuis al kunnen (meehelpen met afwassen, fietsen, tafeldekken).

U verdeelt de groep in groepjes van vier kinderen. Van elk groepje krijgen de kinderen een button of sticker op met daarop de activiteit die deze dag geoefend moet worden. Zo is er een groepje met een 'schoenenbutton': zij moeten deze dag zelf hun schoenen aan- en uitdoen. Ook is er een groepje met een wc. op de button: zij gaan vandaag zelf naar de wc., doen zelf hun broek goed dicht en wassen hun handen. Zó maakt u verschillende groepjes.

Mogelijke activiteiten die de kinderen zelf al kunnen, zijn: veters strikken (klitband, gespen), jas aandoen, schoenen/sokken aandoen, opruimen, plantjes verzorgen, zelf naar de wc. gaan, afwassen, handen wassen met zeep en goed afdrogen, tanden poetsen. De activiteiten kunnen de volgende dag gewisseld worden. Als dit te onrustig is, kunt u met dat wisselen ook gerust een paar dagen wachten. Het is wel aan te bevelen dat na een poosje alle kinderen alle activiteiten gedaan hebben. U kunt hen er dan ook op aanspreken, als van hen verlangd wordt dat ze zelf iets doen.

Als afsluiting leest u het boekje voor van Thea Bank-Jensen: *Petra kan al...*

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Zelfredzaamheid (18.1).

Materiaal

Materiaal om buttons mee te maken of stickers.

Alle materiaal dat in de klas te gebruiken is voor 'zelf doen'.

Tandenborstels/tandpasta (van thuis?).

Petra kan al... door Thea Bank-Jensen (Dupuis, Sittard).

Organisatie

U zorgt dat enkele kinderen hun jas gepakt hebben en dat er voldoende zeep en handdoeken in de klas zijn.

U zorgt eventueel voor tandenborstels (schooltandarts?).

Jaarkalender

Geschikt op een moment dat veel 4-jarigen voor het eerst op school komen.

Leerlijn

☒ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Wie kan al veel zelf zonder extra te oefenen?

Wie weet na een poosje nog hoe het moet?

Voordat je vanmorgen naar school kwam, heb je schone kleren aangetrokken, je haar gekamd, gegeten en je tanden gepest. Je kon dat allemaal (bijna) helemaal alleen. Maar wie zorgt er nu voor dat je eten krijgt? En dat je schone kleren aan kunt doen? En dat je een handdoek hebt om je af te drogen? En dat er tandpasta is? Uiteraard mogen de kinderen ook vertellen wat ze gegeten hebben, hoe de tandpasta smaakte. Ze vertellen ook waaraan ze nog meer kunnen zien dat er voor hen gezorgd wordt (sjaal, trui, drinken, liga, fruit, gymspulletjes).

Na het gesprek over het zorgen thuis laat u de kinderen een aantal plaatjes zien van verzorgingssituaties op andere plaatsen. U kunt zelf voor afbeeldingen zorgen of gebruik maken van doekblad W41. De volgende plekken kunnen besproken worden:

Een bejaardenhuis/verzorgingshuis.

Een ziekenhuis.

Bij de tandarts.

Een restaurant of hotel.

Bij de kapper.

In een ambulance.

Bij de dokter.

Elke situatie wordt kort besproken. U structureert het gesprek door middel van vragen als:

Voor wie wordt er hier gezorgd?

Wie verzorgt er?

Waarom gebeurt die verzorging hier?

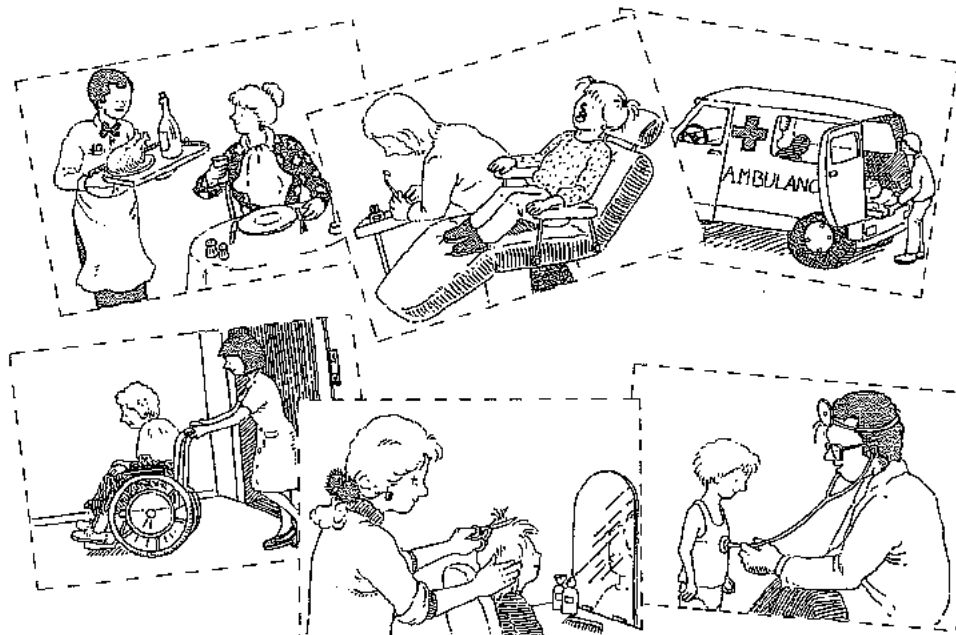
Hoe gaat die verzorging?

Wat is er allemaal voor nodig?

Ter afsluiting hebt u iemand uitgenodigd die voor andere mensen zorgt en komt vertellen voor wie en waar hij/zij dat doet. Na het vertellen mogen de kinderen de gast allerlei vragen stellen. U hebt die vragen vooraf met de kinderen bedacht.

Variatie

U kunt kinderen aan elkaar verhaaltjes laten vertellen aan de hand van prentenboeken.

Situatie

Kring

Bedoeling

Oriëntatie in de ruimte naar plaats, betekenis en functie (14.5).

Kennis en ervaring opdoen van en met de omgeving waarin we leven (17.3.1).

Doekblad W41

Materiaal

Afbeeldingen van situaties waarin verzorgd wordt: bejaardenhuis, ziekenhuis, bij de dokter, vervoer in een ambulance, bij de kapper, een restaurant. Plaatjes of foto's kunt u vinden in tijdschriften en/of vakbladen. U kunt ook gebruik maken van doekblad W41.

Organisatie

Als u niet van het doekblad gebruik maakt, moet u van tevoren afbeeldingen verzameld hebben. Wellicht kunt u via een briefje aan de ouders aan materiaal komen. Ook kunt u het materiaal rechtstreeks opvragen bij de betreffende 'verzorgingsinstituten'. U kunt dan ook meteen iemand vragen die over 'zorgen' komt vertellen.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

U kunt dit thema verder uitdiepen in *Wie gaat er mee?*

Observatie/evaluatie

Begrijpen de kinderen waarom een bepaald soort verzorging op een specifieke plek of in een speciaal gebouw gegeven moet worden?

Ontdekken de kinderen iets van het gegeven dat we elkaar in onze samenleving nodig hebben?

Gedurende de wintermaanden komen de vogels vaak dicht bij de mensen. Veel vogels trekken in de herfst naar landen waar het warmer is. Maar er blijven er ook een heleboel bij ons. Als het erg koud wordt, kunnen we de vogels helpen.

U start in de kring. Met de kinderen inventariseert u allerlei punten waar je bij het voeren van vogels aan moet denken:

Eten alle vogels hetzelfde? In de groep heeft u allerlei soorten voedsel (zelf meegebracht of door de kinderen verzameld). Ook heeft u gekleurde afbeeldingen van bekende vogels: zaadeters en insekteneters (zie informatie onder 'Draaiboek'). Welk voedsel hoort nu bij welke vogel? De kinderen proberen het voedsel geordend bij het juiste plaatje te leggen. Samen met de kinderen zorgt u dat er buiten gevarieerd voedsel komt voor de vogels.

Wanneer moet je vogels helpen? Alleen als het echt nodig is tijdens de vorstperiode. Je moet het gedurende zo'n periode ook wel volhouden! Vogels gaan eraan wennen.

Helpen we voldoende als we ze eten geven? Drinken is ook belangrijk. Als het vriest is water nog belangrijker dan voedsel! Laat de kinderen bij het water wat honing doen, dan bevriest het minder snel.

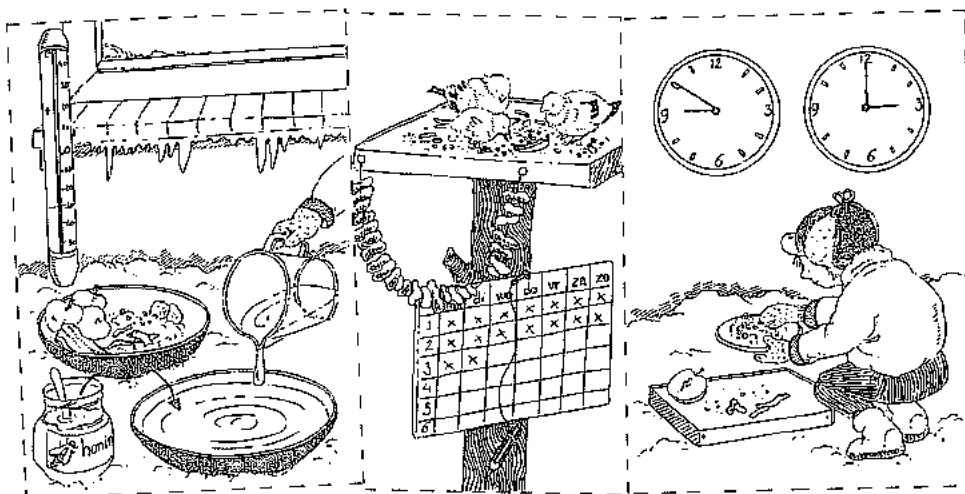
Hoe dikwijls geven we de vogels voedsel? In een vorstperiode gaan de kinderen aan het begin en het einde van de schooldag even na of er voldoende voedsel en water aanwezig is.

De tafereeltekeningen (voedingskaarten) van doeblad W42 bespreekt u in de kring. Daarna hangt u een serie van zulke kaarten voor in het lokaal aan één spijker. De kaart die voorop hangt, is het afgesproken aandachtspunt voor een aantal dagen of een week. Kinderen die de beurt hebben, voeren de activiteiten die bij zo'n aandachtspunt horen zelfstandig uit. Regelmatig kiezen de kinderen een andere kaart.

Variatie

U breidt het aantal kaarten (aandachtspunten) zelf uit.

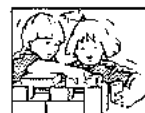
U verzamelt afbeeldingen van bekende vogels en laat de kinderen, zodra ze een vogel zien, de betreffende afbeelding ophangen of van een kruisje voorzien.

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Verzorgen van dieren op school (16.4.2).

Bekijken en vergelijken van dieren rondom de school (16.4.4).

Attitude-ontwikkeling met betrekking tot zorg voor onze omgeving (17.3.2).

Doeblad W42

Materiaal

Voer voor zaadeters.

Voer voor insekteneters.

Afbeeldingen van bekende vogels (mus, vink, geelgorsje, roodborstje, mees, lijster, enzovoort).

Organisatie

Niet alle vogels eten hetzelfde zaad. Als u gemengd zaad neemt, is er voor elke vogel wat bij. Zaadeters hebben dikke snavels (mussen, vinken, geelgorsjes). Ze eten behalve zaad ook brood, gekookte aardappelen (in schil), ongekookte havermin, fijngeмаakte honden- of kattenbrokjes, kaaskorstjes (zonder plastic). Insecteneters hebben spitse snavels (roodborstjes, mezen, heggemusjes, merels, lijsters). Zij eten ook brood, kaaskorstjes, spekkzwor, gemengd volièrezaad, universeel voer, aangeregen pinda's, kokosnoten. Lijsters en merels zijn ook dol op rotte appels, schillen en klokhuisen.

Jaarkalender

Tijdens een vorstperiode in de winter.

Leerlijn

- ☐ Groep 1.
- ☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Stimuleer verantwoordelijk gedrag door vooral ook zelfstandig met de voedingskaarten te laten werken.

Bedenk voor u aan dit lesidee begint, welk verzorgingshuis, bejaardenhuis, ziekenhuis of kinderdagverblijf in aanmerking zou kunnen komen voor een excursie met de hele groep. De gang van zaken in het gekozen 'instituut' wordt onderwerp voor uw eigen lesidee.

In groepjes gaan de kinderen 'praatplaten' maken die in de kring worden besproken. Verzamel plaatjes of foto's van bijvoorbeeld een bejaardenhuis en plak die op een groot vel papier. Zorg voor duidelijke afbeeldingen, zodat de plaat als praatplaat dienst kan doen. In de kring vraagt u de kinderen of ze iets kunnen vertellen over de plaat. Wat voor 'huis' het is, wie er wonen en waarom? Vertel dat u deze plaatjes natuurlijk niet zomaar verzameld heeft. U wilt graag met de kinderen zo'n 'huis' van binnen gaan zien. Door er nu met elkaar over te gaan werken, komen ze er alvast meer over te weten. Als er voldoende over de afbeeldingen gesproken is, legt u de groepsplaten in de kring. Het is nu de bedoeling dat op iedere plaat iets gemaakt, getekend, geknipt en geplakt wordt over één verzorgingsaspect in een bejaardenhuis. Zo komt er een plaat met van alles over eten in een bejaardenhuis, een over slapen, een over op bezoek gaan en verder een over werken in een bejaardenhuis. Tot slot wordt er ook nog een gemaakt over de verzorging in het 'huis'. Vraag de kinderen aan welke plaat ze willen werken. Op die manier ontstaan er groepjes. Laat dagelijks een groepje kinderen in de werkles aan hun plaat werken. U heeft tevoren met het groepje gepraat, waarbij u er zorg voor draagt dat de rest van de groep zonder uw hulp bezig kan zijn. In het gesprekje vooraf staat de gang van zaken rondom het aspect dat de kinderen gaan uitwerken centraal. Hieronder volgt een aantal suggesties bij de plaat over het eten in het bejaardenhuis.

Zouden de mensen daar zelf voor hun eten zorgen?

Wie doet er de boodschappen?

Waar wordt al het eten klaargemaakt?

Hoe heten de mensen die in de keuken werken?

Wie zorgt voor het schoonmaken van borden en pannen?

Mag iedereen zelf weten hoe laat hij eet?

Wie zou dan alles regelen?

Op dezelfde manier bedenkt u vragen bij:

Het slapen gaan in het bejaardenhuis.

Op bezoek gaan in het bejaardenhuis.

Werken in het bejaardenhuis.

Verzorgen in het bejaardenhuis.

Ruim na iedere werkles tijd in om het groepje dat die dag aan haar plaat gewerkt heeft daarover te laten vertellen. Op die manier is de hele groep op de hoogte van wat er zoal gemaakt wordt.

Zorg verder voor 'oude' spullen in de verkleedkist in de poppenhoek. We denken aan 'oma-jurken', 'opa-jassen', schoenen, hoedjes, tassen, een wandelstok en een verpleegstersschort. Een bed maakt het decor voor een rollenspel compleet.

Situatie

Werkles

Bedoeling

Kennis en attitudevorming over specifieke aspecten van gezond gedrag (17.1.2). Samenleven (17.2).

Materiaal

Verkleedspullen in de poppenhoek (zie lesbeschrijving).

Dagelijks voor elk groepje een groot vel papier (eventueel 4 à 5 vellen A4-papier).

Knip-, plak- en tekenmateriaal. Foto's of plaatjes van het 'instituut' dat u wilt bezoeken, op een groot vel papier geplakt.

Organisatie

Ga ruim van tevoren informeren waar u met uw groep op bezoek kunt gaan. Maak een afspraak en regel vervoer. In de week voorafgaand aan het bezoek is het leuk dit idee uit te voeren. Indien een excursie moeilijk te realiseren is, vraag dan of een medewerker van het 'instituut' op school kan komen. Hij of zij kan dan het een en ander vertellen aan de hand van de groepsplaten en eventueel zelfmeegebracht materiaal.

Leerlijn

☒ Groep 1.

☒ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Hebben de kinderen enig idee wat de begrippen *verzorgen* en *verzorgd worden* inhouden? Zijn die begrippen nu nader ingevuld?

Kunnen ze zich een beeld vormen van de leefsituatie van de mensen in het 'instituut'?

Voordat de kinderen de klas binnenkomen, heeft u hier en daar wat rommel gemaakt. Het aanrecht is nat, de kraan druppelt, de zeep ligt naast het bakje, handdoeken liggen op een hoop, afwaskwast op de grond, werkjes schots en scheef in de kast, wat kralen op de grond, enzovoort.

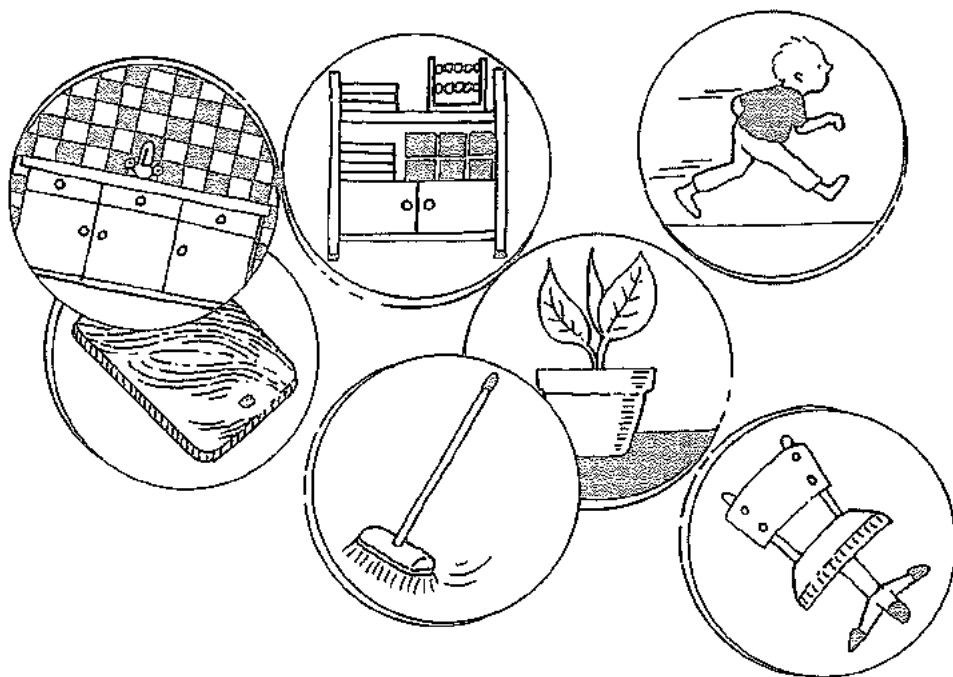
Als de school begint, gaat u niet bij de kinderen in de kring zitten, maar quasi mopperend het een en ander opruimen. Al snel zullen enkele kinderen u te hulp schieten. Ook kunt u zelf vragen wie er even kan komen helpen. Als de boel aan kant is, praat u met de kinderen over het samen opruimen van de klas.

U laat button nummer 1 zien: een kartonnen rondje, aan de achterkant voorzien van een brochespeld en aan de voorkant van een plaatje (foto, tekening) van het aanrecht. Wie deze button op heeft, zorgt ervoor dat na iedere werkles en vóór het naar huis gaan het aanrecht er picobello uitziet!

U laat button nummer 2 zien: een kartonnen rondje, voorzien van een brochespeld, met daarop een plaatje (foto, tekening) van de kasten met materialen. Wie deze button op heeft, zorgt ervoor dat de kasten na iedere werkles netjes achtergelaten worden.

En vervolgens button nummer 3: een kartonnen rondje, voorzien van een brochespeld, met daarop een plaatje (foto, tekening) van de fruit-/melkplank (of -bak). Wie deze button draagt, zorgt ervoor dat bedoelde bak na het fruit eten of melk drinken, afgewassen wordt. Of voor het naar huis gaan, als dat in uw groep beter uitkomt.

Ruim dagelijks tijd in voor deze 'opruimdienst'. Geef de kinderen na de werkles of na de fruit-/melkpauze ook echt even de gelegenheid hun taak uit te voeren door aan te kondigen dat ze hun gang kunnen gaan.

Variatie

Een of twee buttons voor de 'boodschappendienst'. De kinderen met deze buttons op zijn die dag (of week) de 'boodschappenkinderen' en doen alle klusjes buiten de klas: boodschappen naar andere juffen of meheren of even iets vragen aan de conciërge.

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Zelfredzaamheid (18.1).

Werkhouding: opruimen, dingen klaarzetten (18.2).

Materiaal

Buttons, kartonnen rondjes met een brochespeld, voorzien van een afbeelding (zie voorbeelden).

Organisatie

Maak voor aanvang van de les wat rommel in de klas.

Maak van tevoren drie buttons.

Jaarkalender

Augustus of september. Deze les is een variatie op het welbekende takenbord (met zogeheten groepsregels) en kan daarom heel goed aan het begin van het schooljaar plaatsvinden.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Voelen de buttondragers zich verantwoordelijk voor hun taak?

Denken ze ook al zelf aan hun opdracht?

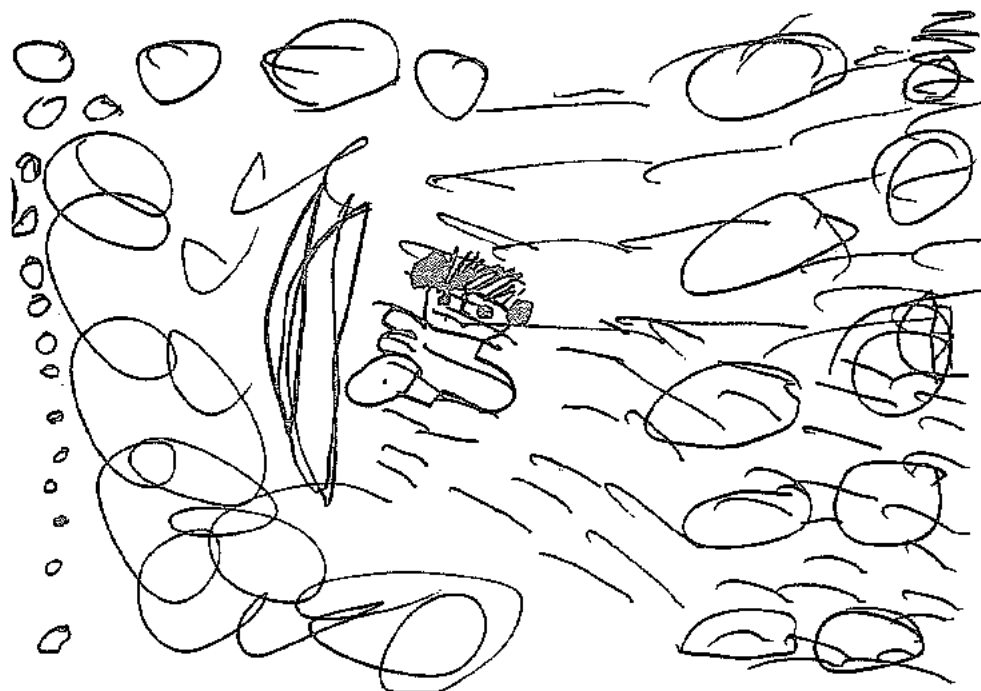
U heeft in de kring allerlei spulletjes neergelegd waarvan goed te zien is dat daar veel afval van komt, bijvoorbeeld allerlei verpakkingsmateriaal, blik, aluminiumfolie, plastic flessen, een oude fietsband, oud speelgoed, versleten gebruiksvoorwerpen, enzovoort. U praat met de kinderen over afval. Alles wat we niet meer nodig hebben, verdwijnt in de vuilnisbak. Maar wat gebeurt er dan mee? Zijn we er dan mooi van af? Het gesprekje gaat over: De vuilniswagen die het afval naar de vuilstortplaats brengt. Het gescheiden inzamelen van glas, papier, batterijen, enzovoort. Afval dat soms verbrand wordt in een grote afvalverbrandingsoven of opgehoopt in afvalbergen.

Waarom maken de mensen zich zo druk over al dat afval? Omdat de grond er vuil van wordt. Kijk maar eens bij een stortplaats. Misschien heeft u een plaat in de klas. Omdat de lucht er vuil van wordt. Kijk maar eens naar al die grote rookwolken die uit de fabrieksschoorstenen komen. Omdat het water in de grond en in de sloot er vuil van wordt.

Gelukkig proberen de mensen steeds beter op te letten en heel veel afval wordt weer opnieuw gebruikt. Bijvoorbeeld: Oud papier wordt verzameld en er wordt weer nieuw papier van gemaakt. Er komen steeds meer verzamelcontainers voor allerlei soorten afval: glas, textiel, papier, plastic, batterijen. Ook hebben de mensen een milieubox waarin ze stoffen als batterijen, olie, verf en medicijnen kwijt kunnen bij de gemeente.

Met de kinderen gaat u nu in en rond de school alle rommel die er maar te vinden is in dozen, soort bij soort, verzamelen. Wanneer in en rond de school alles schoon is en de containers niet dicht bij school staan, brengt u, eventueel met de hulp van wat ouders, de verzamelde troep naar de afvalcontainer(s).

Ter afsluiting maken de kinderen een leuke collage of affiche met als boodschap 'Troep hoort niet op de stoep', 'Neem je eigen afval mee naar huis' of 'Papier hier'.

Situatie

Kring

Buitenwerk

Bedoeling

Kennis en ervaring opdoen van en met de omgeving waarin we leven (17.3.1). Attitude-ontwikkeling met betrekking tot zorg voor onze omgeving (17.3.2).

Materiaal

Gereedschap om rommel mee te verzamelen (prikker, stoffer, blik). Dozen om de rommel te ordenen.

Organisatie

U kunt de dozen van tevoren voorzien van een symbool (glas, papier, enzovoort).

Leerlijn

- ☐ Groep 1.
- ☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Zie erop toe dat de kinderen hygiënisch te werk gaan. Wijs hun op het gebruik van gereedschap (zie 'Materiaal').

In dit lesidee wordt een suggestie gegeven voor het verzorgen van planten in de klas na het zelf planten. Nadat er gezaaid of geplant is, zal nog regelmatig zorg en aandacht nodig zijn. Bij het zaaien en planten zijn de kinderen nauw betrokken. De aandacht en zorg is niet zo erg verschillend, maar bij sommige planten zien we al heel snel resultaat, terwijl dat bij andere langer duurt. De kinderen zullen dan ook kunnen ontdekken welke verschillen er tussen de planten zijn in groeisnelheid en wijze van verzorgen. De verzorging wordt afgesproken binnen de dagelijks terugkerende taken in de klas. Regelmatig wordt aandacht besteed aan de 'vorderingen' van het gezaaide of geplante. Hierover wordt samen gesproken:

Wat zien we?

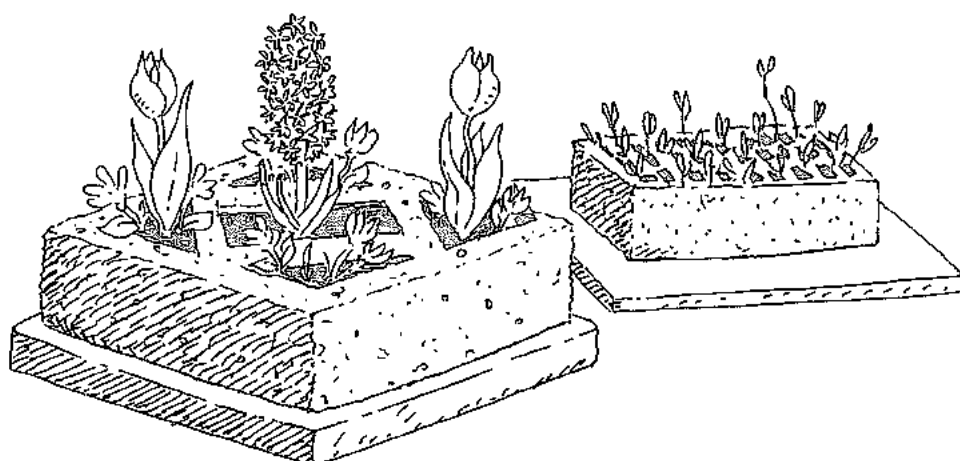
Wat hebben we aan de verzorging gedaan?

Zou er nog extra zorg nodig zijn?

Op welke manier zou dat dan moeten?

Om het onderwerp levendig en binnen de aandacht te houden kunt u een plantenkalender maken: wanneer gebeurt er wat, met welke planten?

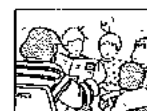
Een baksteen met gaten of een patiosteen wordt op een tegel gelegd. Vul de gaten met potaarde tot iets onder de rand. In het najaar wordt in elk gat een krokusbol gezet. De bol wordt bedekt met aarde.

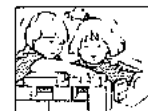
De steen wordt op een koele plaats gelegd (in de gang of buitenberging als daar licht binnenkomt). Komt de eerste knop uit, dan verhuist de steen naar het lokaal op de vensterbank, zodat iedereen hem goed kan zien. Naast de krokus zijn uiteraard ook geschikt: de hyacint, de narcis en kleine tulpen. Als de bollen bloeien, kunnen in de gaten kleine zogenaamde alpiene plantjes worden gezet. Het resultaat is uitbundig en de 'minituin' kan verplaatst worden.

In verschillende potten en bakken worden bloemen gezaaid. Geschikt zijn de zaden van de goudsbloem, korenbloem, dagschone (gemengd zaad is heel kleurig), scheefbloem, Marokkaanse leeuwbeekjes, juffertjes-in-het-groen, klapprozen en afrikaantjes. Ook allerlei siergrassen zijn geschikt. Vaak zijn die gemengd in een zakje te koop. Het zaad wordt uitgestrooid in de pot of de bak en met een dun laagje aarde bedekt. Na het uitkomen is uitdunnen noodzakelijk. De pot of bak komt op een groeiplaats met veel licht te staan. Als het kan overdag buiten zetten. Vooral bij deze bloemen zullen de kinderen allerlei verschillen zien: in groeisnelheid, bladvormen, groeihoogte en vooral kleuren!

Situatie

Kring

Werkles

Bedoeling

Rangschikken van gebeurtenissen en processen (15.2.2).

Verzorgen van planten (in de klas/buiten/in de schooltuin) (16.3.1).

Bekijken en vergelijken van vruchten en zaden (16.3.2).

Bekijken en vergelijken van onderdelen van planten (16.3.3).

Groeiprocessen volgen en verwoorden (16.3.4).

Materiaal

In het lesidee staat aangegeven welke materialen u nodig heeft. Voordat u overgaat tot de aanschaf van potten, bakken, sierstenen en het verzamelen van vruchten, zaden en bollen, maakt u eerst een keuze uit de activiteiten die in het lesidee zijn beschreven.

Organisatie

U zorgt ervoor alles bij elkaar te hebben, voordat u met de uitvoering van één of meer ideeën aan het werk gaat. Een bezoek aan een tuincentrum zal soms nodig zijn om aan het juiste materiaal te komen. Nadat er gezaaid en geplant is, wordt er regelmatig aandacht besteed aan hoe alles groeit en bloeit.

Jaarkalender

Zowel in het voorjaar als in de herfst kunnen de verschillende suggesties worden uitgevoerd.

Leerlijn

☐ Groep 1.

☐ Groep 2.

Observatie/evaluatie

Kunnen de kinderen de aandacht voor de groei van de planten gedurende een lange periode opbrengen?

Hebben de kinderen oog voor de verschillen tussen de planten in groeitijd en bloei?

Dragen de kinderen zelf suggesties aan voor het zaaien en planten en de verzorging?

Wie zorgt voor de kleintjes?

W ACTIVITEIT

In mei leggen alle vogeltjes een ei.

De kinderen bekijken vandaag het door u meegebrachte vogelnestje. In de zomer of in het najaar hangen er wel verlaten nestjes in struiken. Samen kijken de kinderen eens goed hoe dat nestje eruitziet.

Wat voor spulletjes zitten er allemaal in?

Hoe zou het gemaakt zijn?

Is het stevig?

Wie heeft dat nest gemaakt?

Waar vind je nestjes?

Waar is zo'n nestje voor?

Waar ligt dat ei dan precies?

Het nest is net als je eigen bedje, lekker warm en veilig! Na een tijdje (broeden!) komt uit het ei een piepklein vogeltje. Eerst is het nog behoorlijk kaal, het kan nog niet kijken of vliegen. Nu gaan de papa en mama voor dat kleintje zorgen. Hoe ze dat doen? Wie kan dat eens vertellen! Ook kunt u onderstaande informatie in verhaalvorm vertellen.

Ze gaan eten zoeken (vliegjes, pieren, mugjes) en stoppen dat in de bek van het kleintje. Na een tijdje is het vogeltje zo gegroeid dat het moet leren vliegen. De ouders doen het voor en na wat oefenen gaat het vanzelf. Dan is ook de tijd aangebroken om zelf eten te zoeken. Als er gevaar is (grote vogel, poes, mens) beschermen de ouders hun jong altijd, net als bij de mensen. Ze gaan dan heel hard naar elkaar piepen.

Maakt u tijdens het vertellen ook telkens de vergelijking met mensen en hun kinderen? Misschien is er op school een diaserie of videoband of een schooltv.-uitzending over vogels met hun jongen.

Als afsluiting kunt u samen met de kinderen de poppenhoek inrichten als een stukje van een bos (met plantjes, sjouwplanken, lappen stof en dergelijke). Een groepje kinderen kan daar dan het verhaal van de vogels met hun jong naspelen. Een ander groepje kan bezig zijn met ontwikkelingsmateriaal (*Communicatie* (Rolf, Ochten) Nummer 5: De boerderij). Kan een derde groepje het nestje eens helemaal uit elkaar rafelen om te zien wat er precies voor materiaal in zit?

Zorgen

DRAAIBOEK

166

Situatie

Kring

Hoekenwerk

Bedoeling

Bekijken en vergelijken van dieren rondom de school (vogels) (16.4.4).

Materiaal

Videoband, diaserie of schooltv.-uitzending over vogels en hun jongen. Plantjes, sjouwplanken, lappen stof en dergelijke. Vogelnestje.

Communicatie (Rolf, Ochten) Nummer 5: De boerderij.

Organisatie

U zoekt op school naar de betreffende audio-visuele middelen en zet die klaar.

Het kringgesprek is een leergesprek. Bouwt u de informatie stapje voor stapje op? Blijft u er attent op of de kinderen het kunnen volgen?

Jaarkalender

In het voor- of najaar.

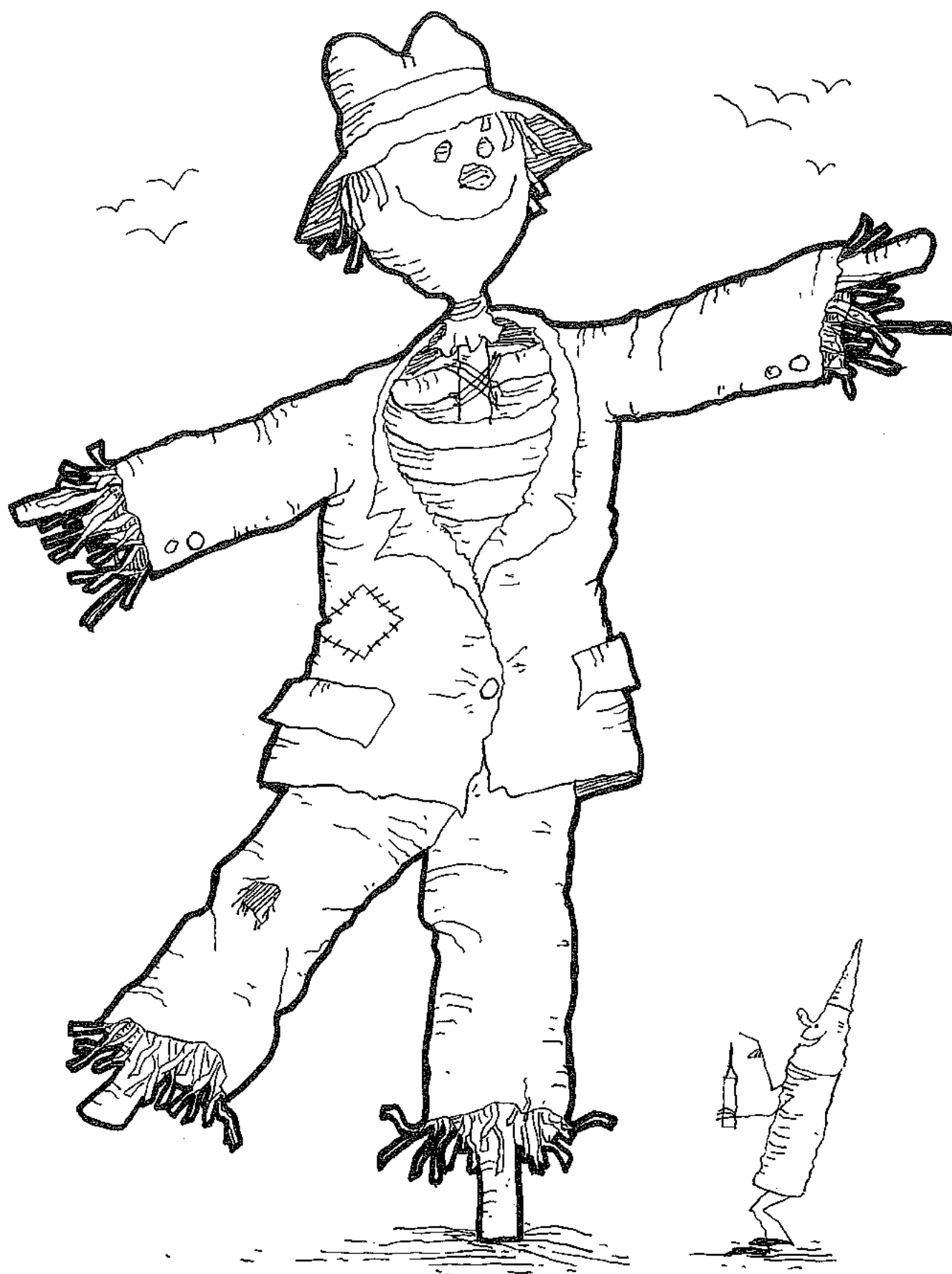
Leerlijn

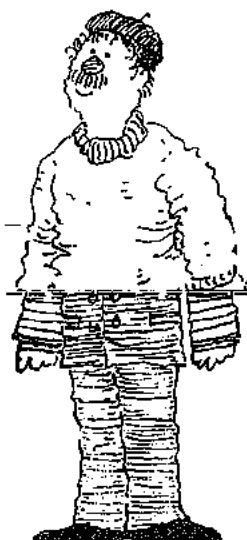
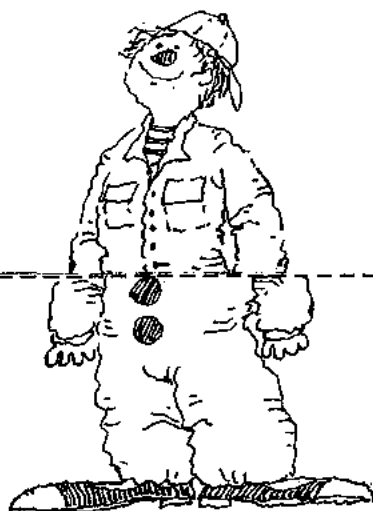
☐ Groep 1.

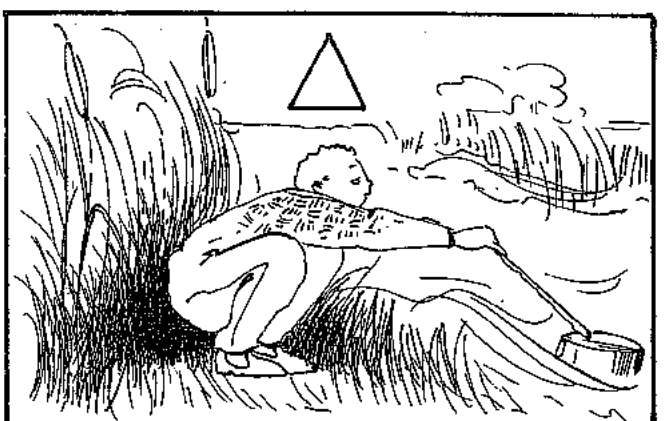
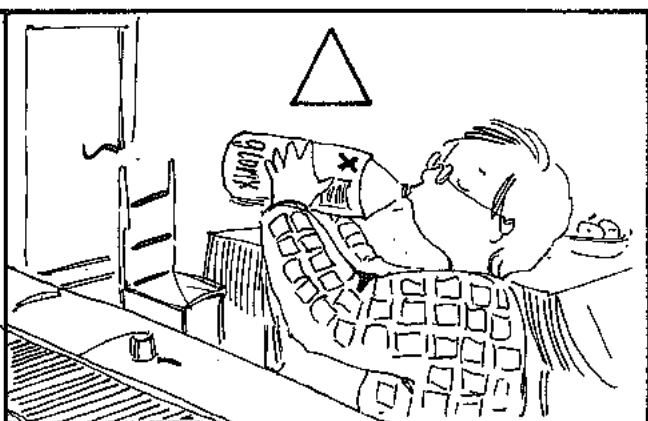
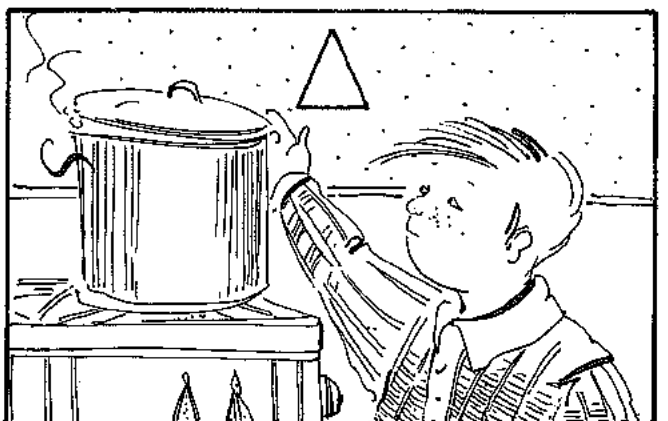
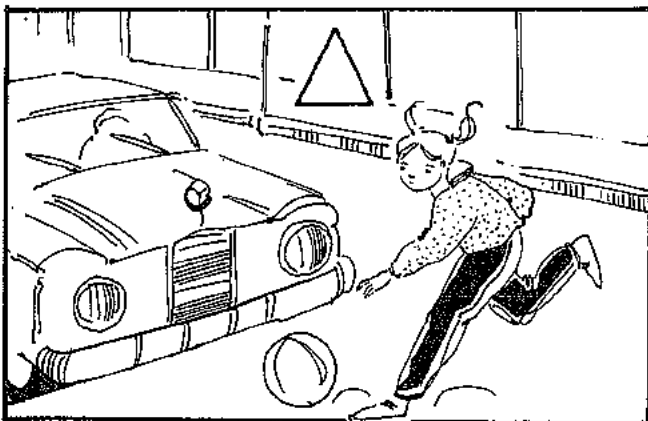
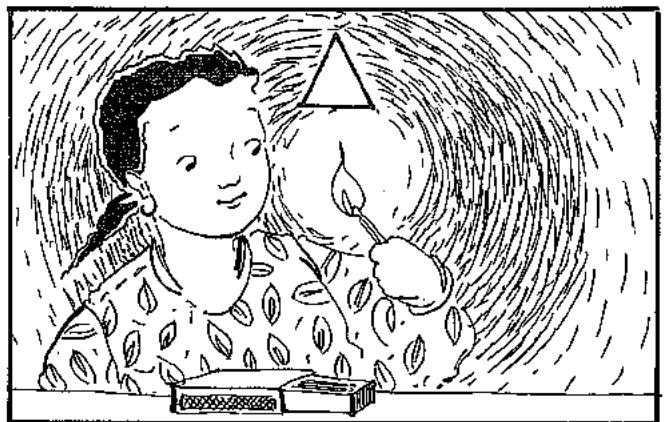
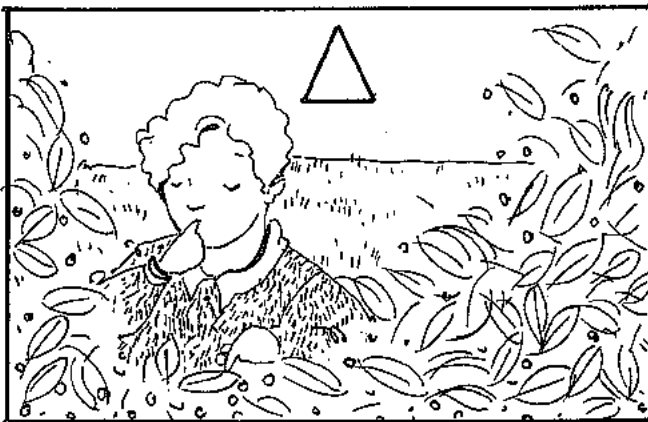
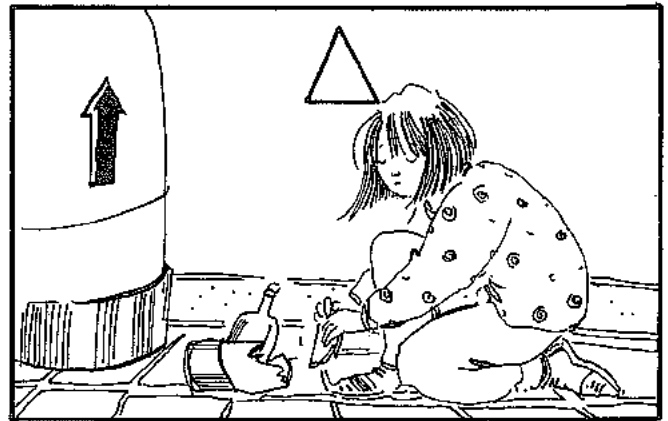
☐ Groep 2.

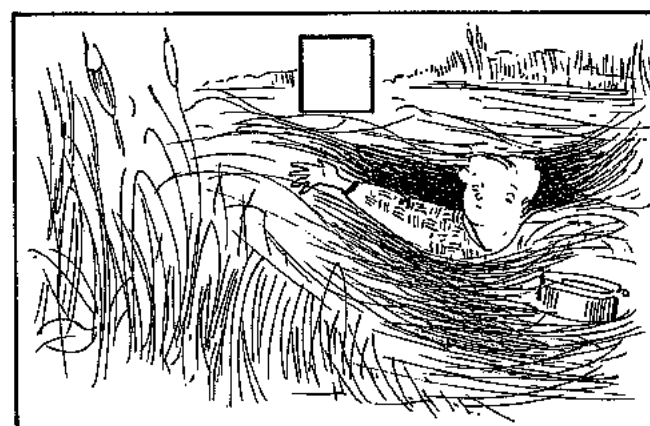
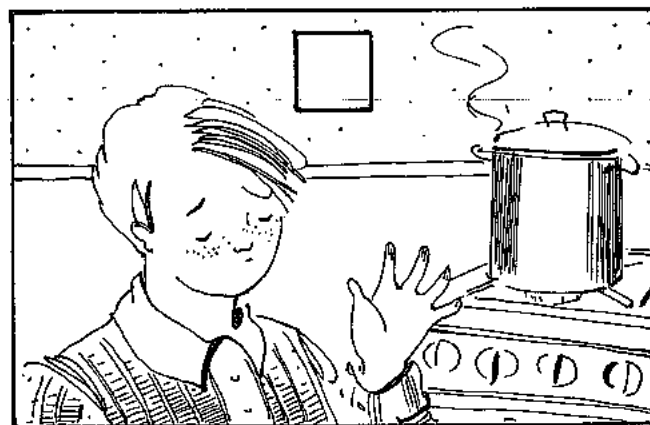
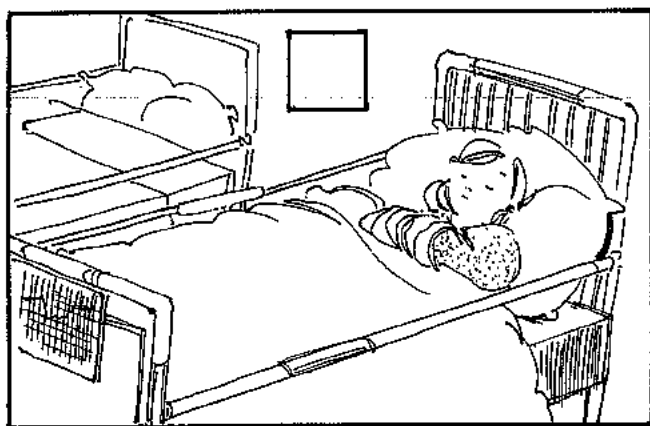
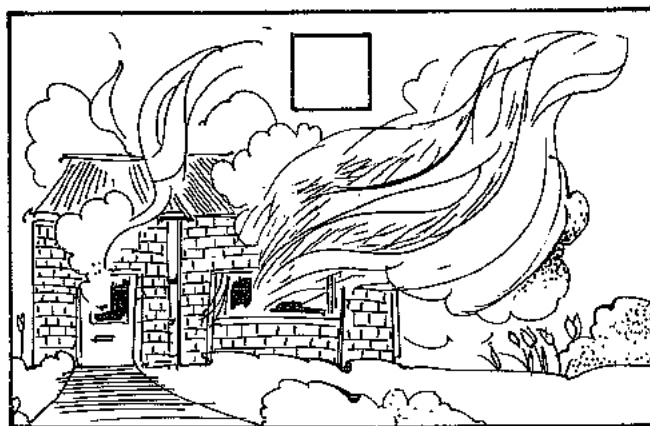
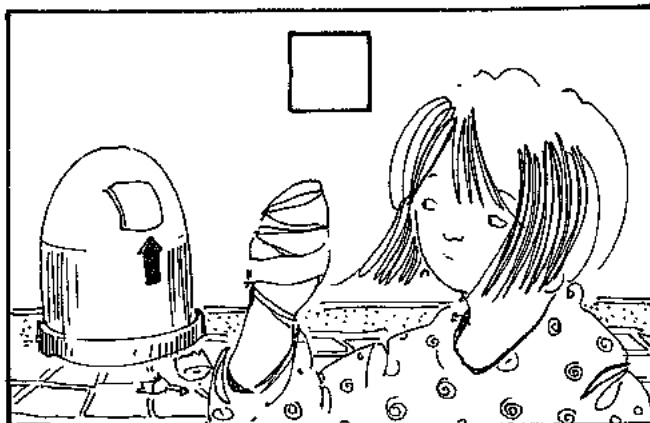
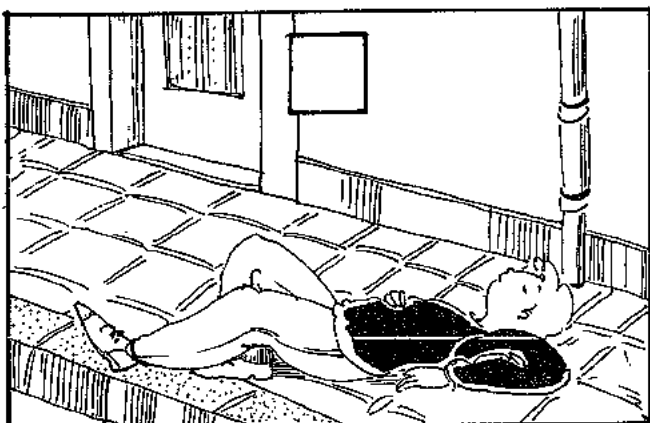
Observatie/evaluatie

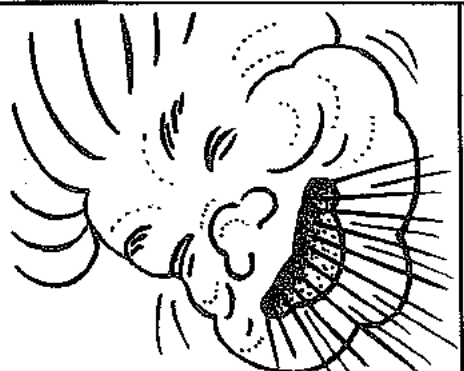
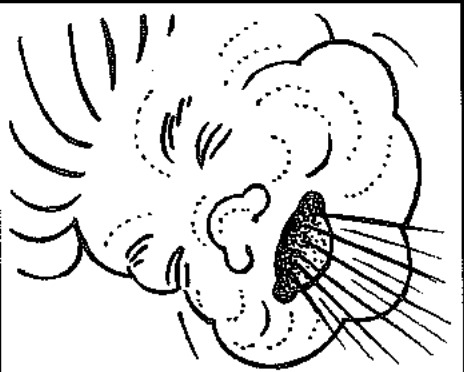
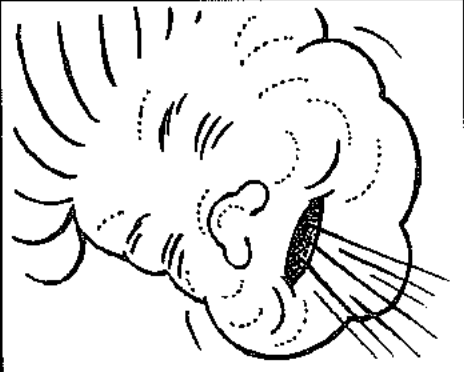
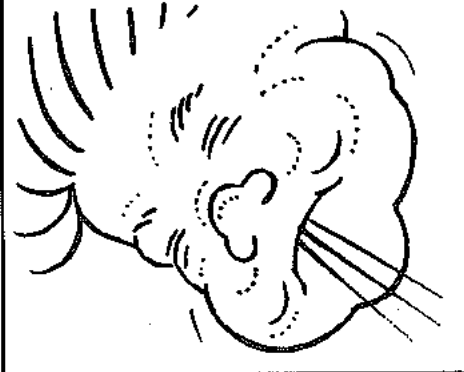
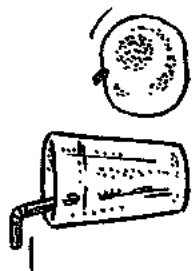
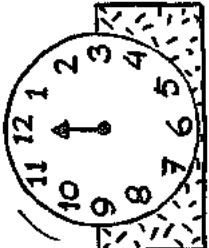
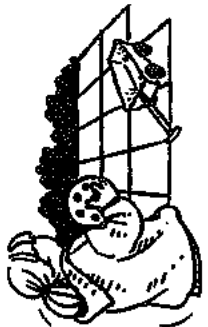
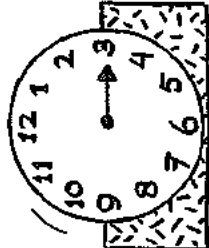
Krijgen de kinderen inzicht in het 'nestgedrag' van vogels?

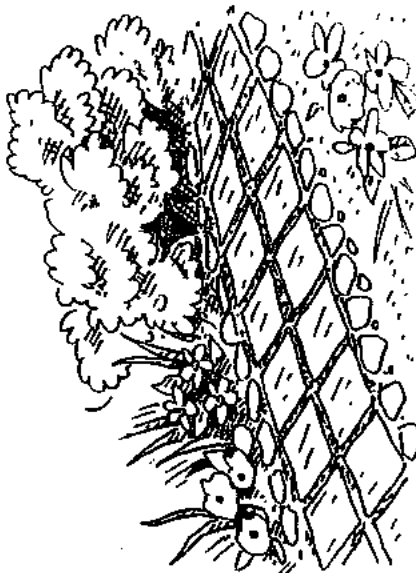
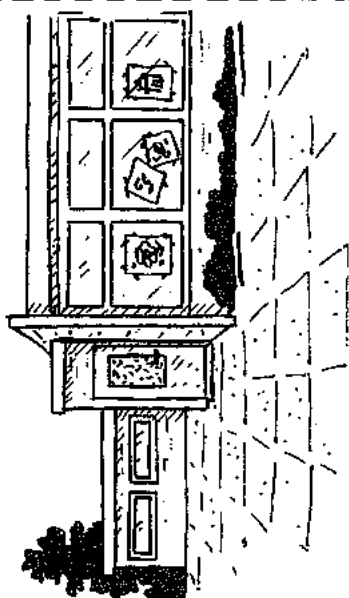
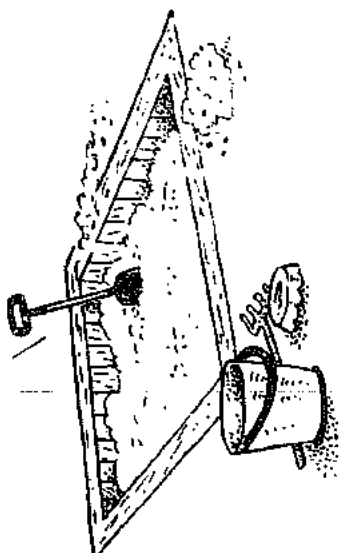
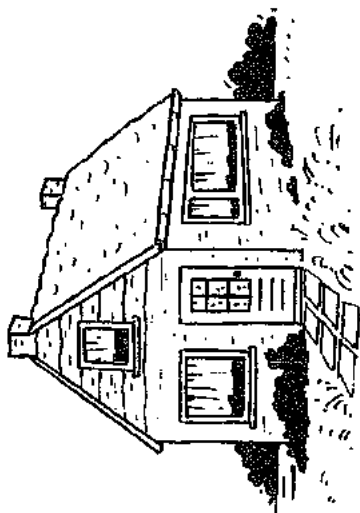

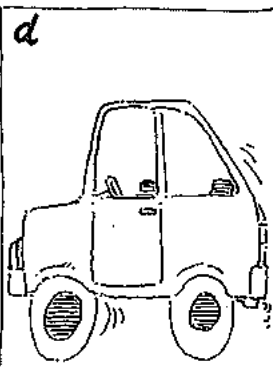
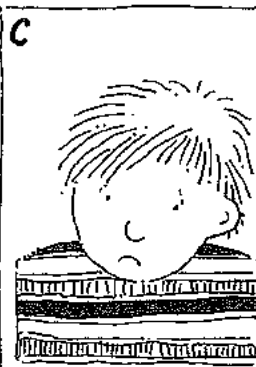

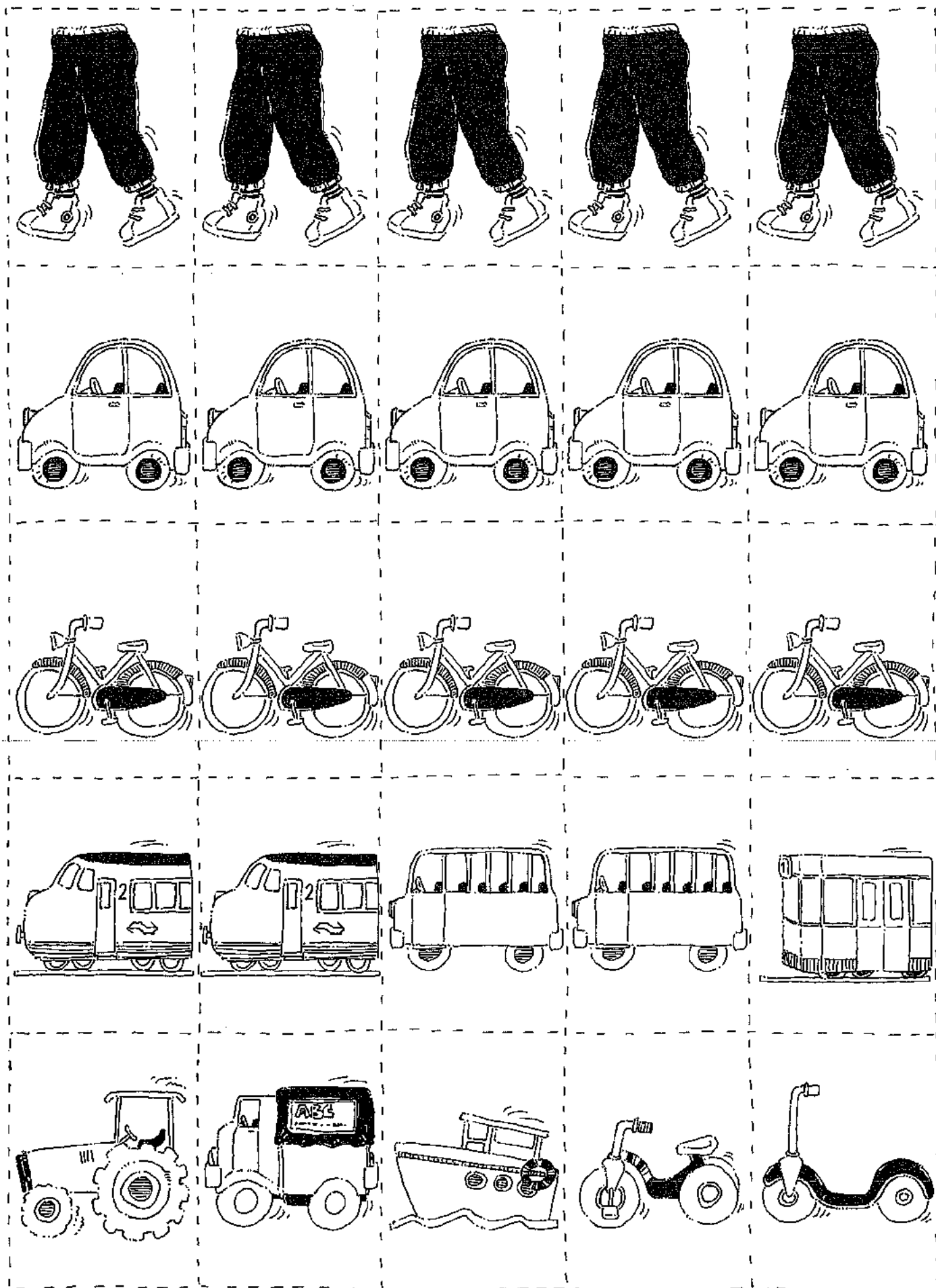

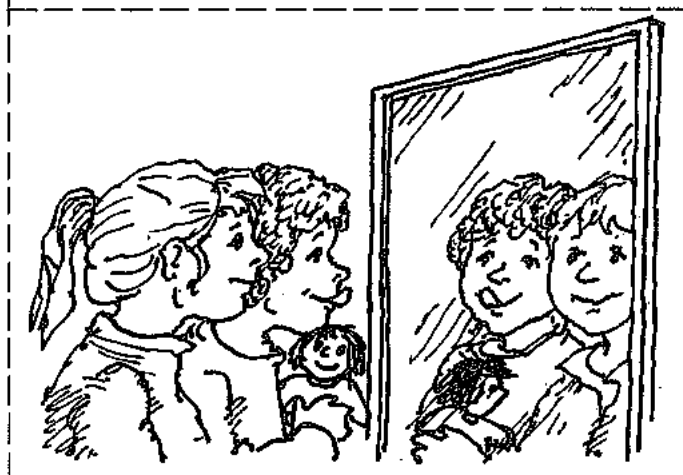
				
				
				
				
↑ hoe hard waait het? ↓ wanneer meet ik? 				

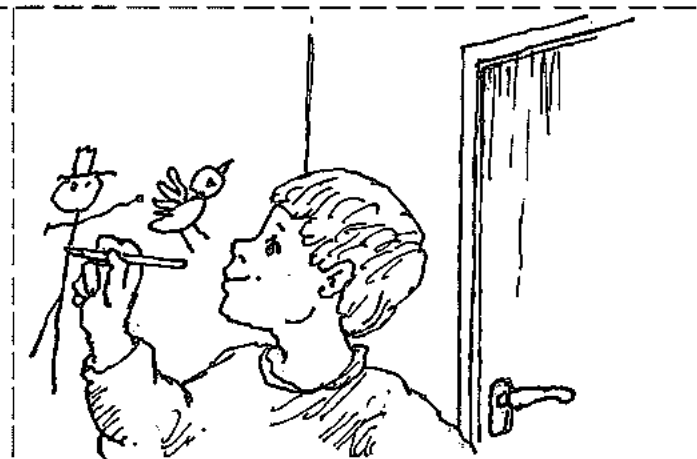

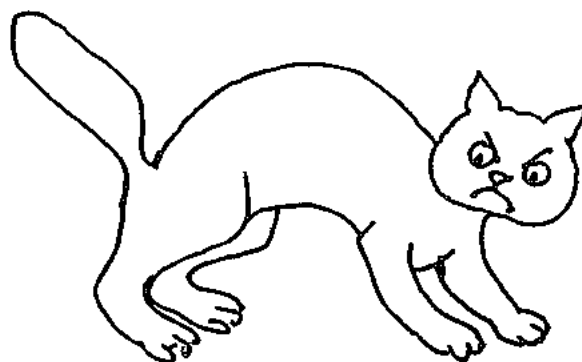
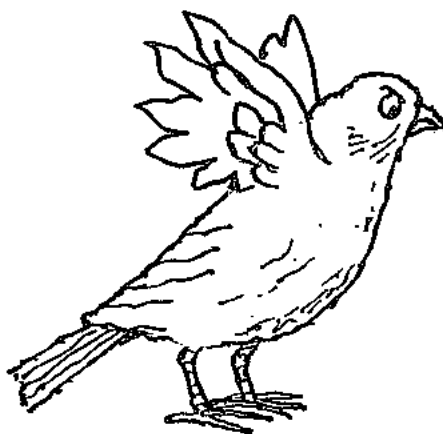
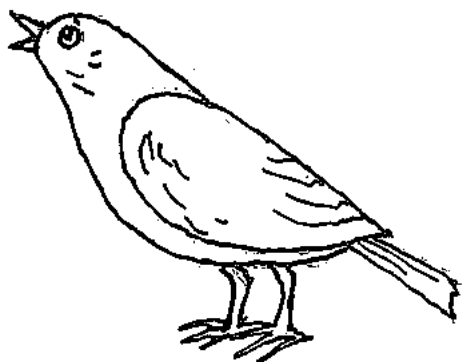
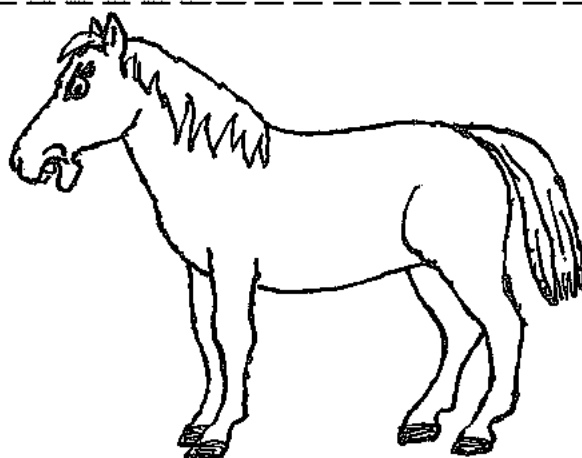
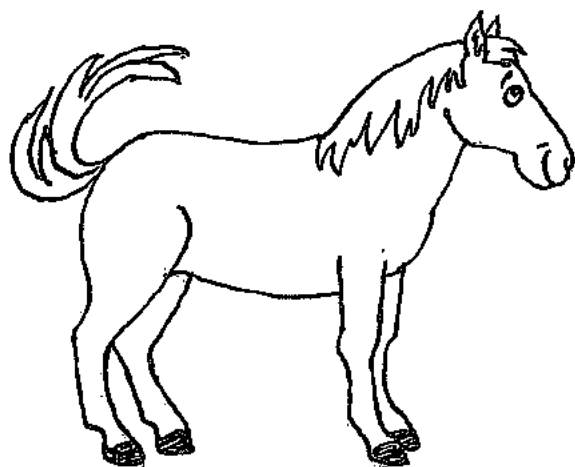
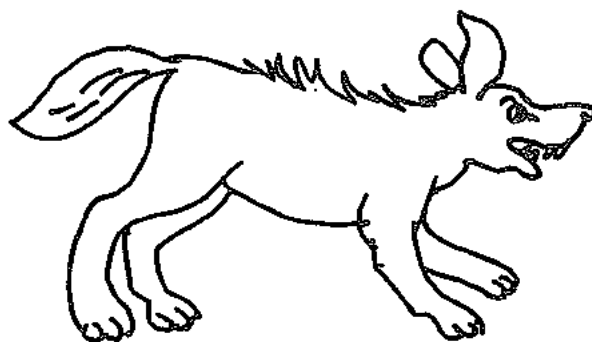
Serie A

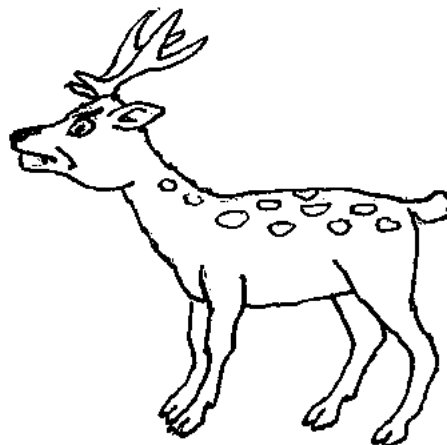
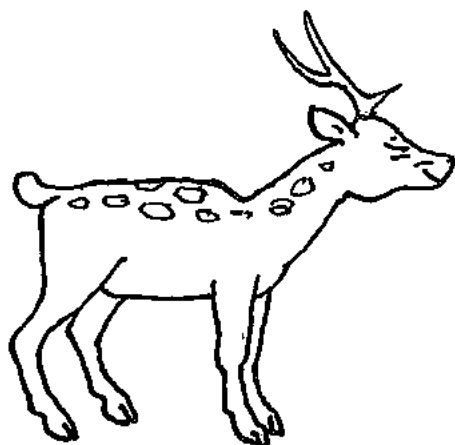
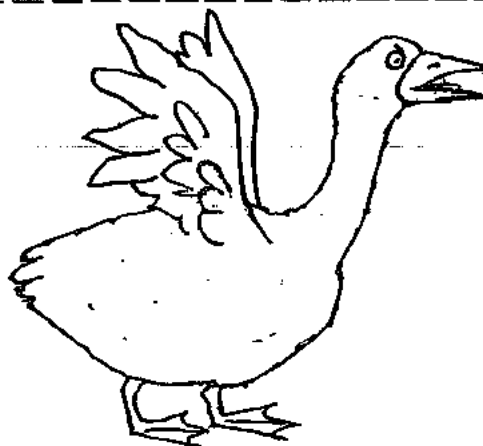
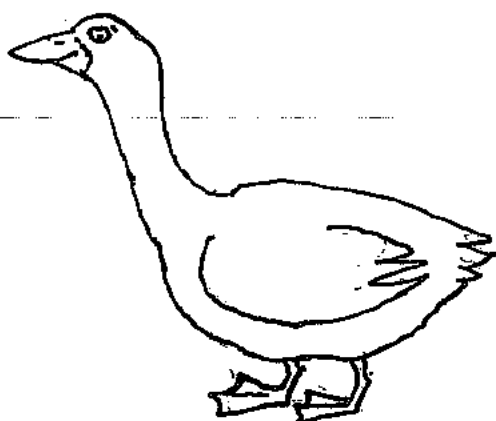
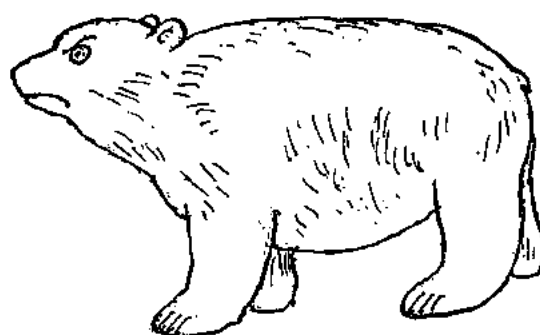
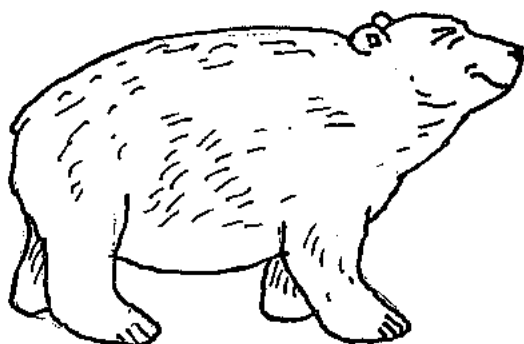
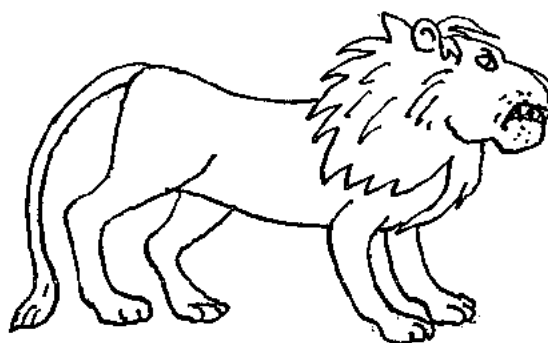
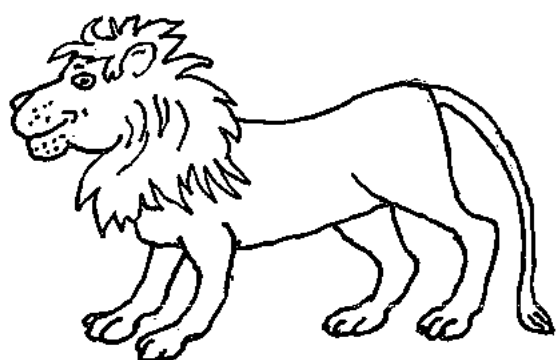

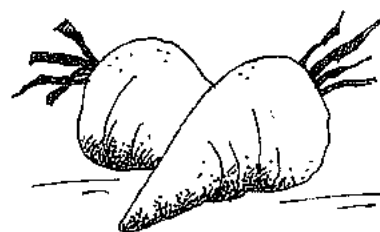
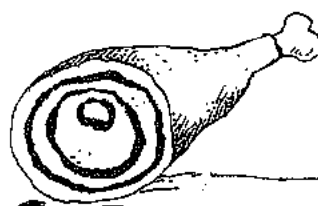
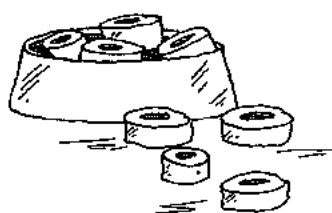
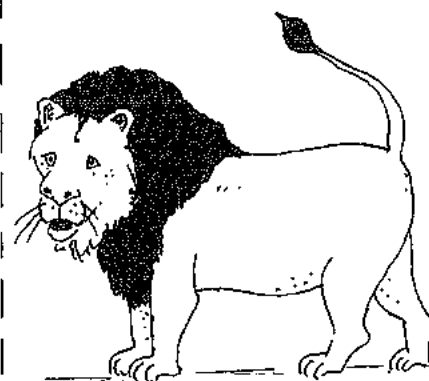
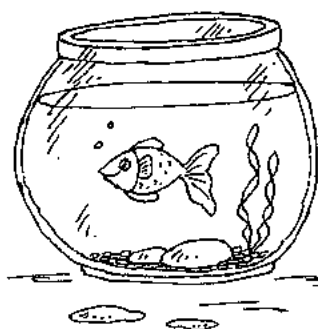
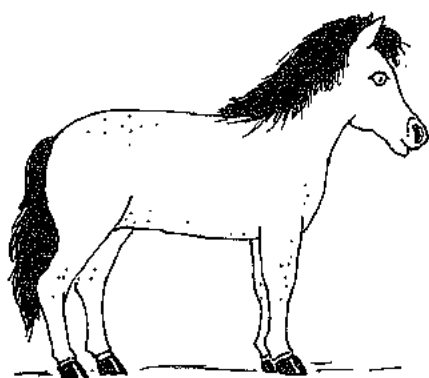
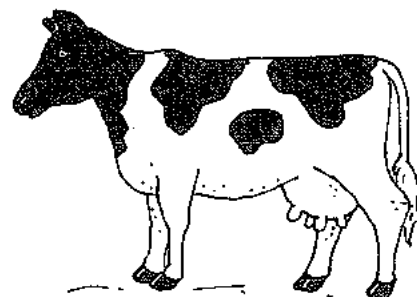
Serie B

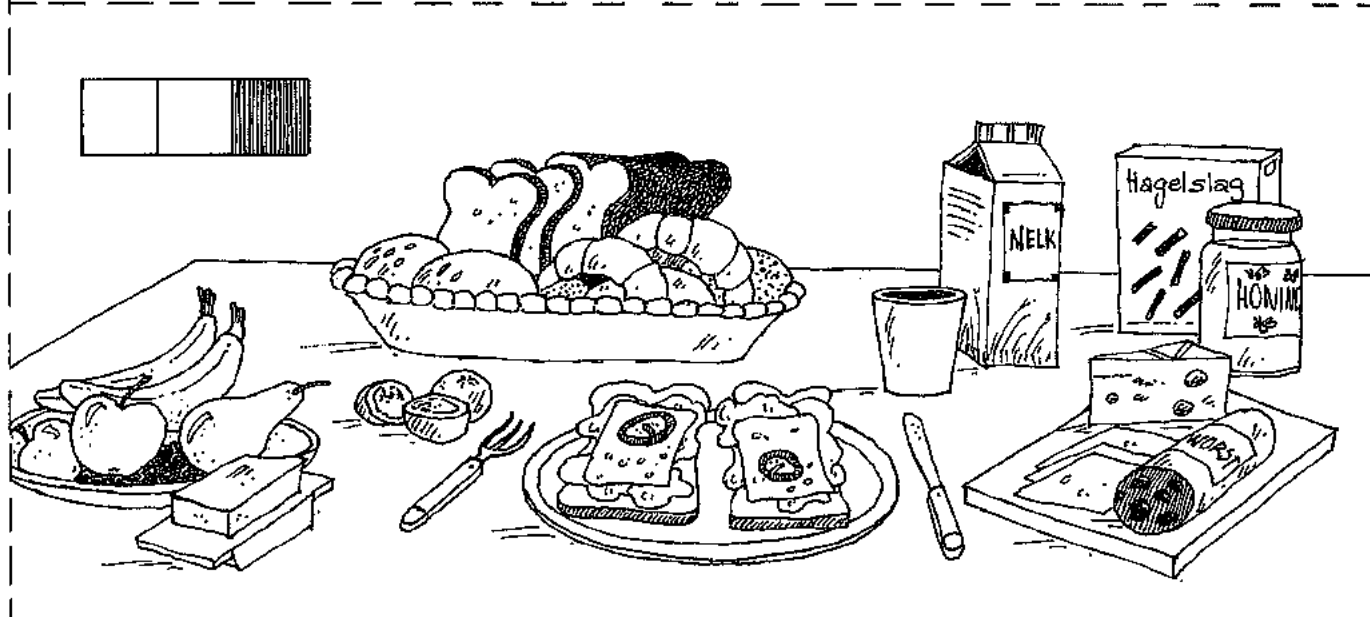
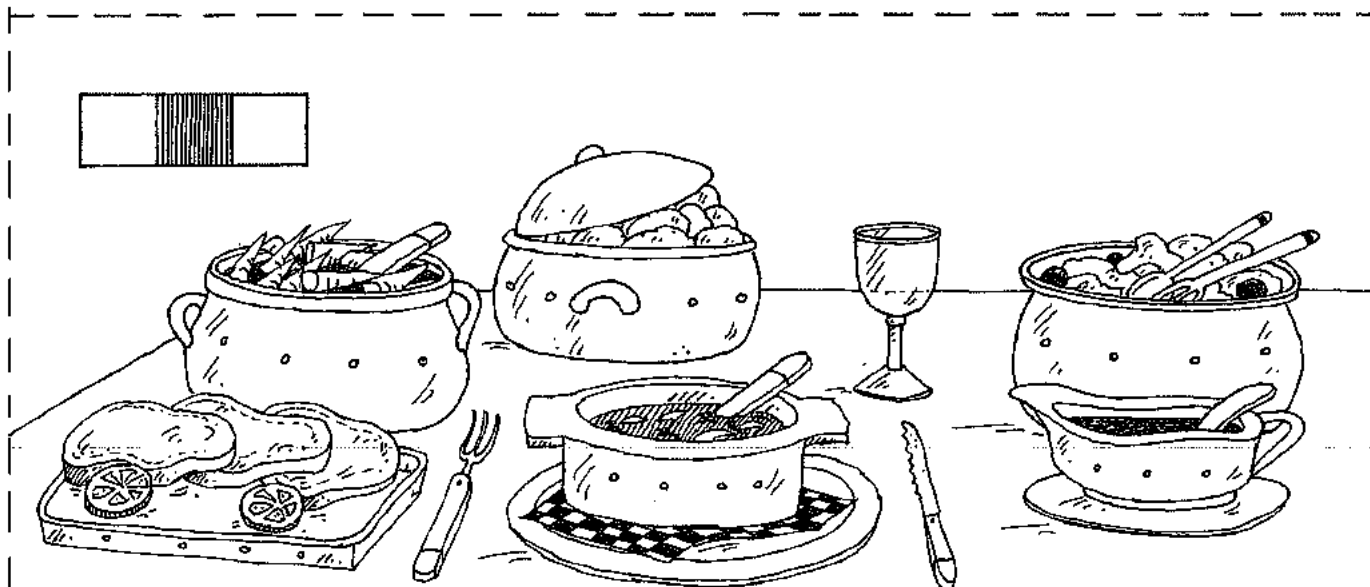
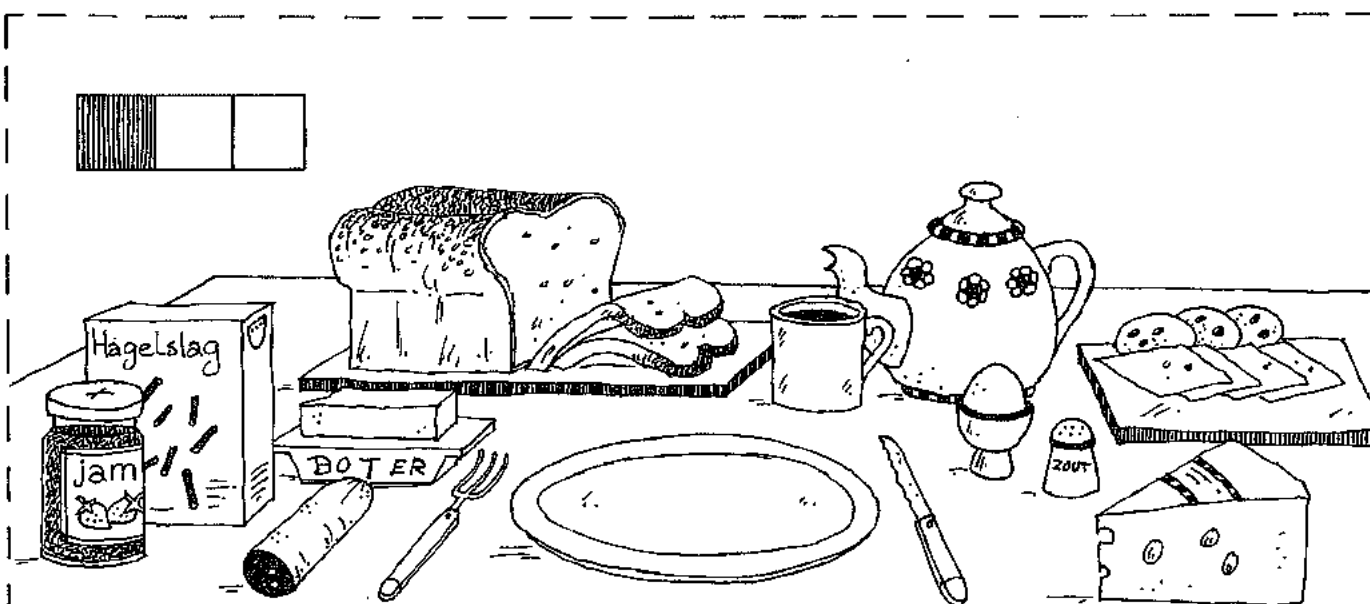

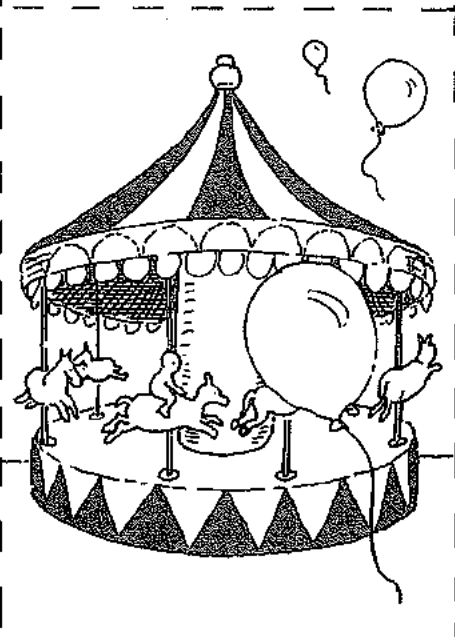
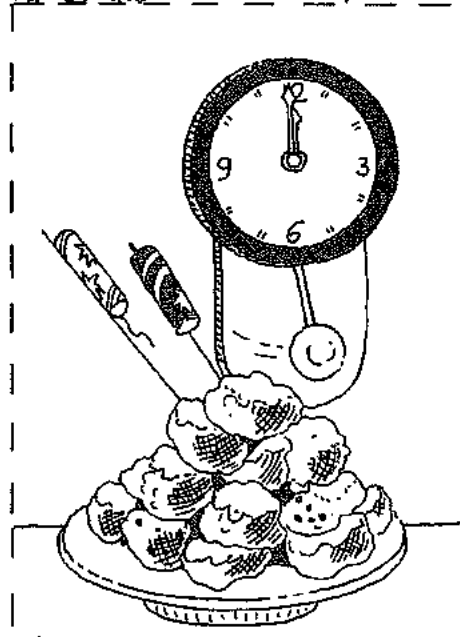
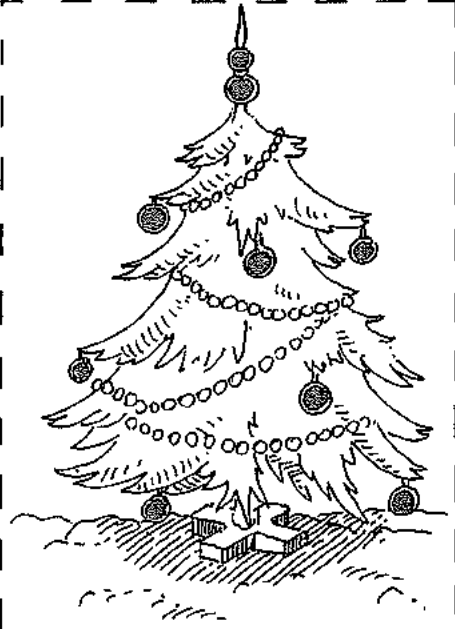
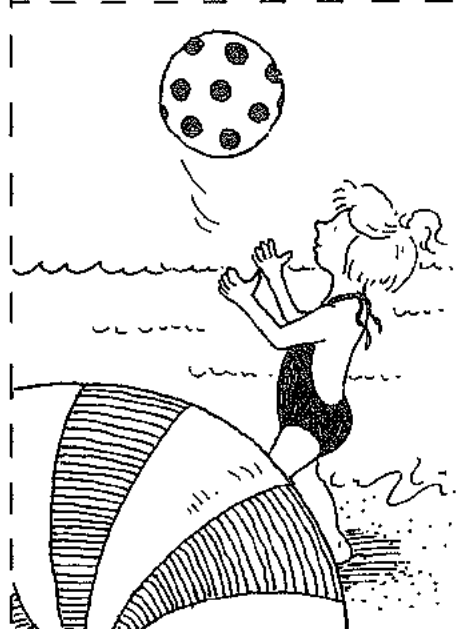
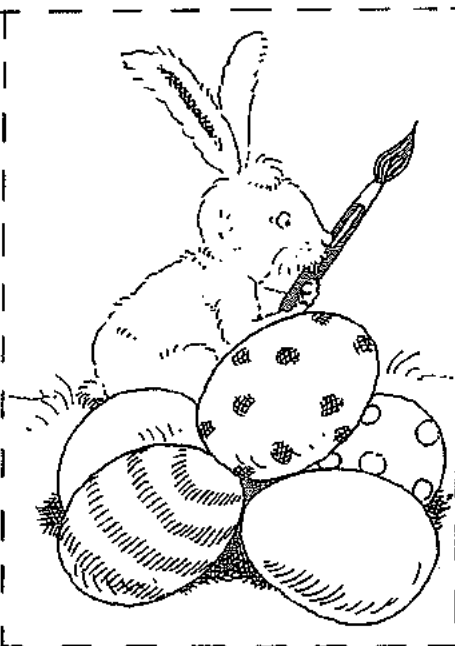
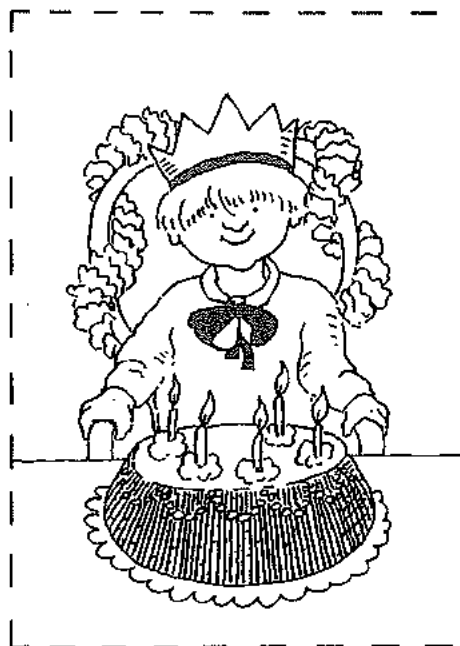

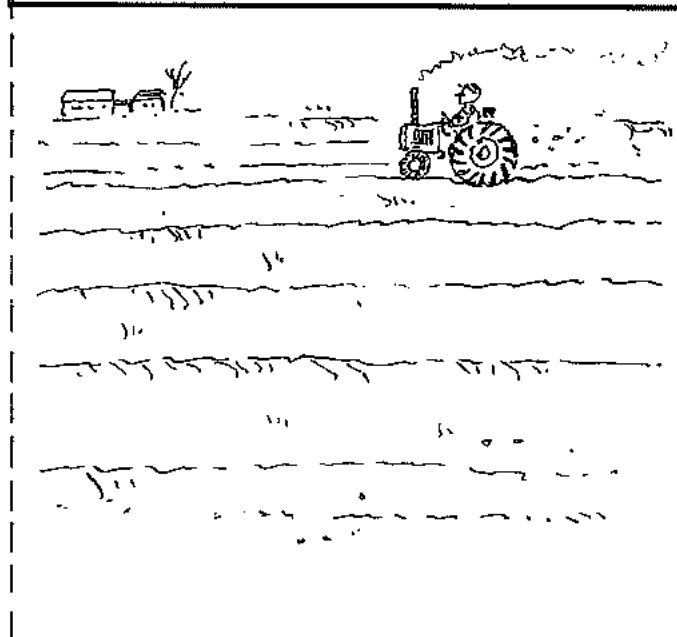
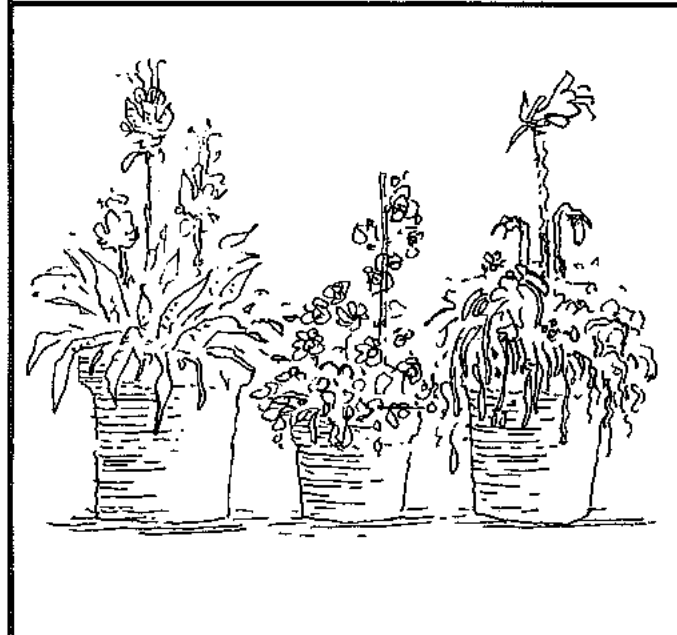
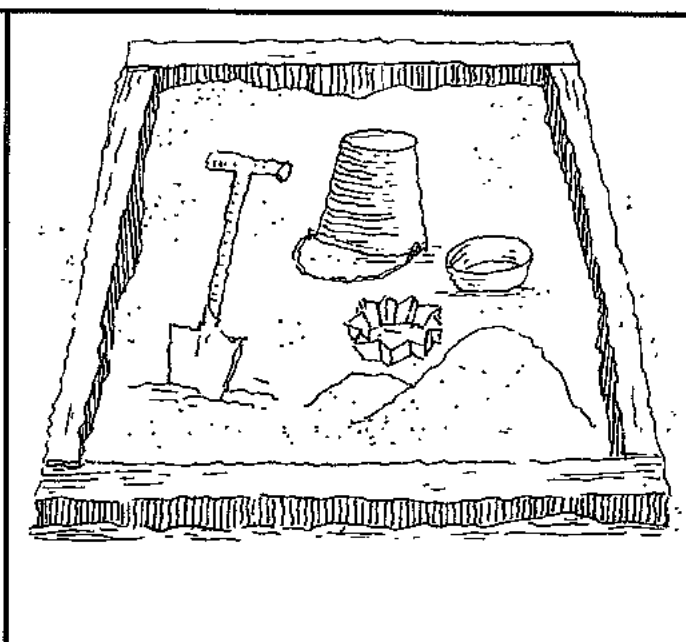

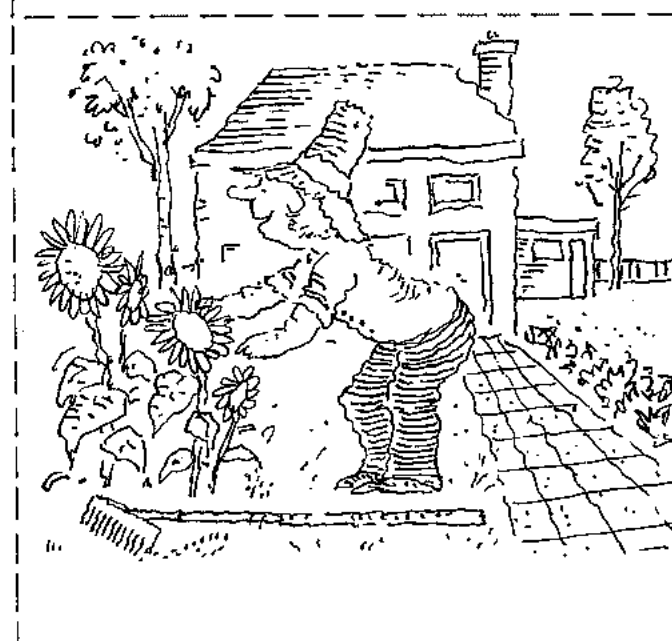
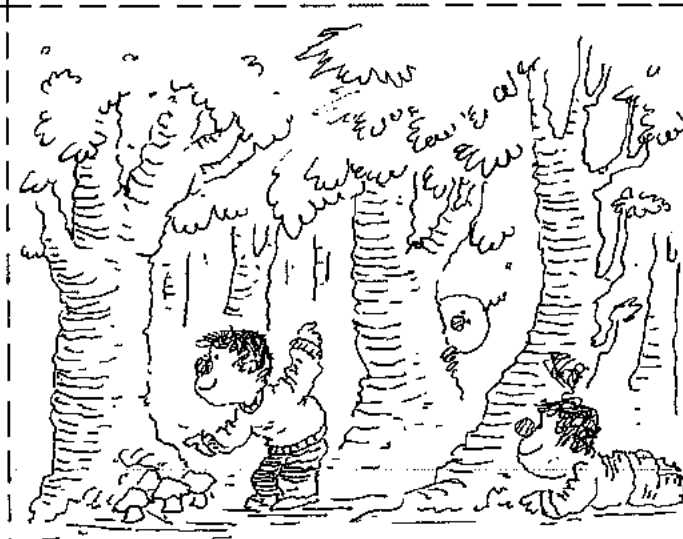
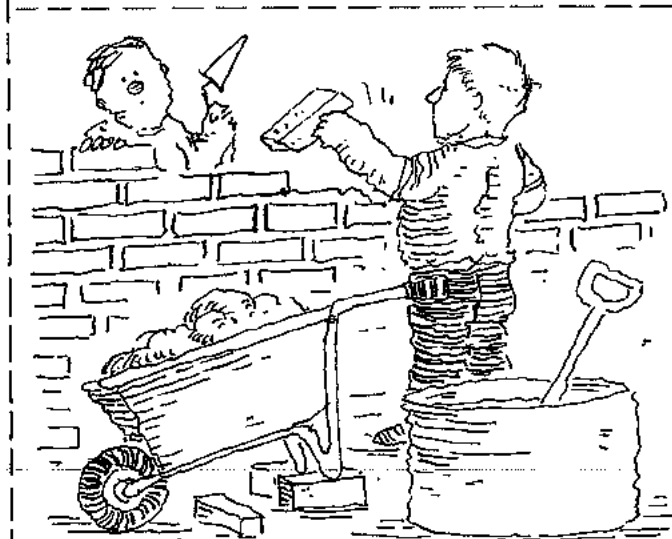
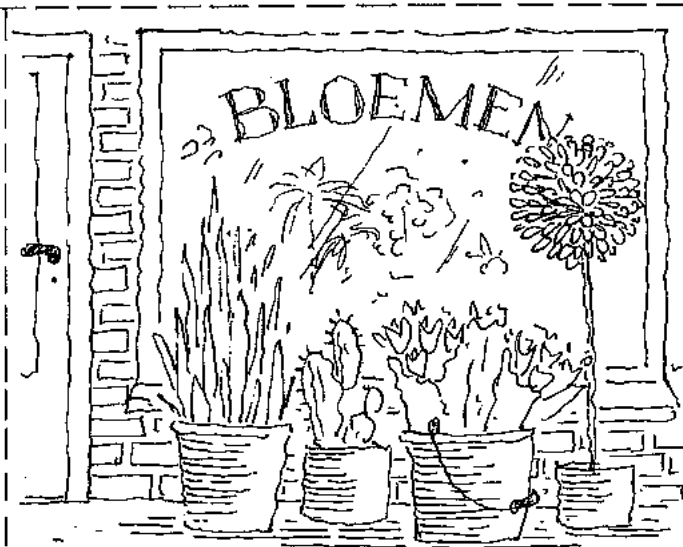
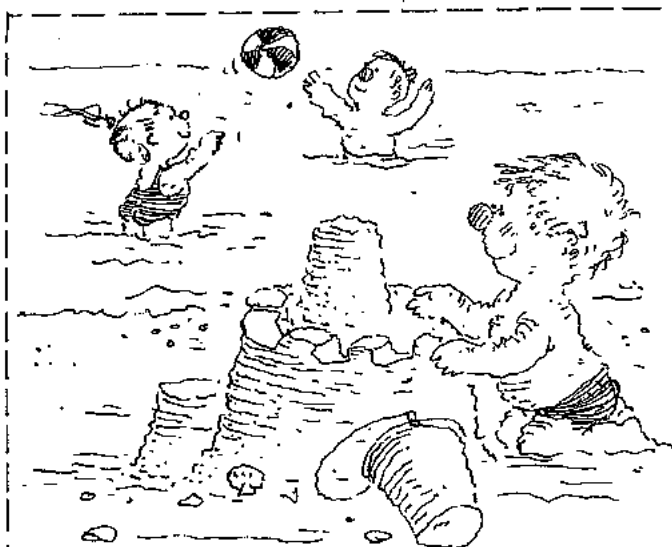

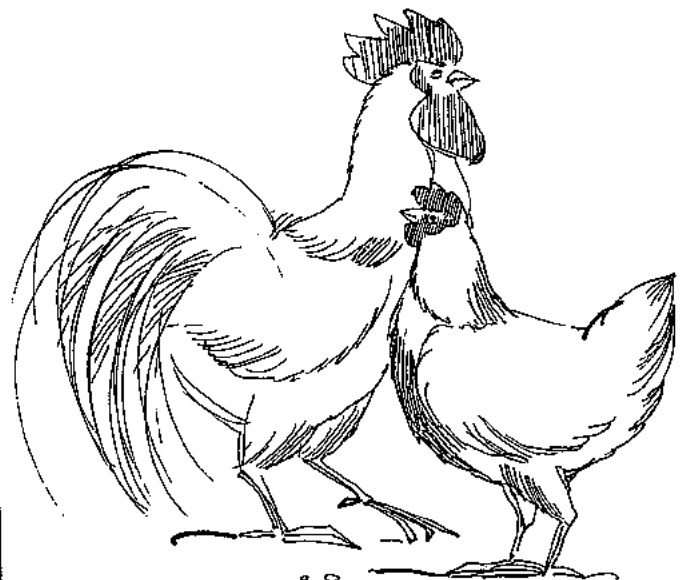
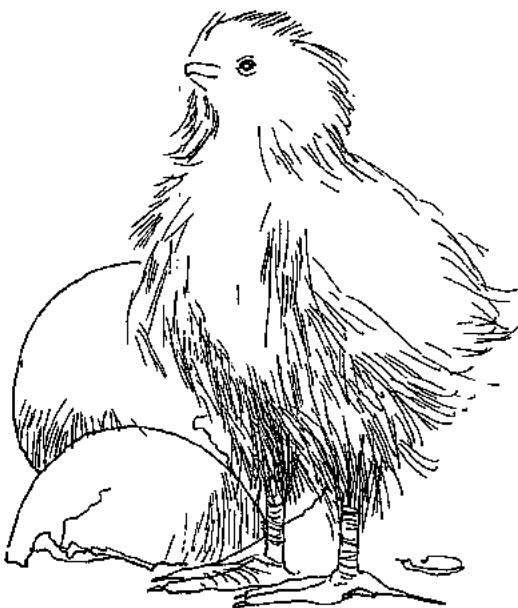
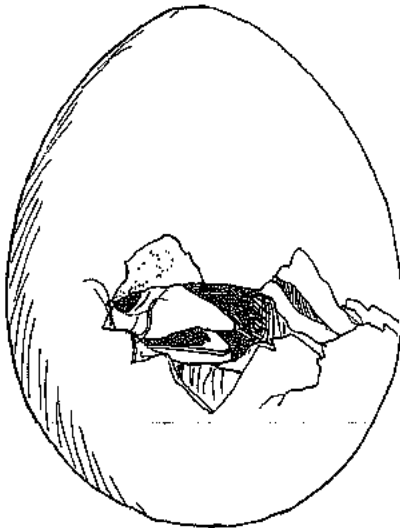
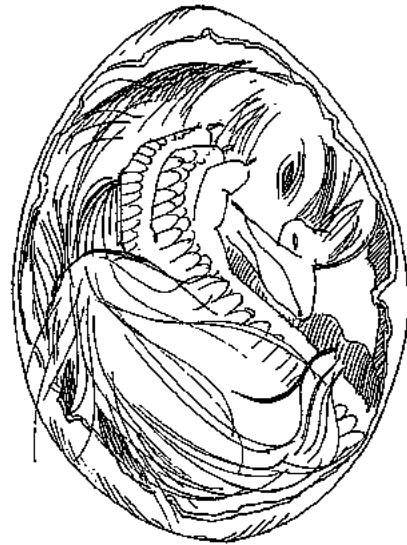
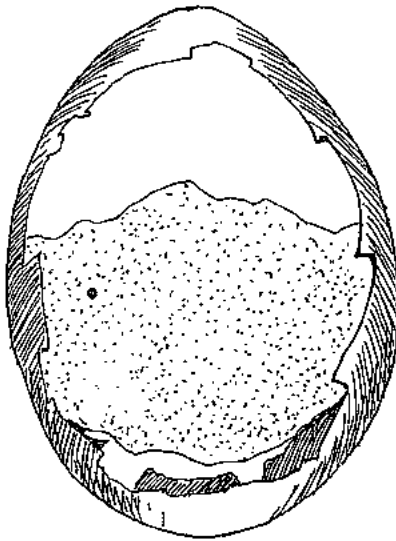

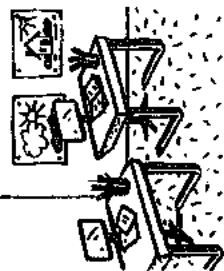
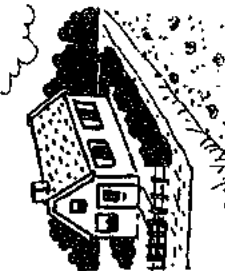

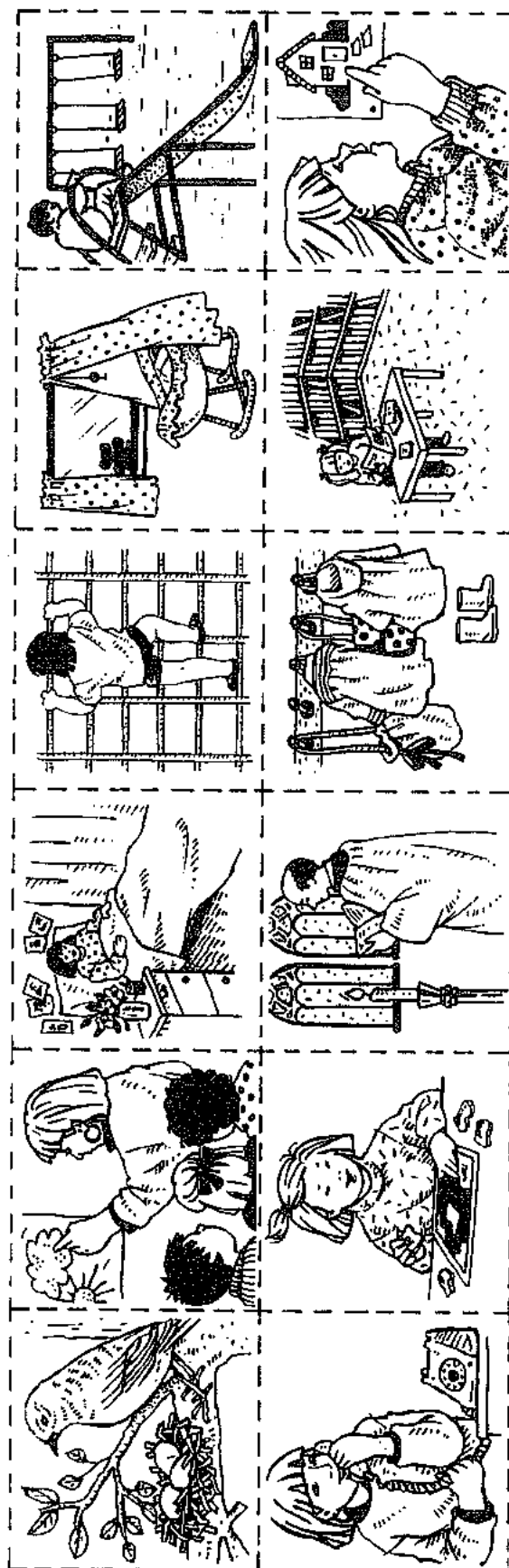

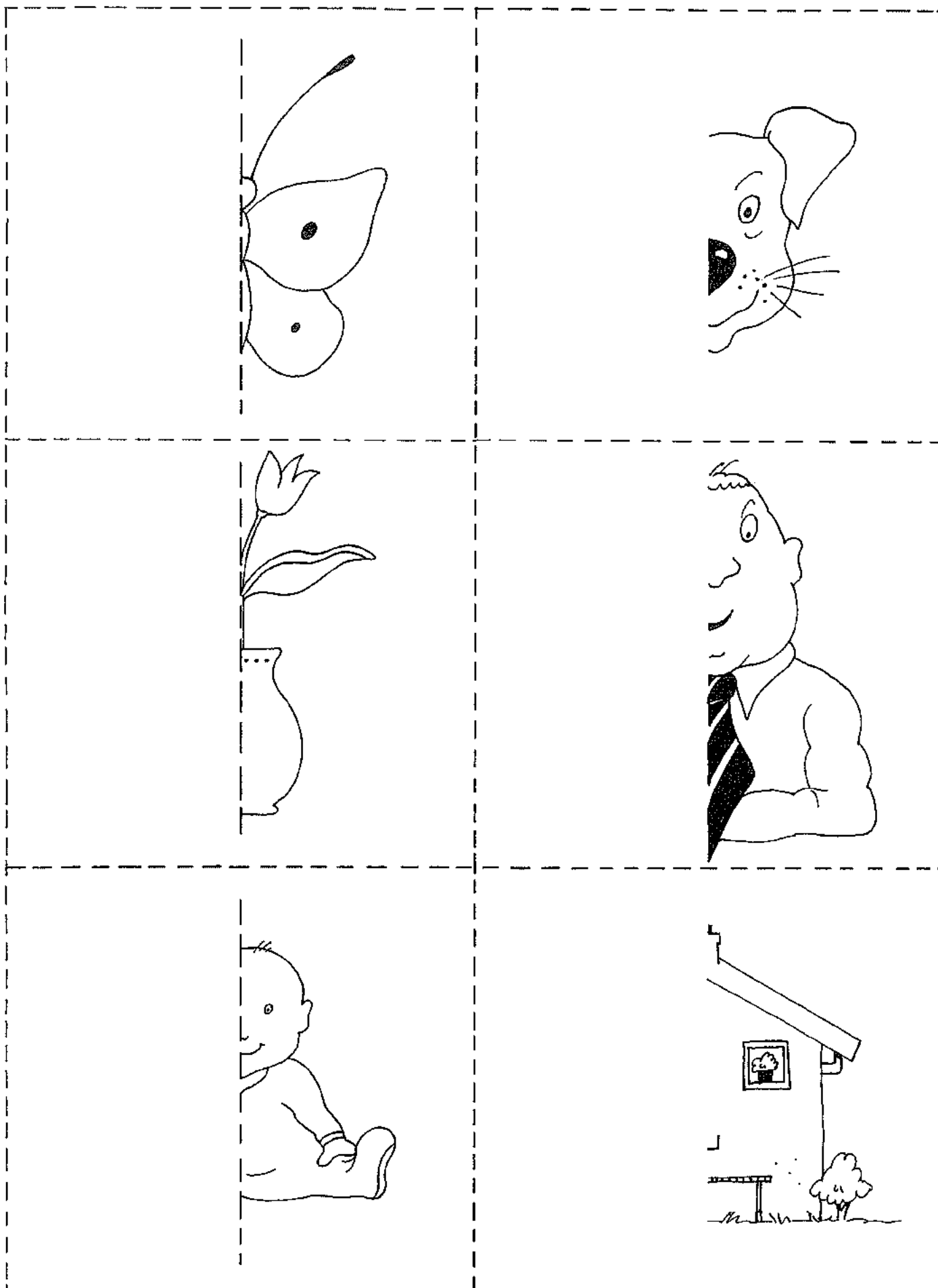

	bollen planten 	zonnebloempitten 	stekken
maandag			
dinsdag			
woensdag			
donderdag			
vrijdag			

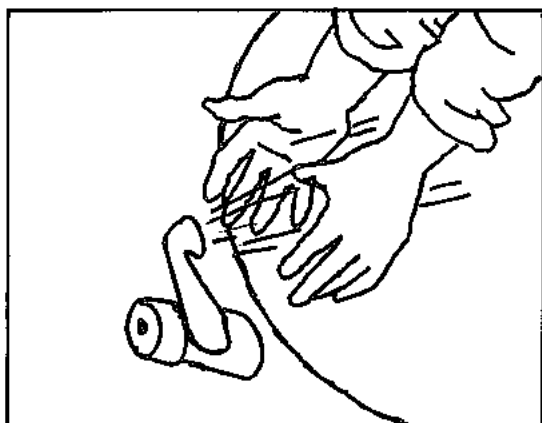

maandag	dinsdag	woensdag	donderdag	vrijdag
 in school				
 buiten school				

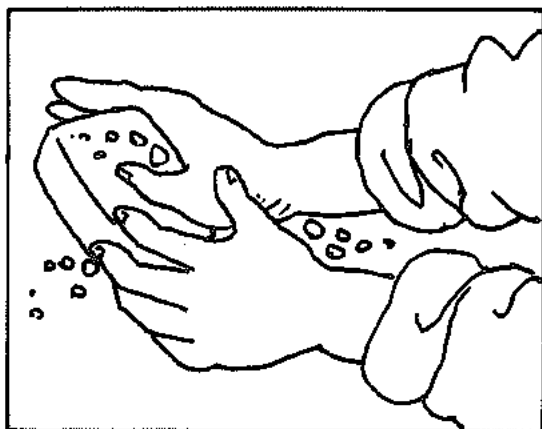

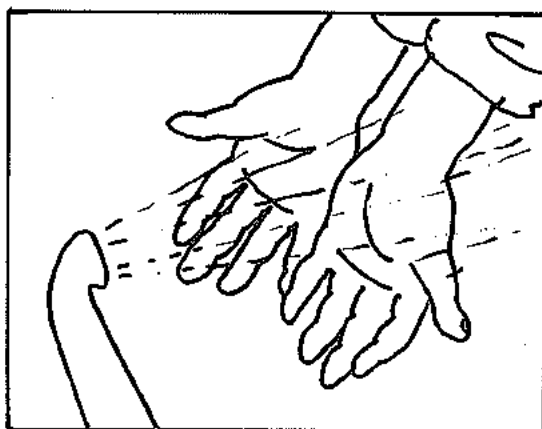
handen wassen

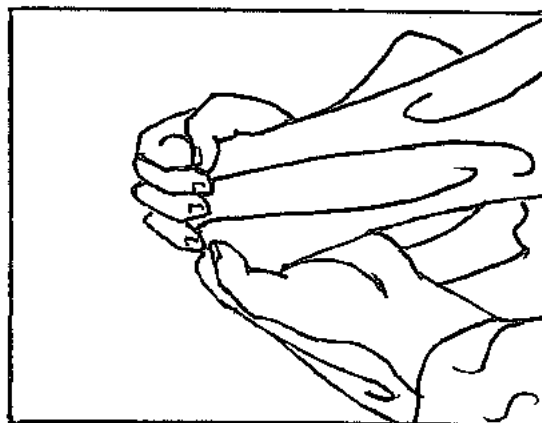
nat maken

zeep

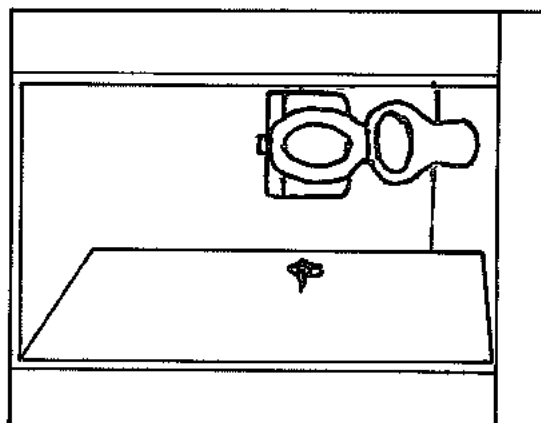

afspoelen

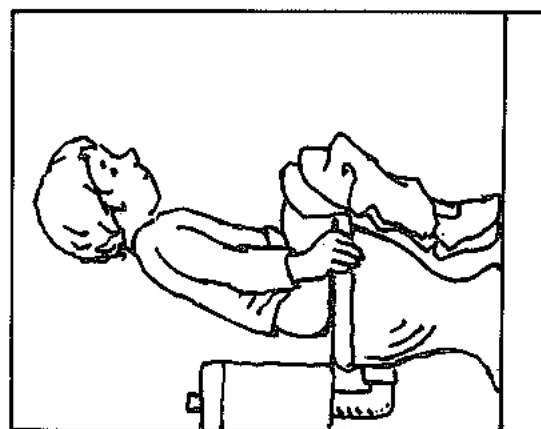

afdrogen

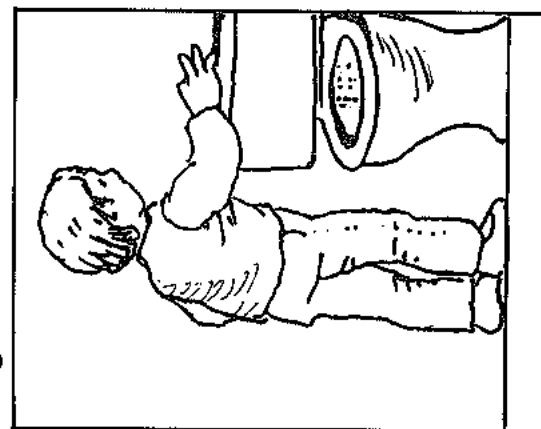
naar de wc. gaan

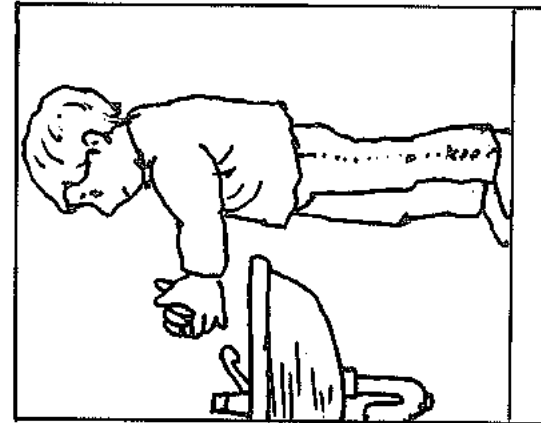
wc.

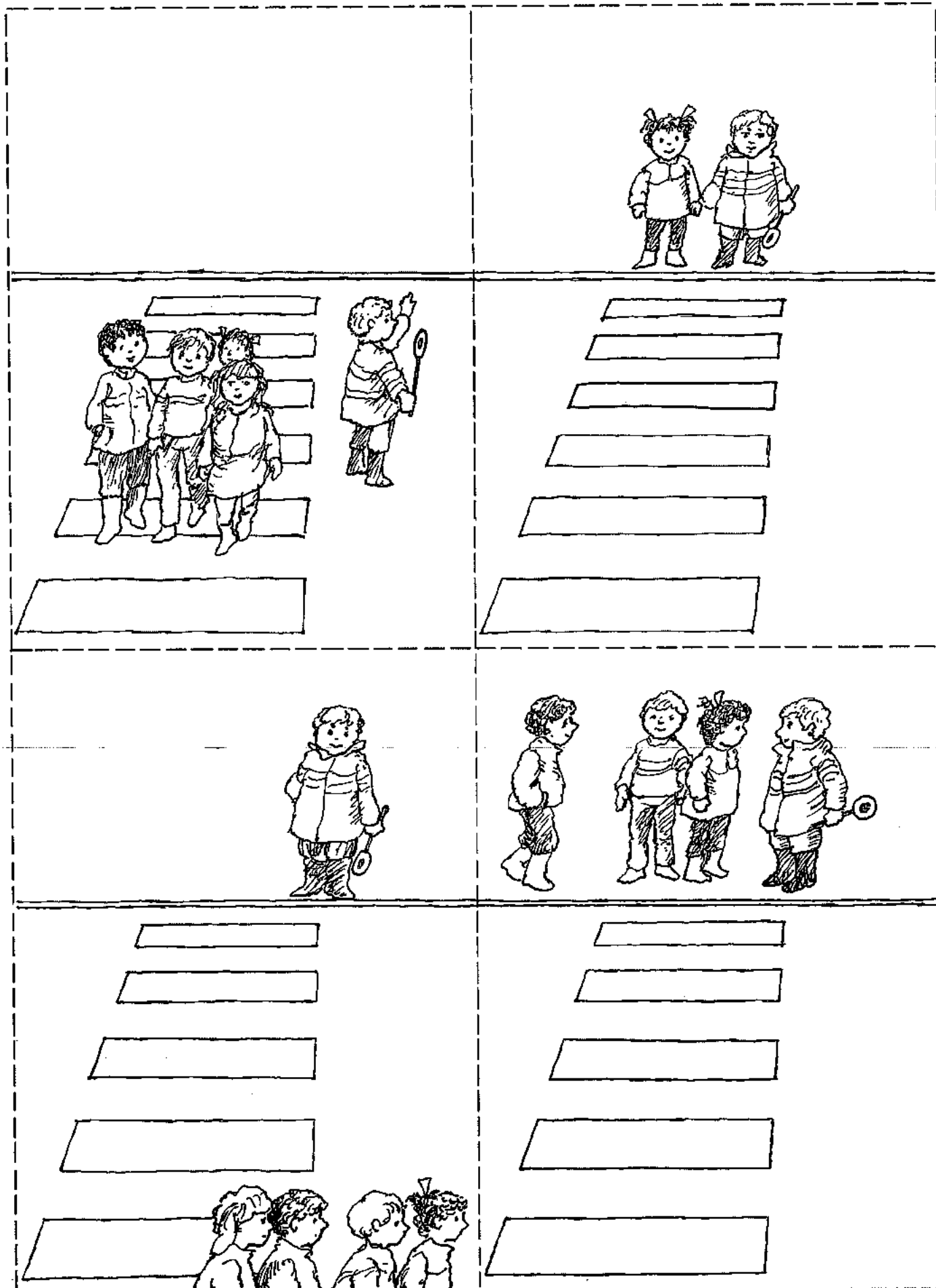
zitten of staan?

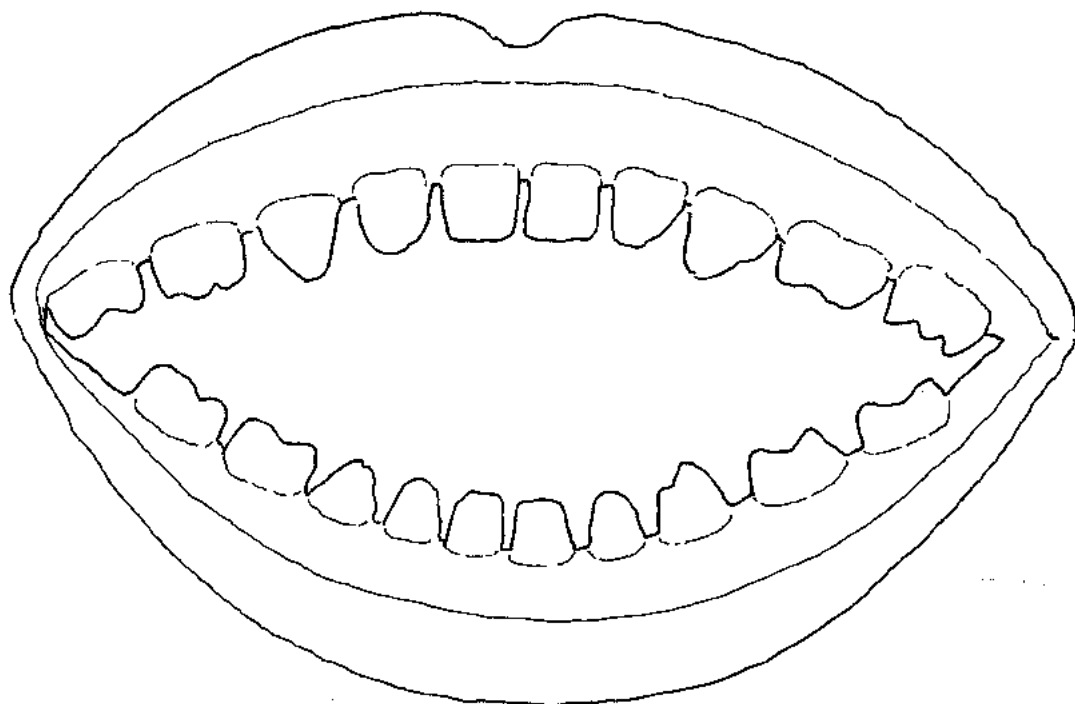

doorspoelen

handen wassen

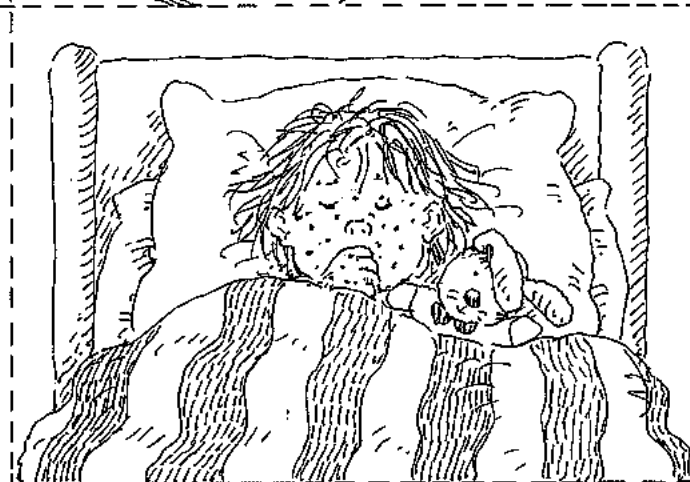
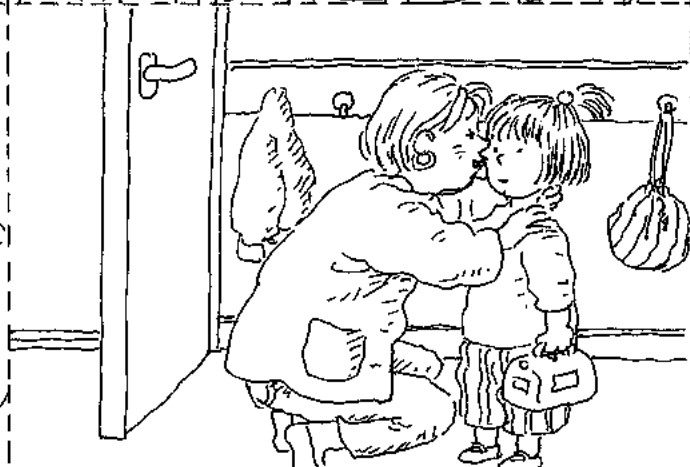
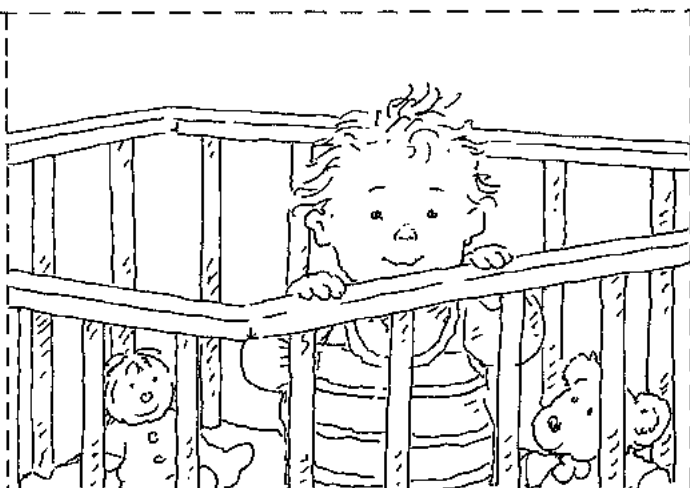

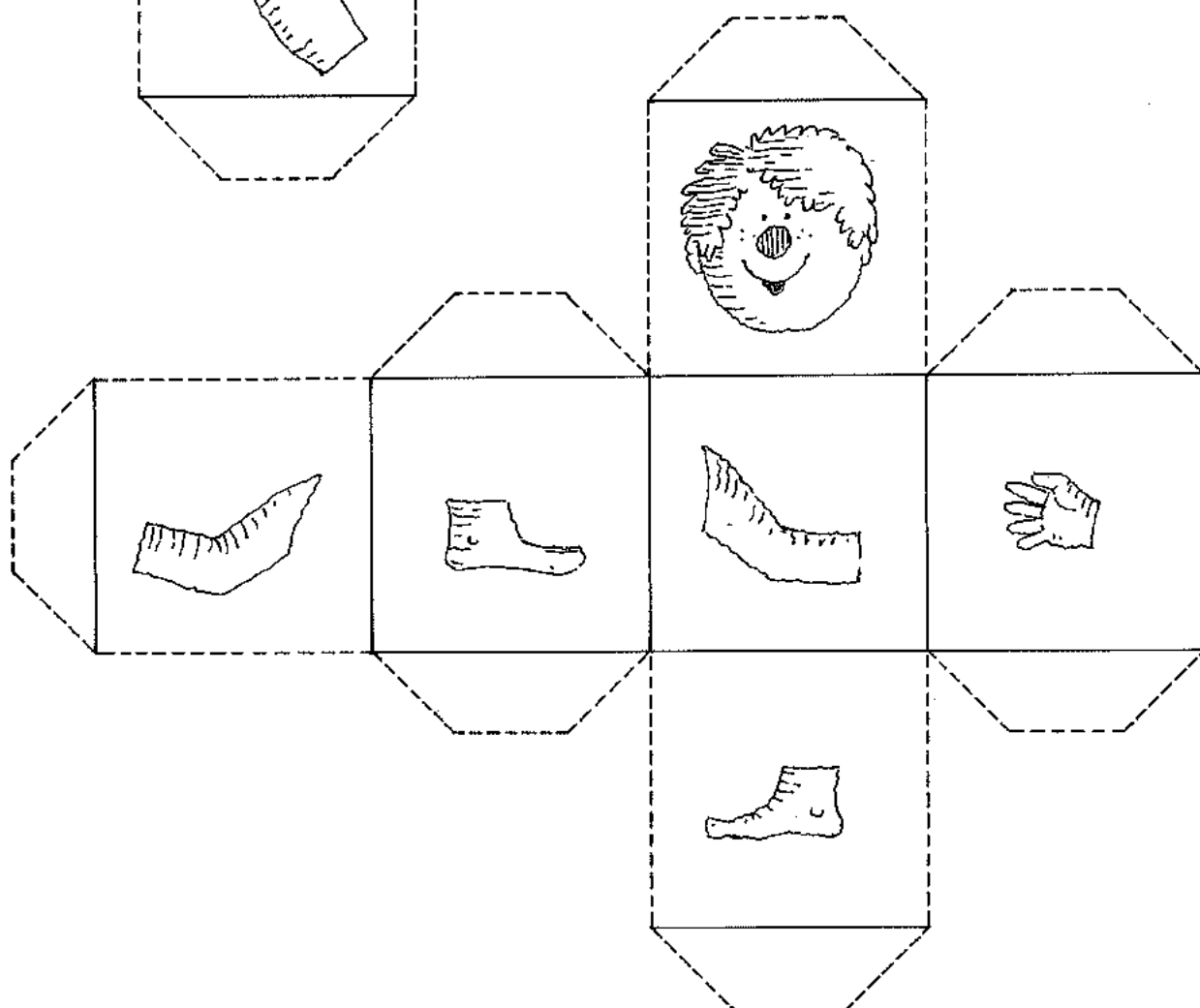
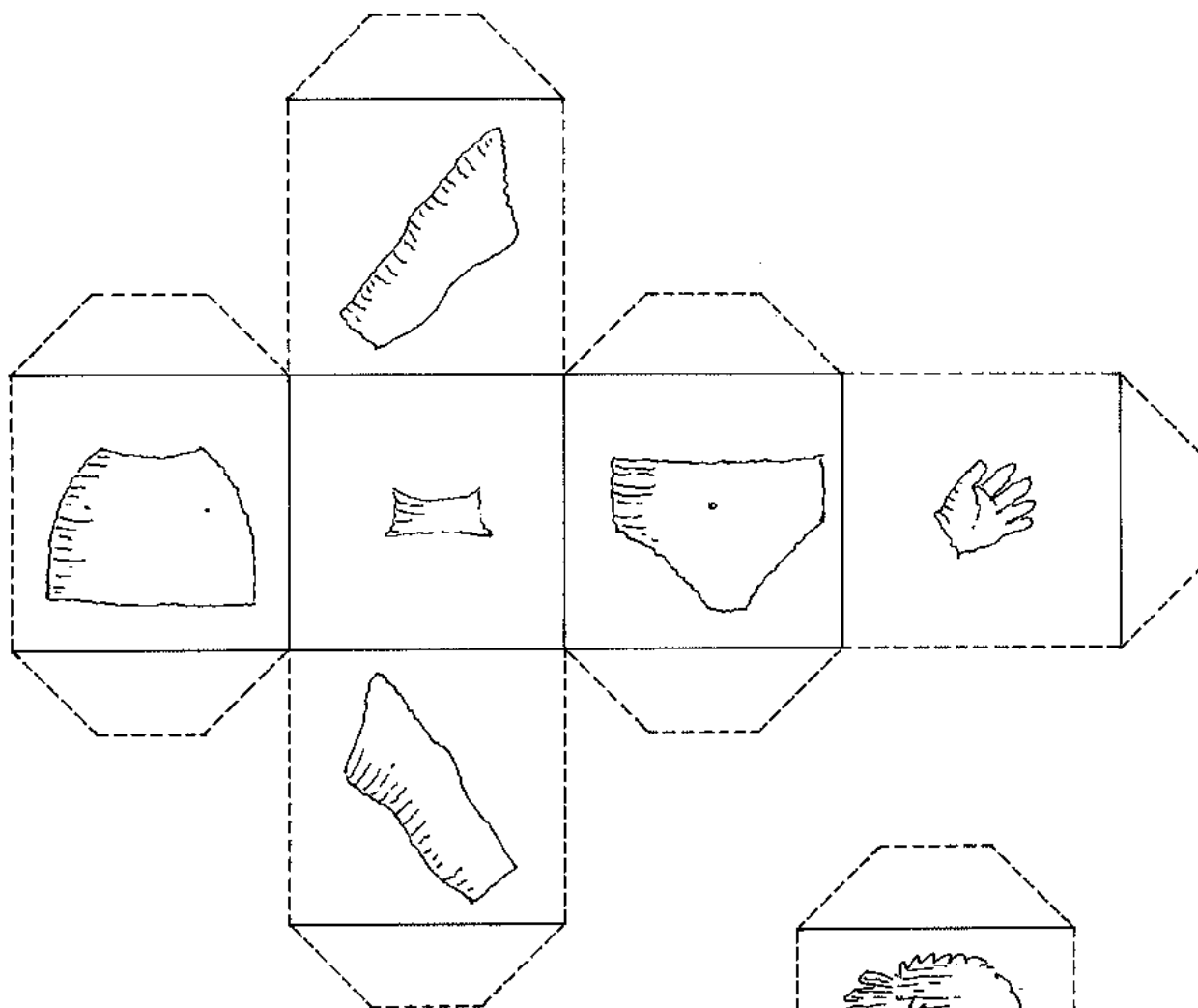

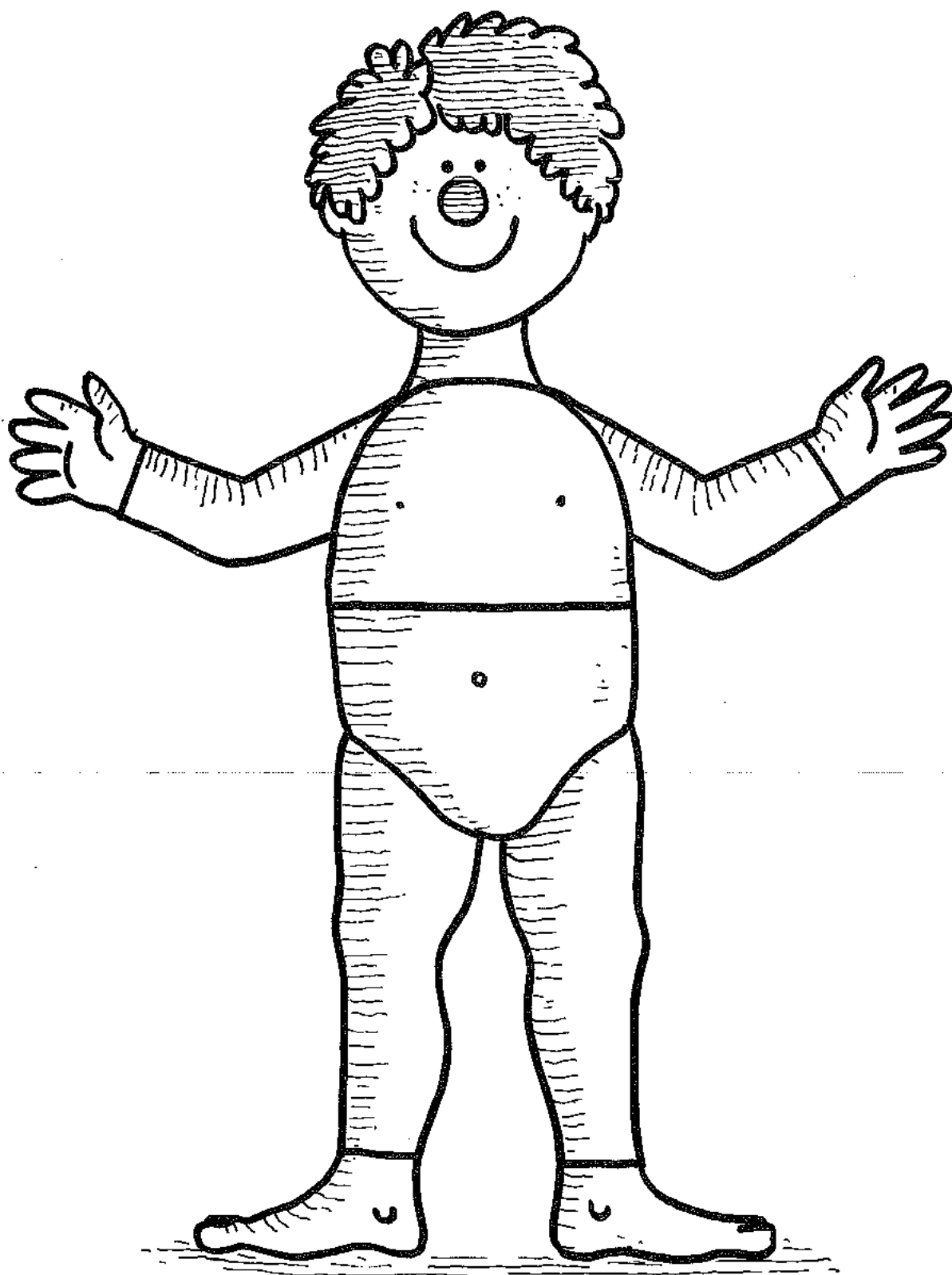
dit is het gebit van: _____

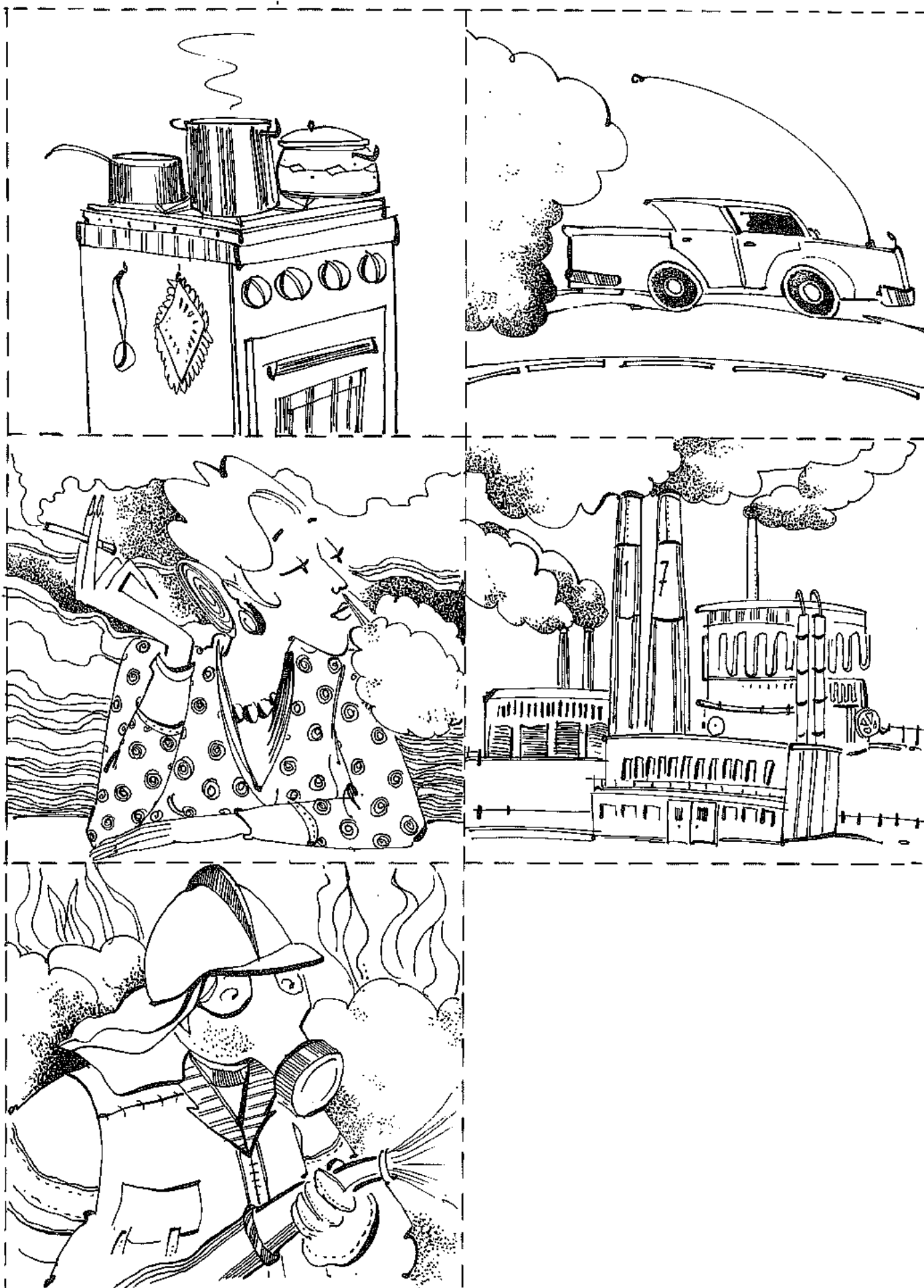
mijn melktanden gingen eruit op: _____

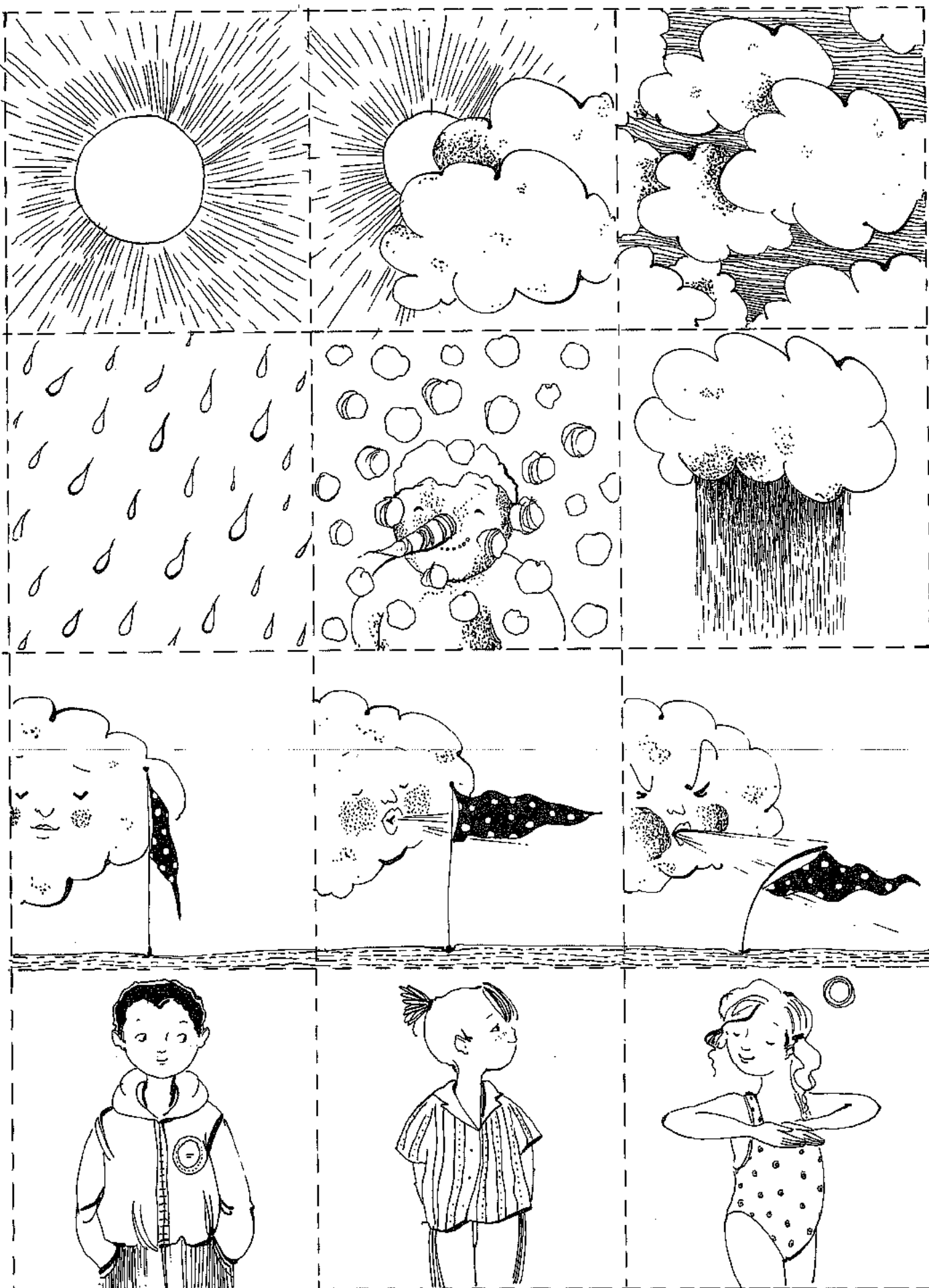
mijn grote tanden kwamen op: _____

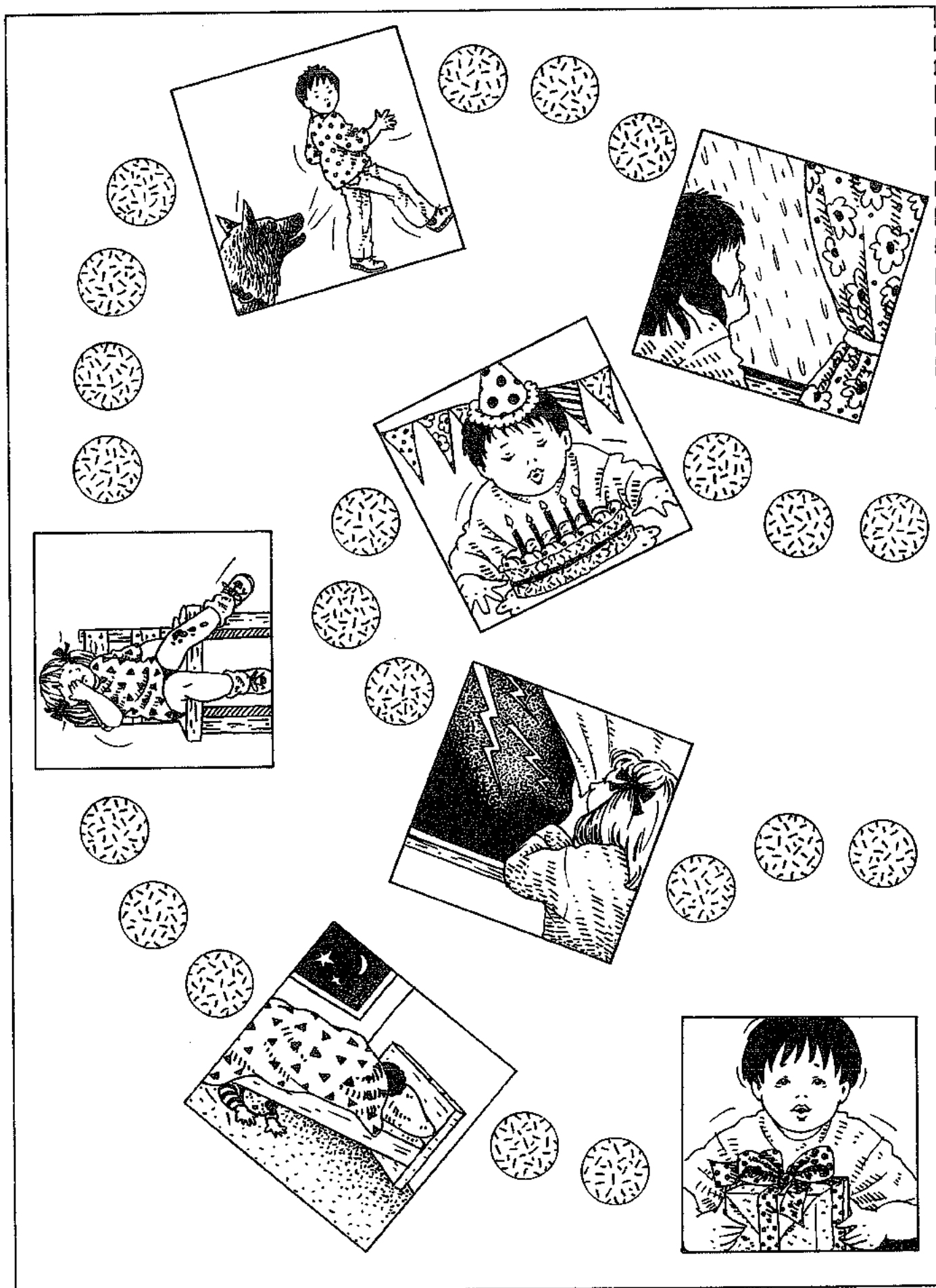

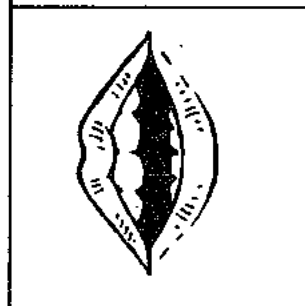
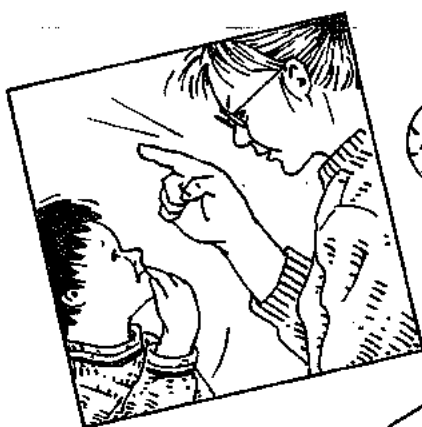
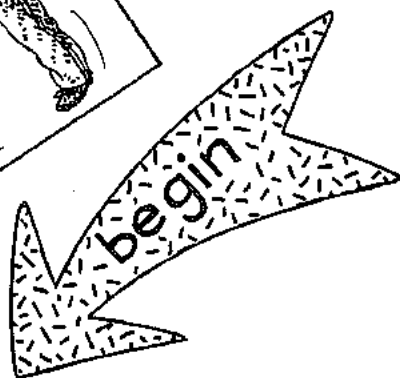

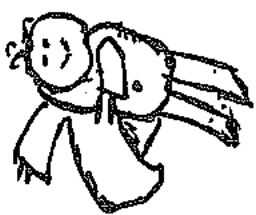
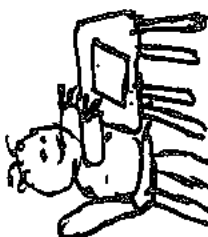
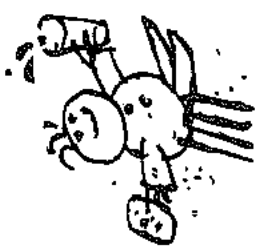
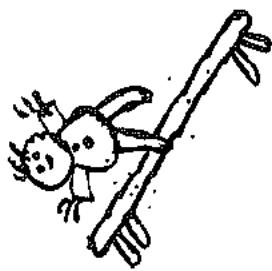
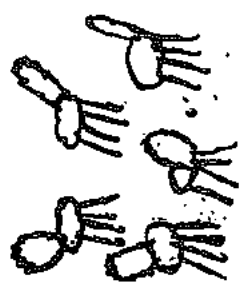
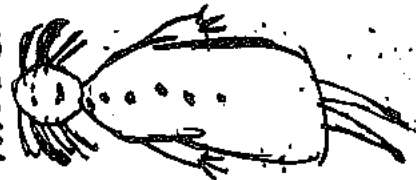

		
		
		
		
		
	 papa	 mama

